

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΩΝ

ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

ΕΛΛΑΔΑ 2020

Οι δηλώσεις στην παρούσα δημοσίευση αποτελούν απόψεις του/των συντάκτη/-ων και δεν εκπροσωπούν απαραίτητα τις πολιτικές ή τις απόψεις του Ταμείου των Ηνωμένων Εθνών για τα Παιδιά (UNICEF).

Οι χαρακτηρισμοί που χρησιμοποιούνται στην παρούσα έκδοση και την παρουσίαση του υλικού δεν υπονοούν εκ μέρους της UNICEF την έκφραση οποιασδήποτε άποψης, οποιουδήποτε είδους, σχετικά με το νομικό καθεστώς οποιασδήποτε χώρας ή περιοχής ή των αρχών της ή του καθορισμού των συνόρων της.

Φωτογραφία εξώφυλλου: © UNICEF/UNI304759

Όλες οι εικόνες που χρησιμοποιούνται στην παρούσα έκθεση παρέχονται αποκλειστικά για ενημερωτικούς σκοπούς και θα πρέπει να χρησιμοποιούνται μόνο με αναφορά στην παρούσα έκθεση και το περιεχόμενό της. Όλες οι φωτογραφίες χρησιμοποιούνται αποκλειστικά για σκοπούς παροχής παραδειγμάτων. Οι φωτογραφίες της UNICEF φέρουν προστασία πνευματικής ιδιοκτησίας και δεν επιτρέπεται η χρήση τους για ατομικές ή εταιρικές προωθητικές δραστηριότητες ή σε οποιοδήποτε εμπορικό πλαίσιο. Δεν επιτρέπεται η ψηφιακή τροποποίηση του περιεχομένου για αλλαγή του μηνύματος ή των συμφραζόμενων του. Όλες οι αναπαραγωγές μη επώνυμου περιεχομένου ΟΦΕΙΛΟΥΝ να συνοδεύονται από αναγνώριση ιδιοκτησίας, ως εξής: Φωτογραφίες:

«© UNICEF/επώνυμο φωτογράφου». Τα στοιχεία που δεν φέρουν αναγνώριση δεν εξουσιοδοτούνται. Σας ευχαριστούμε που υποστηρίζετε την UNICEF.

Ευχαριστίες

Βασική ομάδα έκθεσης: Της Ανάλυσης της κατάστασης ηγήθηκε η διεθνής σύμβουλος Hermione Garelli με περισσότερα από δέκα χρόνια εμπειρίας στα δικαιώματα των παιδιών, τον εκτοπισμό και τη μετανάστευση και σε προγράμματα ανθρωπιστικού χαρακτήρα. Την υποστήριξε η εθνική σύμβουλος Κορίνα Χατζηνικολάου, ερευνήτρια και επιστημονική σύμβουλος με ειδίκευση στα δικαιώματα του ανθρώπου.

Η Ανάλυση της κατάστασης υποστηρίχθηκε επίσης από το Γραφείο Ελλάδας της UNICEF: Υπεύθυνη προγραμματισμού και παρακολούθησης, Skerlida Agolli και Υπεύθυνος παρακολούθησης των δικαιωμάτων των παιδιών, Βασίλειος Φασούλης, οι οποίοι παρέχαν έρευνα και ανάλυση δευτερογενών δεδομένων. Η Υπεύθυνη αναφορών της UNICEF, Lindsay Lynch, παρείχε γενική διασφάλιση ποιότητας, επεξεργασία και προσχεδίαση, σύμφωνα με το στιλιστικό Εγχειρίδιο της UNICEF για τις εκθέσεις και τις νέες κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τις μελέτες Ανάλυσης της Κατάστασης (Situation Analysis) της UNICEF.

Επίβλεψη και καθοδήγηση: Η Ανάλυση της κατάστασης ολοκληρώθηκε υπό τη γενική καθοδήγηση της Αναπληρώτριας Αντιπροσώπου της UNICEF, Ασπασίας Πλακαντωνάκη και του Ειδικού παρακολούθησης δικαιωμάτων των παιδιών, Ιωάννη Παπαχριστοδούλου, ο οποίος συντόνισε την ανάπτυξη και την οριστικοποίηση της έκθεσης, συμπεριλαμβανομένων των διαβουλεύσεων με εσωτερικούς και εξωτερικούς φορείς.

Διαβουλεύσεις και επικύρωση: Η Ανάλυση της κατάστασης ήταν μια πλήρης και συμμετοχική διαδικασία, με ευρείας κλίμακας διαβουλεύσεις όπου συμμετείχε η Κυβέρνηση, συνεργαζόμενες οργανώσεις και η Κοινωνία των Πολιτών. Συγκεκριμένα, πραγματοποιήθηκε μια ομαδική διαβούλευση με δέκα Υπουργεία και δύο Ανεξάρτητες Αρχές και το προκαταρκτικό κείμενό της κοινοποιήθηκε για σχόλια και παρατηρήσεις, που λήφθηκαν υπόψη. Επίσης, πραγματοποιήθηκε μια διήμερη διαβούλευση με 32 ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στο πεδίο των δικαιωμάτων των παιδιών και στη συνέχεια διμερείς διαβουλεύσεις με διάφορες ΜΚΟ που ειδικεύονται σε συγκεκριμένους τομείς. Προκειμένου να ληφθούν υπόψη οι απόψεις των ίδιων των παιδιών και των νέων σχετικά με την υλοποίηση των δικαιωμάτων τους και των θεμάτων που τα αφορούν, πραγματοποιήθηκε μια διαβούλευση με περισσότερα από 100 παιδιά και νέους ηλικίας 15-22 ετών με ιδιαίτερη εστίαση στη συμμετοχή των περιθωριοποιημένων και ευάλωτων παιδιών.

Με ιδιαίτερες ευχαριστίες στους παρακάτω εθνικούς συνεργάτες για την πολύτιμη συμβολή τους στην ανάπτυξη της Ανάλυσης της κατάστασης:

Υπουργείο Δικαιοσύνης

Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων (συμπεριλαμβανομένης της Γενικής Γραμματείας Πρωτοβάθμιας, Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και Ειδικής Αγωγής),

Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων (συμπεριλαμβανομένης της Γενικής Γραμματείας Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Καταπολέμησης της Φτώχειας)

Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου (συμπεριλαμβανομένων της Ειδικής Γραμματείας Προστασίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων και της Γενικής Γραμματείας Υποδοχής Αιτούντων Άσυλο)

Υπουργείο Εξωτερικών (συμπεριλαμβανομένου του Γραφείου του Εθνικού Εισηγητή για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων)

Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη (Ελληνική Αστυνομία)

Ελληνική Στατιστική Αρχή

Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη για τα Δικαιώματα του Παιδιού

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

ΕΛΛΑΔΑ 2020

Περιεχόμενα

Ακρωνύμια	6
Περίληψη	9
Δικαίωμα στην υγεία και την ευημερία	9
Δικαίωμα στην εκπαίδευση	11
Δικαίωμα στην προστασία	12
Νέοι	14
Κύρια στοιχεία	16
1. Ελλάδα και UNICEF: Σύντομο ιστορικό	20
Στόχοι και αντικείμενο	21
Μεθοδολογία και διαδικασία ανάπτυξης	22
2. Επισκόπηση χώρας	26
Δημογραφικό προφίλ	26
Πολιτική οικονομία και διοίκηση	29
Προφίλ ανθρωπιστικού κινδύνου	30
Προφίλ με βάση το φύλο	32
3. Το πρόσφορο περιβάλλον για τα δικαιώματα των παιδιών	34
Το παγκόσμιο πλαίσιο για τα παιδιά	34
Τα δικαιώματα των παιδιών στην Ευρωπαϊκή Ένωση	35
Τα δικαιώματα των παιδιών στην Ελλάδα	36
Δημόσια χρηματοδότηση	38
Φτώχεια και στερήσεις	40
Φορείς	41
4. Τα δικαιώματα των παιδιών	46
Δικαίωμα στην υγεία και την ευημερία	46
Δικαίωμα στην εκπαίδευση	57
Δικαίωμα στην προστασία	61
Νέοι (15-24 ετών)	78

5. Θεματικά κεφάλαια	85
Οι Ρομά στην Ελλάδα	85
Παιδιά που μετακινούνται	88
Παιδιά με αναπηρία	95
Αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών	97
Επιπτώσεις της πανδημίας Covid-19	103
Συμπεράσματα και συστάσεις	106
Παράρτημα 1. Ελλάδα – Νομοθετικό πλαίσιο	110
Σημειώσεις τέλους	119

Ακρωνύμια

CEDAW	Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την Εξάλειψη όλων των Μορφών διακρίσεων κατά των Γυναικών
ΣΔΠ	Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού
CRPD	Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία
ECHR	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΕΑ	Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος
EIGE	Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων
ΕΚΚΑ	Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης
ERRC	Ευρωπαϊκό Κέντρο για τα Δικαιώματα των Ρομά
ESIF	Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία
ESPN	Ευρωπαϊκό Δίκτυο Κοινωνικής Πολιτικής
EUCFR	Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης
EYZHN	Εθνική δράση υγείας για τη ζωή των νέων
FRA	Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε.
GDI	Δείκτης ανάπτυξης φύλου
HDI	Δείκτης ανθρώπινης ανάπτυξης
ICCPR	Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα
ILO	Διεθνής Οργάνωση Εργασίας
IOM	Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης
NORC	Εθνικό Παρατηρητήριο για τα Δικαιώματα του Παιδιού
PISA	Διεθνές Πρόγραμμα Αξιολόγησης Μαθητών
SRSS	Υπηρεσία Στήριξης Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων (Ευρωπαϊκή Επιτροπή)
STEM	Επιστήμες, Τεχνολογία, Μηχανολογία και Μαθηματικά
TEI	Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
U5MR	Τιμή θνησιμότητας παιδιών κάτω των 5 ετών
UNHCR	Ύπατος Αρμοστής των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες
UNICEF	Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για τα Παιδιά
ΑΓΓΟ	Ακρωτηριασμός των γυναικείων γεννητικών οργάνων
ΑΜΚΑ	Αριθμός Μητρώου Κοινωνικής Ασφάλισης
ΑΣΠΑΙΤΕ	Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης
ΔΥΕΠ	Δομές Υποδοχής για την Εκπαίδευση Προσφύγων
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΛΣΤΑΤ	Ελληνική Στατιστική Αρχή
ΕΜΑ	Εθνικός μηχανισμός αναφοράς (για την προστασία των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων)
ΕΟΔΥ	Εθνικός Οργανισμός Δημόσιας Υγείας
ΕΟΠΥΥ	Εθνικός Οργανισμός Παροχής Υπηρεσιών Υγείας
ΕΠΕ	Εθνικό πρόγραμμα εμβολιασμών
ΕΣΥ	Εθνικό Σύστημα Υγείας

ΖΕΠ	Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας
ΗΕ	Ηνωμένα Έθνη
ΙΠΕ	Ιλαρά, παρωτίτιδα, ερυθρά
ΚΕΣΑ	Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου
ΚΠΠ	Κακοποίηση και παραμέληση παιδιών
ΚΥΤ	Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης
ΜΚΟ	Μη κυβερνητική οργάνωση
ΟΑΕΔ	Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
ΟΠΕΚΑ	Οργανισμός Προνοιακών Επιδομάτων και Κοινωνικής Αλληλεγγύης
ΠΑΑΥΠΑ	Προσωρινός Αριθμός Ασφάλισης και Υγειονομικής Περίθαλψης Αλλοδαπού
ΠΔΕ	Πρόγραμμα Δημόσιων Επενδύσεων
ΠΟΥ	Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας
ΣΒΑ	Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης
ΣτΕ	Συμβούλιο της Ευρώπης
ΥΠ.ΔΙΚ.	Υπουργείο Δικαιοσύνης
ΥΠ.Ε.Κ.ΥΠ.	Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων
ΥΠ.ΕΣ.	Υπουργείο Εσωτερικών
ΥΠ.ΠΑΙ.Θ.	Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων

Περίληψη

Η παρούσα έκθεση παρουσιάζει μια ανάλυση της κατάστασης των παιδιών στην Ελλάδα και εντοπίζει τις υφιστάμενες στερήσεις που αντιμετωπίζουν τα παιδιά και τις βαθύτερες δομικές αιτίες τους.

Χρησιμοποιώντας μια προσέγγιση με βάση τα ανθρώπινα δικαιώματα, η ανάλυση εστιάζει έντονα στην ικανοποίηση των δικαιωμάτων των παιδιών μέσα από ένα πρίσμα ισότητας και εξετάζει ειδικές ευάλωτες ομάδες, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών που μετακινούνται, των παιδιών Ρομά, των παιδιών με αναπηρία και των νέων, καθώς και θεματικούς τομείς, όπως οι επιπτώσεις της πανδημίας COVID-19.

Η έκθεση αποκαλύπτει ότι η Ελλάδα έχει σημειώσει σημαντική πρόοδο στην αντιμετώπιση και τη βελτίωση των δικαιωμάτων των παιδιών στη χώρα. Ωστόσο, παραμένει ημιτελής η διασφάλιση της πλήρους υλοποίησής τους, όπως προβλέπεται στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Παρότι η προηγούμενη δεκαετία οικονομικής ύφεσης και τα σχετικά μέτρα λιτότητας έπαιξαν τον ρόλο τους, η Ελλάδα έχει ένα από τα χαμηλότερα επίπεδα δημόσιων δαπανών για τον κοινωνικό τομέα μεταξύ των Κρατών-Μελών της ΕΕ. Εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικά κενά στη χώρα όσον αφορά τις ετήσιες οικονομικές δεσμεύσεις για τα παιδιά και τις πολιτικές και ενέργειες με άξονα τα παιδιά. Αυτό έχει δευτερογενείς επιπτώσεις στην εφαρμογή των υφιστάμενων πολιτικών με στόχο τη μείωση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού που πλήττουν ιδιαίτερα τις περιθωριοποιημένες ομάδες. Παρά τη σημαντική μείωση στο ποσοστό παιδιών που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικό αποκλεισμό, από 37,8 τοις εκατό σε 30,5 τοις εκατό μεταξύ του 2015 και του 2019, τα στοιχεία εξακολουθούν να βρίσκονται πολύ πίσω από τον στόχο του 18% της ΕΕ για το 2020. Η Ελλάδα παραμένει ένα από τα τρία κράτη- μέλη της ΕΕ με τον υψηλότερο κίνδυνο για παιδιά να ζουν σε συνθήκες φτώχειας ή σε κοινωνικό αποκλεισμό.

Η ανάλυση επιβεβαιώνει την ανάγκη συντονισμένων ενεργειών για παιδιά από ευάλωτες και περιθωριοποιημένες ομάδες - π.χ. παιδιά Ρομά ή προσφύγων και μεταναστών, παιδιά με αναπηρία και παιδιά από μη προνομιούχο κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον - όπου παραμένουν οι φραγμοί της ίσης πρόσβασης σε βασικές υπηρεσίες όπως η υγεία, η εκπαίδευση και η προστασία. Η ισότητα των φύλων αποτελεί επίσης τομέα που χρήζει βελτίωσης (η Ελλάδα κατατάχθηκε στην τελευταία θέση στον Δείκτη ισότητας των φύλων της ΕΕ για το 2020) επιπροσθέτως της διασφάλισης της προστασίας των γυναικών από κάθε μορφή βίας: σωματική, ψυχολογική, έμφυλη, ενδοοικογενειακή, γυναικοκτονίες, βιασμούς κ.λπ.

Δικαίωμα στην υγεία και την ευημερία

Η παιδική ηλικία και η εφηβεία αποτελούν περιόδους πολύ μεγάλης σημασίας για την ανάπτυξη του ατόμου. Πέρα από την προφανή επιτακτικότητα σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα για την προστασία και την προώθηση της υγείας των παιδιών και των εφήβων, μια επένδυση σε αυτές τις ομάδες συνδέεται ξεκάθαρα με την υγεία, καθώς και με το κοινωνικό και οικονομικό κεφάλαιο του πληθυσμού για τις επόμενες δεκαετίες. Η Ελλάδα έχει κάνει σημαντικά βήματα στον τομέα της υγείας των παιδιών τις τελευταίες δεκαετίες, αλλά εξακολουθούν να παρουσιάζονται προκλήσεις σε βασικούς τομείς.

Παρότι το ποσοστό παιδικής θνησιμότητας στην Ελλάδα παρουσιάζει σταθερά μείωση από το 2011, παρουσίασε μικρή αύξηση την περίοδο 2012-2017 και στη συνέχεια άρχισε πάλι να μειώνεται. Ωστόσο, σήμερα, το ποσοστό θνησιμότητας παιδιών κάτω των πέντε ετών (U5MR) στο επίπεδο 4,5/1000 παραμένει υψηλότερο από τον μέσο όρο της Δυτικής Ευρώπης του 3,7/1000, ενώ το ποσοστό θνησιμότητας βρεφών είναι παρόμοιο με τον μέσο όρο στην ΕΕ (3,5/1000 το 2018). Επίσης, μόλις 25% των μητέρων θηλάζουν αποκλειστικά το πρώτο τετράμηνο της ζωής του νεογνού.

Η κακή διατροφή μπορεί επίσης να οδηγήσει σε υπερβολικό βάρος και παχυσαρκία, ποσοστό το οποίο είναι ιδιαίτερα υψηλό στα παιδιά και τους εφήβους στην Ελλάδα: 37% των παιδιών ηλικίας 5 έως 19 ετών είναι παχύσαρκα ή υπέρβαρα. Η ψυχική υγεία παραμένει βασικό ζήτημα στην Ελλάδα, ενώ επιδεινώνεται από τις κρίσεις, συμπεριλαμβανομένων της οικονομικής ύφεσης και, πιο πρόσφατα, της πανδημίας του COVID-19, η οποία οδήγησε σε παρατηρούμενη αύξηση στα επίπεδα άγχους, στρες και μοναξιάς, σε συνδυασμό με μείωση της συμμετοχής σε σωματικές και άλλες δραστηριότητες. Παρ' όλα αυτά, το ποσοστό αυτοκτονιών σε άτομα ηλικίας 15 έως 19 ετών στην Ελλάδα διατηρείται στο 1,49/100.000 – το χαμηλότερο στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Μορφές ανισότητας

Η υγεία και η διατροφική ευημερία μεταξύ αγοριών και κοριτσιών στην Ελλάδα διαφέρει. Για παράδειγμα, 41% των κοριτσιών αναφέρει κατάσταση της υγείας τους ως μέτρια ή κακή σε σύγκριση με τα αγόρια της ίδιας ηλικίας. Η παιδική παχυσαρκία είναι δυο φορές πιθανότερο να πλήττει τα αγόρια.

Τα περιθωριοποιημένα παιδιά στην Ελλάδα, όπως παιδιά Ρομά ή παιδιά προσφύγων και μεταναστών, καθώς και τα παιδιά με αναπηρία, αντιμετωπίζουν πρόσθετα εμπόδια στην πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας, συμπεριλαμβανομένων των νοσοκομείων. Αντιμετωπίζουν επίσης υψηλότερο κίνδυνο να εκδηλώσουν διάφορα προβλήματα υγείας, όπως, μεταξύ άλλων, διαταραχές ψυχικής υγείας, μειωμένη ανοσοποίηση και κακή διατροφή.

Οι ανισότητες μπορούν επίσης να βασίζονται σε κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες. Ένα στα δέκα νοικοκυριά αναφέρει ότι αδυνατεί να έχει πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας και οι ακάλυπτες ανάγκες ανέρχονται σε 20% στο χαμηλότερο εισοδηματικό πεμπτημόριο, αλλά μόνο 3% στα πλουσιότερα νοικοκυριά. Συγκεκριμένα, ένα σημαντικό ποσοστό πληθυσμών Ρομά εκτίθενται σε υψηλά επίπεδα φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού, που επηρεάζουν αρνητικά την υγεία και την ευημερία, ενώ τα κοινωνικά πρότυπα και οι πεποιθήσεις είναι πιθανό να παρεμποδίζουν την πρόσβαση των παιδιών Ρομά σε σημαντικές υπηρεσίες υγείας (π.χ. εμβολιασμούς).

Ο ρόλος των γυναικών σε συγκεκριμένες κοινότητες, όπου συχνά επικρατούν πατριαρχικές αντιλήψεις και στάσεις (π.χ. σε κοινότητες Ρομά), καθώς και οι ανάγκες υγειονομικής περίθαλψής τους δεν τίθενται συχνά σε προτεραιότητα. Επίσης, ο αποκλεισμός των Ρομά και των πληθυσμών προσφύγων και μεταναστών, καθώς και οι στερεοτυπικές απόψεις από τους παρόχους υγειονομικής περίθαλψης για τις γυναίκες και τα παιδιά από αυτές τις κοινότητες μπορούν να οδηγήσουν σε χαμηλότερη ποιότητα φροντίδας.

Τέλος, υπάρχουν γεωγραφικές διαφορές στην παροχή υγειονομικής περίθαλψης, όπως η άνιση κατανομή του εργασιακού δυναμικού υγείας και των πόρων σε αγροτικές και νησιώτικες περιοχές.

Δομικές αιτίες

Συνεχόμενες μειώσεις στις συνολικές δαπάνες υγείας, εν μέρει λόγω της προηγούμενης δεκαετίας οικονομικής κρίσης, ανάγκασαν την Ελλάδα να επενδύσει περισσότερο από ένα τρίτο λιγότερους πόρους από τον μέσο όρο της ΕΕ (1.623 ευρώ κατά κεφαλήν).

Το σύστημα πρωτοβάθμιας υγειονομικής περίθαλψης στην Ελλάδα δεν έχει αναπτυχθεί πλήρως σε εθνικό επίπεδο και δεν καλύπτει επαρκώς τις ανάγκες του πληθυσμού. Στα μέσα του 2019 λειτουργούσαν μόνο τα μισά από τα προγραμματισμένα κέντρα, κυρίως σε αστικές ή ημιαστικές περιοχές. Υπάρχουν επίσης κενά στην παροχή υπηρεσιών ψυχικής υγείας για την κάλυψη των υφιστάμενων αναγκών, με σημαντικές ελλείψεις προσωπικού και υπηρεσιών, ιδίως στις αγροτικές περιοχές.

Παρότι υφίσταται σχετική νομοθεσία από το Υπουργείο Υγείας, η διαθεσιμότητα θρεπτικού φαγητού υψηλής ποιότητας για οικογένειες με χαμηλό εισόδημα, ιδιαίτερα στα δημόσια σχολεία, παραμένει ένα προβληματικό ζήτημα σε τοπικό και εθνικό επίπεδο.

Δικαίωμα στην εκπαίδευση

Η εκπαίδευση αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα για κάθε παιδί και η δωρεάν εκπαίδευση για όλους τους πολίτες αποτελεί θεμελιώδη αρχή του ελληνικού κράτους που περιλαμβάνει 11 χρόνια υποχρεωτικής φοίτησης. Παρότι η Ελλάδα έχει κάνει σημαντικά βήματα στην παροχή ισότιμης πρόσβασης στην εκπαίδευση, παρατηρείται σημαντικός συσχετισμός μεταξύ της εκπαιδευτικής παροχής και των ατομικών αποτελεσμάτων, γεγονός που υποδεικνύει ότι το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο συνδέεται με την εκπαιδευτική απόδοση και μπορεί να επηρεάσει σημαντικά τα επίπεδα επιτευγμάτων.

Συνολικά, η Ελλάδα κατατάσσεται 43η στον κόσμο στην κατάταξη PISA για τα μαθησιακά αποτελέσματα (2018) για τα 15χρονα παιδιά. Σχεδόν ένα στα πέντε παιδιά δεν έχει βασική μαθησιακή επάρκεια στα μαθηματικά, την κατανόηση κειμένου και τις φυσικές επιστήμες. Το περιεχόμενο του αναλυτικού προγράμματος και οι μέθοδοι διδασκαλίας δεν διασφαλίζουν πάντα τις πρακτικές/προσαρμοστικές δεξιότητες και ικανότητες που απαιτούνται για την αντιστοίχιση με τις ανάγκες στην αγορά εργασίας. Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα χαρακτηρίζεται από μια συγκεντρωτική προσέγγιση, η οποία μπορεί να περιορίζει την αυτονομία και τη λήψη αποφάσεων στα σχολεία, καθώς και την ικανότητά τους να αποκρίνονται στις τοπικές ανάγκες. Επίσης, το φροντιστήριο/τα ιδιαίτερα μαθήματα είναι ενσωματωμένα στο ελληνικό σύστημα εκπαίδευσης, με μια έρευνα να δείχνει ότι το 2014, ποσοστό 99% των μαθητών έλαβε κάποια μορφή ιδιωτικών μαθημάτων στο τελευταίο έτος του σχολείου.

Η συμμετοχή στην προσχολική εκπαίδευση για παιδιά 3 και 4 ετών στην Ελλάδα βρίσκεται πίσω σε σχέση με τους ευρωπαϊκούς στόχους, αγγίζοντας μόλις το 75,2% το 2019 (κάτω από τον μέσο όρο 94% της ΕΕ). Επιπροσθέτως, 67,6% των παιδιών ηλικίας 0-3 ετών δεν έλαβε κάποια επίσημη παιδική μέριμνα, ενώ μόλις 14% την έλαβε για 30 ή περισσότερες ώρες ανά εβδομάδα το 2019. Ωστόσο, πρωτοβουλίες όπως η πλήρης ένταξη του νηπιαγωγείου στο σύστημα υποχρεωτικής εκπαίδευσης εφαρμόζονται από το Υπουργείο Παιδείας από το 2018 και θα ξεκινήσουν να εμφανίζουν αποτελέσματα στα επόμενα χρόνια.

Μορφές ανισότητας

Τα παιδιά που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικό αποκλεισμό, τα περιθωριοποιημένα παιδιά και τα παιδιά σε αγροτικές, απομακρυσμένες και μειονεκτικές περιοχές είναι πιθανότερο να βιώνουν δυσκολίες στην πρόσβαση στην εκπαίδευση. Στην Ελλάδα, η έλλειψη δεδομένων για τα ποσοστά παρακολούθησης και μαθητικής διαρροής στις ευάλωτες ομάδες (παιδιά προσφύγων και μεταναστών, παιδιά Ρομά, παιδιά με αναπηρία, παιδιά εκτός σχολείου) παρεμποδίζει τον προγραμματισμό και τον προσδιορισμό της δαπάνης που απαιτείται για την αποτελεσματική ανταπόκριση στις ανάγκες αυτών των παιδιών.

Οι άμεσες δαπάνες, κυρίως για συμπληρωματικά μαθήματα, καλύπτουν το ένα τρίτο της συνολικής δαπάνης για την εκπαίδευση. Ωστόσο, 89% των νοικοκυριών αναφέρει δυσκολίες στην πληρωμή τους.

Λαμβάνοντας υπόψη την έμφαση στις υψηλές βαθμολογίες στις εξετάσεις για την εισαγωγή στο πανεπιστήμιο, οι μαθητές από οικογένειες χαμηλότερου εισοδήματος επηρεάζονται αρνητικά από αυτήν την πρακτική.

Σύμφωνα με μια αξιολόγηση της UNICEF, η πρόσβαση στην τυπική εκπαίδευση για παιδιά προσφύγων και μεταναστών υπήρξε προβληματική (42% ήταν εγγεγραμμένο στην εκπαίδευση το σχολικό έτος 2019-2020) με σημαντικές προκλήσεις να εντοπίζονται στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης στα νησιά.

Επίσης, τα παιδιά σε αγροτικές περιοχές είναι πολύ πιθανότερο να διακόπτουν πρόωρα το σχολείο από τους συνομήλικούς τους στις πόλεις (3,8% έναντι 11,2%). Αυτό επηρεάζει τα παιδιά πρόσφυγες και μετανάστες, καθώς και τα παιδιά Ρομά που ζουν σε απομακρυσμένες περιοχές και βιώνουν δυσκολίες στην πρόσβαση στο δημόσιο σχολείο (όπως η μετακίνηση).

Ενώ υπάρχουν 90.000 παιδιά με αναπηρία ή ανάγκες ειδικής εκπαίδευσης (31% κορίτσια και 69% αγόρια) εγγεγραμμένα σε ελληνικά δημόσια σχολεία, μόνο το 14,9% αποφοιτά από το Λύκειο ή τις σχολές μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Σύμφωνα με μια έρευνα του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. (FRA) του 2011, 29% των παιδιών Ρομά στην Ελλάδα ολοκλήρωσε την πρωτοβάθμια εκπαίδευση και μόλις 2% των νέων Ρομά ολοκλήρωσε τη δευτεροβάθμια και την τριτοβάθμια εκπαίδευση, με την Ελλάδα να κατατάσσεται συνεχώς σε ιδιαίτερα χαμηλές θέσεις μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών με πληθυσμούς Ρομά. Δεν υπάρχουν προς το παρόν διαθέσιμα πιο πρόσφατα δεδομένα.

Τα κορίτσια επιτυγχάνουν καλύτερα εκπαιδευτικά αποτελέσματα σε σύγκριση με τα αγόρια στην Ελλάδα, με μεγαλύτερη επίδοση στην αναγνωστική ικανότητα κατά 42 μονάδες κατά μέσο όρο στις βαθμολογίες PISA.

Δομικές αιτίες

Η ισότιμη πρόσβαση στην εκπαίδευση στην Ελλάδα υποστηρίζεται από ένα ισχυρό νομικό πλαίσιο και πολιτική δέσμευση. Ωστόσο, παρατηρείται απουσία μακροπρόθεσμου οράματος και στρατηγικής προκειμένου να διασφαλιστεί ότι κάθε παιδί στην Ελλάδα θα έχει ίσες ευκαιρίες μάθησης, πρόθεση η οποία να συνοδεύεται με εθνικούς στόχους και βιώσιμο προϋπολογισμό. Επίσης η έλλειψη δημόσια διαθέσιμων διαχωρισμένων/ αναλυτικών δεδομένων σχετικά με την τυπική εκπαίδευση στην Ελλάδα αποτρέπει τη σαφή κατανόηση της πρόσβασης στην εκπαίδευση και των εκπαιδευτικών αποτελεσμάτων.

Σημαντικές περικοπές στον προϋπολογισμό κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης (10% την περίοδο 2012-2016) είχαν αντίκτυπο στις δημόσιες δαπάνες για τις εκπαιδευτικές υποδομές και τους πόρους. Η έλλειψη διαθέσιμων και κατάλληλα δομημένων νηπιαγωγείων για παιδιά 4-6 ετών, ο ανεπαρκής αριθμός δασκάλων και τα παρωχημένα αναλυτικά προγράμματα αποτελούν μερικά παραδείγματα τομέων που υποχρηματοδοτούνται ή δεν τίθενται σε προτεραιότητα.

Παρότι η Ελλάδα διαθέτει ένα σχετικά συμπεριληπτικό σχολικό σύστημα, η επικράτηση συγκεκριμένων κοινωνικών και πολιτισμικών συμπεριφορών ενθαρρύνει την ανάπτυξη αρνητικών στερεότυπων που μπορούν να παρεμποδίσουν την πρόσβαση περιθωριοποιημένων ομάδων στην εκπαίδευση. Για παράδειγμα, οι ξενοφοβικές στάσεις από τοπικές κοινότητες επηρεάζουν άμεσα παιδιά πρόσφυγες, μετανάστες και Ρομά. Επίσης, ορισμένες οικογένειες Ρομά δεν πιστεύουν στη σημασία της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης για τα παιδιά τους, πέρα από την επίτευξη κάποιας βασικής επάρκειας σε μαθηματικά και γλώσσα. Τα κορίτσια είναι επίσης λιγότερο πιθανό από τα αγόρια να ολοκληρώσουν την εκπαίδευσή τους, καθώς τα παραδοσιακά πρότυπα συνεχίζουν να επιβάλουν ρόλους οι οποίοι περιορίζουν τα κορίτσια στον οικιακό χώρο. Τέλος, τα παιδιά με αναπηρία δεν γίνονται αυτομάτως δεκτά στα σχολεία και μπορεί να είναι αόρατα στην κοινωνία, παρότι υφίστανται νομικές διατάξεις και γίνονται προσπάθειες για τη διασφάλιση της φυσικής πρόσβασής τους.

Δικαίωμα στην προστασία

Το δικαίωμα των παιδιών στην προστασία από τη βία, την εκμετάλλευση, την κακοποίηση και την παραμέληση υποστηρίζεται από ένα ισχυρό νομικό πλαίσιο, ενώ έχουν ξεκινήσει μεταρρυθμίσεις στο σύστημα παιδικής προστασίας. Ωστόσο, συγκεκριμένες ανισότητες συνεχίζουν να υφίστανται και το κατακερματισμένο και χαρακτηριζόμενο από έλλειψη πόρων σύστημα παιδικής προστασίας στην Ελλάδα δεν καλύπτει επαρκώς τις ανάγκες όλων των παιδιών σε εθνικό και τοπικό επίπεδο.

Το 2020, εγκαταστάσεις φιλοξενίας για παιδιά χωρίς γονική μέριμνα φιλοξένησαν περίπου 1.700 παιδιά (845 αγόρια και 844 κορίτσια). Η πλειοψηφία των παιδιών σε δημόσια ιδρύματα είναι κάτω των 6 ετών, ενώ τα μεγαλύτερα παιδιά τείνουν να τοποθετούνται σε ιδιωτικά ιδρύματα (38% σε ηλικίες 6-12 ετών και 13% κάτω των 6).

Στο τέλος του 2020, 34 έφηβα αγόρια βρίσκονταν υπό κράτηση (δεν υπάρχουν εγκαταστάσεις κράτησης για κορίτσια), ενώ δεν υπάρχουν διαθέσιμα δεδομένα για τα παιδιά που ήρθαν σε επαφή με το νομικό σύστημα ως μάρτυρες ή υποκείμενα εγκλήματος. Περιστατικά κακοποίησης και βίας κατά των παιδιών σε κλειστά ιδρύματα υποστηρίζονται μόνο από ανεπίσημα στοιχεία. Επίσης, 47 ασυνόδευτα παιδιά πρόσφυγες και μετανάστες (μόνο αγόρια) παρέμεναν σε προστατευτική φύλαξη. Ωστόσο, αυτή η πρακτική καταργήθηκε πρόσφατα (από τα τέλη του 2020) και ο αριθμός αναμένεται να μειωθεί σταδιακά έως ότου θα μηδενιστεί.

Ενδοοικογενειακή βία και διακρίσεις καταγγέλλθηκαν από περίπου 4.900 γυναίκες το 2019, ενώ έγιναν 817 καταγγελίες για περιστατικά βίας κατά των παιδιών σε γραμμές βοήθειας μόνο μέσα στο πρώτο τρίμηνο του 2020. Σύμφωνα με μια μελέτη (2018), η συχνότητα έκθεσης παιδιών σχολικής ηλικίας (ηλικίες 11, 13 και 16) σε βίαιες συμπεριφορές το προηγούμενο έτος ήταν 70% για ψυχολογική βία, 47,4% για σωματική βία και 9,4% για σεξουαλική βία. Επίσης, σύμφωνα με δεδομένα της Ελληνικής Αστυνομίας, το 2019 και το 2020, μισά (49,4%) από τα παιδιά-θύματα ήταν θύματα σωματικής βίας, περίπου ένα τρίτο (29,5%) ήταν θύματα σεξουαλικής βίας και ένα πέμπτο (18%) ήταν θύματα ενδοοικογενειακής βίας.

Η παιδική εργασία στην Ελλάδα συνεχίζει να υφίσταται σε συγκεκριμένους τομείς (π.χ. γεωργία, τουρισμός) και ευάλωτες ομάδες, όπως παιδιά μεταναστών, Ρομά και παιδιά χωρίς γονική μέριμνα, αντιμετωπίζουν υψηλότερο κίνδυνο να υποστούν εκμετάλλευση. Το 2017, επιβλήθηκαν πρόστιμα για παιδική εργασία σε 12 εταιρείες.

Τα ζητήματα παιδικής προστασίας περιλαμβάνουν επίσης τον πρώιμο γάμο, την εμπορία παιδιών και ζητήματα κατοχής εγγράφων που επηρεάζουν αρνητικά παιδιά από κοινότητες προσφύγων και μεταναστών ή Ρομά, καθώς και τον εκφοβισμό στο διαδίκτυο. Επίσης, τα παιδιά πρόσφυγες και μετανάστες σε επισφαλείς ή επικίνδυνες συνθήκες διαβίωσης (άστεγα, σε προστατευτική φύλαξη, παιδιά που διαμένουν σε ΚΥΤ, κ.λπ.) συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν ένα εύρος κινδύνων σχετικών με την προστασία, όπως: έμφυλη βία, σεξουαλική βία και εκμετάλλευση, διαταραχές ψυχικής υγείας και ψυχοκοινωνική δυσφορία, μεταξύ άλλων.

Μορφές ανισότητας

Υπάρχουν περιορισμένες έως καθόλου πληροφορίες σχετικά με τα άστεγα παιδιά, τα παιδιά με αναπηρία (π.χ. σε ιδρύματα, από περιθωριοποιημένες ομάδες, με πρόσβαση σε υπηρεσίες κ.λπ.) και παιδιά εμπλεκόμενα σε δικαστικές διαδικασίες, μεταξύ άλλων, γεγονός που εμποδίζει την παροχή ίσων προστατευτικών υπηρεσιών για όλα τα παιδιά στην Ελλάδα.

Υπάρχουν περιορισμένες υπηρεσίες για δυσπρόσιτα παιδιά σε αγροτικές/απομακρυσμένες περιοχές, ενώ δεν διαθέτουν όλες οι περιφέρειες εισαγγελείς για παιδιά. Επίσης, η πρόσβαση στις υπηρεσίες είναι δυσκολότερη για τα παιδιά με αναπηρία ή τα μη ελληνόφωνα παιδιά, λόγω ακατάλληλων υποδομών και έλλειψης διερμηνέων.

97% των γάμων μεταξύ ανηλίκων που πραγματοποιήθηκαν τα τελευταία 9 χρόνια αφορούσε κορίτσια, τα οποία επίσης είναι πιθανότερο να γίνουν θύματα εμπορίας ανθρώπων με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση. Επίσης, 25% με 42% των κοριτσιών που προέρχονται από χώρες όπου εφαρμόζεται ακρωτηριασμός των γυναικείων γεννητικών οργάνων (ΑΓΓΟ) συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν κίνδυνο ΑΓΓΟ κατά την άφιξή τους στην Ελλάδα. Το 2019, 15,3% των καταγραφόμενων περιστατικών ρατσιστικής βίας είχαν ως θύματα ανήλικους μετανάστες 12-17 ετών (16 στα 104), γεγονός που τονίζει τη συχνότητα της ξενοφοβικής συμπεριφοράς στην Ελλάδα.

Δομικές αιτίες

Το σύστημα προστασίας των παιδιών στην Ελλάδα πάσχει από γενικότερο κατακερματισμό, όπως και κατακερματισμό αρμοδιοτήτων και έλλειψη συντονισμού, στοιχεία που οδηγούν σε συστημικά προβλήματα τα οποία αποτρέπουν την εφαρμογή μιας εθνικής απόκρισης ίσης, ευαίσθητης προς τα φύλα και κατάλληλης ηλικιακά. Η απουσία συστημικών διαχωρισμένων/ αναλυτικών δεδομένων για τα παιδιά σε ιδρύματα, τη βία κατά των παιδιών και την πρόσβαση σε προστατευτικές υπηρεσίες για τα παιδιά συμβάλλει στην εμφάνιση προκλήσεων στον προγραμματισμό, τον σχεδιασμό και την εφαρμογή παρεμβάσεων στοχευμένων στα παιδιά.

Παρά το ευνοϊκό νομοθετικό περιβάλλον, συμπεριλαμβανομένων των πρόσφατων νόμων για την επιτροπεία και την αναδοχή, παραμένουν φραγμοί στο να καταστούν λειτουργικοί, οι οποίοι οδηγούν στην αδυναμία εφαρμογής προσαρμοσμένων, νομικά δεσμευτικών και συμφωνημένων παρεμβάσεων στην προστατευτική φροντίδα. Οι βασικές υποκείμενες αιτίες αυτού του προβλήματος είναι η έλλειψη σχεδιασμού, οι ανεπαρκείς μακροπρόθεσμοι πόροι και ο ελλιπής συνδεδεμένος προϋπολογισμός στον προγραμματισμό, καθώς και οι ανεπαρκείς μηχανισμοί παρακολούθησης. Τα παραπάνω επιδεινώνονται από χρόνια έλλειψη χρηματοδότησης στην παροχή παιδικής μέριμνας, γεγονός που οδηγεί σε ανεπαρκή στελέχωση των υπηρεσιών κοινωνικής πρόνοιας σε περιφερειακό και δημοτικό επίπεδο, περιορισμένες δομές και έλλειψη επενδυτικών και συνεχόμενης επαγγελματικής εξέλιξης των εργαζόμενων στην πρώτη γραμμή.

Ad-hoc και προσωρινές λύσεις έχουν εφαρμοστεί για την αντιμετώπιση των περισσότερο πιεστικών ζητημάτων σχετικά με την προστατευτική φροντίδα, ιδιαίτερα στην απόκριση στις ανάγκες παιδιών προσφύγων και μεταναστών, που έχουν δημιουργήσει ένα παράλληλο σύστημα υπηρεσιών. Επίσης, η υπερβολική εξάρτηση από τα ιδρύματα έχει δημιουργήσει κενά στην φροντίδα στην κοινότητα σε τοπικό επίπεδο, επηρεάζοντας διάφορες ευάλωτες ομάδες παιδιών, συμπεριλαμβανομένων αυτών με αναπηρία ή όσων προέρχονται από περιθωριοποιημένο υπόβαθρο.

Τα κοινωνικά πρότυπα και οι πεποιθήσεις δημιουργούν επίσης φραγμούς στη διασφάλιση της πλήρους πρόσβασης των παιδιών σε επαρκή φροντίδα και προστασία στην Ελλάδα. Τα αρνητικά στερεότυπα σχετικά με τα παιδιά που έχουν μεγαλώσει σε ιδρύματα, σωφρονιστικά καταστήματα και υπό κράτηση επηρεάζουν την ικανότητά τους να εντάσσονται στην κοινωνία μετά την έξοδο από αυτές τις εγκαταστάσεις. Οι γάμοι μεταξύ ανηλίκων συνεχίζουν να είναι κοινωνικά αποδεκτοί σε συγκεκριμένες κοινότητες (π.χ. Ρομά) και οι πατριαρχικές νοοτροπίες αυξάνουν την πιθανότητα περιστατικών έμφυλης βίας, συμπεριλαμβανομένης της ενδοοικογενειακής. Στην κοινωνία επικρατεί σιωπή σχετικά με τα παιδιά που είναι θύματα βίας. Η σωματική τιμωρία εξακολουθεί να είναι κοινωνικά αποδεκτή, ενώ η ψυχολογική βία (π.χ. ταπείνωση κ.λπ.) δεν θεωρείται συνήθως μορφή βίας που πλήττει τα παιδιά, γεγονός που έχει επιπτώσεις στη μειωμένη υποβολή καταγγελιών στις εθνικές αρχές.

Νέοι

Η εστίαση στους νέους και οι πρωτοβουλίες νέων σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο παρουσιάζουν αύξηση. Παρότι έχει γίνει κάποια πρόοδος στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας «Εγγυήσεις για τη Νεολαία» σε επίπεδο ΕΕ και του Εθνικού Πλαισίου Στρατηγικής για την Ενδυνάμωση των Νέων (2017-2027), τα εκπαιδευτικά και τα επαγγελματικά αποτελέσματα, καθώς και τα αποτελέσματα κοινωνικής ένταξης για τους νέους στην Ελλάδα εξακολουθούν να υστερούν παρά τους φιλόδοξους στόχους.

Το 2019, το ποσοστό ανεργίας στους νέους ηλικίας 15-24 ήταν 35,2%, ποσοστό άνω του διπλάσιου από τον μέσο όρο 14,5% της ΕΕ. Τα άτομα εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης (NEET) σε αυτήν την ηλικία αντιστοιχούσαν σε 19%. Η ελκυστικότητα της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης παραμένει χαμηλή, με μόλις 15% των αγοριών και 11% των κοριτσιών ηλικίας 15-24 ετών να είναι εγγεγραμμένα σε αντίστοιχα προγράμματα.

Η συμμετοχή των παιδιών και των νέων στα κοινά και στη λήψη αποφάσεων δεν μετριέται συστηματικά ή ολοκληρωμένα στην Ελλάδα ή την ομάδα ΕΕ-27. Σύμφωνα με το Έκτακτο Ευρωβαρόμετρο σχετικά με την ευρωπαϊκή νεολαία (2017), 54% των νέων στην Ελλάδα ανέφερε ότι δεν έχει συμμετάσχει σε οποιαδήποτε από τις οκτώ δραστηριότητες που συνδέονται με κοινωνική και πολιτική συμμετοχή τους προηγούμενους 12 μήνες.

Μορφές ανισότητας

Η ανεργία πλήττει δυσανάλογα τις γυναίκες και τα κορίτσια, ιδιαίτερα τις έφηβες και νέες. Τα κορίτσια ηλικίας 15-24 ετών στην Ελλάδα έχουν 10% υψηλότερο ποσοστό ανεργίας σε σύγκριση με τα αγόρια. Παρότι ένα υψηλότερο ποσοστό του πληθυσμού των νέων πλήττεται από την ανεργία σε συγκεκριμένες περιφέρειες της Ελλάδας, όπως η Δυτική Μακεδονία (53%), η Κεντρική Ελλάδα (48%) και η Δυτική Ελλάδα (47%), ο μεγαλύτερος απόλυτος αριθμός ανέργων νέων παρατηρείται στην Αττική, όπου διαμένει και η πλειοψηφία του πληθυσμού της Ελλάδας. Η πιθανότητα ένταξης στην κατηγορία NEET (για άτομα ηλικίας 15-24 ετών) είναι 94% υψηλότερη μεταξύ των νέων στις αγροτικές περιοχές σε σύγκριση με τις πόλεις και 90% υψηλότερη στους πολίτες άλλων χωρών στην Ελλάδα.

Δομικές αιτίες

Παρά την παρουσία στοχευμένων στρατηγικών και ενεργειών, δεν υπάρχει επίσημος ορισμός ή νομικό πλαίσιο για τους νέους στην Ελλάδα. Έτσι, οι πολιτικές για τους νέους έχουν περιορισμένη κρατική (και οικονομική) στήριξη και οριακό αντίκτυπο.

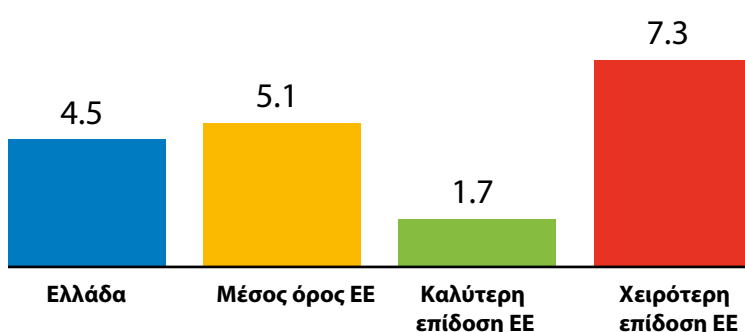
Υπάρχουν περιορισμένες πλατφόρμες για πραγματική συμμετοχή των νέων σε τοπικό/δημοτικό επίπεδο. Συνήθως, οι πλατφόρμες για τη συμμετοχή των νέων λειτουργούν από οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών αλλά δεν εξασφαλίζουν πραγματική επιρροή στη λήψη αποφάσεων στη δημόσια σφαίρα. Αυτό με τη σειρά του περιορίζει τα κίνητρα για τους νέους σχετικά με τη συμμετοχή τους σε ομάδες ή δημόσιες συζητήσεις, όπου αυτές είναι διαθέσιμες.

Υπάρχουν στερεότυπα και αντιλήψεις ότι η συμμετοχή των παιδιών είναι δύσκολη, δαπανηρή και απαιτεί πόρους και εξειδίκευση. Τα έμφυλα στερεότυπα, συγκεκριμένα, περιορίζουν τις φιλοδοξίες των αγοριών και των κοριτσιών και δημιουργούν φραγμούς στη συμμετοχή τους και τις επιλογές τους στη ζωή.

Κύρια στοιχεία

Παιδική θνησιμότητα

Παιδική θνησιμότητα κάτω των 5 ετών (ανά 1.000 γεννήσεις ζώντων)

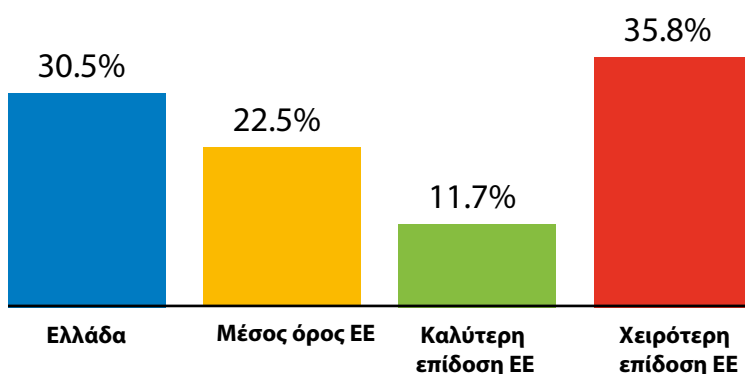
380 παιδιά που επηρεάζονται σε ετήσια βάση

Κατάταξη της Ελλάδας μεταξύ των χωρών ΕΕ (2019)

Παιδική φτώχεια

% παιδιών σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικό αποκλεισμό

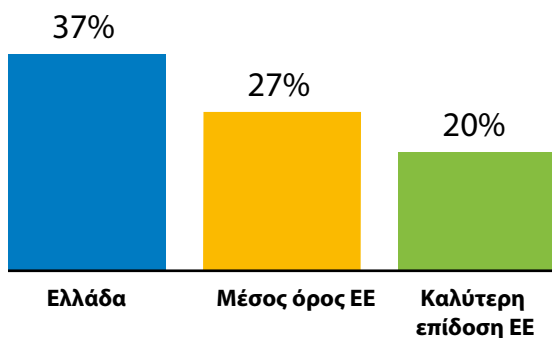
568,000 παιδιά που επηρεάζονται

Κατάταξη της Ελλάδας μεταξύ των χωρών ΕΕ (2019)

Διατροφή παιδιών

% παιδιών και νέων (5-19) που είναι υπέρβαρα ή παχύσαρκα

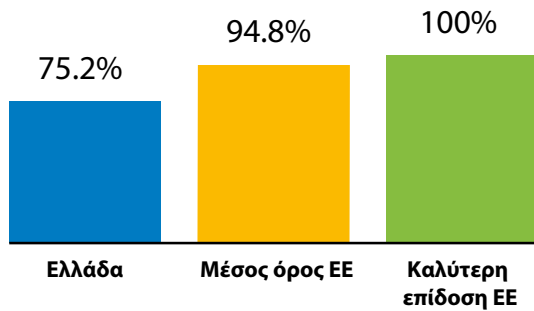
598,000 παιδιά και νέοι που επηρεάζονται

Κατάταξη της Ελλάδας μεταξύ των χωρών της ΕΕ (2016)

Προσχολική εκπαίδευση

% παιδιών που συμμετέχουν στη διετή προσχολική εκπαίδευση

48,000 παιδιά επηρεάζονται

Κατάταξη της Ελλάδας μεταξύ των χωρών της ΕΕ (2018)

Μεταρρύθμιση της παιδικής μέριμνας

1,689 παιδιά που διαμένουν σε ιδρύματα

Εκτιμάται ότι 350,000-450,000¹ παιδιά στην Ευρώπη διαβιούν σε ιδρύματα κλειστής φροντίδας

1. Εκτίμηση UNICEF ECARO βάσει διαθέσιμων δεδομένων

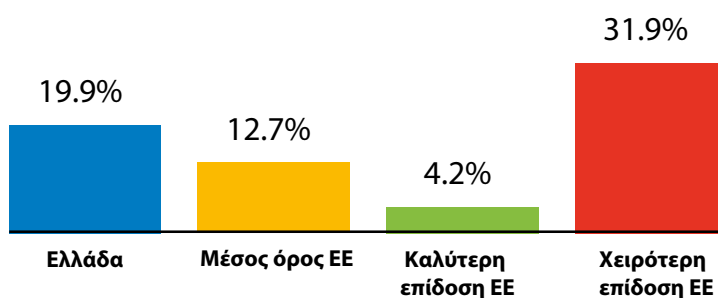
Βία κατά των παιδιών

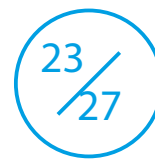
Έλλειψη εμπεριστατωμένων δεδομένων σε εθνικό επίπεδο για παιδιά που πλήττονται από κάθε μορφή βίας.

Ποιοτική εκπαίδευση

% χαμηλών επιδόσεων και στους τρεις τομείς (κατανόηση κειμένου, φυσικές επιστήμες, μαθηματικά) παιδιών ηλικίας 15 ετών

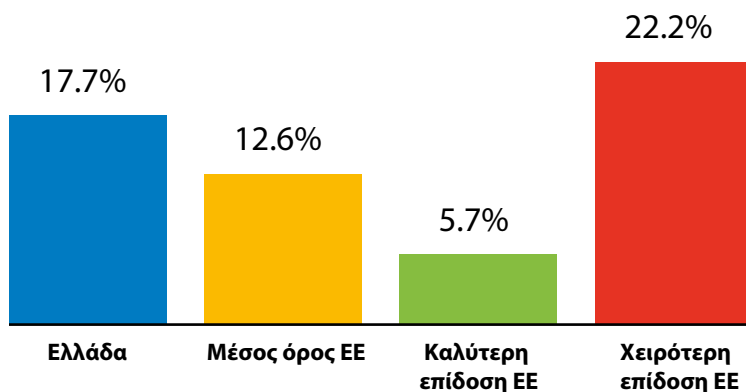
21,500 παιδιά επηρεάζονται

Κατάταξη της Ελλάδας στην ΕΕ (2018)

Συμμετοχή των νέων

% νέων (15-29) που βρίσκονται εκτός δομών απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης

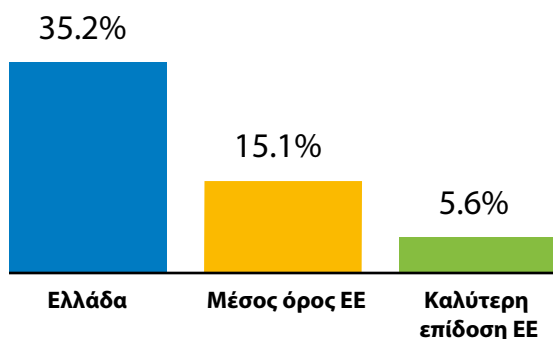
295,000 νέοι επηρεάζονται

Κατάταξη της Ελλάδας μεταξύ των χωρών της ΕΕ (2019)

Ανεργία νέων

% Ποσοστό ανεργίας νέων (15-24)

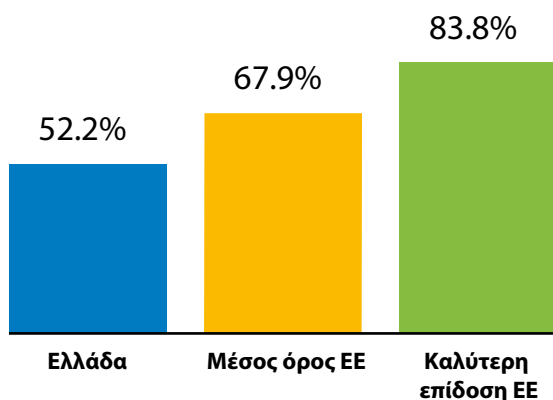
387,000 νέοι επηρεάζονται

Κατάταξη της Ελλάδας μεταξύ των χωρών της ΕΕ (2019)

Ισότητα φύλων

Δείκτης ισότητας των φύλων της ΕΕ

Κατάταξη της Ελλάδας μεταξύ των χωρών της ΕΕ (2020)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.

ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ UNICEF:

ΣΥΝΤΟΜΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ

1. Ελλάδα και UNICEF: Σύντομο ιστορικό

Το Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για τα Παιδιά, η UNICEF, αποτελεί τον εντεταλμένο οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών για την προστασία των παιδιών και των δικαιωμάτων τους, καθώς και την κάλυψη των βασικών αναγκών τους και την υποστήριξη των παιδιών προκειμένου να φτάνουν στο μέγιστο των δυνατοτήτων τους. Ιδρύθηκε ομόφωνα το 1946, από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών με το Ψήφισμα των Ηνωμένων Εθνών A/RES/57(I) για την αντιμετώπιση των κρίσιμων αναγκών των παιδιών μετά από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Η αποστολή της UNICEF αποτελεί μέρος της ευρύτερης αποστολής των Ηνωμένων Εθνών και καθοδηγείται από τους σκοπούς και τις αρχές που περιέχονται στον καταστατικό χάρτη τους. Σήμερα, η UNICEF έχει παρουσία σε 191 χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας και συνεργάζεται με εταίρους ώστε να μεταφράζει σε πράξεις τις δεσμεύσεις για τα δικαιώματα και την ευημερία των παιδιών, εστιάζοντας στα πλέον ευάλωτα και αποκλεισμένα παιδιά.

Το 1989, η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών υιοθέτησε τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (CRC), την πιο ευρέως επικυρωμένη Σύμβαση στην ιστορία των Ηνωμένων Εθνών, η οποία άλλαξε τον τρόπο θεώρησης και αντιμετώπισης των παιδιών, αναγνωρίζοντάς τα ως ανθρώπινα όντα με διακριτά δικαιώματα και όχι ως παθητικούς αποδέκτες φιλανθρωπίας. Ούσα η μόνη οργάνωση των Ηνωμένων Εθνών που έχει αναλάβει τη διαφύλαξη των δικαιωμάτων κάθε παιδιού, η UNICEF κατονομάζεται ρητά στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Άρθρο 45) ως πηγή εξειδικευμένης υποστήριξης και παροχής συμβουλών. Παγκοσμίως, η UNICEF συνεργάζεται στενά με κρατικούς φορείς και την Κοινωνία των Πολιτών, παρέχοντας τεχνική και οικονομική υποστήριξη για την ενίσχυση της παρακολούθησης και της εφαρμογής της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού.

Η Ελλάδα, ένα από τα ιδρυτικά Κράτη-Μέλη των Ηνωμένων Εθνών που δημιούργησαν την UNICEF, έχει υπάρξει από την αρχή βασικός εταίρος στις γενικές προσπάθειές της για την υποστήριξη των παιδιών και έχει διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στον καθορισμό της μορφής και του εύρους του οργανισμού. Η UNICEF και η Ελλάδα μοιράζονται τον κοινό στόχο προστασίας και προώθησης της ευημερίας των παιδιών. Η χώρα ήταν από τις πρώτες υπογράφουσες της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Η Ελλάδα έχει υποστηρίξει το έργο της UNICEF από την ίδρυσή της, με θητεία στο Διοικητικό Συμβούλιό της έξι φορές, από το 1946 έως την πιο πρόσφατη το 2018.

Η Ελλάδα, ως μέλος των Ηνωμένων Εθνών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επιδιώκει τη βιώσιμη ανάπτυξη και την ισότιμη εξέλιξη σύμφωνα με τις διεθνείς και ευρωπαϊκές πολιτικές και στρατηγικές εδώ και δεκαετίες. Και, το σημαντικότερο, οι Έλληνες έχουν εκφράσει ισχυρή δέσμευση προς τα παιδιά για περισσότερα από 40 χρόνια, στηρίζοντας τον παγκόσμιο ρόλο της UNICEF στην υπεράσπιση των παιδιών σε όλο τον κόσμο.

Η UNICEF στην Ελλάδα, 2015-2019

Στα τέλη του 2015, ανταποκρινόμενη στην εισροή προσφύγων και μεταναστών, συμπεριλαμβανομένου μεγάλου ποσοστού παιδιών, η UNICEF απέστειλε επιχειρησιακή αποστολή στην Ελλάδα, συνεργαζόμενη στενά με την Κυβέρνηση, την Κοινωνία των Πολιτών και άλλους φορείς των Ηνωμένων Εθνών, για τη διασφάλιση της τοποθέτησης των παιδιών στο προσκήνιο στις ενέργειες απόκρισης. Η UNICEF επένδυσε σε βασικούς τομείς προτεραιότητας: προστασία των παιδιών, εποπτεία των δικαιωμάτων των παιδιών, εκπαίδευση, πρόληψη και απόκριση σε περιστατικά έμφυλης βίας και συγκέντρωση στοιχείων για την ενημέρωση του εθνικού σχεδιασμού.

2020 και έπειτα

Μετά από αρκετά χρόνια συνεργασίας με εθνικούς φορείς, η UNICEF και η Κυβέρνηση της Ελλάδας αποφάσισαν τον Ιανουάριο του 2020 να επισημοποιήσουν την παρουσία του οργανισμού στη χώρα, μέσω της ίδρυσης Γραφείου της UNICEF στην Ελλάδα. Αυτό το Γραφείο της UNICEF στην Ελλάδα υπάγεται στο Περιφερειακό Γραφείο Ευρώπης και Κεντρικής Ασίας της UNICEF με έδρα τη Γενεύη που υποστηρίζει το έργο 21 Γραφείων Χωρών στη γεωγραφική του περιοχή και είναι υπόλογο στα Κεντρικά Γραφεία της UNICEF στη Νέα Υόρκη. Εντός του πλαισίου μιας εκτεταμένης αποστολής για όλα τα παιδιά στην Ελλάδα, η UNICEF και η Ελλάδα κινούνται προς μια ακόμη ευρύτερη συνεργασία προκειμένου να καλύψουν τις ανάγκες όλων των ευάλωτων και περιθωριοποιημένων παιδιών στη χώρα.

Στόχοι και αντικείμενο

Σε αυτό το πλαίσιο, το νεοϊδρυθέν Γραφείο της UNICEF στην Ελλάδα ανέλαβε για πρώτη φορά μια ανάλυση της κατάστασης των παιδιών στην Ελλάδα. Αυτή η έκθεση αποτελεί ένα βασικό προϊόν, στο οποίο παρουσιάζονται ισχυρά στοιχεία και αναδεικνύονται οι ευκαιρίες προκειμένου μια κοινωνικά συμπεριληπτική ανάπτυξη να επιτρέψει την εφαρμογή των δικαιωμάτων όλων των παιδιών στην Ελλάδα. Σκοπός της είναι να παρουσιάσει και να εξετάσει τα εμπόδια για την πλήρη εφαρμογή των δικαιωμάτων των παιδιών, καθώς και τους αλληλένδετους ρόλους των υπεύθυνων οργανισμών. Στόχος είναι να τονιστούν οι ανισότητες μεταξύ ομάδων σύμφωνα με κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά, αστικές/αγροτικές και ενδο-αστικές ανισότητες, φύλο, γεωγραφικές τοποθεσίες και άλλες πτυχές. Εκτός από την παρουσίαση μιας ανάλυσης των λόγων ύπαρξης των ανισοτήτων, παρουσιάζονται επίσης συστάσεις σχετικά με τις ενέργειες που μπορούν να ληφθούν από βασικούς φορείς για την επίτευξη και τη διατήρηση συμπεριληπτικής κοινωνικής ανάπτυξης που εξασφαλίζει την ίση ένταξη και συμμετοχή όλων των ομάδων παιδιών και εφήβων. Η παρούσα έκθεση στηρίζεται στην πολιτική, οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα της Ελλάδας και ελέγχει την πρόοδο που έχει σημειωθεί προς τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) καθώς και σε περιφερειακά και τοπικά ζητήματα που επηρεάζουν τα δικαιώματα και την ευημερία των παιδιών. Με μια ισχυρή εστίαση στην ισότητα, η Ανάλυση της κατάστασης ρίχνει φως στις συνθήκες που αντιμετωπίζουν παιδιά και νέοι με τις μεγαλύτερες στερήσεις, που παραμένουν αόρατοι ή δεν υπολογίζονται.

Βασικός στόχος της έκθεσης είναι η παροχή μιας εις βάθος κατανόησης της κατάστασης των παιδιών και των νέων στην Ελλάδα, αναλύοντας πολιτικές, στρατηγικές και κοινωνικές και οικονομικές τάσεις που τους επηρεάζουν.

Η έκθεση εντοπίζει και αναλύει τους φραγμούς και τα εμπόδια που δεν επιτρέπουν στα παιδιά (και ιδιαίτερα τα παιδιά και τις οικογένειες σε πλέον μειονεκτική θέση) να ωφεληθούν από τις κοινωνικές υπηρεσίες σε διάφορους τομείς και να απολαύσουν τα δικαιώματά τους. Επίσης, η έκθεση έχει ως στόχο τον εντοπισμό σημαντικών κενών στα δεδομένα και των τρόπων γεφύρωσης αυτών. Τέλος, αναλύει σε ποιον βαθμό υφίσταται ένα ευνοϊκό περιβάλλον για την εφαρμογή των δικαιωμάτων όλων των παιδιών και εφήβων και πώς τεκμηριωμένες παρεμβάσεις και υπηρεσίες για την αντιμετώπιση των στερήσεων τίθενται σε προτεραιότητα σε εθνικές πολιτικές, νόμους, στρατηγικές, σχέδια και προϋπολογισμούς.

Η Ανάλυση της κατάστασης φιλοδοξεί να γίνει το κείμενο αναφοράς για τα παιδιά στην Ελλάδα και να χρησιμεύσει σε κρατικούς φορείς, αναπτυξιακούς εταίρους, συμπεριλαμβανομένων της UNICEF, της Κοινωνίας των Πολιτών, φορέων του ιδιωτικού τομέα και άλλων σχετικών φορέων. Θα ενημερώσει τον διάλογο σχετικά με τις πολιτικές και θα αποτελέσει μια βάση τεκμηρίωσης για τις ίδιες, τις συνεργασίες, τα προγράμματα και τις παρεμβάσεις, επιταχύνοντας την πρόοδο για τα δικαιώματα και την ευημερία των παιδιών. Θα μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί για την υποστήριξη πρωτοβουλιών συνηγορίας με άξονα τα παιδιά, για την προώθηση θετικών αλλαγών για τα παιδιά και την επίτευξη στόχων σχετικών με τα παιδιά, με ισότητα στην Ελλάδα, καθώς

και παρακολούθηση της προόδου σχετικά με την εφαρμογή των δικαιωμάτων των παιδιών. Η έκθεση επιτρέπει στην UNICEF να συγκαλέσει, να επηρεάσει ή να ενσωματώσει κρατικούς και ιδιωτικούς φορείς σε από κοινού επενδύσεις σε συμπεριληπτικές κοινωνικές υπηρεσίες και ευκαιρίες για προσαρμοσμένα αποτελέσματα για παιδιά και νέους. Με αυτόν τον τρόπο, η Ανάλυση της κατάστασης αποτελεί κείμενο καθοδήγησης για τις ενέργειες σχετικά με τα δικαιώματα και την ευημερία των παιδιών.

Εν όψει των παραπάνω στόχων και βλέψεων, η Ανάλυση της κατάστασης θα διαμοιραστεί σε κρατικούς φορείς, θεσμούς της ΕΕ, φορείς των Ηνωμένων Εθνών και διακυβερνητικές οργανώσεις και Πρεσβείες, καθώς και σε ένα μεγάλο εύρος οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, συμπεριλαμβανομένων ΜΚΟ, εμπορικών σωματείων, ομάδων προβληματισμού, ιδρυμάτων και επιχειρήσεων ιδιωτικού τομέα, καθώς και χορηγών και ιδρυμάτων.

Μεθοδολογία και διαδικασία ανάπτυξης

Το γενικό εννοιολογικό πλαίσιο για την ανάλυση κατάστασης είναι η Προσέγγιση του προγραμματισμού με γνώμονα τα ανθρώπινα δικαιώματα (HRBAP). Αυτή η προσέγγιση παρέχει μια κατανόηση των υφιστάμενων στερήσεων και ανισοτήτων και δημιουργεί συνδέσεις μεταξύ των υποκείμενων αιτιών και φραγμών για την υλοποίηση των δικαιωμάτων των παιδιών. Αυτό το εννοιολογικό πλαίσιο τοποθετεί την ανάλυση στο πλαίσιο της χώρας και αναγνωρίζει με σαφήνεια τα περιφερειακά και γενικά ζητήματα που επηρεάζουν τις ζωές των παιδιών στη χώρα. Επιπλέον, διερευνά τους λόγους πίσω από την άνιση υλοποίηση των δικαιωμάτων των παιδιών και των ανισοτήτων στην ευημερία και τις ευκαιρίες για την επίτευξη προόδου για όλα τα παιδιά, ειδικά όσα υφίστανται στερήσεις ή αντιμετωπίζουν μεγαλύτερο κίνδυνο να υποστούν στερήσεις.

Η Ανάλυση της Κατάστασης αποτελεί προϊόν μιας ευρείας διαδικασίας διαβούλευσης που μεγιστοποιεί την αίσθηση ιδιοκτησίας της από την Κυβέρνηση, συνεργαζόμενες οργανώσεις και την Κοινωνία των Πολιτών. Συγκεκριμένα, πραγματοποιήθηκε μια ομαδική διαβούλευση με τη συμμετοχή δέκα Υπουργείων και δύο Ανεξάρτητων Αρχών, μετά από την οποία κοινοποιήθηκε το προσχέδιο του κειμένου Ανάλυσης της Κατάστασης για σχόλια και παρατηρήσεις, με τα Υπουργεία να αποκρίνονται θετικά. Επίσης, πραγματοποιήθηκε μια διήμερη διαβούλευση με 32 ΜΚΟ ενεργές στο πεδίο των δικαιωμάτων των παιδιών και έπειτα διμερείς διαβουλεύσεις με διάφορες ΜΚΟ που ειδικεύονται σε συγκεκριμένους τομείς. Προκειμένου να ληφθούν υπόψη οι απόψεις των ίδιων των παιδιών και των νέων σχετικά με την υλοποίηση των δικαιωμάτων τους και των θεμάτων που τα ενδιαφέρουν, πραγματοποιήθηκε μια διαβούλευση με περισσότερα από 100 παιδιά και νέους ηλικίας 15-22 ετών, με ιδιαίτερη εστίαση στη συμμετοχή των περιθωριοποιημένων και ευάλωτων παιδιών.

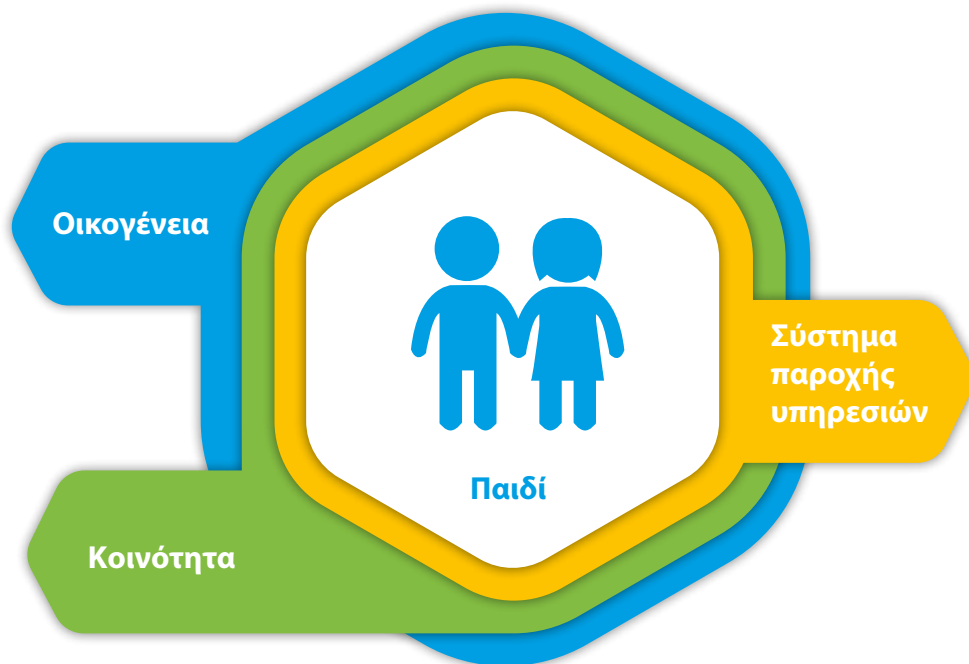
Η UNICEF εργάστηκε από κοινού με την Ελληνική Κυβέρνηση και ιδιαίτερα με το Υπουργείο Δικαιοσύνης, καθώς και με στελέχη από σχετικά Υπουργεία, για την ανάπτυξη της Ανάλυσης της Κατάστασης. Δύο ανεξάρτητες ερευνητρίες εργάστηκαν σε συνεργασία με το Γραφείο της UNICEF στην Ελλάδα, το οποίο ηγήθηκε της στρατηγικής κατεύθυνσης και της επίβλεψης. Πραγματοποιήθηκε εκτεταμένος έλεγχος βιβλιογραφίας σε εκθέσεις, αξιολογήσεις, μελέτες και έρευνες για τα δικαιώματα των παιδιών στην Ελλάδα. Το κύριο βάρος δόθηκε σε δεδομένα από την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ) ως η εθνική στατιστική υπηρεσία της Ελλάδας που αναπτύσσει, παράγει και δημοσιεύει επίσημα στατιστικά, σύμφωνα με τις στατιστικές αρχές.

Η Ανάλυση της Κατάστασης αντλεί στοιχεία από υφιστάμενα διαθέσιμα δεδομένα από την ΕΛΣΤΑΤ και τις σχετικές αρχές, όπου απαιτείται, καθώς και τη διαθέσιμη βιβλιογραφία και έρευνα. Αυτό συμπληρώνεται από αιτήματα προς κρατικούς φορείς για ποσοτικά δεδομένα. Η ανάλυση των δεδομένων και των πληροφοριών διαχωρίστηκε στον βαθμό που ήταν εφικτό, βάσει διαφόρων χαρακτηριστικών των παιδιών σε σχέση με το πλαίσιο. Όπου δεν υπήρχαν δεδομένα ή συγκεκριμένος διαχωρισμός, αυτό αναφέρθηκε ως κενό. Κατά τη σύνταξη της ανάλυσης αιτιότητας, ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε στις καταληκτικές παρατηρήσεις της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού το 2012 και στην Παράλληλη έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη το 2012 και τους

δείκτες Ελλάδας και ΕΕ. Όλα τα ερευνητικά στοιχεία υποβλήθηκαν σε τετραπλή ανάλυση: αιτιότητα και ανάλυση κωλυμάτων, ρόλοι- μοτίβα, έλλειμμα επάρκειας και ανάλυση φύλων.

Το αναλυτικό πλαίσιο για την παρούσα Ανάλυση της Κατάστασης βασίζεται στα δικαιώματα και ενημερώθηκε σύμφωνα με τις νέες κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τις μελέτες Ανάλυσης της Κατάστασης (Situation Analysis) της UNICEF, ενώ προσαρμόστηκε στο πλαίσιο της Ελλάδας. Αναγνωρίζει ότι οι λόγοι για την υλοποίηση ή μη υλοποίηση των δικαιωμάτων των παιδιών βρίσκονται στον κύκλο ζωής των παιδιών και επηρεάζονται από την ικανότητα (και τα κενά ικανότητας) ενός υπεύθυνου δικτύου. Η Ανάλυση της Κατάστασης εξετάζει επίσης συγκεκριμένους θεματικούς τομείς με βάση τις νέες κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τις μελέτες Ανάλυσης της Κατάστασης (Situation Analysis) της UNICEF. Περιλαμβάνονται παιδιά που μετακινούνται, παιδιά Ρομά, παιδιά με αναπηρία, περιστατικά βίας κατά των γυναικών και οι επιπτώσεις της πανδημίας COVID-19.

Πλαίσιο και δομικές αιτίες

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

ΧΩΡΑΣ

2. Επισκόπηση χώρας

Δημογραφικό προφίλ

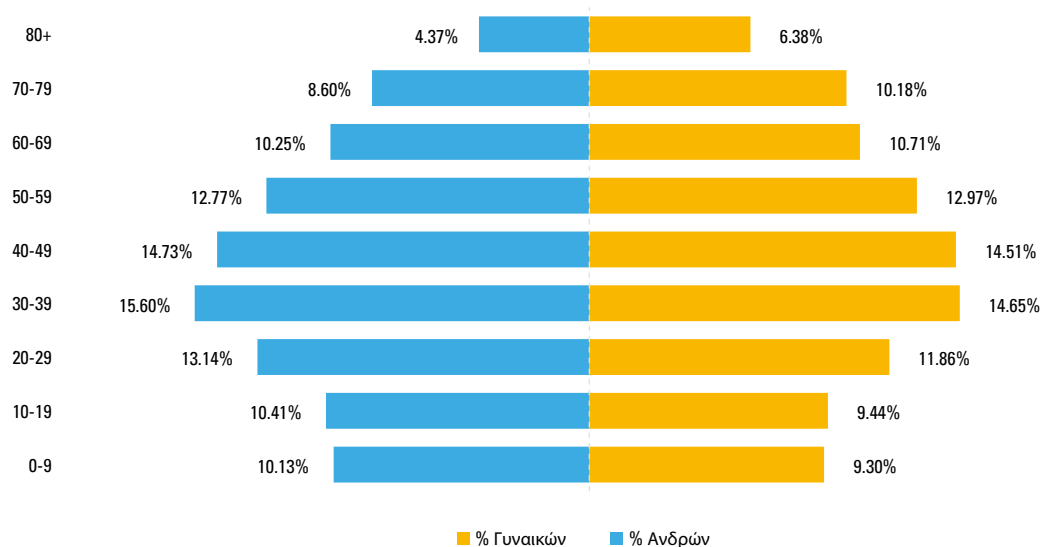
Η Ελλάδα, μια χώρα με συνολική έκταση 132.049 τετ. χλμ., συνορεύει με την Αλβανία βορειοδυτικά, τη Βόρεια Μακεδονία και τη Βουλγαρία βόρεια και την Τουρκία νοτιοανατολικά. Περιβάλλεται από θάλασσα (Αιγαίο, Ιόνιο και Μεσόγειο) και διαθέτει την 11η μεγαλύτερη ακτογραμμή στον κόσμο και 227 κατοικημένα νησιά. Πάνω από δύο τρίτα του πληθυσμού ζουν σε αστικές περιοχές, ενώ οι δύο μεγάλες πόλεις είναι η Αθήνα (πληθυσμός 4 εκατομμυρίων) και η Θεσσαλονίκη (πληθυσμός 1 εκατομμυρίου), με πυκνότητα πληθυσμού στην Αττική (34,9%) και την Κεντρική Μακεδονία (17,4%) ενώ οι υπόλοιπες 11 περιφέρειες φιλοξενούν μεταξύ 1,9% και 6,7% του πληθυσμού. Τα πιο πυκνοκατοικημένα νησιά της Ελλάδας (με πληθυσμό άνω των 100.000) είναι η Κρήτη, η Εύβοια, η Ρόδος και η Κέρκυρα. Η συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού μιλάει ελληνικά.

Η Ελλάδα προγραμματίζει την πραγματοποίηση Απογραφής Πληθυσμού - Κατοικιών το 2021, στο πλαίσιο της ευρύτερης απογραφής στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ τα αποτελέσματα θα είναι διαθέσιμα το 2024. Σε αυτήν την απογραφή θα συμπεριληφθούν για πρώτη φορά πληθυσμοί που διαμένουν σε οικισμούς Ρομά και δομές προσωρινής υποδοχής πολιτών τρίτων χωρών ή ανιθαγενών. Η τελευταία απογραφή στην Ελλάδα πραγματοποιήθηκε το 2011 και έδειξε συνολικό πληθυσμό 10,81 εκατομμυρίων (51% γυναίκες, 49% άντρες),¹ από του οποίου περίπου 2 εκατομμύρια είναι παιδιά με το 14,3% ηλικίας 0-14 ετών (από τα οποία 400.000 κάτω της ηλικίας των 5).² Βάσει των τρεχουσών τάσεων στα ποσοστά μετανάστευσης και γονιμότητας, ο προβλεπόμενος πληθυσμός από την ΕΛΣΤΑΤ για το 2050 εκτιμάται ότι θα είναι (μεσαίο σενάριο) 11.499.614 άτομα.³

Πληθυσμός κατοίκων ανά φύλο και ηλικιακή ομάδα Πληθυσμός 2011 – Απογραφή			
Ηλικιακή ομάδα	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες
0-9	1.049.839	537.220	512.619
10-19	1.072.705	552.173	520.532
20-29	1.350.868	696.744	654.124
30-39	1.635.304	827.542	807.762
40-49	1.581.095	781.112	799.983
50-59	1.391.854	677.018	714.836
60-69	1.134.045	543.421	590.624
70-79	1.017.242	456.247	560.995
80+	583.334	231.746	351.588
Σύνολο	10.816.286	5.303.223	5.513.063

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, απογραφή 2011

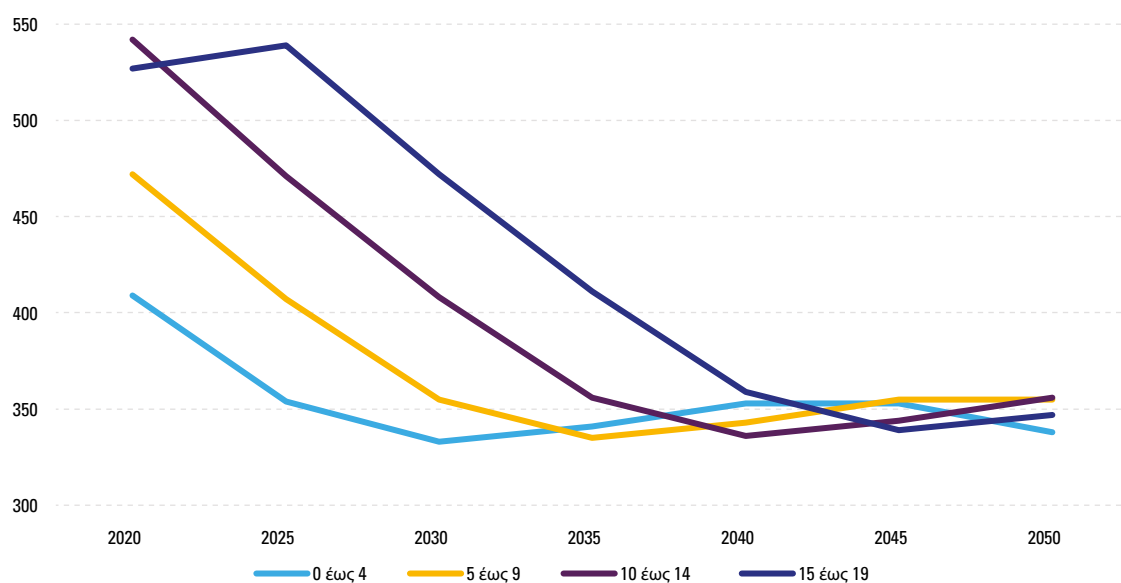
Σχήμα 1:
Ποσοστό ηλικιακών ομάδων ως προς τον γενικό πληθυσμό ανά φύλο

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ απογραφή 2011

Ο Ολικός Δείκτης Γονιμότητας το 2018 ήταν 1,4, σχετικά σταθερός από το 2012. Το χαμηλό ποσοστό γεννήσεων δημιουργεί άνισο διάστημα στην αναλογία γεννήσεων/θανάτων: η Ελλάδα αντιμετωπίζει μία από τις μεγαλύτερες μειώσεις πληθυσμού στον κόσμο και αυτό αναμένεται να συνεχιστεί αριθμητικά έως το 2050, βάσει των εκτιμήσεων του Τμήματος Πληθυσμού των Ηνωμένων Εθνών. Αυτή η τάση επηρεάζεται περισσότερο από το γεγονός ότι 350.000 έως 400.000 (κυρίως νεαροί) ενήλικες έχουν μεταναστεύσει από το 2010.⁴

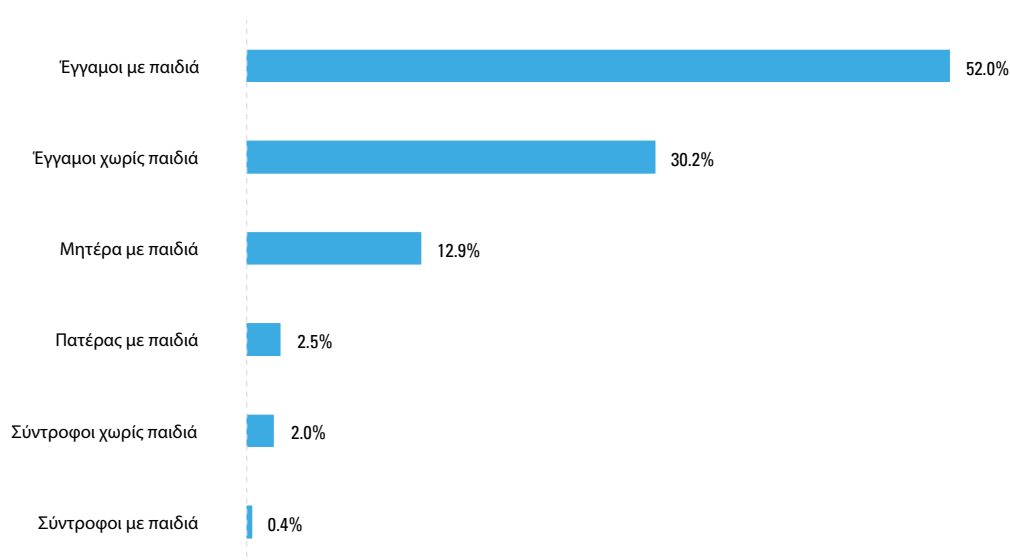
Σχήμα 2:
Πιθανολογικές εκτιμήσεις πληθυσμού σε ηλικιακές ομάδες (2020-2050) (σε χιλιάδες)

Πηγή: Τμήμα για τον Πληθυσμό των Ηνωμένων Εθνών

Το προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση για τις γυναίκες στην Ελλάδα είναι τα 84 έτη και 78,9 για τους άντρες.⁵ Η αναλογία του πληθυσμού ηλικίας 65 ετών και άνω αυξήθηκε σε 20,68%, ενώ η αναλογία των ατόμων κάτω των 14 ετών μειώθηκε ελαφρά σε κάτω από 14%. Η γήρανση του πληθυσμού αυξάνει τις απαιτήσεις για πόρους για την υγειονομική περίθαλψη και τη συνταξιοδότηση και μπορεί να επηρεάσει τις δημόσιες δαπάνες για τα παιδιά. Τα ποσοστά γάμων έχουν μειωθεί ελαφρώς, ενώ τα ποσοστά διαζυγίων παρουσίασαν αύξηση, συνεισφέροντας σε μια γενικευμένη κατάσταση μικρότερων ελληνικών νοικοκυριών σε σύγκριση με τα προηγούμενα έτη.⁶ Βάσει των δεδομένων απογραφής της ΕΛΣΤΑΤ από το 2011, περισσότερες από τις μισές (52%) πυρηνικές οικογένειες ήταν έγγαμα ζευγάρια με παιδιά. Ωστόσο, 15,4% ήταν μονογονεϊκές οικογένειες με παιδιά (12,9% μια μητέρα με παιδιά, ενώ 2,5% ένας πατέρας με παιδιά) και 0,4% των πυρηνικών οικογενειών ήταν ζευγάρια που συμβίωσαν με παιδιά. Ιδιαίτερη εστίαση γίνεται στις μονογονεϊκές οικογένειες με παιδιά, καθώς συνήθως είναι περισσότερο κοινωνικά ευάλωτες.

Σχήμα 3: Πυρηνικές οικογένειες ανά τύπο

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ απογραφή 2011

Το 2015, αυξανόμενος αριθμός προσφύγων και μεταναστών άρχισε να φτάνει στην Ελλάδα, με αφίξεις περισσότερες του ενός εκατομμυρίου ατόμων μεταξύ του 2015 και του Μαρτίου του 2016. Οι βασικές χώρες προέλευσης ήταν η Συρία και το Αφγανιστάν. Το πρόγραμμα μετεγκατάστασης, παράτυπης μετακίνησης και επιστροφών της ΕΕ (τόσο το βασισμένο στη Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας όσο και το εθελούσιο) οδήγησε σε μείωση του τρέχοντος πληθυσμού προσφύγων και μεταναστών στην Ελλάδα σε 121.100 στα τέλη Σεπτεμβρίου 2020, με 98.000 να κατοικούν στην ενδοχώρα και 22.900 στα νησιά.⁷

Η επίσημα αναγνωρισμένη μειονότητα στην Ελλάδα, σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λοζάνης του 1923, είναι η μειονότητα των Μουσουλμάνων που ζουν στη Θράκη. Τα μέλη της μειονότητας των Μουσουλμάνων είναι Έλληνες πολίτες. Οι τρέχουσες ανεπίσημες εκτιμήσεις υπολογίζουν τα μέλη της μειονότητας των Μουσουλμάνων μεταξύ 100.000 και 140.000 ατόμων (1-1,4% του συνολικού πληθυσμού). Σχετικά επίσημα πληθυσμιακά δεδομένα δεν διατίθενται λόγω έλλειψης επίσημων εθνογλωσσολογικών δεδομένων απογραφής ή δεδομένων με θρησκευτικό διαχωρισμό. Η θρησκευτική ελευθερία της μειονότητας των Μουσουλμάνων στη Θράκη προστατεύεται βάσει νόμου και επιτρέπει στους αντίστοιχους μαθητές να φοιτούν σε σχολεία μειονότητας ή στα γενικά δημόσια σχολεία, να μην προσέρχονται στο σχολείο κατά τις θρησκευτικές εορτές, ενώ θρησκευτική εκπαίδευση με βάση το Ισλάμ μπορεί να διδάσκεται προαιρετικά στους μαθητές της Μουσουλμανικής μειονότητας σε δύο (2) σχολεία ισλαμικής εκπαίδευσης στη Θράκη.

Οι Ρομά στην Ελλάδα

Οι Ρομά έχουν μακρά ιστορία στην Ελλάδα, από τον 15ο αιώνα. Παραδοσιακά νομάδες έμποροι, οι Ρομά έχουν υιοθετήσει σήμερα έναν περισσότερο στάσιμο τρόπο ζωής και διαφοροποιούνται από τους νομαδικούς Ρομά. Η πλειοψηφία μιλάει τη ρομανί επιπροσθέτως των ελληνικών. Κατά πλειοψηφία είναι Χριστιανοί Ορθόδοξοι, αλλά οι Ρομά στη Δυτική Θράκη είναι Μουσουλμάνοι. Σύμφωνα με το Επιχειρησιακό Σχέδιο για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά (Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, 2017), ο πληθυσμός των Ρομά αντιστοιχεί σε 104.210 άτομα σε 76 οικισμούς, 159 τοποθεσίες με συνδυασμό κατοικιών και οικισμών και 119 συνοικίες σε συνθήκες φτώχειας. Οι μεγαλύτερες συγκεντρώσεις Ρομά παρατηρούνται κοντά στις μεγαλύτερες πόλεις, Αθήνα και Θεσσαλονίκη. Πρόσφατες εξελίξεις σχετικά με την απόκριση στις ανάγκες αυτού του πληθυσμού, καθώς και οι σταθεροί φραγμοί στην εφαρμογή των δικαιωμάτων των παιδιών Ρομά αναλύονται στο θεματικό κεφάλαιο «Οι Ρομά στην Ελλάδα».

Πολιτική οικονομία και διοίκηση

Η Ελλάδα διαθέτει συνταγματικό πολίτευμα και κοινοβουλευτική δημοκρατία και η νομοθετική εξουσία ασκείται από το Κοινοβούλιο. Τον Ιούλιο του 2019, το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας σχημάτισε κυβέρνηση με επικεφαλής τον Πρωθυπουργό Κυριάκο Μητσοτάκη, σύμφωνα με το άρθρο 28, παράγραφο 1 του Συντάγματος.⁸

Η Ελλάδα έγινε Κράτος-Μέλος της ΕΕ τον Ιανουάριο του 1981, εντάχθηκε στη ζώνη της συνθήκης Σένγκεν το 2000 και εκπροσωπείται από 21 μέλη στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Η Ελλάδα έχει αναλάβει την Προεδρία του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου πέντε φορές, με την πλέον πρόσφατη μεταξύ Ιανουαρίου και Ιουνίου 2014. Το 2018, η συνολική δαπάνη ΕΕ στην Ελλάδα ήταν 4,870 δισεκατομμύρια ευρώ, ενώ η συνολική ελληνική συνεισφορά στον προϋπολογισμό της ΕΕ ήταν 1,488 δισεκατομμύρια.⁹ Η Ελλάδα είναι μέλος του ΝΑΤΟ από το 1952 και συμβάλλει στην ενίσχυση της Συμμαχίας στη «νότια πτέρυγα».

Το Σύνταγμα της Ελλάδας αναγνωρίζει την θρησκεία της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας ως την «επικρατούσα θρησκεία». Ωστόσο, υπάρχουν επίσης διάφορες θρησκευτικές πρακτικές ενεργές στη χώρα (Καθολικισμός, Αγγλικανισμός, Αρμενική Ορθοδοξία, Ασσυριακή Ορθοδοξία, Αιθιοπική Ορθοδοξία, Ιουδαϊσμός, Μπαχάι, Εκκλησία Αγίων των Τελευταίων Ημερών). Η Ελλάδα έχει υπογράψει το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά δικαιώματα (ICCPR) και η ελευθερία σκέψης, η ελευθερία συνείδησης και η ανεξιθρησκία αναγνωρίζονται επίσης στο εθνικό δίκαιο. Η Ελληνική πολιτεία δεν τηρεί στατιστικά σχετικά με θρησκευτικές ομάδες και οι εθνικές απογραφές δεν απαιτούν από τους πολίτες να δηλώνουν τη θρησκεία τους.

Η Ελλάδα κατατάσσεται 32η στον Δείκτη Ανθρώπινης Κατάταξης (HDI) του 2019 και εντάσσεται στην κατηγορία Υψηλής Ανάπτυξης με βαθμολογία 0,872. Με προσαρμογή για τις ανισότητες, ο HDI πέφτει στο 0,766, επιδεικνύοντας ανισότητες και διαφορές στην ανθρώπινη ανάπτυξη στους πληθυσμούς στους τομείς της υγείας, της εκπαίδευσης και του εισοδήματος. Το ακαθάριστο εθνικό εισόδημα είναι \$24.909 κατά κεφαλήν με Δείκτη Ανάπτυξης Φύλων (GDI) 0,963: το εκτιμώμενο εισόδημα κατά κεφαλήν για τις γυναίκες είναι \$19.749 σε σύγκριση με \$30.262 για τους άντρες.

Μεταξύ 2009 και 2018, η Ελλάδα επλήγη από μια σοβαρή οικονομική κρίση που προκάλεσε ύφεση της οικονομίας, ενώ το κράτος πρόνοιας έφθινε παράλληλα υπό το βάρος των μέτρων λιτότητας. Οι οικονομικές επιπτώσεις πέρασαν σε διάφορα επίπεδα της κοινωνίας, προκαλώντας σημαντικά επίπεδα ανεργίας, φτώχειας και στερήσεων, πλήττοντας σε σημαντικό βαθμό τα παιδιά.

Το 2019, ο συντελεστής Gini¹⁰ ανερχόταν σε 31 (δείκτης Gini 0 εκπροσωπεί απόλυτη ισότητα, ενώ δείκτης 100 υποδηλώνει απόλυτη ανισότητα στην κατανομή εισοδήματος), με μείωση από 34,5 το 2014, που ήταν το μέγιστο στοιχείο τα τελευταία 10 χρόνια. Από τότε ακολουθεί πτωτική τάση, που υποδεικνύει ελαφριά μείωση των

ανισοτήτων κάθε χρόνο στην κατανομή εισοδήματος. Ο μέσος όρος του συντελεστή Gini για ΕΕ 28 ανερχόταν σε 30,7, σχεδόν στο ίδιο επίπεδο με την Ελλάδα.

Προφίλ ανθρωπιστικού κινδύνου

Η αύξηση των μετανάστευσης προς την Ευρώπη από την Ασία, την Αφρική και τη Μέση Ανατολή, η οποία ξεκίνησε το 2015, άλλαξε το ανθρωπιστικό τοπίο στην Ευρώπη και κυρίως στις μεσογειακές χώρες, όπως η Ελλάδα.

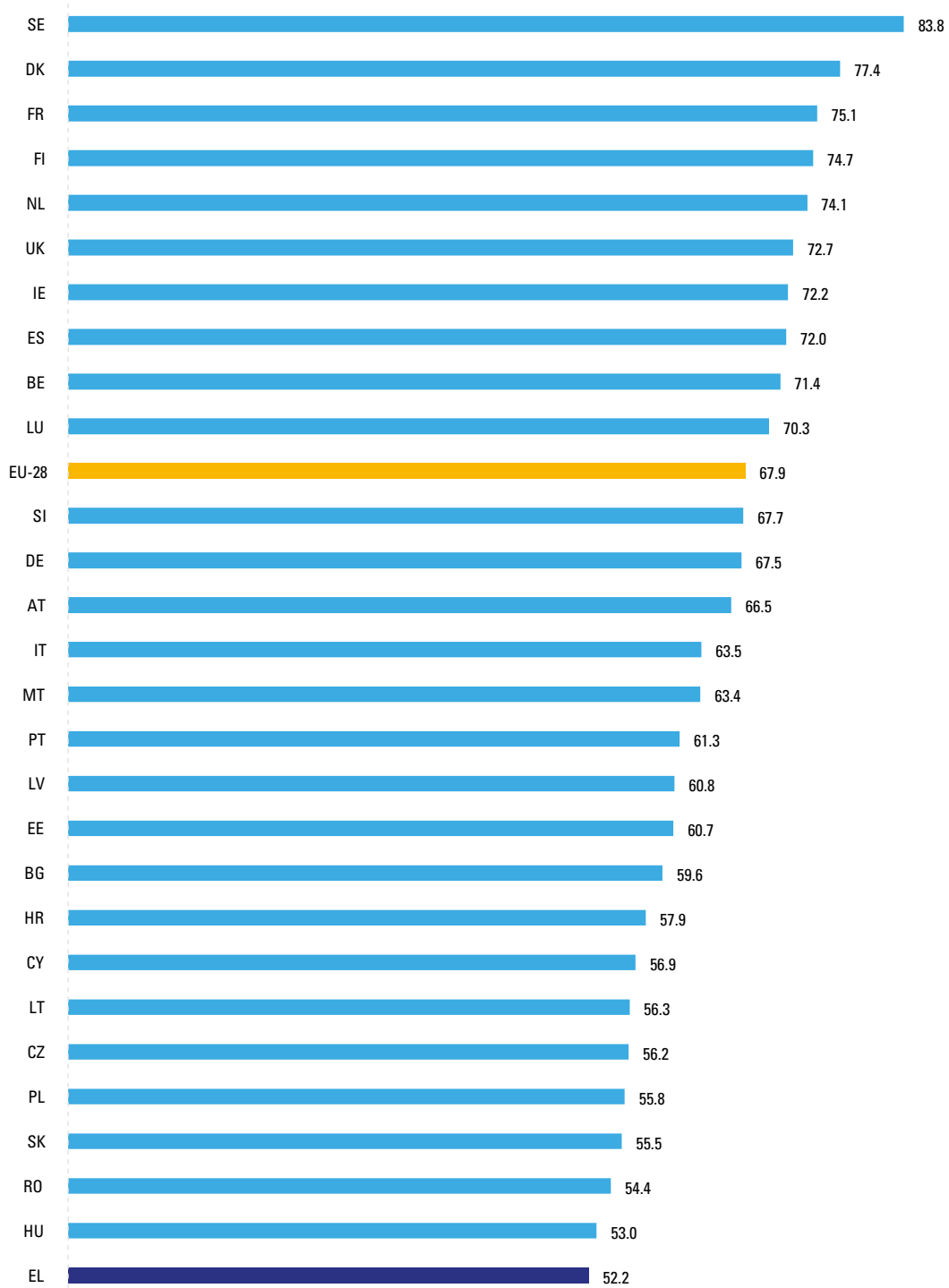
Κατά την άφιξή τους στην Ελλάδα, οι αιτούντες άσυλο μεταφέρονται στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ) κατά την ολοκλήρωση των διαδικασιών ασύλου, όπου βρίσκονται σε καθεστώς περιορισμού της ελευθερίας τους μέσω ελεγχόμενης εισόδου και εξόδου καθώς και χαμηλές συνθήκες διαβίωσης. Έχουν εκφραστεί ανησυχίες για διάφορα ζητήματα που αντιμετωπίζουν οι πρόσφυγες και οι μετανάστες, κυρίως σχετικά με όσους βρίσκονται υπό κράτηση, καθώς και επιπλέον ισχυρισμοί για επαναπροώθηση προσφύγων και έμφυλη βία κατά γυναικών και παιδιών προσφύγων.¹¹ Συγκεκριμένα, το μέτρο της προστατευτικής φύλαξης προκάλεσε διάφορα θέματα προστασίας κατά τη χρήση για ασυνόδευτα και χωρισμένα από την οικογένειά τους παιδιά, ενώ θα μπορούσαν να είχαν προβλεφθεί κατάλληλα μέτρα φροντίδας. Ωστόσο, η Ειδική Γραμματεία Προστασίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων εισήγαγε την κατάργηση της προστατευτικής φύλαξης για ασυνόδευτους ανηλίκους βάσει νόμου και ανέπτυξε ένα σχέδιο και μια τυποποιημένη διαδικασία παραπομπών για εναλλακτική τοποθέτηση των ασυνόδευτων και χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών σε δομές φιλοξενίας έκτακτης ανάγκης. Οι αιτούντες άσυλο, των οποίων οι αιτήσεις ασύλου έχουν απορριφθεί, τοποθετούνται σε προαναχωρησιακά κέντρα σε αναμονή της οριστικοποίησης των διαδικασιών επιστροφής.

Οι κρατικές υπηρεσίες και δομές δεν είχαν σχεδιαστεί για να ανταποκριθούν στις άνευ προηγουμένου ροές προσφύγων και μεταναστών στην Ελλάδα. Κατά συνέπεια, φορείς των Ηνωμένων Εθνών και διάφορες ΜΚΟ ανέλαβαν την επιχειρησιακή ανταπόκριση στις προκύπτουσες ανθρωπιστικές ανάγκες. Η εμπλοκή διάφορων μη κρατικών φορέων στην ανταπόκριση έφερε στην επιφάνεια ζητήματα συντονισμού, όπως η ίση κάλυψη των ανθρωπιστικών αναγκών σε διαφορετικές τοποθεσίες, ενώ το Κράτος συνήθως αδυνατεί να ανταποκριθεί έγκαιρα στον απαραίτητο συντονισμό και στην ανάληψη των επιχειρησιακών πτυχών. Παρά τη διαθεσιμότητα των πόρων, στις περισσότερες περιπτώσεις η ανταπόκριση ήταν ανεπαρκής, οδηγώντας σε σοβαρούς ανθρωπιστικούς κινδύνους, όπως ανεπαρκής πρόσβαση σε υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης, στέγασης και σίτισης.

Στις αρχές του 2020 παρατηρήθηκε επίσης μικρή αύξηση στις αφίξεις στην ενδοχώρα, με διέλευση από την Τουρκία στην Ελλάδα, οδηγώντας μεγάλες ομάδες προσφύγων και μεταναστών (μεταξύ τους και παιδιά και γυναίκες) στις περιοχές των συνόρων και δημιουργώντας αυξημένες ανθρωπιστικές ανάγκες σε συγκεκριμένες γεωγραφικές τοποθεσίες, με επιπλέον φόρτο εργασίας για τους εργαζόμενους πρώτης γραμμής. Την 1η Μαρτίου 2020, η Ελληνική Κυβέρνηση αποφάσισε να επικαλεστεί το άρθρο 78.3 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και να αναστείλει τις αιτήσεις ασύλου, οι οποίες αποκαταστάθηκαν στα τέλη Μαΐου, ενώ η πληθυσμιακή πίεση στα σύνορα εκτονώθηκε την ίδια περίοδο.

Πρόσφατες εξελίξεις σχετικά με την απόκριση στις ανάγκες αυτού του πληθυσμού, καθώς και οι σταθεροί φραγμοί στην εφαρμογή των δικαιωμάτων των παιδιών προσφύγων και μεταναστών αναλύονται στο θεματικό κεφάλαιο «Παιδιά που μετακινούνται».

Σχήμα 4:
Βαθμολογία Δείκτη Ισότητας των Φύλων (2020) (βαθμολογία στις 100 μέγιστες μονάδες)
 (βαθμολογία στις 100 μέγιστες μονάδες)

Πηγή: Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Ισότητας των Φύλων

Προφίλ με βάση το φύλο

Γενικά, υφίσταται νομοθεσία που υποστηρίζει την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών που προβλέπεται στο Σύνταγμα της Ελλάδας. Η Ελλάδα έχει αποδεχθεί και επικυρώσει τις διακηρύξεις για τα ανθρωπίνια δικαιώματα και τις διεθνείς συνθήκες με στόχο τη βελτίωση της θέσης των γυναικών σε όλους τους τομείς οικονομικής, πολιτικής, κοινωνικής και πολιτισμικής ζωής. Η Σύμβαση για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών (CEDAW) υπογράφηκε από την Ελλάδα στα Ηνωμένα Έθνη στις 2 Μαρτίου 1982. Κυρώθηκε και ενσωματώθηκε στην εγχώρια νομοθεσία στις 30 Απριλίου 1983.¹² Ωστόσο, παρά την ύπαρξη ενός ισχυρού νομοθετικού πλαισίου, η ισότητα φύλων στην Ελλάδα παραμένει σχετικά διαφορούμενη. Το 2008, Η Ελλάδα εισήγαγε ένα νομοθετικό όριο 33% για την εκπροσώπηση γυναικών στο κοινοβούλιο. Ωστόσο, αυτή η εκπροσώπηση σήμερα ανέρχεται σε μόλις 18%, παρότι ο αριθμός γυναικών βουλευτών αυξήθηκε από 5% το 2005 σε 19% το 2018.¹³

Με 52,2 στις 100 μονάδες, η Ελλάδα κατατάσσεται τελευταία στην ΕΕ στον Δείκτη Ισότητας των Φύλων του 2020¹⁴ με τις χώρες ΕΕ 28 να συγκεντρώνουν κατά μέσο όρο 67,9 μονάδες. Η κατάταξή της παραμένει ίδια από το 2010. Οι υψηλότερες βαθμολογίες της Ελλάδας καταγράφονται στην υγεία (συμπεριλαμβανομένων κατάστασης και πρόσβασης) με 84 μονάδες και στα οικονομικά (συμπεριλαμβανομένων οικονομικών πόρων και οικονομικής κατάστασης) με 72,5 μονάδες. Ο χαμηλότερος τομέας παραμένει αυτός της εξουσίας (συμπεριλαμβανομένων πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών εξουσιών) με 27 μονάδες το 2020, ενώ παράλληλα σημειώνεται πρόοδος από το 2010. Χαμηλές βαθμολογίες παρατηρήθηκαν επίσης στον χρόνο (δραστηριότητες φροντίδας και κοινωνικές δραστηριότητες) με 44,7 μονάδες, στις γνώσεις με 54,8 μονάδες και στην απασχόληση (συμμετοχή και ποιότητα, διαχωρισμός) με 64,4 μονάδες, παρά την πρόοδο που έχει σημειωθεί από το 2010.

Τα παγιωμένα κοινωνικά πρότυπα δυσχεραίνουν επίσης την επίτευξη ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών στην Ελλάδα, ενώ, κατά συνέπεια, η χώρα διατηρεί την προτελευταία θέση (52,2 στα 100) στον Δείκτη Ισότητας Φύλων της ΕΕ.¹⁵ Οι γυναίκες αναλαμβάνουν περισσότερες δραστηριότητες και ευθύνες φροντίδας από τους άντρες, με 85% των γυναικών να πραγματοποιούν εργασίες μαγειρικής και οικιακές εργασίες για τουλάχιστον μία ώρα ανά ημέρα σε σύγκριση με μόλις 16% των αντρών. Η Ελλάδα διατηρεί ένα «παραδοσιακό» μοντέλο σε σχέση με τον επιμερισμό εργασίας μεταξύ αντρών και γυναικών, γεγονός που οδηγεί σε ένα από τα χαμηλότερα επίπεδα συμμετοχής των γυναικών στην εργασιακή αγορά στην Ευρώπη.

Το 2020, η Ελλάδα είχε ποσοστό απασχόλησης 55,2%¹⁶ στον πληθυσμό εργασίμης ηλικίας, με περισσότερες γυναίκες από άντρες να αντιμετωπίζουν την ανεργία: ο στόχος του 75% απασχόλησης για την ΕΕ το 2020 και για τα δύο φύλα δεν έχει επιτευχθεί¹⁷. Ωστόσο, περισσότερες γυναίκες (49,35%) απ' ό,τι άντρες (36,7%) ολοκλήρωσαν με επιτυχία το 2019 την τριτοβάθμια εκπαίδευση¹⁸ αλλά η ανεργία των νέων ήταν κατά 4% υψηλότερη στις γυναίκες.¹⁹

Η Ελλάδα έχει υπογράψει τη Συνθήκη Ίσης Αποζημίωσης ILO, εδραιώνοντας την πρακτική των ίσων αμοιβών χωρίς διακρίσεις φύλου. Ωστόσο, οι γυναίκες κερδίζουν 87 λεπτά για κάθε ευρώ που κερδίζουν οι άντρες, γεγονός που οδηγεί σε διαφορές ως προς τις αμοιβές των δυο φύλων 13%,²⁰ και οι γυναίκες πλήττονται ισχυρότερα από την ανεργία, η οποία κυμαίνεται γύρω στο 18% στην Ελλάδα.

Η ανομοιόμορφη κατανομή αντρών και γυναικών σε διαφορετικά πεδία τριτοβάθμιας εκπαίδευσης συνεχίζουν να επηρεάζουν την ισότητα των φύλων σε συγκεκριμένους τομείς. 4% των γυναικών εργάζονται σε Επιστήμη, Τεχνολογία, Μηχανολογία και Μαθηματικά (STEM) σε σύγκριση με 20% για τους άντρες, ενώ μία στις τέσσερις γυναίκες (23%) εργάζεται στην εκπαίδευση, την υγεία και την κοινωνική εργασία, σε σύγκριση με 8% για τους άντρες.²¹ Η γονική άδεια αποτελεί δείκτη της ισότητας φύλων και στην Ελλάδα μεγάλοι αριθμοί γονέων δεν πληρούν τις προϋποθέσεις για γονική άδεια: 62% των γυναικών και 51% των αντρών.²² Η μη κάλυψη των προϋποθέσεων αφορά την ανεργία, την αυτοαπασχόληση ή ανεπαρκείς περιόδους απασχόλησης, αλλά και τα ομόφυλα ζευγάρια που αποτελούν περίπου το ένα τρίτο των απασχολούμενων γονέων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.

ΤΟ ΠΡΟΣΦΟΡΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

3. Το πρόσφορο περιβάλλον για τα δικαιώματα των παιδιών

Το παγκόσμιο πλαίσιο για τα παιδιά

Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΣΔΠ) αποτελεί τη σύμβαση για τα θεμελιώδη δικαιώματα του παιδιού που πλαισιώνει τις παρεμβάσεις και την υποστήριξη των παιδιών σε όλο τον κόσμο και είναι το πρώτο γενικό σύνολο νομικά δεσμευτικών δικαιωμάτων που ισχύουν για όλα τα παιδιά. Έχει κυρωθεί από σχεδόν κάθε χώρα στον πλανήτη, αποτελώντας έτσι την πλέον ευρέως επικυρωμένη σύμβαση για τα ανθρώπινα δικαιώματα στην ιστορία. Για την παρακολούθηση της προόδου της, δημιουργήθηκε η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, αποτελούμενη από Ανεξάρτητους Εμπειρογνώμονες που εξετάζουν αναφορές από διάφορους Κρατικούς Φορείς και εκφράζουν ανησυχίες και προτάσεις με τη μορφή Καταληκτικών Παρατηρήσεων.

Η ΣΔΠ εισήχθη στο ελληνικό δίκαιο (Ν. 2101/1992) και σύμφωνα με το ελληνικό Σύνταγμα, όπως και όλες οι διεθνείς συνθήκες, «αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερισχύουν από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη νόμου».²³ Από την κύρωση της σύμβασης, η Ελλάδα έχει υποβάλλει αρκετές εκθέσεις, την πλέον πρόσφατη τον Δεκέμβριο του 2018, τονίζοντας την πρόοδο που έχει σημειωθεί από τη χώρα στην εφαρμογή της ΣΔΠ και έλαβε για τελευταία φορά συστάσεις στο πλαίσιο των Καταληκτικών Παρατηρήσεων του 2012 που παρέιχαν ανατροφοδότηση και προτάσεις για περαιτέρω βελτίωση των δικαιωμάτων των παιδιών στη χώρα.

Οι βασικές αρχές που περιγράφονται στη ΣΔΠ- μη διάκριση, βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, δικαίωμα στη ζωή, την επιβίωση και την ανάπτυξη και σεβασμός των απόψεων του παιδιού - αποτυπώνονται επίσης στην Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη και τις ευρωπαϊκές στρατηγικές και προτεραιότητες σε περιφερειακό επίπεδο. Η Ατζέντα 2030 και οι 17 Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης που έχουν υιοθετηθεί από τους παγκόσμιους ηγέτες το 2015 ισχύουν για όλες τις χώρες και όλους τους πολίτες τους. Στόχος των ΣΒΑ είναι η διασφάλιση της ισότητας, με όλα τα άτομα να διαθέτουν τα ίδια μέσα προστασίας και ευκαιρίες στη ζωή σε κάθε χώρα, πλούσια ή φτωχή, έως το 2030.

Όπως ορίζεται στο προοίμιο του Ψηφίσματος των Ηνωμένων Εθνών για την Ατζέντα 2030, τα ανθρώπινα δικαιώματα για όλους αποτελούν καθοριστικό χαρακτηριστικό της και έγκινται στις αξίες που περιγράφονται στον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και σε διάφορες διεθνείς συμβάσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η Ατζέντα 2030 είναι γενικής φύσης και σχετίζεται με τις αξίες που υποστηρίζονται στη ΣΔΠ. Έτσι, τόσο τα δικαιώματα των παιδιών όσο και οι βιώσιμοι στόχοι ανάπτυξης συνδέονται άρρητα και αλληλοενισχύονται.

Η Ελλάδα, κατά την επιδίωξη ισότιμης και βιώσιμης ανάπτυξης, είναι δεσμευμένη ως προς την εφαρμογή της Ατζέντας 2030 και τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης. Με αυτόν τον σκοπό, η Ελληνική

Κυβέρνηση συμμετείχε σε έναν ανοικτό διάλογο με τους σχετικούς φορείς, ο οποίος οδήγησε στον προσδιορισμό συγκεκριμένων ελληνικών εθνικών προτεραιοτήτων, με συμμετοχή των 17 ΣΒΑ και με σύνδεση με τις δεσμεύσεις που περιλαμβάνονται στη ΣΔΠ και εξέλιξη της προηγούμενης Εθνικής Στρατηγικής για Βιώσιμη Ανάπτυξη (2002). Οι 8 προτεραιότητες περιλαμβάνουν τις εξής:

- Στήριξη ανταγωνιστικής, καινοτόμου και βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης

- Προώθηση πλήρους απασχόλησης και αξιοπρεπούς εργασίας για όλους
- Αντιμετώπιση φτώχειας και κοινωνικών αποκλεισμών και παροχή ενιαίας πρόσβασης σε ποιοτικές υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης
- Μείωση κοινωνικών και περιφερειακών ανισοτήτων και διασφάλιση ίσων ευκαιριών για όλους Παροχή συμπεριληπτικής εκπαίδευσης υψηλής ποιότητας
- Ενίσχυση της προστασίας και της βιώσιμης διαχείρισης του φυσικού κεφαλαίου ως βάση για κοινωνική ευημερία και μετάβαση σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών άνθρακα
- Δημιουργία αποτελεσματικών, υπεύθυνων και διάφανων θεσμών
- Ενίσχυση ανοικτών, συμμετοχικών, δημοκρατικών διαδικασιών και προώθηση συνεργασιών

Η Εθελοντική Εθνική Αναθεώρηση (Voluntary National Review) που δημοσιεύτηκε το 2018 τόνισε την πρόοδο στους βασικούς γενικούς στόχους. Ωστόσο, υπάρχει ανάγκη για μια βιώσιμη προσπάθεια και ολιστική προσέγγιση σε κρατικούς και μη κρατικούς φορείς, προκειμένου η χώρα να επιτύχει την ολοκλήρωση αυτής της φιλόδοξης ατζέντας.

Τα δικαιώματα των παιδιών στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Τα δικαιώματα των παιδιών προβλέπονται στα νομικά θεμέλια της ΕΕ, κυρίως μέσω της Συνθήκης της Λισαβόνας (2009) που παρέχει στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (EUCFR) την ίδια νομική υπόσταση όπως άλλες συνθήκες της ΕΕ και υποχρεώνει τους θεσμούς της ΕΕ και τα Κράτη-Μέλη να λαμβάνουν υπόψη τα δικαιώματα των παιδιών κατά τη σχεδίαση νέων πολιτικών. Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ περιέχει επίσης λεπτομερείς αναφορές στα δικαιώματα των παιδιών σε θεσμικό επίπεδο ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων της αναγνώρισης του δικαιώματος του παιδιού να λαμβάνει δωρεάν υποχρεωτική εκπαίδευση, της απαγόρευσης των διακρίσεων βάσει ηλικίας και της απαγόρευσης εκμετάλλευσης της παιδικής εργασίας.

Η Συνθήκη αποτέλεσε ένα ορόσημο στην παροχή της νομικής βάσης για την πολιτική της ΕΕ για τα δικαιώματα των παιδιών, τόσο εσωτερικά, εντός των συνόρων της, όσο και εξωτερικά, σε παγκόσμιο επίπεδο. Επέτρεψε την εφαρμογή ενός νόμου της ΕΕ για την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης των παιδιών, της σεξουαλικής εκμετάλλευσης των παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας (2011) και την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και την προστασία των θυμάτων αυτής (2011). Η ΕΕ παρέχει χρηματοδότηση για προγράμματα που στόχο έχουν την πρόληψη και την εξάλειψη της βίας κατά των παιδιών, των νέων και των γυναικών.

Παρά τον όγκο των δημοσιευμένων κατευθυντήριων γραμμών και πολιτικών, παραμένουν προκλήσεις στην εφαρμογή και την παρακολούθηση των δικαιωμάτων των παιδιών με συνέπεια σε όλα τα Κράτη-Μέλη της ΕΕ με διάφορα νομικά συστήματα και πολιτικές. Για παράδειγμα, ο Καταστατικός Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων ισχύει μόνο για τα Κράτη-Μέλη όταν εφαρμόζουν το δίκαιο της ΕΕ. Σε αυτό το πλαίσιο και κατά την επέτειο του UNCRC (Νοέμβριος 2019), το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κάλεσε την Επιτροπή να αναπτύξει μια νέα στρατηγική για τη μετάφραση της πολιτικής και των πολιτικών δεσμεύσεων της ΕΕ σε ένα σύνολο σταθερών στόχων που είναι απαραίτητοι για την επίτευξη αποτελεσμάτων για τα παιδιά.

Η Στρατηγική της ΕΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού υιοθετήθηκε τον Μάρτιο του 2021 και ένας από τους βασικούς στόχους της είναι η διασφάλιση της ενσωμάτωσης διατομεακών ζητημάτων όπως η μετανάστευση, η καταπολέμηση των διακρίσεων, η κατάρτιση των δικαστικών λειτουργών, τα θέματα ΛΟΑΤΚΙ και Ρομά, μεταξύ άλλων. Η Στρατηγική καλύπτει και τους επτά τομείς προτεραιότητας της Επιτροπής, συμπεριλαμβανομένων της

Συμμετοχής στην πολιτική και δημοκρατική ζωή, της Κοινωνικοοικονομικής ένταξης, της υγείας και παιδείας, της Καταπολέμησης της βίας κατά των παιδιών και της διασφάλισης της προστασίας των παιδιών, της Φιλικής προς τα παιδιά δικαιοσύνης, της Ψηφιακής κοινωνίας και κοινωνίας της πληροφορίας, της υποστήριξης της ΕΕ, της προστασίας και της ενδυνάμωσης των παιδιών παγκοσμίως και της Ενσωμάτωσης της άποψης των παιδιών σε όλες τις ενέργειες της ΕΕ.²⁴ Πολλά από τα παραπάνω έχουν ήδη ευθυγραμμιστεί με τις εθνικές προτεραιότητες της Ελλάδας, καθώς και με το πρόσφατο Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων.²⁵

Η Στρατηγική για τα Δικαιώματα των Παιδιών θα υποστηρίξει επίσης τους θεσμούς της ΕΕ και τα Κράτη-Μέλη για την αποτελεσματική σχεδίαση και τη δόμηση προγραμμάτων για την προώθηση και την προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών στο μέλλον. Θα ενισχύσει την προηγούμενα υιοθετημένη Ατζέντα της ΕΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, η οποία με τη σειρά της υπενθυμίζει τα πρότυπα και τις αρχές που περιγράφονται στη ΣΔΠ.

Η ΕΕ αναγνωρίζει επίσης τον καθοριστικό ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει η συμμετοχή νέων και εφήβων στη διαμόρφωση του κόσμου τους. Με βάση την απαραίτητη συμμετοχή των ίδιων των νέων, η Στρατηγική της ΕΕ για τη Νεολαία παρέχει ένα πλαίσιο για συνεργασία στην πολιτική σε τρεις βασικούς τομείς δράσης - ανάμιξη, σύνδεση, ενίσχυση - την περίοδο 2019 έως 2027.²⁶

Τα δικαιώματα των παιδιών στην Ελλάδα

Ως μια από τις πρώτες υπογράφουσες χώρες της ΣΔΠ και σύμφωνα με τη συνταγματική αποστολή για την προστασία και τη διαφύλαξη των παιδιών, η Ελλάδα έχει κάνει σημαντικές προσπάθειες στην ανάπτυξη σχεδίων δράσης και στρατηγικών σχετικά και με τους τέσσερις κύριους τομείς των δικαιωμάτων των παιδιών: υγεία και ευημερία, εκπαίδευση, προστασία και ατομικά δικαιώματα και ελευθερία.

Η Ελλάδα έχει ιδρύσει την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, η οποία αναφέρεται άμεσα στον Πρωθυπουργό και τον Εθνικό Μηχανισμό Εκπόνησης, Παρακολούθησης και Αξιολόγησης Σχεδίων Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού,²⁷ υπό τον συντονισμό της Γενικής Γραμματείας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στο Υπουργείο Δικαιοσύνης. Ο Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη για τα Δικαιώματα του Παιδιού (στο Γραφείο του Συνηγόρου του Πολίτη)²⁸ παρακολουθεί επίσης τα δικαιώματα του παιδιού και παρεμβαίνει σχετικά με την εφαρμογή τους στη χώρα.

Η Ελλάδα ενίσχυσε πρόσφατα το νομοθετικό πλαίσιο για την παροχή εναλλακτικής φροντίδας σε παιδιά χωρίς γονική μέριμνα,²⁹ με ιδιαίτερη προσοχή στην ενίσχυση της αναδοχής και έχει ενημερώσει το σύστημα επιτροπείας της.³⁰ Η Ελλάδα αναθεώρησε επίσης το νομοθετικό πλαίσιο που διασφάλισε το δικαίωμα των παιδιών για δωρεάν δημόσια υγειονομική περίθαλψη³¹ και επικύρωσε τη «Συνθήκη της Κωνσταντινούπολης».³² Μεταξύ 2015 και 2018, η Ελλάδα αποκρίθηκε στις μεγάλες ροές παιδιών μεταναστών και προσφύγων και καθόρισε νομικό πλαίσιο για την ένταξή τους στο σύστημα δημόσιας εκπαίδευσης με μια σειρά νομοθετικών πρωτοβουλιών και προσαρμογών των ανάλογων πολιτικών.³³

Με το ευρύτερο όραμά της για τη μεταρρύθμιση της παιδικής μέριμνας, η Ελληνική Κυβέρνηση βρίσκεται επίσης στα τελικά στάδια σχεδίασης της Εθνικής Στρατηγικής Αποϊδρυματοποίησης, με επικεφαλής το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων (ΥΠ.Ε.Κ.ΥΠ.). Η στρατηγική θα αναπτύξει ένα πλαίσιο κοινωνικής μέριμνας για την υποστήριξη της πλήρους συμμετοχής όλων των μελών της κοινωνίας, εστιάζοντας στην ενίσχυση των οικογενειών και των παιδιών, την ενδυνάμωση των μηχανισμών πρόληψης και των υπηρεσιών υποστήριξης, την ανάπτυξη εναλλακτικών μέτρων μέριμνας και τη μετακίνηση προς τη μέριμνα με βάση την οικογένεια και την κοινότητα, με μεταρρύθμιση των υφιστάμενων θεσμών, προώθηση της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης για όλα τα παιδιά και ανάπτυξη υποστηρικτικών προγραμμάτων για τα παιδιά που εξέρχονται των δομών μέριμνας.

Πρόσθετα βήματα για την κάλυψη των αναγκών περιθωριοποιημένων ή μειονεκτούντων ομάδων έχουν γίνει μέσω του Εθνικού Επιχειρησιακού Σχεδίου για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά (2017-2021). Το σχέδιο εστιάζει σε βασικούς τομείς της παιδείας, της απασχόλησης, της υγειονομικής περίθαλψης και της στέγασης σε γεωγραφικές περιοχές όπου υπάρχουν συγκεντρωμένοι αριθμοί ομάδων Ρομά.

Υπάρχουν διατάξεις στο ελληνικό νομικό πλαίσιο για τη συγκεκριμένη προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών με αναπηρία και η Ελλάδα έχει υπογράψει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία (CRPD), ενώ πολλές βασικές αρχές του CRPD έχουν ενσωματωθεί σε διάφορα ελληνικά νομικά πλαίσια. Η Ελληνική Κυβέρνηση βρίσκεται επί του παρόντος στη διαδικασία ανάπτυξης ενός Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα Ατόμων με Αναπηρία και την ολιστική κάλυψη των αναγκών αυτού του πληθυσμού και την παροχή στοχευμένης βοήθειας, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών.

Οι έφηβοι και οι νεαροί ενήλικες τίθενται ολοένα και σε μεγαλύτερη προτεραιότητα στην περιφέρεια και γενικά, με την Ελλάδα να μην αποτελεί εξαίρεση. Το 2017, η κυβέρνηση ξεκίνησε ένα 10ετές Στρατηγικό Πλαίσιο για την Ενδυνάμωση των Νέων, εστιάζοντας στην προώθηση της αυτονομίας και της ανεξαρτησίας των νέων και της διευκόλυνσης της μετάβασης στην ενηλικίωση, της προσικής και ποιοτικής εκπαίδευσης, της κατάρτισης και της μαθητείας, της αξιοπρεπούς εργασίας και της ανάπτυξης της νεανικής επιχειρηματικότητας και της υγείας, της ευημερίας και της πρόνοιας. Στόχος της Στρατηγικής είναι η ενίσχυση της συμμετοχής των νέων στη δημοκρατική ζωή και η μείωση των ανισοτήτων μεταξύ τους.

Αξίζει να σημειωθεί ότι βρίσκονται σε εξέλιξη σχέδια για αρκετά Εθνικά Σχέδια Δράσης, συμπεριλαμβανομένου του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του παιδιού που αναπτύσσεται επί του παρόντος από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, ενώ αναμένονται Εθνικά Στρατηγικά Σχέδια που θα ενημερώσουν μελλοντικές πολιτικές και ενέργειες. Άλλες σημαντικές εξελίξεις στις πολιτικές περιλαμβάνουν το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο για Κοινωνική Ένταξη 2015-2020, το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2016-2020 και το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για το Σωφρονιστικό Σύστημα 2018-2020. Επιπροσθέτως, η Ειδική Γραμματεία Προστασίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων στο Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου (ΥΠ.Μ.Α.) έχει αναπτύξει Εθνική Στρατηγική για την Προστασία των Ασυνόδευτων Ανηλίκων, με στόχο τη βελτίωση των συνθηκών των ασυνόδευτων παιδιών στην Ελλάδα και την παροχή σταθερών αποκρίσεων στις ανάγκες τους, διαφυλάσσοντας πλήρως τα δικαιώματά τους και προστατεύοντας το βέλτιστο συμφέρον τους. Αυτή θα ανακοινωθεί αφού ολοκληρωθούν οι σχετικές διαπραγματεύσεις με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, με στόχο τη διασφάλιση της χρηματοδότησης. Το 2014 ξεκίνησε το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για Ανθρώπινα Δικαιώματα, αλλά η στοχευόμενη περίοδος εφαρμογής του δεν έχει διευκρινιστεί. Η Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη Υπηκόων Τρίτων Χωρών έχει αναπτυχθεί από το Υπουργείο Εσωτερικών το 2013 (ως απόκριση σε αίτημα της ΕΕ), καθώς και η Εθνική Στρατηγική Ένταξης Μεταναστών και Προσφύγων από το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής το 2019. Το ΥΠ.Μ.Α. βρίσκεται σε διαδικασία ανάπτυξης μιας νέας Εθνικής Στρατηγικής για την Ένταξη Μεταναστών και Προσφύγων.

Στην Ελλάδα, το θεσμικό και νομικό πλαίσιο για τα δικαιώματα των παιδιών θεωρείται γενικά επαρκές και σύμφωνο με τις διατάξεις συνθηκών των Ηνωμένων Εθνών και τους διαφορετικούς τύπους νομοθετικών και μη νομοθετικών πράξεων της ΕΕ (συνθήκες, κανονισμοί, οδηγίες, προτάσεις κ.λπ.). Παρότι προκύπτουν ορισμένα μικρά και πολύ συγκεκριμένα θεσμικά και νομοθετικά κενά, αλλά φαίνεται ότι εγείρονται εγκαίρως από κρατικούς και μη κρατικούς φορείς, ενώ λαμβάνονται σχετικές νομοθετικές πρωτοβουλίες. Ωστόσο, ένα σοβαρό ζήτημα που δεν έχει εξεταστεί μέχρι στιγμής από το ελληνικό κράτος είναι η Αξιολόγηση Επιπτώσεων στα Παιδιά που χρησιμοποιούνται για να προβλεφθούν οι επιπτώσεις οποιουδήποτε προτεινόμενου νόμου, πολιτικής ή πίστωσης προϋπολογισμού που αφορά τα παιδιά και την απόλαυση των δικαιωμάτων τους, σύμφωνα με την οδηγία του Γενικού Σχολίου 5 της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Επίσης, νομικές διατάξεις σχετικά με τα παιδιά σπάνια περιγράφουν τους μηχανισμούς για την εφαρμογή τους, οδηγώντας πολύ συχνά σε σοβαρή διάσταση μεταξύ των νομικών διατάξεων και της αποτελεσματικής και σταθερής εφαρμογής τους.

Δημόσια χρηματοδότηση

Η κρατική δαπάνη στον κοινωνικό τομέα στην Ελλάδα, μετά την κύρωση της ΣΔΠ, κυμαίνεται γενικά κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ και τις βέλτιστες πρακτικές των Κρατών-Μελών. Σε συνδυασμό με τα μέτρα λιτότητας που επιβλήθηκαν στην Ελλάδα την προηγούμενη δεκαετία και παρά τις σοβαρές προσπάθειες για την αντιμετώπιση των κενών χρηματοδότησης τα τελευταία χρόνια, προέκυψε ένα σημαντικό κόστος ευκαιριών για τα παιδιά που είχε επιπτώσεις στην πρόοδο από ένα χρόνια περιορισμένο οικονομικό περιβάλλον. Μεταξύ 2010 και 2016, η συνολική κρατική δαπάνη μειώθηκε κατά 24% και το ΑΕΠ κατά 20%.³⁴ Το ελληνικό δημόσιο χρέος τον Σεπτέμβριο του 2019 ανερχόταν σε 334,2 δισεκατομμύρια ευρώ, το δεύτερο μεγαλύτερο κρατικό χρέος στον κόσμο, σε σχέση με το ΑΕΠ.³⁵ Επομένως, και βάσει της υπόθεσης ότι δεν υπάρχει δημοσιονομικός χώρος προκειμένου το κράτος να επεκτείνει τη δαπάνη του στον κοινωνικό τομέα, θα χρειαστεί να εντοπιστούν νέες πηγές χρηματοδότησης για τα παιδιά στην Ελλάδα που θα μπορούν να επενδυθούν στην ενίσχυση των εθνικών συστημάτων που τα εξυπηρετούν.

Η Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης για το Πλαίσιο Ανάπτυξης 2014-2020 αποτελεί το βασικό στρατηγικό σχέδιο ανάπτυξης στην Ελλάδα με την εισφορά σημαντικών πόρων από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία (ESIF).³⁶ Στόχος της Συμφωνίας Εταιρικής Σχέσης είναι η υποστήριξη της Ελλάδας στην επίτευξη των εθνικών στόχων εντός της Στρατηγικής Ευρώπη 2020 και παράλληλα η αντιμετώπιση των δομικών αδυναμιών που συνέβαλλαν στην οικονομική κρίση, καθώς και τα των οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων που προκλήθηκαν από αυτήν.³⁷ Η Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης αποτελείται από 20 προγράμματα (OP), 7 τομεακά και 13 περιφερειακά.

Υγεία

Η μέση δαπάνη για την υγεία ήταν 7,72 % το 2018, σε σύγκριση με τον μέσο όρο του 9,87% στην ΕΕ.³⁸ Η δαπάνη για τη δημόσια υγεία στην Ελλάδα υπέστη σημαντικούς δημοσιονομικούς περιορισμούς κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, οι επιπτώσεις της οποίας εξακολουθούν να επηρεάζουν την ικανότητα της κυβέρνησης να αυξήσει τη δαπάνη.

Το 2017, η Ελλάδα επένδυε 1.623 ευρώ κατά κεφαλήν στην υγεία, περισσότερο από ένα τρίτο χαμηλότερα από τον μέσο όρο των 2.884 ευρώ στην ΕΕ.³⁹ Δεν δόθηκε επαρκής προσοχή και επένδυση στην ανάπτυξη προληπτικών πολιτικών και χρηματοδότησης, αφού δαπανώνται μόλις 20 ευρώ ανά άτομο ανά έτος, σε σχέση με τον μέσο όρο των 80 ευρώ ανά άτομο στην ΕΕ.⁴⁰ 20% στο πεμπτημόριο χαμηλότερου εισοδήματος της Ελλάδας παρουσιάζει ακάλυπτες ανάγκες υγειονομικής περιθαλψής, σε σύγκριση με μόλις 3% των πλουσιότερων νοικοκυριών.⁴¹

Εκπαίδευση

Το 2016, η συνολική κυβερνητική δαπάνη για την εκπαίδευση ήταν χαμηλότερη του 3% του ΑΕΠ. Παρότι αυτό το ποσοστό αυξήθηκε το 2020 σε 3,9% του ΑΕΠ, η Ελλάδα εξακολουθεί να έχει χαμηλότερη απόδοση σε σύγκριση με τον μέσο όρο στην ΕΕ (4,6%).⁴² Το 2019, η δαπάνη για τα εκπαιδευτικά ιδρύματα ανά μαθητή στην Ελλάδα βρισκόταν σε χαμηλότερη κατάταξη από τους μέσους όρους ΟΟΣΑ και Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) σε πρωτοβάθμιο και δευτεροβάθμιο επίπεδο.⁴³

Η κυβερνητική δαπάνη για την παιδεία στην Ελλάδα καλύπτει σχολεία, πανεπιστήμια και άλλα δημόσια και ιδιωτικά ιδρύματα, συμπεριλαμβανομένων οδηγίων και βοηθητικών υπηρεσιών για τους μαθητές και τις οικογένειές τους. Η πρωτοβάθμια, η δευτεροβάθμια και η τριτοβάθμια εκπαίδευση χρηματοδοτούνται κυρίως απευθείας από δημόσιους πόρους, μέσω του Τακτικού Προϋπολογισμού και των συν-χρηματοδοτούμενων προγραμμάτων από την ΕΕ. Η Ελλάδα δαπανά 60-70% λιγότερο ανά μαθητή σε ιδρύματα πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από τη μέση δαπάνη ΟΟΣΑ.⁴⁴ Παρότι η εκπαίδευση είναι δωρεάν στην Ελλάδα,

ένας ασυνήθιστα υψηλός όγκος ιδιωτικής δαπάνης διοχετεύεται σε φροντιστήρια ή ιδιαίτερα μαθήματα. Το 2012, τα ελληνικά νοικοκυριά δαπάνησαν 2.512,7 εκατομμύρια ευρώ στην εκπαίδευση, ποσό που μειώθηκε κατά 14,7% κατά τη διάρκεια της περιόδου οικονομικής κρίσης έως το 2016.⁴⁵

Το 2018, η ηλικία έναρξης υποχρεωτικής εκπαίδευσης μειώθηκε στα 4 έτη, προωθώντας την εγγραφή των παιδιών στο νηπιαγωγείο. Το 2019, το Υπουργείο Παιδείας εκχώρησε 4,85 εκατομμύρια ευρώ από τον προϋπολογισμό του Προγράμματος Δημόσιων Επενδύσεων (ΠΔΕ) για την υποστήριξη 26 τοπικών αρχών στη δημιουργία των απαραίτητων δομών για τα νηπιαγωγεία.⁴⁶

Οι δημοτικοί βρεφονηπιακοί σταθμοί (που καλύπτουν την ηλικιακή ομάδα 0-4 ετών) λαμβάνουν χρηματοδότηση από το Υπουργείο Εσωτερικών μέσω επιδοτήσεων σε έναν Τοπικό Κρατικό Φορέα. Τα ευρωπαϊκά προγράμματα παρέχουν επίσης ευκαιρίες σε αρχές και δήμους για πόρους υποδομών, συμπεριλαμβανομένων της νέας κατασκευής ή παροχής εξοπλισμού. Το σχολικό έτος 2018-2019, εκχωρήθηκαν 234 εκατομμύρια ευρώ (εκ των οποίων 167 εκατομμύρια προήλθαν από το ΠΔΕ) για περαιτέρω ανάπτυξη εγκαταστάσεων και την αύξηση της δωρεάν πρόσβαση σε βρεφονηπιακούς σταθμούς.⁴⁷

Τα μέτρα λιτότητας κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης και μετά από αυτήν οδήγησαν σε πτώση των νομοθετημένων μισθών των δασκάλων κατά περίπου 30% μεταξύ 2005 και 2018.⁴⁸ Παρομοίως, η οικονομική κρίση επηρέασε αρνητικά την πρόσληψη νέων δασκάλων οι οποίοι βρίσκονται σε πολύ χαμηλά επίπεδα σε σύγκριση με τις χώρες του ΟΟΣΑ, όπως επιδεικνύεται από την ηλικία καθηγητών κάτω των 30 ετών στο γυμνάσιο (1%), στο λύκειο (0%) και στο δημοτικό (7%) σε σύγκριση με τον μέσο όρο ΟΟΣΑ του 13% και τον μέσο όρο της ΕΕ του 10%.⁴⁹

Κοινωνική προστασία

Το 2018, η δαπάνη για την κοινωνική προστασία στην Ελλάδα ήταν συνολικά 2,591 δισεκατομμύρια ευρώ, 19,2% του ΑΕΠ και σε συμφωνία με τον μέσο όρο της ΕΕ.⁵⁰ Αυτό το ποσοστό αυξήθηκε την περίοδο 2010-2016 (από 20,4% του ΑΕΠ το 2005 σε 26,6% το 2016)⁵¹, ωστόσο, στην πραγματικότητα, λόγω της μείωσης στο ελληνικό ΑΕΠ την ίδια περίοδο, η πραγματική αύξηση δεν είναι σαφής. Συγκριτικά, μόλις 1,4% του ΑΕΠ χρησιμοποιείται για οικογενειακά επιδόματα και επιδόματα παιδιού, συμπεριλαμβανομένων των ενισχύσεων σε μετρητά ή είδος, που παρέχονται στα νοικοκυριά για τη μείωση των κινδύνων και την ανταπόκριση στις εντοπιζόμενες κοινωνικές ανάγκες.⁵² Παράλληλα, το ποσοστό κοινωνικών εισφορών έχει μειωθεί την ίδια περίοδο, μια παράπλευρη επίπτωση της οικονομικής κρίσης που προκάλεσε γενική μείωση στην απασχόληση και τους μισθούς.⁵³ Σε συμφωνία με τις δημογραφικές αλλαγές της χώρας, παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση στις εισφορές κοινωνικής προστασίας στα επιδόματα ηλικίας. Της Ελλάδας προηγείται μόνο η Ιταλία όσον αφορά τη δαπάνη για τα επιδόματα γήρατος.⁵⁴

Κατά μέσο όρο, στην ΕΕ-27 το 2017, οι δαπάνες για επιδόματα οικογένειας και τέκνων αντιστοιχούσαν σε 8,6% της συνολικής δαπάνης για κοινωνικά επιδόματα, ⁵⁵ εκπροσωπώντας αύξηση σε πραγματικούς όρους 40,6% μεταξύ του 2000 και του 2017.⁵⁶

Οι σημαντικές μεταρρυθμίσεις στην κοινωνική προστασία στην Ελλάδα περιλαμβάνουν εθνικές προσπάθειες στην πολιτική ασφάλισης υγείας για τη βελτίωση των κοινωνικών ενισχύσεων και τη στόχευση των ατόμων που χρειάζονται περισσότερο υποστήριξη. Εφαρμόστηκε ένα ισχυρό μέτρο ανακατανομής μέσω συγκεντρωτικής δαπάνης στην κοινωνική πρόνοια, με στόχο να επιτραπεί στους πλέον ευάλωτους κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης να αποκτήσουν πρόσβαση σε καλύτερο βιοτικό επίπεδο. Η διασφάλιση δίκαιων εισφορών στη χρηματοδότηση της κοινωνικής προστασίας δυσχεραίνεται από την έλλειψη ουσιαστικών μηχανισμών ελέγχου σε ένα σύστημα βασισμένο στις αποδείξεις εισφορών κοινωνικής ασφάλισης: η αδήλωτη εργασία και τα υψηλά επίπεδα συντελεστών κοινωνικής ασφάλισης λειτουργούν αποθαρρυντικά στη συμμετοχή στην επίσημη απασχόληση και επηρεάζουν αρνητικά τη χρηματοδότηση.⁵⁷

Φτώχεια και στερήσεις

Η φτώχεια αποτελεί σημαντικό κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού για τα παιδιά, ιδιαίτερα αυτά από περιθωριοποιημένες ομάδες, ενώ η επιμονή της φτώχειας εμποδίζει την ανάπτυξη των παιδιών. Επίσης, η περίπλοκη φύση της φτώχειας οδηγεί σε ανεπαρκή αποτελέσματα για την υγεία και τη διατροφή, συμπεριλαμβανομένων υψηλότερων ποσοστών παχυσαρκίας.

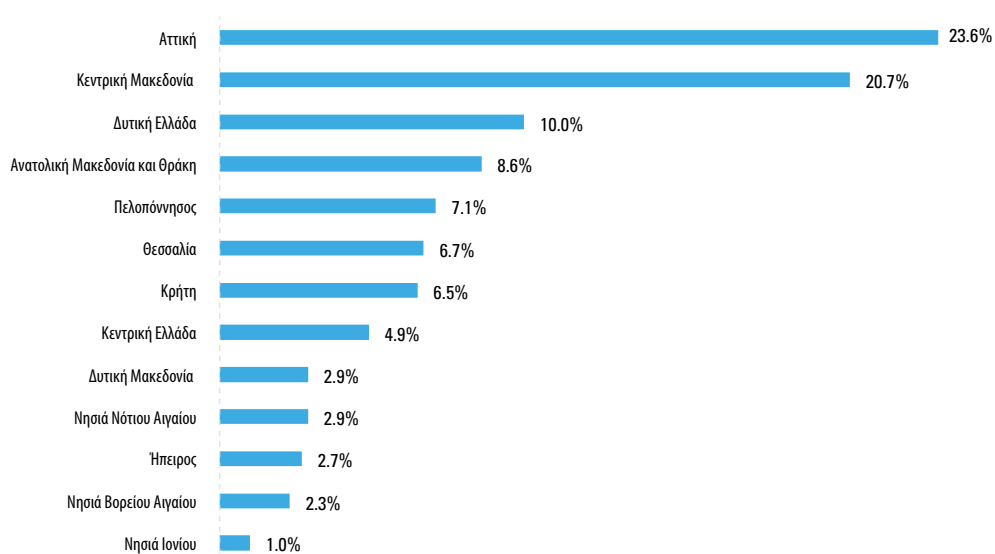
Κυρίως λόγω της δεκαετούς οικονομικής κρίσης, των πολύ υψηλών επιπέδων ανεργίας και των μέτρων λιτότητας, η Ελλάδα δεν κατάφερε να επιτύχει τον στόχο «Ευρώπη 2020» για τη μείωση της παιδικής φτώχειας κατά 450.000 άτομα.⁵⁸ Το 2010, 27,7% του συνολικού πληθυσμού της Ελλάδας βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικό αποκλεισμό, φτάνοντας στο υψηλότερο επίπεδο του 36% το 2014, προτού ξεκινήσει ξανά η πτώση και επαναφορά σε ένα σταθερό επίπεδο περίπου στο 30%.⁵⁹ Αυτά τα στατιστικά δεν καταγράφουν το ποσοστό ακραίας φτώχειας, το οποίο μετριέται ως το μηνιαίο κόστος «καλαθίου προϊόντων και υπηρεσιών» χωρίς το οποίο δεν μπορεί να επιβιώσει ένα ελληνικό νοικοκυριό. Στο αποκορύφωμα της κρίσης το 2015, 15% του πληθυσμού αντιμετώπιζε ακραία φτώχεια.⁶⁰

Για την αντιμετώπιση αυτής της αύξησης, η ελληνική κυβέρνηση ξεκίνησε διάφορα προγράμματα για μεταφορά πόρων και παροχή οικονομικής βοήθειας, συμπεριλαμβανομένων του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος

από το 2017, το οποίο συμπληρώνει ένα σύνολο υπηρεσιών⁶¹, του Επιχειρησιακού Προγράμματος Επισιτιστικής και Βασικής Υλικής Συνδρομής (με τη χρηματοδότηση του Ταμείου Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Απορους), του Επιδόματος Παιδιού και του Επιδόματος Στέγασης μαζί με ένα εύρος επιδομάτων σχετικών με τους ηλικιωμένους και τα άτομα με αναπηρία. Όλες αυτές οι προσπάθειες αφορούν τον Στόχο Βιώσιμης Ανάπτυξης 1 των Ηνωμένων Εθνών, ο οποίος επιδιώκει να δοθεί ένα τέλος στη φτώχεια σε όλες τις μορφές της έως το 2030 και συγκεκριμένα τον στόχο 1.3 για την εφαρμογή εθνικά κατάλληλων συστημάτων κοινωνικής προστασίας. Αυτό το σύνολο πρωτοβουλιών πολιτικής εντάσσεται στο πλαίσιο της Εθνικής Προτεραιότητας για την «Αντιμετώπιση φτώχειας και κοινωνικών αποκλεισμών και παροχή ενιαίας πρόσβασης σε ποιοτικές υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης» στο πλαίσιο των οκτώ Εθνικών Προτεραιοτήτων ΒΑΣ που τονίζονται στην Εθελοντική Εθνική Ανασκόπηση για την Εφαρμογή της Ατζέντας 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη.⁶²

Σχήμα 5:

Ποσοστό παιδιών (0-17) που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ανά Περιφέρεια (2019)

Παρά τη μικρή βελτίωση από το 2017, τα παιδιά στην Ελλάδα παραμένουν η δημογραφική ομάδα με τη μεγαλύτερη πιθανότητα να είναι φτωχή. Το 2018, ένα στα τρία παιδιά στην Ελλάδα αντιμετώπιζε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικό αποκλεισμό, γεγονός που κατατάσσει την Ελλάδα στην 25η θέση στις ΕΕ-27. Το 2019 παρατηρήθηκε ήπια βελτίωση, αλλά ο αριθμός παραμένει υψηλός, με 21,1% των παιδιών ηλικίας 0-17 ετών να αντιμετωπίζει κίνδυνο φτώχειας μετά από τις κοινωνικές μεταβιβάσεις.⁶³ Είναι σημαντικό να τονιστούν οι διαφορές μεταξύ των Περιφερειών. Παρατηρείται ότι η παιδική φτώχεια πλήττει περισσότερο από 1 στα 5 παιδιά στις περιφέρειες Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας, όπου διαμένει κατά προσέγγιση ο μισός συνολικός πληθυσμός παιδιών της χώρας, ενώ τα ποσοστά παιδικής φτώχειας στις υπόλοιπες Περιφέρειες είναι σχεδόν μισά από τα ποσοστά αυτών των δύο Περιφερειών.

Οι βασικοί παράγοντες που επηρεάζουν την παιδική φτώχεια ή τον κοινωνικό αποκλεισμό (έχοντας λάβει υπόψη τις επιπτώσεις των κοινωνικών μεταβιβάσεων) είναι τα δημογραφικά στοιχεία των νοικοκυριών (ιδιαίτερα των μονογονεϊκών οικογενειών) και η κατάσταση της αγοράς εργασίας για τους γονείς των παιδιών (ιδιαίτερα σε σχέση με την εκπαίδευση).⁶⁴ Τα ιδιαίτερα ευάλωτα νοικοκυριά είναι αυτά που αντιμετωπίζουν την ανεργία με ποσοστό κινδύνου φτώχειας στο 24,6% του πληθυσμού,⁶⁵ ενώ ο κίνδυνος φτώχειας των εργαζομένων αντιστοιχεί σε 9,4%.⁶⁶ Τα δεδομένα δείχνουν επίσης ότι η φτώχεια των εργαζομένων είναι μεγαλύτερη στα νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά παρά στα νοικοκυριά χωρίς παιδιά.⁶⁷ Ωστόσο, τα παραπάνω ευρήματα αφορούν τον γενικό πληθυσμό. Συγκεκριμένες ομάδες ευάλωτων πληθυσμών και τα παιδιά τους θεωρείται ότι ζουν σε παρατεταμένη κατάσταση φτώχειας, ειδικά οι Ρομά, οι μετανάστες και οι πρόσφυγες, χωρίς να μπορούν να απομακρυνθούν εύκολα από αυτήν την κατάσταση. Ωστόσο, δεν υπάρχουν σταθερά και ενημερωμένα δεδομένα για τα ποσοστά φτώχειας σε αυτές τις ομάδες. Άλλο ένα ενδιαφέρον εύρημα είναι ότι οι αγροτικές περιοχές στην Ελλάδα φαίνεται να διατηρούν πολύ υψηλότερο ποσοστό φτώχειας σε σύγκριση με τις αστικές. Μεταξύ του 2010 και του 2019, οι αγροτικές περιοχές είχαν κατά μέσο όρο 44% υψηλότερο ποσοστό φτώχειας σε σύγκριση με τις αστικές, ενώ στις χώρες της ΕΕ, οι αγροτικές περιοχές είχαν κατά μέσο όρο 21% υψηλότερο ποσοστό φτώχειας σε σύγκριση με τις αστικές.⁶⁸

Τα άτομα που έχουν ολοκληρώσει μόνο πρωτοβάθμια ή δευτεροβάθμια εκπαίδευση (γυμνάσιο) είναι πολύ πιθανότερο (22,7%) να αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας από όσους έχουν ολοκληρώσει λύκειο ή τριτοβάθμια εκπαίδευση (7,7%).⁶⁹ Οι μη Έλληνες πολίτες είναι πολύ πιθανότερο να πλήττονται από τη φτώχεια ή τον κοινωνικό αποκλεισμό από τους Έλληνες πολίτες, ενώ οι πλέον πληττόμενοι έχουν εθνικότητα από μη ευρωπαϊκές χώρες.⁷⁰

Μακροπρόθεσμα και βιώσιμα μέτρα απαιτούνται για την αντιμετώπιση της παιδικής φτώχειας, με προσπάθειες που δεν εξαρτώνται από βραχυπρόθεσμη χρηματοδότηση αλλά από στρατηγικές και βιώσιμες επενδύσεις. Αυτό τονίστηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οποία ανέφερε ότι το 2014 υπήρχε έλλειψη ενός γενικού εθνικού στρατηγικού πλαισίου για την αντιμετώπιση της παιδικής φτώχειας και αποκλεισμών και για την προώθηση της ευημερίας των παιδιών.⁷¹

Φορείς

Κυβέρνηση

Η Ελλάδα ήταν ανέκαθεν σταθερός υποστηρικτής των δικαιωμάτων των παιδιών και δεσμευμένη στη διασφάλιση ίσων ευκαιριών για όλα τα παιδιά, ενώ διατηρεί τη γενική ευθύνη για την εφαρμογή της ΣΔΠ στη χώρα. Παρότι οι προηγούμενες και οι υφιστάμενες προσπάθειες για τη κατάρτιση και την εφαρμογή εθνικών πολιτικών έχουν υπάρξει σημαντικές, η έλλειψη σαφούς στρατηγικής για τα δικαιώματα των παιδιών στην Ελλάδα και η έλλειψη σαφούς διακυβέρνησης και αρμοδιοτήτων για τα δικαιώματα των παιδιών σε κεντρικό, περιφερειακό και δημοτικό επίπεδο, παραμένουν εμπόδια για την πλήρη εφαρμογή τους.

Η Ελληνική Κυβέρνηση, ως βασική υπεύθυνη για τη διασφάλιση της δυνατότητας των παιδιών να φτάσουν στο μέγιστο των δυνατοτήτων τους στη ζωή, καθορίζει τη σχετική πολιτική και ενεργεί για τη βελτίωση της ζωής των παιδιών μέσω σχεδιασμού βασισμένου σε στοιχεία. Το Ελληνικό Κράτος διαθέτει ένα ενημερωμένο και πλήρες νομοθετικό πλαίσιο. Ωστόσο, απαιτείται μια ενιαία, κεντρική, συντονιστική δομή για τα δικαιώματα των παιδιών για τη διασφάλιση της συνέχειας στη διαχείριση των δικαιωμάτων των παιδιών με τις επόμενες Κυβερνήσεις (σχεδιασμός πολιτικών και προϋπολογισμού, κατανομή προϋπολογισμού, εφαρμογή, παρακολούθηση και αποτίμηση). Επί του παρόντος υπάρχουν πρωτοβουλίες από το Υπουργείο Δικαιοσύνης που μπορούν να διερευνηθούν περαιτέρω και να λειτουργήσουν ως διεθνές παράδειγμα σε αυτόν τον τομέα.

Δημοτικές και περιφερειακές αρχές

Σε τοπικό επίπεδο, ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης σε περιφερειακό και δημοτικό επίπεδο και των ενεργειών της είναι σημαντικός για τη δημιουργία κοινοτήτων που στηρίζουν την ανάπτυξη των παιδιών. Οι 332 δήμοι και 13 περιφέρειες της Ελλάδας διαμορφώνουν, σχεδιάζουν και εφαρμόζουν πολιτικές με τοπικούς στόχους την υποστήριξη κοινωνικής συνοχής και βιώσιμης ανάπτυξης, λαμβάνοντας υπόψη εθνικές και ευρωπαϊκές πολιτικές καθώς και τους ΣΒΑ. Η Ελλάδα εστιάζει όλο και περισσότερο στην ενίσχυση της τοπικής αυτοδιοίκησης και την αποκέντρωση της λήψης αποφάσεων, σύμφωνα με τις εθνικές προτεραιότητες, διασφαλίζοντας την οικονομική αυτονομία.

Η Πρωτοβουλία της UNICEF για Πόλεις Φιλικές προς τα Παιδιά, που ξεκίνησε ήδη στον Δήμο Αθηναίων, είναι ένα από τα εργαλεία που μπορούν να εφαρμοστούν από τοπικούς φορείς για την αύξηση της εστίασης στην υλοποίηση των δικαιωμάτων των παιδιών. Αυτό το πλαίσιο συνεργασίας έχει ως στόχο την ενίσχυση των βασικών στοιχείων του ΣΔΠ προκειμένου όλα τα παιδιά, συμπεριλαμβανομένων των πλέον ευάλωτων, να μπορούν να ωφεληθούν από ποιοτικές υπηρεσίες που διασφαλίζουν την προστασία, τη φροντίδα και την ευημερία τους, ενώ προωθούν και τη βιωσιμότητα και την ένταξή τους.

Κοινωνία των Πολιτών

Το Σύνταγμα της Ελλάδας διασφαλίζει πλήρως βασικά δικαιώματα και ελευθερίες (συμπεριλαμβανομένων του δικαιώματος της ελευθερίας λόγου και του δικαιώματος του συνέρχεσθαι, του συνεταιρίζεσθαι και της υποβολής αναφορών), ενώ δεν υπάρχουν σημαντικοί πολιτικοί ή νομικοί παράγοντες για την αναστολή της ανάπτυξης της Κοινωνίας των Πολιτών. Σήμερα, δεν υπάρχει επίσημο μητρώο των ελληνικών ΜΚΟ και οι εκτιμήσεις του αριθμού τους διαφέρουν σημαντικά. Στα μέσα της δεκαετίας του 2000 προέκυψε η «Καμπάνια των 800 ΜΚΟ», οι ακτιβιστικές ενέργειες της οποίας είχαν ως στόχο την παροχή συνταγματικών εγγυήσεων στο έργο 800 ΜΚΟ,⁷² ενώ το Ελληνικό Κέντρο Προώθησης του Εθελοντισμού αναφέρει ότι καταμέτρησε 1.800 ενεργές ΜΚΟ σε 25 διαφορετικούς τομείς.

Πριν από την οικονομική κρίση, η οργανωμένη Κοινωνία των Πολιτών στην Ελλάδα ήταν αδύναμη και μη ανεπτυγμένη σε σχέση με τις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Προς το τέλος του εικοστού αιώνα παρουσιάστηκε αύξηση στις πρωτοβουλίες και δραστηριότητες συμμετοχής στα κοινά, ωστόσο αυτό δεν απέφερε σημαντικές αλλαγές στα κοινωνικά πρότυπα αλλά συνδέθηκε με τη χρηματοδότηση της ΕΕ για οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών και τακτικές κινητοποίησης των πολιτικών κομμάτων προς την αριστερά.⁷³ Γενικά, οι περιθωριοποιημένες ομάδες ήταν λιγότερο πιθανό να συμμετάσχουν και οι οργανώσεις βρίσκονταν κυρίως στις αστικές περιοχές.

Το 2005, η Έρευνα CIVICUS συμπέρανε ότι η Κοινωνία των Πολιτών στην Ελλάδα ήταν αδύναμη και ότι το κράτος, τα πολιτικά κόμματα και η οικογένεια ήταν οι ισχυρότεροι θεσμοί της χώρας. Με βάση μια βαθμολογία τεσσάρων βασικών στοιχείων της Κοινωνίας των Πολιτών - δομή, περιβάλλον, αξίες και αντίκτυπος - η Ελλάδα διαπιστώθηκε ότι είχε συνολικά περιορισμένη Κοινωνία των Πολιτών, γεγονός που αναδεικνύει μια σχετικά υπανάπτυκτη Κοινωνία των Πολιτών με αδύναμη δομή και περιορισμένο αντίκτυπο, παρότι το περιβάλλον ήταν θετικότερο.

Οι μεγάλοι, θεσμοθετημένοι οργανισμοί ήταν λίγοι και συχνά συνδέονταν με την κεντρική κυβέρνηση ή μεγάλα πολιτικά κόμματα, συμπεριλαμβανομένης χρηματοδότησης συνδεδεμένης με υποστήριξη από τα ελληνικά Υπουργεία.⁷⁴ Διάφορες κοινωνικές νόρμες έχουν συσχετιστεί με την αργή ανάπτυξη της Κοινωνίας των Πολιτών στην Ελλάδα, συμπεριλαμβανομένης της έντονης απάθειας μεταξύ των Ελλήνων πολιτών (που αποτελεί και η ίδια χαρακτηριστικό της ελληνικής δημοκρατίας της μεταπολίτευσης), με έλλειψη χρόνου και επενδύσεων από τους ιδιώτες και με ισχυρούς οικογενειακούς δεσμούς να επικρατούν στην κοινωνία, μειώνοντας τις πιθανότητες εμπιστοσύνης προς μη συγγενείς.⁷⁵

Τέσσερα βασικά στοιχεία έχουν ενεργοποιήσει την Κοινωνία των Πολιτών την τελευταία δεκαετία: αύξηση μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών, αυξημένη ευαισθησία στην ελληνική κοινωνία σχετικά με την περιβαλλοντική υποβάθμιση, αυξημένη ενημέρωση για την κακοδιαχείριση δημόσιων κεφαλαίων που οδηγεί στον αγώνα κατά της διαφθοράς και γενικευμένη οικονομική ύφεση κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης που έπληξε τους φτωχότερους πολίτες της Ελλάδας και οδήγησε σε μικρής κλίμακας πρωτοβουλίες αλληλεγγύης, οι οποίες εξελίχθηκαν σε κινητοποίηση της κοινωνίας των πολιτών.⁷⁶ Η οικονομική κρίση έφερε τη γέννηση νέων πρωτοβουλιών (ενώ οι παλαιότερες υποβαθμίστηκαν λόγω αλλαγής στις προτεραιότητες και μείωσης στην κρατική υποστήριξη) που οδήγησαν σε μια έκρηξη ομάδων κοινωνικής αλληλεγγύης: μια νέα, αναζωογονημένη Κοινωνία των Πολιτών άρχισε να διευρύνεται, καθώς κοινότητες και ανεπίσημες ομάδες φίλων άρχισαν να ενώνονται για το κοινό όφελος.

Ιδιωτικός τομέας

Το αυξανόμενο ενδιαφέρον για την εταιρική κοινωνική ευθύνη και τους ΣΒΑ αποτελεί μια ευκαιρία για τη δημιουργία στρατηγικών συνεργασιών με τον ιδιωτικό τομέα στην Ελλάδα, στα θέματα σχετικά με παιδιά. Ένα εθνικό πρόγραμμα βασισμένο στα προγράμματα, με σαφή παραδοτέα, θα επέτρεπε την ευρεία εμπλοκή σε διάφορους τομείς για την κινητοποίηση οικονομικής και σε είδος υποστήριξη για τα παιδιά. Οι επιχειρήσεις μπορούν επίσης να λειτουργήσουν ως σημαντικό εφελκυστικό για κοινωνική πρόοδο.

Η Ατζέντα 2030 καλεί τις επιχειρήσεις, μικρές επιχειρήσεις, συνεταιρισμούς ή πολυεθνικές, να εφαρμόσουν τη δημιουργικότητα και την καινοτομία τους στην επίλυση βιώσιμων αναπτυξιακών προκλήσεων. Παράλληλα, οι ΣΒΑ αποτελούν σημαντικές ευκαιρίες προκειμένου ο ιδιωτικός τομέας να ανοίξει νέες δυνατότητες στην αγορά και να προσελκύσει νέες ιδιωτικές επενδύσεις στη βιώσιμη ανάπτυξη, αξιοποιώντας τις βασικές επάρκειες, την εξειδίκευση και τους πόρους των εταιρειών.

Στην Ελλάδα, οι φορείς εκπροσώπησης των μεγάλων και των μικρομεσαίων επιχειρήσεων υποστηρίζουν την Ατζέντα 2030 και κάνουν προσπάθειες να είναι σύμφωνοι με τους ΣΒΑ, συμπεριλαμβανομένων των στόχων που αφορούν άμεσα τα παιδιά. Για παράδειγμα, ο Σύνδεσμος Ελλήνων Βιομηχάνων (ΣΕΒ) και ο Σύνδεσμος Βιομηχανιών Βορείου Ελλάδας (ΣΒΒΕ) αναγνωρίζουν την Ατζέντα 2030 ως ευκαιρία για ένα βιώσιμο μέλλον και προώθηση των ΣΒΑ ως ενός γενικού πλαισίου για τη διαμόρφωση, την κατεύθυνση, την επικοινωνία και την αναφορά επιχειρηματικών στρατηγικών, στόχων και δραστηριοτήτων. Η τελευταία αναφορά ΣΒΑ δείχνει ότι οι ΜΜΕ αποτελούν τη συντριπτική πλειοψηφία επιχειρήσεων στην Ελλάδα (99,9% όλων των επιχειρήσεων) και παράγουν τα τρία τέταρτα της προστιθέμενης αξίας και 86,9% της απασχόλησης της επιχειρηματικής δραστηριότητας στη χώρα.

Ένας εποικοδομητικός και ανοικτός διάλογος μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων φορέων με επικεφαλής την Κυβέρνηση της Ελλάδας θα διευκόλυνε την ευθυγράμμιση των πολιτικών, τη θέση σε προτεραιότητα των εθνικών στόχων και τη δημιουργία συμμαχιών με όλους τους τομείς, προκειμένου να μεγιστοποιηθούν τα αποτελέσματα για τα παιδιά.

Ακαδημαϊκός τομέας

Στην Ελλάδα, τα ακαδημαϊκά και ερευνητικά ινστιτούτα και κέντρα εργάζονται εντατικά σε θέματα βιωσιμότητας και την προώθηση ΣΒΑ, που επιτυγχάνεται κυρίως μέσω της ανάπτυξης πολυεπιστημονικών και διεπιστημονικών ερευνητικών έργων, την οργάνωση θεματικών σεμιναρίων, συνεδρίων και άλλων επιστημονικών εκδηλώσεων και την εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων και προγραμμάτων κατάρτισης που καλύπτουν όλες τις πτυχές της βιώσιμης ανάπτυξης. Αυτά τα ινστιτούτα και κέντρα εστιάζουν τις έρευνές τους σε ένα ευρύ φάσμα επιστημονικών πεδίων που εμπίπτουν στο αντικείμενο των ΣΒΑ, συμπεριλαμβανομένων κυρίως ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημών, βιοεπιστημών και υγείας, φυσικών επιστημών, μηχανολογίας και τεχνολογικών επιστημών, περιβάλλοντος και ενέργειας και πληροφορικής και τεχνολογιών επικοινωνίας.

Σε αυτό το πλαίσιο, οι ακαδημαϊκοί θεσμοί παίζουν σημαντικό ρόλο στην υποστήριξη της κυβέρνησης για την προώθηση σχεδιασμού και προγραμματισμού για τα παιδιά βασισμένων σε στοιχεία. Φορείς όπως πανεπιστήμια, δεξαμενές σκέψης και ερευνητικά κέντρα μπορούν να αξιοποιήσουν τη δύναμη της δημιουργίας στοιχείων για να αυξήσουν την καινοτομία και να προωθήσουν τις εθνικές προσπάθειες για τα παιδιά. Ήδη υπάρχουν συμπαγείς συνεργασίες με αρκετά ελληνικά πανεπιστήμια στο πλαίσιο της επιμόρφωσης δασκάλων και της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης, ενώ υπάρχει χώρος επέκτασης στο εσωτερικό και το εξωτερικό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.

ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

4. Τα δικαιώματα των παιδιών

Δικαίωμα στην υγεία και την ευημερία

Η οικονομική κρίση οδήγησε σε αυστηρά μέτρα λιτότητας, όπως φαίνεται από τη μείωση στη δαπάνη για τη δημόσια υγεία κατά 4 δισεκατομμυρίων ευρώ μεταξύ 2009 και 2012. Αυτό το διάστημα, 2,5 εκατομμύρια πολίτες απώλεσαν το δικαίωμα υγειονομικής περίθαλψης στο πλαίσιο της κοινωνικής ασφάλισης⁷⁷ και καθώς το κράτος πρόνοιας έφθινε και η οικονομία παρουσίαζε ύφεση, οι αυξανόμενες άμεσες δαπάνες (άνω του ενός τρίτου της συνολικής δαπάνης υγείας) οδήγησαν σε περαιτέρω ανισότητες στην παροχή υγειονομικής περίθαλψης. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σχολίασε ότι «γενικά, οι χώρες με υψηλό ποσοστό άμεσων δαπανών διαθέτουν και υψηλότερη αναλογία πληθυσμού που αντιμετωπίζει καταστροφικές άμεσες δαπάνες για τις υπηρεσίες υγείας, ιδιαίτερα στις ομάδες χαμηλού εισοδήματος».⁷⁸

Η οικονομική κρίση είχε σημαντική επίπτωση στα αποτελέσματα υγείας, συμπεριλαμβανομένης της ψυχικής υγείας: η συχνότητα εμφάνισης μείζονος κατάθλιψης στον πληθυσμό αυξήθηκε από 3,3% το 2008 σε 12,3% το 2013.⁷⁹ Η οικονομική κρίση επηρέασε επίσης αρνητικά την προληπτική υγειονομική περίθαλψη. Τα αποτελέσματα για την υγεία των παιδιών επλήγησαν με πολλούς τρόπους, όπως, για παράδειγμα, την αρνητική επίπτωση στα περιγεννητικά αποτελέσματα.

Διάφορα μέτρα έχουν εφαρμοστεί για την ενίσχυση της διοίκησης του εθνικού συστήματος υγείας, κυρίως μέσω βελτιωμένης παρακολούθησης και μεγαλύτερης διαφάνειας στις οικονομικές συναλλαγές εντός του συστήματος.⁸⁰ Το 2016, ο νόμος 4368/2016 έφερε την ίδρυση των Κέντρων Κοινότητας, τα οποία υποβάλλονται σε διαχείριση σε δημοτικό επίπεδο, με προτεραιοποίηση των οικογενειών που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικό αποκλεισμό και ευάλωτων ομάδων όπως άνεργοι, Ρομά και μετανάστες, μεταξύ άλλων. Κατά την παροχή υπηρεσιών, ο ίδιος νόμος προβλέπει ότι όλοι οι ωφελούμενοι των υπηρεσιών υγείας έχουν ίσα δικαιώματα (άρθρο 33) και διατηρούν τα ανθρωπίνια και ατομικά δικαιώματά τους ενώ λαμβάνουν υπηρεσίες υγείας (άρθρο 59). Ο νόμος όρισε επίσης μια Επιτροπή Διασφάλισης των Δικαιωμάτων των Ωφελούμενων Υπηρεσιών Υγείας. Ο ίδιος νόμος προβλέπει κανονισμούς για τις ώρες εργασίας των γονέων των οποίων η κατάσταση, συμπεριλαμβανομένης της γονικής μέριμνας για παιδιά με αναπηρία, τους επιτρέπει να πληρούν τις προϋποθέσεις για κοινωνική ασφάλιση.

Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τη Δημόσια Υγεία (2019-2022) από το Υπουργείο Υγείας αναφέρεται στην παιδική παχυσαρκία, τις κοινωνικές ανισότητες και την πρόσβαση στις υπηρεσίες, τους εμβολιασμούς παιδιών και εφήβων (συμπεριλαμβανομένων παιδιών μεταναστών και προσφύγων). Γίνεται επίσης αναφορά στο νέο Βιβλιάριο

Υγείας Παιδιού, τη νομοθεσία για την προώθηση του θηλασμού και τα προγράμματα επιμόρφωσης υγείας στα σχολεία. Το 2020, ένας Εθνικός Νόμος Πρόληψης, Προστασίας και Προώθησης της Δημόσιας Υγείας δημιούργησε το Εθνικό Πρόγραμμα Πρόληψης «Σπύρος Δοξιάδης». Το Πρόγραμμα αναφέρει λεπτομερώς την ανάπτυξη υπηρεσιών δημόσιας υγείας για όλους τους πολίτες, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών, και ορίζει την ευθύνη των τμημάτων εντός του Υπουργείου Υγείας για εφαρμογή. Το Άρθρο 3 προβλέπει την ανάπτυξη ενός Εθνικού Σχεδίου για τη Δημόσια Υγεία. Προβλέπει επίσης την ανάπτυξη Ειδικών Σχεδίων Δράσης για τη Δημόσια Υγεία, με αναφορά σε περιφερειακές ειδικότητες, ειδικές ευάλωτες ομάδες και ειδικές ασθένειες (π.χ. HIV).

Επισκόπηση Εθνικού Συστήματος Υγείας (ΕΣΥ)

Το Εθνικό Σύστημα Υγείας (ΕΣΥ) έχει ως στόχο τη διασφάλιση δωρεάν και ισότιμης πρόσβασης σε ποιοτικές υπηρεσίες υγείας και έχει αναλάβει διάφορες σημαντικές μεταρρυθμίσεις του συστήματος υγείας από την περίοδο της οικονομικής κρίσης. Η κάλυψη και η πρόσβαση, η παροχή υγειονομικής περίθαλψης, η ποιότητα και η ασφάλεια υγειονομικής περίθαλψης, το ανθρώπινο δυναμικό για την υγεία, ο ρόλος των ασθενών και η διοίκηση έχουν υποβληθεί σε μεταρρυθμίσεις.⁸¹ Ένα από τα βασικά αποτελέσματα των μεταρρυθμίσεων μετά την κρίση ήταν η εισαγωγή του ασφαλιστικού ταμείου Εθνικού Οργανισμού Παροχής Υπηρεσιών Υγείας (ΕΟΠΥΥ) σε συνδυασμό με τον Νόμο 4486/2017, το οποίο έθεσε τα θεμέλια για ένα νέο σύστημα πρωτοβάθμιας υγειονομικής περίθαλψης σύμφωνα με τις αρχές του ΠΟΥ. Ο ΕΟΠΥΥ, υπό την εποπτεία του Υπουργείου Υγείας, έχει σχεδιαστεί για να παράσχει περισσότερο τυποποιημένη και ισότιμη κάλυψη και υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης.

Δομικά, το σύστημα αποτελείται από συνδυασμό δημόσιων και ιδιωτικών παρόχων υγειονομικής περίθαλψης που διαιρούνται ευρέως σε πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια επίπεδα παροχής υπηρεσιών. Η πρωτοβάθμια υγειονομική περίθαλψη στο πλαίσιο του ΕΣΥ περιλαμβάνει αγροτικά κέντρα υγείας και κλινικές, καθώς και τμήματα εξωτερικών ιατρείων δημόσιων νοσοκομείων. Άλλη δημόσια πρωτοβάθμια υγειονομική περίθαλψη παρέχεται μέσω των κέντρων υγείας που τελούν υπό τη διαχείριση ταμείων κοινωνικής ασφάλισης, τοπικών αρχών και δήμων. Τα ελληνικά νοσοκομεία κατηγοριοποιούνται ως γενικά (που παρέχουν ένα εύρος τμημάτων πολλαπλών ειδικοτήτων) ή ειδικά (που παρέχουν μία εξειδικευμένη υπηρεσία). Η ιδιωτική υγειονομική περίθαλψη είναι επίσης εκτεταμένη στην Ελλάδα και περιλαμβάνει ιατρούς που είναι συμβεβλημένοι με ένα ή περισσότερα ασφαλιστικά ταμεία ή τμήματα εξωτερικών ιατρείων ιδιωτικών νοσοκομείων. Στην Ελλάδα υπάρχουν πολλά φαρμακεία, με πολλά άτομα να απευθύνονται στους φαρμακοποιούς για τις ιατρικές τους γνώσεις καθώς και για υπηρεσίες παροχής φαρμάκων.

Υγειονομική περίθαλψη στην Ελλάδα

Επιπλέον, οι υποδομές δημόσιας υγειονομικής περίθαλψης δεν είναι επαρκείς και οι υπηρεσίες για παιδιά εξακολουθούν να μην είναι ευρέως διαθέσιμες σε όλη τη χώρα, ειδικά για παιδιά με αναπηρία και συμπεριλαμβανομένων εκείνων με προβλήματα ψυχικής υγείας. Επίσης, ασθενείς με χρόνιες παθήσεις αντιμετωπίζουν περιορισμούς στην πρόσβαση σε υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης στην Ελλάδα. Για παράδειγμα, δεν παρέχονται ογκολογικές υπηρεσίες (δημόσιες ή ιδιωτικές) σε αγροτικές περιοχές και, κατά συνέπεια, οι καρκινοπαθείς αντιμετωπίζουν μεγάλους χρόνους αναμονής στα νοσοκομεία σε μητροπολιτικές και αστικές περιοχές, όπου συγκεντρώνονται αυτές οι υπηρεσίες.

Παρά τις σταθερές προσπάθειες για τη βελτίωση της υγειονομικής περίθαλψης στην Ελλάδα, δεν έχουν αρθεί όλοι οι φραγμοί για πλήρη και ισότιμη πρόσβαση. Ποιοτική περίθαλψη σε απομακρυσμένες περιοχές και εθνική κάλυψη επαρκούς πρωτοβάθμιας υγειονομικής περίθαλψης δεν είναι πλήρως διαθέσιμες, ενώ οι ανισότητες διατηρούνται στην υγεία (π.χ. κοινωνικό επίπεδο). Ανά την Ελλάδα, οι φυσικοί πόροι και οι πόροι ανθρώπινου δυναμικού για την υγεία κατανέμονται ανομοιόμορφα και συνδυάζονται με αδύναμους μηχανισμούς κατανομής πόρων, καθώς και αναποτελεσματικές στρατηγικές αξιολόγησης αναγκών και επενδύσεων.⁸² Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Κοινωνικής Πολιτικής (ΕΔΚΠ) «παρατηρείται ανισορροπία στην παροχή υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης λόγω της άνισης γεωγραφικής ανάπτυξης υποδομών και υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης, με την πλειοψηφία των παρόχων υγειονομικής περίθαλψης (δημόσιων και ιδιωτικών, συμπεριλαμβανομένων των γιατρών) να βρίσκονται στις αστικές περιοχές της χώρας (κυρίως Αθήνα και Θεσσαλονίκη). Αυτό ισχύει ιδιαίτερα σχετικά με τα παιδιά, για τα οποία οι υποδομές δημόσιας υγειονομικής περίθαλψης και οι υπηρεσίες εξακολουθούν να μην είναι ευρέως διαθέσιμες στη χώρα, ενώ οι υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης για συγκεκριμένες παθήσεις/νόσους (π.χ. καρκίνος) απουσιάζουν γενικά στις αγροτικές περιοχές.» 3% των ατόμων που ζουν στις πόλεις δεν έχει πρόσβαση σε περίθαλψη λόγω δυσκολίας στη μετακίνηση ή απόστασης, σε σύγκριση με το 13% στις αγροτικές περιοχές. Πολλά νησιά έχουν ωφεληθεί από το Εθνικό Δίκτυο Τηλεϊατρικής 2016 που συνδέει 30 κέντρα υγείας με 12 νοσοκομεία στη βασική περιφέρεια,

επιτρέποντας την παροχή διάγνωσης και εξειδικευμένης φροντίδας σε αυτούς τους πληθυσμούς.⁸³ Παρότι οι περιφερειακές αρχές καλούνται να συμμετάσχουν στον συντονισμό της πρωτοβάθμιας περίθαλψης, δεν διατίθεται μηχανισμός προγραμματισμού για επαρκή κατανομή ούτε επαρκείς πόροι.

Παρατηρείται απουσία εθνικών υποδομών διαχείρισης ποιότητας και χρήση δεικτών για την παρακολούθηση της απόδοσης των νοσοκομείων (παρότι έχουν εισαχθεί κλινικές κατευθυντήριες γραμμές). Υπάρχει περιορισμένη συλλογή δεδομένων κατάλληλων για διεθνή σύγκριση με βασικούς δείκτες που αφορούν το προφίλ υγείας του ελληνικού πληθυσμού. Για παράδειγμα, παρατηρείται έλλειψη εθνικού μητρώου καρκίνου, γεγονός που οδηγεί σε έλλειψη δεδομένων για τα ποσοστά επιβίωσης των ενηλίκων. Ο συντονισμός ήταν παραδοσιακά αδύναμος αλλά αναμένεται να βελτιωθεί με πολυεπιστημονικές ομάδες σε τοπικό επίπεδο, επαρκή συστήματα παραπομπής και κοινά ηλεκτρονικά ιατρικά αρχεία.

Η οικονομική κρίση έπαιξε αρνητικό ρόλο στην ποσότητα του προσωπικού υγειονομικής περίθαλψης. Μεταξύ 2009 και 2014 παρουσιάστηκε μείωση 15% στο απασχολούμενο στα νοσοκομεία προσωπικό. Παρότι η Ελλάδα διαθέτει την υψηλότερη αναλογία ιατρών προς ασθενείς στην ΕΕ, υπάρχει γενική έλλειψη γενικών ιατρών, αφού μόνο ένας στους 16 λειτουργεί ως γενικός ιατρός (ο μέσος όρος στην ΕΕ είναι 1 στους 4), γεγονός που οδηγεί σε μόνο έναν γενικό ιατρό για περισσότερους από 2.000 πολίτες (0,4 γενικοί ιατροί ανά 1.000 κατοίκους).⁸⁴ Παρατηρήθηκε σημαντικό «brain drain» γιατρών σε άλλες χώρες της ΕΕ, καθώς η κυβέρνηση επέβαλλε πάγωμα στις προσλήψεις. Αυτή η ενέργεια έχει πλέον αρθεί και η Ελλάδα προσπαθεί να προσλάβει 10.000 επιπλέον επαγγελματίες υγείας⁸⁵ την περίοδο 2019-2023. Οι περιορισμοί στην πλήρη εφαρμογή αυτής της πολιτικής και οι παράπλευρες επιπτώσεις στην παροχή ποιοτικών υπηρεσιών σε όλη τη χώρα περιλαμβάνουν το χρονικό διάστημα που απαιτείται για την κατάρτιση ειδικευμένου προσωπικού και τη διαθεσιμότητα της απαραίτητης χρηματοδότησης. Οι ιατροί που απασχολούνται στον ιδιωτικό τομέα θα χρειαστεί να διαπιστώσουν τα οφέλη της μετακίνησης στον τομέα ΕΟΠΥΥ.

10% του πληθυσμού αναφέρει ακάλυπτες ιατρικές ανάγκες (ιατρικές εξετάσεις ή θεραπεία λόγω κόστους, απόστασης και μετακίνησης ή μεγάλου χρόνου αναμονής), με τη συντριπτική πλειοψηφία να αφορά οικογένειες χαμηλού εισοδήματος (20% σε σύγκριση με 3% υψηλού εισοδήματος). Η Ελλάδα διαθέτει επομένως το δεύτερο υψηλότερο επίπεδο ακάλυπτων ιατρικών αναγκών που σχετίζεται ευθέως με το γεγονός ότι παρουσιάζει και τα μεγαλύτερα κενά εισοδηματικών ανισοτήτων στην ΕΕ.⁸⁶ Παρότι παρουσιάστηκε μείωση στις ακάλυπτες ανάγκες τα τελευταία χρόνια, οι κοινωνικοοικονομικοί παράγοντες που αφορούν τις ανισότητες στην ιατρική υγειονομική περίθαλψη παραμένουν αρνητικοί. Το κόστος αποτελεί τον κύριο φραγμό στην πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας στην Ελλάδα. Η χώρα διαθέτει ένα από τα υψηλότερα ποσοστά άμεσων δαπανών σε επίπεδο νοικοκυριού στην ΕΕ για την υγεία, με τα επίπεδα στην Ελλάδα να είναι διπλάσια από τον μέσο όρο στην ΕΕ (35% έναντι 16%).⁸⁷

Το φαρμακευτικό κόστος και η νοσηλεία αποτελούν τις μεγαλύτερες αιτίες άμεσης δαπάνης, μαζί με τις νοσοκομειακές και οδοντιατρικές υπηρεσίες. Το κόστος της υγειονομικής περίθαλψης αποτελεί έναν από τους βασικούς φραγμούς στην πρόσβαση για άτομα με χαμηλά εισοδήματα, ενώ διατηρούνται σημαντικά ζητήματα σχετικά με την ισότιμη πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη, αφού περισσότερο από 25% των άμεσων δαπανών αποτελούν συνέπεια άτυπων πληρωμών, που συνιστούν έναν μεγάλο κίνδυνο για την πρόσβαση, την οικονομική προστασία και την ισοτιμία.⁸⁸ Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) διαπίστωσε ότι τα φτωχότερα άτομα και όσοι ζουν σε αγροτικές περιοχές πραγματοποιούν τον κύριο όγκο άμεσων δαπανών, με 10% των νοικοκυριών να βιώνουν καταστροφικές δαπάνες που πλήττουν κυρίως τα φτωχότερα νοικοκυριά. Έχουν γίνει προσπάθειες για την αύξηση της επίβλεψης και την ενίσχυση της διαφάνειας στο σύστημα υγείας. Για παράδειγμα, η εισαγωγή ενός ηλεκτρονικού συστήματος για τις ιατρικές συνταγές το 2012 βελτιώθηκε περαιτέρω με την εισαγωγή προϋπολογισμών συνταγογράφησης το 2014 για τους ιατρούς, βοηθώντας στην προώθηση των πρακτικών κατά της διαφθοράς, με αμφότερα τα συστήματα να συμβάλλουν σε βελτιωμένη παρακολούθηση των πρακτικών συνταγογράφησης και χορήγησης φαρμάκων.⁸⁹

Οι ανισότητες στο προσδόκιμο ζωής σε εθνικό επίπεδο σχετίζονται με την κοινωνικοοικονομική κατάσταση, κυρίως μεταξύ των αντρών. Οι άντρες με υψηλότερο επίπεδο μόρφωσης (τριτοβάθμια) μπορούν να ζήσουν έξι χρόνια περισσότερο από αυτούς με χαμηλότερο επίπεδο μόρφωσης.⁹⁰ Αυτά τα στοιχεία αποτελούν κυρίως αποτέλεσμα χειρότερων επιλογών τρόπου ζωής μεταξύ των αντρών με χαμηλότερο επίπεδο μόρφωσης, ενώ περιλαμβάνουν και παράγοντες όπως το κάπνισμα και η παχυσαρκία. Οι γυναίκες αντιμετωπίζουν επίσης χειρότερα αποτελέσματα υγείας βάσει της κοινωνικοοικονομικής κατάστασής τους, αλλά σε χαμηλότερο βαθμό (με διαφορά 2,4 ετών). Εννέα στις δέκα γυναίκες με τριτοβάθμια εκπαίδευση υποβάλλονται σε έλεγχο για καρκίνο του μαστού, σε σύγκριση με έξι στις δέκα γυναίκες που δεν έχουν ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Η υψηλότερη συχνότητα παραγόντων κινδύνου σε κοινωνικά μειονεκτικές ομάδες συμβάλλει στις ανισότητες στην υγεία και το προσδόκιμο ζωής.⁹¹

Τα περιστατικά έκτακτης ανάγκης σε όλες τις ευάλωτες ομάδες νοσηλεύονται στα νοσοκομεία χωρίς προϋποθέσεις, αλλά η δωρεάν πρόσβαση στην τακτική δημόσια υγειονομική περίθαλψη παρέχεται όταν τα άτομα διαθέτουν (ή αποκτούν, εάν δεν διαθέτουν ήδη) Αριθμό Κοινωνικής Ασφάλισης (ΑΜΚΑ) ή ΠΑΑΥΠΑ για τους αιτούντες άσυλο. Παρότι οι ασφαλισμένοι έχουν πρόσβαση σε ιδιώτες παρόχους συμβεβλημένους με τον ΕΟΠΥΥ με μερική κάλυψη του κόστους και σε δημόσια υγειονομική περίθαλψη, οι ανασφάλιστοι (κάτοχοι ΑΜΚΑ και ΚΥΠΑ/ ΠΑΑΥΠΑ) δεν δικαιούνται πρόσβασης σε ιδιώτες παρόχους υγειονομικής περίθαλψης με μερική κάλυψη του κόστους.

«Η ασθένεια και η αναπηρία δεν θα πρέπει να ορίζει το ποιο είμαστε»

– Διαβούλευση παιδιών και νέων, Ελλάδα 2021

Υγεία μητέρας και παιδιού

Η οικονομική κρίση είχε αρνητικές επιπτώσεις στα περιγεννητικά αποτελέσματα. Οι κακές οικονομικές συνθήκες και η υψηλή ανεργία σχετίζονται με αυξημένο ποσοστό βρεφικής θνησιμότητας και μαιευτικό τραύμα, συμπεριλαμβανομένων ελλιποβαρών γεννήσεων, ανεξαρτήτως της ηλικίας και της προέλευσης της μητέρας. Η τιμή της βρεφικής θνησιμότητας αυξήθηκε ονομαστικά από 3,1 ανά 1.000 γεννήσεις ζώντων το 2007-2009 σε 3,5 το 2018, αλλά γενικά παραμένει χαμηλά.⁹² Ένα αυξημένο ποσοστό θνησιγένειας στις Ελληνίδες νεότερες των 25 μπορεί να αποδοθεί σε κακή πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης και την ανεργία.⁹³ Ωστόσο, η αύξηση στα στοιχεία θνησιγένειας σε όλες τις μητέρες (από 3,31 ανά 1.000 γεννήσεις ζώντων το 2008 σε 4,36 ανά 1.000 το 2010⁹⁴) μπορεί να καταλογιστεί στην αυξημένη ηλικία της μητέρας.

Δεν υπάρχουν διαθέσιμα δεδομένα για ελλιποβαρείς γεννήσεις, την καχεξία, τη δυστροφία και του υψηλότερου βάρους στον πληθυσμό κάτω των πέντε ετών.

Η τιμή βρεφικής θνησιμότητας και το ποσοστό θνησιμότητας παιδιών κάτω των 5 ετών (U5MR) φθίνουν σταθερά από τη δεκαετία του 1950. Το U5MR στην Ευρώπη συνολικά ήταν 5,1 το 2019, σε σύγκριση με 3,8 στη δυτική Ευρώπη. Η τιμή της παιδικής θνησιμότητας στην Ελλάδα τα τελευταία 19 χρόνια έφθινε σταθερά μέχρι το 2011, όπου παρατηρήθηκε μικρή αύξηση το διάστημα 2012-2017 και στη συνέχεια πτώση από το 2018. Η τιμή U5MR στην Ελλάδα το 2019 ήταν ελαφρώς χαμηλότερη από τον συνολικό ευρωπαϊκό μέσο όρο (4,5) αλλά υψηλότερη από αυτήν των δυτικών ευρωπαϊκών χωρών. Το 2019 η Ελλάδα βρισκόταν στην 22^η θέση στις χώρες ΕΕ-27.⁹⁵

Όλες οι νέες μητέρες λαμβάνουν ένα δωρεάν Βιβλιόριο Υγείας Παιδιού⁹⁶ στο οποίο καταγράφονται οι εμβολιασμοί και τα αναπτυξιακά στάδια του παιδιού. Ο αριθμός κοινωνικής ασφάλισης της μητέρας παρέχει στην ίδια και στο βρέφος δωρεάν πρόσβαση σε Μονάδες Φροντίδας Μητέρας-Παιδιού που λειτουργούν από το Υπουργείο Υγείας, υπό την αιγίδα των Δημοτικών και Περιφερειακών Περιφερειών Υγείας.

Ωστόσο, η προσχολική εκπαίδευση, ένα βασικό θεμέλιο για τη σωματική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού, είναι σχετικά χαμηλή στην Ελλάδα. Η διασφάλιση ίσων ευκαιριών προσχολικής εκπαίδευσης στην παιδική ηλικία μπορεί να βοηθήσει στην αντιστάθμιση διαφόρων ανισοτήτων καθώς και να προσφέρει πολλαπλά οφέλη στα ίδια τα παιδιά.⁹⁷ 67,6% των παιδιών ηλικίας 0-3 ετών δεν έλαβαν υπηρεσίες επίσημης μέριμνας, ενώ μόλις 14% έλαβαν υπηρεσίες επίσημης μέριμνας για 30 ή περισσότερες ώρες ανά εβδομάδα το 2019.⁹⁸

Παρατηρείται εξαιρετικά περιορισμένος αριθμός διαθέσιμων βρεφονηπιακών σταθμών λόγω της ανεπαρκούς και κατακερματισμένης εφαρμογής της χρηματοδότησης. Οι δήμοι, υπό την επίβλεψη του Υπουργείου Εσωτερικών, είναι υπεύθυνοι για τη διαχείριση των δημόσιων βρεφονηπιακών σταθμών (2 μηνών - 4 ετών) ή των παιδικών σταθμών (2,5-4 ετών) μέσω της κατανομής συγκεκριμένων πιστώσεων. Υπάρχουν επίσης διάφοροι ιδιωτικοί βρεφονηπιακοί σταθμοί υπό την επίβλεψη του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων. Παρέχονται κριτήρια τοποθεσίας και προτεραιότητας για την ένταξη οικογενειών που έχουν μεγαλύτερες ανάγκες, συμπεριλαμβανομένων παιδιών εργαζόμενων γονέων, παιδιών ανέργων ή σε μειονεκτική θέση γονέων ή παιδιών με ανάγκη ειδικής φροντίδας (από μονογονεϊκή οικογένεια, χωρισμένους γονείς ή γονείς με ειδικές ανάγκες).⁹⁹

Παρά αυτήν την προτεραιοποίηση, το 2019 17% των νοικοκυριών ανέφερε ακάλυπτες ανάγκες για υπηρεσίες επίσημης μέριμνας παιδιών στην Ελλάδα, με τις άγαμες μητέρες να χρειάζονται περισσότερο ευρύτερη υποστήριξη.¹⁰⁰ Καθώς αυξάνεται ο αριθμός οικογενειών με διπλό εισόδημα και μονογονεϊκών οικογενειών, η υπηρεσία παιδικής μέριμνας γίνεται ακόμη πιο απαραίτητη.¹⁰¹ Η προσιτή παιδική μέριμνα για παιδιά κάτω των 3 ετών σπανίζει στην Ελλάδα, γεγονός που οδηγεί στην απόρριψη συμμετοχής και την εξάρτηση από ανεπίσημες υπηρεσίες μέριμνας.¹⁰² Οι ακάλυπτες ανάγκες μέριμνας παιδιών μπορεί να οδηγήσουν σε οικογένειες πιθανότερο να βιώσουν υλικές στερήσεις, καθώς και φτώχεια και κοινωνικούς αποκλεισμούς.¹⁰³

Παιδιά μεταξύ 3 και 4 ετών (περίπου 4 στα 5 παιδιά) λαμβάνουν κάποιο είδος επίσημης μέριμνας ή εκπαίδευσης πριν από την είσοδο στην υποχρεωτική εκπαίδευση στο νηπιαγωγείο - σχεδόν 30% αυτής της ηλικιακής ομάδας λαμβάνει πάνω από 30 ώρες μέριμνας ανά ημέρα και 55% λαμβάνει μέριμνα μεταξύ 1 και 29 ωρών ανά εβδομάδα.¹⁰⁴ Παρατηρείται επίσης υψηλό ποσοστό μέριμνας μερικού χρόνου στους βρεφονηπιακούς σταθμούς, ιδίως για τα παιδιά 3 ετών.

Το ΥΠ.Ε.Κ.ΥΠ., αναγνωρίζοντας την ανάγκη για βελτιωμένη πρόσβαση στην παιδική μέριμνα για βρέφη, νήπια και παιδιά ηλικίας έως 12 ετών (συμπεριλαμβανομένων παιδιών και εφήβων με αναπηρία) ανέπτυξε το πρόγραμμα «εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής». Οι οικογένειες που ωφελούνται από αυτό το πρόγραμμα λαμβάνουν voucher που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για εγγραφή του παιδιού τους σε ένα εύρος δημόσιων και ιδιωτικών υπηρεσιών φροντίδας. Αυτήν τη χρονιά (2020-2021), οι μητέρες που εργάζονται στον δημόσιο τομέα συμπεριλήφθηκαν για πρώτη φορά ως δικαιούχοι του προγράμματος. Το 2017, η Κοινή Υπουργική Απόφαση (Υπουργείο Εσωτερικών και Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων) 41087/2017 όρισε τον κανονισμό λειτουργίας των δημοτικών βρεφονηπιακών σταθμών. Επιπλέον, την ίδια χρονιά, άλλη μια Υπουργική Απόφαση του ΥΠ.Ε.Κ.ΥΠ. όρισε το πλαίσιο για τη δημιουργία ιδιωτικών βρεφονηπιακών σταθμών.

Διατροφή

Η παιδική ηλικία και η εφηβεία αποτελούν περιόδους πολύ μεγάλης σημασίας για την ανάπτυξη του ατόμου. Πέρα από την προφανή επιτακτικότητα σε σχέση με τα δικαιώματα του ανθρώπου για την προστασία και την προώθηση της υγείας των παιδιών και των εφήβων, μια επένδυση σε αυτές τις ηλικιακές ομάδες συνδέεται ξεκάθαρα με την υγεία καθώς και με το κοινωνικό και οικονομικό κεφάλαιο του πληθυσμού για τις επόμενες δεκαετίες.¹⁰⁵ Τα παιδιά και οι έφηβοι χρειάζονται επαρκή πρόσληψη βιταμινών, μεταλλικών στοιχείων και μικροθρεπτικών στοιχείων για την ανάπτυξή τους.

Ο Νόμος 4316/2014, Άρθρο 3 περιλαμβάνει μέτρα για την προώθηση του θηλασμού. 94% των γυναικών θήλαζαν τα μωρά τους κατά την 1^η ημέρα ζωής τους, 51% θήλαζαν αποκλειστικά έως το τέλος της πρώτης εβδομάδας, 40% έως το τέλος του πρώτου μήνα, 25% έως το τέλος του τέταρτου μήνα και 0,8% ως το τέλος του έκτου μήνα.¹⁰⁶ 45% των γυναικών θήλαζαν εν μέρει ή αποκλειστικά έως το τέλος του έκτου μήνα. Οι τοκετοί με καισαρική τομή σχετίζονται με χαμηλότερα ποσοστά θηλασμού, ενώ η μόρφωση και η κοινωνικοοικονομική κατάσταση της μητέρας επηρεάζουν επίσης τις επιλογές σχετικά με τον θηλασμό. Στα μαιευτήρια παρέχεται ανεπαρκής υποστήριξη για τον θηλασμό, τη στιγμή που οι μητέρες χρειάζονται εξειδικευμένη υποστήριξη και ενημέρωση για να ξεκινήσουν τον θηλασμό. Όπου παρέχεται βρεφικό γάλα, όπως και μεταξύ των πληθυσμών προσφύγων και μεταναστών, υπάρχει έλλειψη επίβλεψης σχετικά με την ποσότητα και την ποιότητάς του και της ορθής χρήσης του από ειδικούς στη διατροφή. Η πρόσβαση και η κατανομή της σίτισης των βρεφών απαιτεί έλεγχο για να διασφαλίζεται η σωστή χορήγηση του βρεφικού γάλακτος, ενθαρρύνοντας τον θηλασμό, όπου είναι εφικτό.

Σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ, το 2017, η γενική κατάσταση υγείας των ατόμων στην Ελλάδα (συμπεριλαμβανομένων παιδιών ηλικίας 16 ετών και άνω) ήταν πολύ καλή κατά 45,2%, καλή κατά 29%, μέτρια κατά 15,5%, κακή κατά 8% και πολύ κακή κατά 2,3%. Η Εθνική Δράση Υγείας για τη Ζωή των Νέων (ΕΥΖΗΝ) είναι πρόγραμμα με στόχο την καταγραφή παραμέτρων σχετικών με την υγεία και τον τρόπο ζωής για τον συνολικό μαθητικό πληθυσμό της Ελλάδας.¹⁰⁷

Στην Ελληνική Εθνική Έρευνα Διατροφής (2020) διαπιστώθηκε ότι μεγάλος αριθμός παιδιών και εφήβων παρουσίαζε ανεπαρκή πρόσληψη διάφορων μικροθρεπτικών συστατικών, όπως οι βιταμίνες D, K και το κάλιο που ήταν ανεπαρκή σχεδόν σε όλα τα άτομα, ενώ η βιταμίνη A, το φυλλικό οξύ, το ασβέστιο και το μαγνήσιο παρουσίαζαν επίσης ανεπάρκεια, ειδικά στα παιδιά ηλικίας 14–18 ετών. Η έκθεση αναφέρει ότι αυτά τα αποτελέσματα προκαλούνται από το γεγονός ότι η συνήθης διατροφική πρόσληψη δεν εξασφαλίζει επαρκείς πηγές μικροθρεπτικών συστατικών και προτείνει βελτίωση της διατροφής των εφήβων, μέσω στοχευμένης προσπάθειας από τους υπεύθυνους για τη χάραξη πολιτικών δημόσιας υγείας, προκειμένου να ασκηθεί επιρροή στις τροφικές επιλογές στην Ελλάδα.¹⁰⁸

Σύμφωνα με τον Νόμο 2817/2000, το Υπουργείο Υγείας άρχισε να παράσχει εκπαιδευτικό υλικό για να ενημερώσει τα παιδιά σχετικά με τη διατροφή και τις διατροφικές συνήθειες, ενώ το σχετικό μάθημα διδάσκεται από εκπαιδευμένους δασκάλους από σχετικά πανεπιστημιακά τμήματα. Το Υπουργείο Υγείας ανέφερε (το 2013) ότι το 97% των σχολείων προσπάθησε να προσφέρει στα παιδιά Μεσογειακή διατροφή, 94% είχε σκοπό να διδάξει υγιεινές συνήθειες και 88% είχε σκοπό να καταπολεμήσει την παχυσαρκία.¹⁰⁹ Δεν είναι σαφής ο βαθμός στον οποίο επιτεύχθηκαν οι σχολικοί στόχοι για τη διατροφική πολιτική. Επιπλέον πρωτοβουλίες για μια συγκεκριμένη προσπάθεια καταπολέμησης της κακής διατροφής, όπως, για παράδειγμα, η απαγόρευση αυτόματων πωλητών και οι περιορισμοί στην εμπορία τροφίμων και ποτών σε σχολικές εγκαταστάσεις εθνικά, δεν εφαρμόζονται.

Παρατηρείται έλλειψη δεδομένων για τις εθνικές πολιτικές μείωσης της κατανάλωσης αλατιού και περιορισμού των κορεσμένων λιπαρών οξέων και των τρανς λιπαρών βιομηχανικής παραγωγής. Η αποδοχή αυτών των πολιτικών σε επίπεδο νοικοκυριού παραμένει άγνωστη. Το 2019 δημοσιεύτηκαν οι Εθνικές

Διατροφικές Συστάσεις της Ελλάδας για βρέφη, παιδιά και εφήβους. Οι συστάσεις μοιράστηκαν στα δημόσια σχολεία στην Ελλάδα και παρέιχαν διατροφικές προτάσεις και προτάσεις για σωματική δραστηριότητα.¹¹⁰

Παρότι γενετικοί και περιγεννητικοί παράγοντες παίζουν τον ρόλο τους, επιπλέον αιτίες περιλαμβάνουν την έλλειψη σωματικής άσκησης, τον ανεπαρκή ύπνο, τον αυξημένο χρόνο μπροστά στην οθόνη και τη χαμηλή εφαρμογή της μεσογειακής διατροφής.¹¹¹ Με 37% των παιδιών στην Ελλάδα να είναι υπέρβαρα ή παχύσαρκα, η χώρα κατατάσσεται στην υψηλότερη θέση στις ΕΕ-27, ενώ η παχυσαρκία πλήττει περισσότερο τα αγόρια παρά τα κορίτσια. Τα ποσοστά παχυσαρκίας στα παιδιά είναι περίπου δύο φορές υψηλότερα σε όσα ζουν σε οικογένειες χαμηλότερου εισοδήματος, σε σύγκριση με όσα ζουν σε οικογένειες υψηλότερου εισοδήματος.

Η παχυσαρκία δεν έχει μόνο ιατρικές συνέπειες αλλά πλήττει και την κοινωνική και ψυχολογική ζωή των παιδιών. Πέρα από την προφανή επιτακτικότητα σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα για την προστασία και την προώθηση της υγείας των παιδιών και των εφήβων, μια επένδυση σε αυτές τις ομάδες συνδέεται ξεκάθαρα με την υγεία καθώς και με το κοινωνικό και οικονομικό κεφάλαιο του πληθυσμού για τις επόμενες δεκαετίες,¹¹² αφού οι διατροφικές συνήθειες που αναπτύσσονται στην παιδική ηλικία τείνουν να συνεχίζονται και στην ενήλικη ζωή. Απαιτούνται προληπτικές στρατηγικές υγείας για περαιτέρω μείωση της παχυσαρκίας και προληπτικές πρωτοβουλίες για τη δημόσια υγεία, προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα ζητήματα που σχετίζονται με την παχυσαρκία και οι σχετικές συνοσηρότητες των καρδιαγγειακών παθήσεων, του διαβήτη, του μεταβολικού συνδρόμου και του περιττού βάρους στην ενήλικη ζωή.

Ανοσοποίηση

Τα παιδιά εμβολιάζονται σύμφωνα με το Εθνικό Πρόγραμμα Εμβολιασμών (ΕΠΕ) υπό την εποπτεία της Εθνικής Επιτροπής Εμβολιασμών. Τα εμβόλια παρέχονται δωρεάν και καταγράφονται στο Βιβλιόριο Υγείας Παιδιού.

Η κάλυψη παρέχεται δωρεάν σε όλους τους νόμιμους κατοίκους, συμπεριλαμβανομένων των αιτούντων άσυλο. 99% των παιδιών ηλικίας δύο ετών έχουν εμβολιαστεί κατά της διφθερίτιδας, του τετάνου και του κοκκύτη (έναντι 94% στην ΕΕ) και 96% κατά της ηπατίτιδας Β.¹¹³ Ωστόσο, η ολοκλήρωση ενισχυτικών εμβολιασμών για τα βασικά εμβόλια είναι προβληματική. Για παράδειγμα, 83% των παιδιών έχουν λάβει δεύτερη δόση ιλαράς/παρωτίτιδας/ερυθράς σε σύγκριση με 97% που έχουν λάβει την πρώτη δόση, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε κενά στην ανοσία αγέλης.¹¹⁴

Παρότι υπάρχουν συστηματικά προγράμματα εμβολιασμών για τις κοινωνικά ευάλωτες ομάδες, όπως τα παιδιά προσφύγων, μεταναστών και Ρομά, παρατηρείται απουσία τακτικής παρακολούθησης και αναφοράς των εμβολιασμών που πραγματοποιούνται σε όλη την Ελλάδα. Η έλλειψη στοιχείων οδηγεί στη λήψη δεδομένων από έρευνες μικρής κλίμακας, χωρίς να παράγονται εθνικά και δημόσια κοινοποιούμενα δεδομένα. Η έλλειψη ενός εθνικού μητρώου παρεμποδίζει την εποπτεία και τις σχετικές αναφορές. Τα περισσότερα στοιχεία έχουν προκύψει από έρευνες μικρής κλίμακας που πραγματοποιούνται από ινστιτούτα. Ο ΕΟΔΥ παρείχε κατά περιόδους στοιχεία για εμβολιασμούς παιδιών προσφύγων και μεταναστών. Επίσης, ο ιδιωτικός τομέας στερείται κανονισμών, γεγονός που οδηγεί σε έλλειψη δεδομένων, καθώς δεν υποχρεούται να αναφέρει στις κρατικές αρχές τους ολοκληρωμένους εμβολιασμούς.

Παρότι υπάρχουν ικανοποιητικά επίπεδα εμβολιασμού σε όλη τη χώρα, εκφράζονται ανησυχίες για την πρόσβαση των παιδιών Ρομά στους εμβολιασμούς, καθώς υπάρχουν αναφορές χαμηλής εμβολιαστικής κάλυψης. Σε μια μελέτη του 2017 διαπιστώθηκε ότι περίπου 80-90% των παιδιών Ρομά είχαν κάνει «τουλάχιστον μία δόση εμβολίου», 35-40% είχαν τον «ελάχιστο εμβολιασμό», περίπου 30% είχαν τον «βασικό εμβολιασμό» και περίπου 15% είχαν «εκτεταμένο εμβολιασμό».¹¹⁵ Τα παιδιά από οικισμούς με πρόσβαση σε υπηρεσίες πρωτοβάθμιας υγειονομικής περίθαλψης αντί νοσοκομείου ήταν πιθανότερο να διαθέτουν πιστοποιητικό εμβολιασμού και να έχουν λάβει τουλάχιστον μία δόση εμβολίου, ωστόσο τα ποσοστά «εκτεταμένου εμβολιασμού» παραμένουν χαμηλά συνολικά. Κοινωνικοοικονομικοί παράγοντες και δομικοί φραγμοί καθορίζουν τα χαμηλά ποσοστά εμβολιασμών.

Αντίστροφα, καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και ύπαρξη υπηρεσιών πρωτοβάθμιας υγειονομικής περίθαλψης κοντά στους οικισμούς συσχετίζονται θετικά με υψηλότερα ποσοστά εμβολιασμού. Η απουσία αξιόπιστων εκτιμήσεων για τα ποσοστά εμβολιασμού των παιδιών Ρομά αποτελεί φραγμό στην υποστήριξη της προτεραιοποίησης των μέτρων για την εξασφάλιση και την προώθησή τους σε επίπεδο νοικοκυριών.

Την περίοδο 2017-2018, 3.000 άτομα αναφέρθηκε ότι έπασχαν από ιλαρά, κυρίως από ομάδες Ρομά, όπου η κάλυψη είναι γενικά χαμηλότερη.¹¹⁶ Οι ομάδες Ρομά δεν έχουν συνήθως πλήρη ή έγκαιρη πρόσβαση σε επαρκείς πληροφορίες για την ολοκλήρωση του προγράμματος εμβολιασμού των παιδιών, γεγονός που μπορεί να εμποδίσει την εγγραφή τους στο σχολείο, όπου απαιτείται πιστοποιητικό εμβολιασμών.

Ψυχική υγεία

Παρατηρείται έλλειψη εξειδικευμένων υπηρεσιών ψυχικής υγείας για τα παιδιά, ενώ πολλές γεωγραφικές περιοχές στερούνται συνολικά υπηρεσιών ψυχικής υγείας. Περισσότερα από 1.000 παιδιά ηλικίας 15-19 ετών έχασαν τη ζωή τους από αυτοκτονίες στις χώρες της ΕΕ το 2017. Τα αγόρια είναι 2,5 φορές πιθανότερο να διαπράξουν αυτοκτονία από τα κορίτσια. Παρά τον σχετικά χαμηλό απόλυτο αριθμό αυτοκτονιών μεταξύ εφήβων, η αυτοκτονία παραμένει μία από τις κύριες αιτίες θανάτου σε αυτήν την ηλικιακή ομάδα και είναι πιθανότερο να επιχειρηθεί σε περίπτωση οικογενειακού ιστορικού διαταραχών κατάχρησης οιοπνεύματος και ουσιών, πρόσβασης σε όπλα και βίωσης δύσκολων εμπειριών ζωής στο σχολείο ή στο σπίτι. Τα χαμηλότερα ποσοστά αναφέρονται στις χώρες της Νότιας Ευρώπης (Ελλάδα, Πορτογαλία, Κύπρος, Ιταλία και Ισπανία).

«Απαιτείται προσοχή στην ψυχική υγεία στα σχολεία»

– Διαβούλευση παιδιών και νέων, Ελλάδα 2021

Η Υπουργική Απόφαση (ΦΕΚ 2289/11.06.2019) αναφέρει ότι όλα τα παιδιά θα έχουν πρόσβαση σε δημόσιες δομές ψυχικής υγείας. Ο εθνικός νόμος για τη διοργάνωση και τη λειτουργία κέντρων κοινότητας ψυχικής υγείας για παιδιά και εφήβους προβλέπει ότι τα Κέντρα Ψυχικής Υγείας θα προστατεύουν τα δικαιώματα ατόμων με προβλήματα ψυχικής υγείας, όπως προβλέπεται στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα Ατόμων με Αναπηρία (που εφαρμόστηκε με τον Νόμο 4074/2012). Τα Κέντρα Κοινότητας Ψυχικής Υγείας αποτελούν βασικούς παρόχους υπηρεσιών πρόληψης, διάγνωσης και θεραπείας, πιστοποίησης, επιδομάτων και συνεργασίας με άλλους κρατικούς φορείς και παρόχους υπηρεσιών. Ωστόσο, στην πραγματικότητα, οι υπηρεσίες ψυχικής υγείας για παιδιά παρουσιάζουν σοβαρές ελλείψεις. Από τους 54 δήμους που αξιολογήθηκαν, οι 20 δεν διαθέτουν υπηρεσίες ψυχικής υγείας για παιδιά και εφήβους, ενώ οι υπόλοιποι παραμένουν υποστελεχωμένοι.¹¹⁷ Η πλειοψηφία των περιφερειών στην Ελλάδα δεν διαθέτει υπηρεσίες ψυχικής υγείας για παιδιά. Μία ΜΚΟ ανέφερε την έλλειψη υπηρεσιών ψυχικής υγείας στις ομάδες Ρομά και σημείωσε ότι οι συγκεκριμένες ομάδες δεν στρέφονται συνήθως σε αυτούς τους τύπους υπηρεσιών, όπου είναι διαθέσιμες. Οι ΜΚΟ έχουν αναφέρει την ύπαρξη δύο εξειδικευμένων δομών στην Αθήνα και μία στη Θεσσαλονίκη (που προσφέρουν θέσεις μόνο για 5-6 έφηβα κορίτσια). Οι δομές και οι θεσμοί ψυχικής υγείας για παιδιά είναι σπάνιοι (συμπεριλαμβανομένων των δομών έκτακτης ανάγκης).

Το Πρόγραμμα «Ψυχαργός» (υπό την εποπτεία του Υπουργείου Υγείας) ήταν μια εθνική στρατηγική κι ένα επιχειρησιακό σχέδιο για τη μεταρρύθμιση της ψυχιατρικής φροντίδας και την περαιτέρω ανάπτυξη κοινοτικών υπηρεσιών ψυχικής υγείας για παιδιά και εφήβους. Το πρόγραμμα ορίζει συγκεκριμένες προτεραιότητες για την ανάπτυξη της παιδικής ψυχιατρικής και παρέχει κοινοτικές υπηρεσίες ψυχικής υγείας για ευάλωτα άτομα (αυτισμός, άνοια, κρατούμενοι με διαταραχές ψυχικής υγείας, άτομα που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας, άνεργοι και μετανάστες). Γίνεται επίσης αναφορά στην ανάγκη πρόληψης των διαταραχών ψυχικής υγείας και εκστρατειών ενημέρωσης στα παιδιά, συμπεριλαμβανομένου του θέματος του εκφοβισμού. Το πρόγραμμα χρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση με 75% του προϋπολογισμού για πέντε χρόνια και ολοκληρώθηκε το 2009.

Από τότε, η οικονομική κρίση και τα σχετικά μέτρα λιτότητας στον τομέα της δημόσιας υγείας επέφεραν σημαντικές περικοπές στον προϋπολογισμό (έως 50%), μείωσαν τον αριθμό εξειδικευμένου υγειονομικού προσωπικού και οδήγησαν σε έντονη σμίκρυνση των υπηρεσιών ψυχικής υγείας ή και διακοπή τους στους δημόσιους και μη δημόσιους παρόχους.¹¹⁸ Η κρατική χρηματοδότηση για την ψυχική υγεία μειώθηκε κατά 20% μεταξύ του 2010 και του 2011 και περαιτέρω κατά 55% το επόμενο έτος.¹¹⁹ Ο εθνικός προϋπολογισμός για την ψυχική υγεία παιδιών και εφήβων εντάσσεται στον γενικό προϋπολογισμό για την ψυχική υγεία και επομένως υπέστη επιβεβλημένα μέτρα οικονομικής λιτότητας. Μόνο τρία νοσοκομεία έχουν κάποια δυνατότητα έκτακτης και βραχυπρόθεσμης νοσηλείας για παιδιά και εφήβους με σοβαρές διαταραχές ψυχικής υγείας σε ολόκληρη τη χώρα. Ωστόσο, οι θέσεις σε αυτά τα νοσοκομεία είναι περιορισμένες. Δεν διατίθεται κοινοτική φροντίδα για παιδιά και εφήβους με προβλήματα ψυχικής υγείας ή για γονείς με προβλήματα ψυχικής υγείας. Παρότι

υπάρχουν μεγάλες ανάγκες σε σχέση με την ψυχική υγεία σε κάθε πληθυσμό, οι διεθνείς ΜΚΟ εφιστούν ιδιαίτερη προσοχή στην κατάσταση ψυχικής υγείας των νέων προσφύγων και μεταναστών, η οποία επηρεάζεται κυρίως από την κράτηση, τα παρατεταμένα διαστήματα ανασφάλειας κατά τις διαδικασίες αίτησης ασύλου, την απουσία συγγενών και οικογενειακής υποστήριξης, την έλλειψη πρόσβασης στο σχολείο ή την απουσία βιώσιμων εκπαιδευτικών ευκαιριών. Η απόσυρση, ο αυτο-τραυματισμός, η επιθετικότητα ή ακόμη και οι απόπειρες αυτοκτονίας αποτελούν υπαρκτά προβλήματα σε αυτόν τον ευάλωτο πληθυσμό.¹²⁰

Κατάχρηση ουσιών

Η πρόληψη της κατάχρησης ουσιών είναι πολύ σημαντική για την υγεία των εφήβων. 83% των εφήβων έχει καταναλώσει οινοπνευματώδη ποτά τουλάχιστον μία φορά στη ζωή του. Η περιστασιακή άμετρη κατανάλωση σε εφήβους ηλικίας 15-16 ετών έχει αυξηθεί τις τελευταίες δύο δεκαετίες και επηρεάζει τόσο αγόρια όσο και κορίτσια, αλλά με ταχύτερη αύξηση στο συνολικό ποσοστό κοριτσιών σε σύγκριση με τα αγόρια. 47% των εφήβων έχει καπνίσει τουλάχιστον μία φορά στη ζωή του. Ένα στα πέντε παιδιά ηλικίας 15-16 ετών στην Ελλάδα αναφέρει ότι έχει καπνίσει τον μήνα πριν από την αξιολόγηση που πραγματοποιήθηκε το 2015. Αυτό το στοιχείο μειώθηκε τα τελευταία χρόνια και είναι χαμηλότερο σε σύγκριση με πολλές χώρες της ΕΕ, ωστόσο εξακολουθεί να παρατηρείται εξαιρετικά υψηλό ποσοστό καπνίσματος στους Έλληνες ενήλικες. Η Ευρωπαϊκή Έκθεση για τα Ναρκωτικά (2017) συγκέντρωσε δεδομένα σχετικά με τη χρήση ναρκωτικών ουσιών από τις χώρες της ΕΕ. 4% των μαθητών ηλικίας 15-16 ετών είχε κάνει τουλάχιστον μία φορά χρήση ψυχοτρόπων ουσιών και η χρήση κάνναβης (συχνότητα χρήσης τον τελευταίο μήνα) ανερχόταν σε 6% μεταξύ κοριτσιών και 9% μεταξύ αγοριών.

Εκμετάλλευση στο διαδίκτυο και εκφοβισμός

Δεδομένα της Eurostat έδειξαν ότι τέσσερα στα πέντε νέα άτομα (80%) ηλικίας 16 έως 24 ετών στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχουν βασικές ή άνω των βασικών ψηφιακές δεξιότητες, με την Ελλάδα να κατατάσσεται σε ακόμη υψηλότερη θέση (92%). Στη σημερινή ψηφιακή εποχή, η δραστηριότητα στο διαδίκτυο χωρίς επίβλεψη περιλαμβάνει συγκεκριμένους κινδύνους εκμετάλλευσης. Μία μελέτη που παρουσιάστηκε στο Ελληνικό Συνέδριο για την Ασφαλή Περιήγηση στο Διαδίκτυο έδειξε ότι 18,2% των παιδιών που συμμετείχαν ανέφερε προβλήματα σε σχέση με την εξάρτηση στο Διαδίκτυο, ενώ 4,2% ανέφερε ότι έχει βιώσει διαδικτυακή παρενόχληση.¹²¹ Σύμφωνα με τη Διεύθυνση Δίωξης του Ηλεκτρονικού Εγκλήματος της Ελληνικής Αστυνομίας, 6% των περιστατικών το 2018 αφορούσε την παιδική πορνογραφία.¹²²

Η εξάρτηση στο διαδίκτυο μεταξύ των παιδιών αντιμετωπίζεται συστηματικά μόνο σε ένα από τα Νοσοκομεία Παιδών της Αθήνας, ενώ οι περισσότεροι επαγγελματίες κοινωνικής πρόνοιας και ψυχικής υγείας δεν έχουν ενημερωθεί και δεν έχουν λάβει κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τον τρόπο αντιμετώπισης του διαδικτυακού εκφοβισμού. Έχει πραγματοποιηθεί περιορισμένος αριθμός εκστρατειών σε σχέση με την πρόληψη της ηλεκτρονικής παρενόχλησης που να απευθύνονται στο γενικό κοινό και ιδιαίτερα τους γονείς, με σποραδική προβολή. Η παιδική πορνογραφία εξακολουθεί να αποτελεί πρόβλημα που αντιμετωπίζεται αποκλειστικά από τις αστυνομικές αρχές. Δεν έχει αναπτυχθεί Εθνική Στρατηγική για την καταπολέμηση του διαδικτυακού εκφοβισμού, συμπεριλαμβανομένης της παιδικής πορνογραφίας και χρειάζεται, καθώς η κακοποίηση και εκμετάλλευση στο διαδίκτυο αποτελεί μία από τις ταχύτερα αναπτυσσόμενες μορφές βίας κατά των παιδιών.

Παρότι έχουν γίνει βήματα για την καταπολέμηση του εκφοβισμού στο σχολικό περιβάλλον, συμπεριλαμβανομένης της δημιουργίας του Παρατηρητηρίου για την Πρόληψη της Βίας στο Σχολείο και του Εκφοβισμού, εξακολουθούν να υπάρχουν προβλήματα που αφορούν κυρίως την εθνικότητα ή τη φυλή, τις μαθησιακές δυσκολίες και το φύλο.¹²³ Το 2014, το Υπουργείο Παιδείας¹²⁴ εξέδωσε εγκύκλιο για τα ζητήματα που αφορούν την πρόληψη και τη διαχείριση του εκφοβισμού, την επιμόρφωση για τον ορισμό και τις συμπεριφορικές εκφράσεις του εκφοβισμού. Ωστόσο, η εφαρμογή των παραπάνω είναι αργή. Μόνο περιορισμένος αριθμός σχολείων υποστηρίζονται από Σχολικούς Ψυχολόγους ή Σχολικούς Συμβούλους και οι προσπάθειες ενημέρωσης των μαθητών σχετικά με τον εκφοβισμό είναι κατακερματισμένες. Γενικότερα, το εθνικό σχολικό πρόγραμμα δεν έχει συμπεριλάβει ακόμη το ζήτημα των δικαιωμάτων των παιδιών στα δημόσια

σχολεία. Τον Ιούνιο του 2020, με την Υπουργική Απόφαση 79910/ΓΔ4 συστάθηκε Επιτροπή στο Υπουργείο Παιδείας για την πρόληψη, την αποθάρρυνση και την αντιμετώπιση του εκφοβισμού.

Μια πιο πρόσφατη μελέτη για τον εκφοβισμό στην Ελλάδα έδειξε ότι παρά τα βήματα που έχουν γίνει για την αντιμετώπιση αυτών των εμπειριών στο σχολικό περιβάλλον, όπως η δημιουργία του Παρατηρητηρίου για την Πρόληψη της Βίας και του Εκφοβισμού στα Σχολεία, εξακολουθούν να παραμένουν ζητήματα τα οποία αφορούν κυρίως την εθνικότητα/φυλή, την οικονομική και κοινωνική κατάσταση, τις μαθησιακές δυσκολίες και το φύλο.¹²⁵ Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, 27% των μαθητών ανέφερε ότι έχει υποστεί εκφοβισμό τουλάχιστον μερικές φορές στη διάρκεια ενός μήνα, σε σύγκριση με τον μέσο όρο του 23% στις χώρες του ΟΟΣΑ.¹²⁶

Περιβαλλοντική υγεία

Ένα υγιές περιβάλλον είναι απαραίτητο για την επιβίωση, την ευημερία και την ανάπτυξη των παιδιών, ενώ χρειάζεται για την πλήρη υλοποίηση των δικαιωμάτων των παιδιών. 80% του πληθυσμού ζει σε αστικές περιοχές, όπου η ρύπανση του ατμοσφαιρικού αέρα αποτελεί μια αυξανόμενη απειλή για την υγεία και την ευημερία. Παρότι οι εκπομπές ρύπων μειώθηκαν κατά 25% από το 2005 στην ΕΕ, πάνω από 75% των ατόμων στις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες εκτέθηκαν σε εκπομπές ατμοσφαιρικής ρύπανσης που υπερβαίνουν τις κατευθυντήριες γραμμές του ΠΟΥ στην περίοδο 2016-2018.¹²⁷

Τα παιδιά και οι ηλικιωμένοι είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι στις αρνητικές επιπτώσεις της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, με σημαντικές επιπτώσεις σε αναπνευστικές παθήσεις κατά την παιδική ηλικία, όπως η πνευμονία, η βρογχίτιδα και το άσθμα και στην αναστολή της σωματικής και νοητικής ανάπτυξης. Η έκθεση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος (ΕΕΑ) για το 2020 αναφέρει ότι οι ρύποι του όζοντος (O₃) επηρέασαν 96,8% των αστικών πληθυσμών στην Ελλάδα το 2017 (72,5% το 2016 και 96,9% το 2015). Η ατμοσφαιρική ρύπανση προκαλεί επίσης σημαντικά προβλήματα στην πρόνοια και οικονομικές απώλειες (πρόωροι θάνατοι, απώλεια παραγωγικότητας και υψηλότερες δαπάνες υγείας).¹²⁸

Η ατμοσφαιρική ρύπανση στην Ευρώπη έχει σημαντικές επιπτώσεις στα αποτελέσματα υγείας, ειδικά στις φτωχές, αστικές περιοχές και είναι άμεσα υπεύθυνη για τους πρόωρους θανάτους στην περιοχή. Οι έγκυες αντιμετωπίζουν πιθανές βλάβες για το έμβρυο, όπως αποβολή, πρόωρο τοκετό και ελλιποβαρείς γεννήσεις. 8% των θανάτων στην Ελλάδα (που αντιστοιχούν σε 9.800 άτομα) κάθε έτος μπορούν να καταλογιστούν στη ρύπανση σε αέρα, νερό, έδαφος και εργασιακούς χώρους.¹²⁹ Η ατμοσφαιρική ρύπανση αποτέλεσε επίσης σημαντικό θέμα κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, όταν τα επίπεδα επικίνδυνης ατμοσφαιρικής ρύπανσης αυξήθηκαν κατά έως 30%, καθώς τα νοικοκυριά προσπάθησαν να εξοικονομήσουν κόστος καυσίμων μετά από την αύξηση των αντίστοιχων φόρων (έως 450%) και στράφηκαν στην κατανάλωση φτηνότερων καυσίμων, όπως ξύλο. Η λεγόμενη «ενεργειακή φτώχεια» συνέβαλλε σε δημιουργία επικίνδυνων επιπέδων τοξικών αναθυμιάσεων στις μεγάλες πόλεις της Ελλάδας.¹³⁰

Η Ελλάδα διαθέτει χαμηλά επίπεδα οργάνωσης στη διαχείριση στερεών αποβλήτων σε σύγκριση με τα δυτικά κράτη-μέλη της ΕΕ και συνεχίζει να δίνει προτεραιότητα στη χρήση χώρων υγειονομικής ταφής παρά στην ανακύκλωση. Η επεξεργασία επικίνδυνων αποβλήτων λαμβάνει χώρα σε πολύ χαμηλά επίπεδα σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες όπως η Γερμανία, η Βουλγαρία, η Εσθονία και η Γαλλία.¹³¹ Ωστόσο, η Ελλάδα στρέφεται στη χρήση πηγών ανανεώσιμης ενέργειας, αποσύροντας σταδιακά τη χρήση λιγνίτη στους ηλεκτροπαραγωγικούς σταθμούς έως το 2028 και προχωρώντας προς την απαγόρευση πλαστικών μίας χρήσης.¹³² Επίσης, η κυβέρνηση υιοθέτησε ένα Εθνικό Σχέδιο Ενέργειας και Κλίματος έως το 2030.¹³³

Κλιματική αλλαγή και φυσικές καταστροφές

Φαίνεται να υπάρχει αυξανόμενη ευαισθητοποίηση μεταξύ των Ελλήνων σχετικά με την κλιματική αλλαγή. Η καταστροφή των δασών και των ακτών (συχνά λόγω αυθαίρετης δόμησης) έχει γίνει ιδιαίτερα ορατή, ενώ οι δασικές πυρκαγιές έχουν προκαλέσει σημαντική βλάβη (όπως το 2007 στην Πελοπόννησο, προκαλώντας 71

θανάτου). Υπάρχουν περίπου 300 περιβαλλοντικές οργανώσεις στην Ελλάδα, μεταξύ των οποίων και μικρές εθελοντικές οργανώσεις και παραρτήματα μεγαλύτερων διεθνών ΜΚΟ, συμπεριλαμβανομένων των WWF και Greenpeace. Οι περισσότερες βρίσκονται στην Αθήνα ή τη Θεσσαλονίκη, ωστόσο μερικές εδρεύουν σε μικρά νησιά (για παράδειγμα στη Ζάκυνθο) και σε ορεινές περιοχές, όπως η Δυτική Μακεδονία και η Ήπειρος.¹³⁴

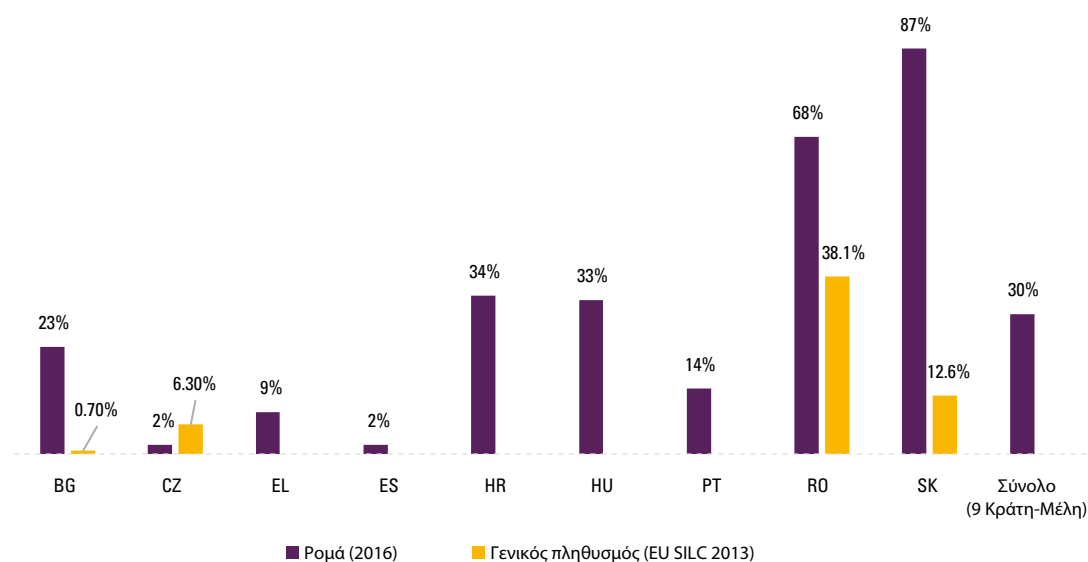
Ως μεσογειακή χώρα με χιλιάδες νησιά, η Ελλάδα είναι ιδιαίτερα ευάλωτη στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Ακραία κλιματικά φαινόμενα, όπως καύσωνες, ξηρασίες, πλημμύρες και δασικές πυρκαγιές, εκδηλώνονται συχνά. Για παράδειγμα, η ένταση του καύσωνα στα μεγάλα αστικά κέντρα όπως η Αθήνα έχει επιδεινωθεί και οι δασικές πυρκαγιές το καλοκαίρι του 2018 ήταν ανάμεσα στις πλέον θανατηφόρες παγκοσμίως.¹³⁵ Για την πρόληψη των αρνητικών επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής και την επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης, απαιτούνται ενίσχυση της περιβαλλοντικής διακυβέρνησης, ανάπτυξη και αποτελεσματική εφαρμογή πολιτικών μετριασμού κλιματικών επιπτώσεων και προσαρμογή σε αυτές και σχεδιασμό και επίτευξη ενίσχυσης της συνοχής μεταξύ των πολιτικών σε περιβάλλον, ενέργεια, μεταφορές, γεωργία και τουρισμό¹³⁶.

Ύδρευση, αποχέτευση και υπηρεσίες υγιεινής (WASH)

Οι επισφαλείς συνθήκες υγιεινής και οι ακατάλληλες υποδομές ύδρευσης, αποχέτευσης και υπηρεσιών υγιεινής στους οικισμούς Ρομά και σε τοποθεσίες όπου διαμένουν πρόσφυγες και μετανάστες οδηγούν σε χαμηλότερα επίπεδα υγιεινής. Η κατάσταση είναι χειρότερη όσον αφορά την πρόσβαση σε καθαρό πόσιμο νερό μέσω σύνδεσης σε σύστημα ύδρευσης με δημόσια πρόσβαση. Τα αποτελέσματα της EU-MIDIS II δείχνουν ότι, με την εξαίρεση της Τσεχικής Δημοκρατίας και της Ισπανίας, το ποσοστό Ρομά που διαμένει σε νοικοκυριά χωρίς νερό βρύσης στο εσωτερικό της κατοικίας είναι πολύ υψηλότερο από αυτό στον γενικό πληθυσμό. Για τους Ρομά, αυτό το ποσοστό κυμαίνεται από 9% στην Ελλάδα έως 68% στη Ρουμανία.¹³⁷

Σχήμα 6:

Ρομά που διαμένουν σε νοικοκυριά χωρίς νερό βρύσης στο εσωτερικό της κατοικίας, σε σύγκριση με τον γενικό πληθυσμό, ανά Κράτος-Μέλος

Πηγή: Δεύτερη Έρευνα Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις Μειονότητες και τις Διακρίσεις, FRA (2016)

Η ζήτηση για νερό υπερβαίνει την προσφορά στα ελληνικά νησιά. Σε πολλές περιπτώσεις, δεξαμενόπλοια με νερό παρέχουν επαρκή ύδρευση, ενώ σε άλλες περιπτώσεις χρησιμοποιούνται υπόγεια ύδατα ή εγκαταστάσεις αφαλάτωσης για την παροχή επαρκών ποσοτήτων νερού. Η Ελλάδα κατατάσσεται υψηλά στον δείκτη εκμετάλλευσης νερού της Ευρώπης (39,73%) που μετρείται ως το σύνολο χρήσης γλυκού νερού με τη μορφή

ποσοστού επί των διαθέσιμων ανανεώσιμων πόρων γλυκού νερού, ενώ προηγείται αυτής μόνο η Κύπρος.¹³⁸ Αυτή η θέση στην κατάταξη δείχνει την πίεση για τις ανανεώσιμες πηγές γλυκού νερού λόγω της ζήτησης για νερό: οποιοδήποτε ποσοστό άνω του 20% θεωρείται ένδειξη λειψυδρίας, ενώ ποσοστά άνω του 40% (τα οποία προσεγγίζει η Ελλάδα) υποδεικνύουν σοβαρή λειψυδρία, τονίζοντας την έλλειψη βιωσιμότητας της κατάστασης.¹³⁹

Δικαίωμα στην εκπαίδευση

Η Ελλάδα έχει κάνει σημαντικά βήματα στην παροχή ισότιμης πρόσβασης στην εκπαίδευση για όλους. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται σημαντικός συσχετισμός μεταξύ της εκπαιδευτικής προσφοράς και των μεμονωμένων αποτελεσμάτων, γεγονός που δείχνει ότι το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο συνδέεται με την εκπαιδευτική απόδοση και μπορεί να επηρεάσει σημαντικά τα επίπεδα επιτευγμάτων.

«Η πρόσβαση στην πληροφορία είναι ένα βασικό βήμα για να γνωρίζουμε τα δικαιώματά μας»

– Διαβούλευση παιδιών και νέων, Ελλάδα 2021

Η εκπαίδευση αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα για κάθε παιδί και η δωρεάν εκπαίδευση για όλους τους πολίτες αποτελεί θεμελιώδη αρχή του ελληνικού κράτους που περιλαμβάνει 11 χρόνια υποχρεωτικής φοίτησης, για παιδιά ηλικίας 4-15 ετών. Την κεντρική διαχείριση του συστήματος παιδείας έχει το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων (ΥΠ.ΠΑΙ.ΘΡ). Στις αρμοδιότητές του περιλαμβάνονται η ανάπτυξη του εκπαιδευτικού προγράμματος, η πρόσληψη προσωπικού και η χρηματοδότηση. Οι περιφερειακές διευθύνσεις επιβλέπουν την εφαρμογή της εθνικής πολιτικής σε τοπικό επίπεδο, συμπεριλαμβανομένων των δημοτικών σχολείων και των γυμνασίων/λυκείων.

Η κεντρική κρατική δαπάνη για την παιδεία μειώθηκε κατά 10% μεταξύ 2012 και 2016, επηρεάζοντας αναλογικά τη δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση περισσότερο από την πρωτοβάθμια. Οι περικοπές προϋπολογισμού επηρέασαν επίσης αρνητικά τους μισθούς (14,4% μείωση από το 2012), οδηγώντας σε κρατικό πάγωμα των προσλήψεων νέων δασκάλων/καθηγητών και την πρόσληψη έως 20.000 αναπληρωτών.¹⁴⁰ Οι σημαντικότερες μειώσεις χρηματοδότησης αφορούσαν τα επαγγελματικά λύκεια (29%) και τα πανεπιστήμια (20,7%).¹⁴¹ Κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, η ιδιωτική δαπάνη για την παιδεία, που αντιστοιχούσε στο ένα τρίτο της συνολικής δαπάνης για την παιδεία,¹⁴² ήταν επίσης σημαντικά χαμηλότερη (μείωση 14,7% μεταξύ 2012 και 2016¹⁴³) ως συνέπεια της γενικευμένης μείωσης του εισοδήματος των νοικοκυριών. Αυτήν την περίοδο, οι οικογένειες στην Ελλάδα έκαναν περικοπές στον σχολικό εξοπλισμό και τα βιβλία και στα δίδακτρα για συμπληρωματική ιδιωτική παιδεία.

Τα τελευταία τέσσερα χρόνια, τα σχέδια για εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα περιλάμβαναν πρωτοβουλίες όπως τα ολοήμερα δημοτικά σχολεία, ο εκσυγχρονισμός του υφιστάμενου εκπαιδευτικού προγράμματος, ένα νέο πρόγραμμα υποστήριξης για την πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, σχολική αυτο-αξιολόγηση και αξιολόγηση διευθυντών, μεταρρύθμιση σχολικής διοίκησης και περαιτέρω εξορθολογισμός σπουδών αποφοίτησης - όλα μέτρα με στόχο την υποστήριξη των μαθητών και τη βελτίωση των αποτελεσμάτων ισότητας.¹⁴⁴ Οι μεταρρυθμίσεις του προηγούμενου έτους (2020) περιλάμβαναν έμφαση στην ανάπτυξη δεξιοτήτων, τη διασφάλιση ποιότητας, τις αναθεωρήσεις των αναλυτικών προγραμμάτων και σχολικών εγχειριδίων καθώς και την ψηφιακή εκπαίδευση και την εκμάθηση ξένων γλωσσών. Επίσης, οι μεταρρυθμίσεις περιλαμβάνουν ένα σταθερό πλαίσιο εσωτερικών και εξωτερικών σχολικών αξιολογήσεων καθώς και στόχευση στην ευημερία των μαθητών μέσω του ρόλου των μεσολαβητών δασκάλων (που εισάγονται ως σύμβουλοι για

τους μαθητές, τους δασκάλους και τους γονείς) εκπαιδευμένων στη διαχείριση βίαιων συνθηκών, επιπροσθέτως της πρόσληψης ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών στα σχολεία.¹⁴⁵ Το 2018, ο ΟΟΣΑ δημοσίευσε μια Επισκόπηση Εκπαίδευσης για την κατάσταση της εκπαίδευσης στην Ελλάδα, η οποία οδήγησε στον προσδιορισμό των βασικών προκλήσεων και των αντίστοιχων συστάσεων. Μετά από αυτήν την επισκόπηση, ο ΟΟΣΑ κατέγραψε θετικές προσπάθειες προς βελτιωμένα εκπαιδευτικά αποτελέσματα, όπως τα ολοήμερα σχολεία, οι νέες βάσεις δεδομένων για σχολικούς δείκτες και οι μηχανισμοί αυτο-αξιολόγησης των σχολείων. Η δέσμευση της Ελλάδας σε ευρύτερη ισότητα στην εκπαιδευτική προσφορά και τα μαθησιακά αποτελέσματα υποστήριξε αυτές τις προσπάθειες.¹⁴⁶

Πρόσβαση σε προσχολική εκπαίδευση

Το 2018, το νηπιαγωγείο για παιδιά ηλικίας 4 ετών εντάχθηκε στο πρόγραμμα υποχρεωτικής εκπαίδευσης, στο πλαίσιο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (Νόμος 4521/2018). Από τότε, η υποχρεωτική εγγραφή ισχύει για την εισαγωγή των παιδιών στο νηπιαγωγείο σε αυτήν την ηλικία, μια πολιτική που εφαρμόζεται σε τριετή ορίζοντα. Την περίοδο αυτής της νομοθετικής πρωτοβουλίας, η Ελλάδα ήταν πίσω από τον μέσο όρο της ΕΕ για προσχολική εκπαίδευση (94,8%) με μόλις 75,2%,¹⁴⁷ το 2019 (έτος αναφοράς 2018), κατά πολύ κάτω από τον στόχο του 95% για την ΕΕ το 2020.

Παρατηρείται ένα συνεχιζόμενο κενό μεταξύ της ζήτησης και της προσφοράς, καθώς διατηρείται ανεπαρκής αριθμός διαθέσιμων θέσεων στο νηπιαγωγείο. Η πλήρης εφαρμογή της σχετικής νομοθεσίας προβλέπεται να ολοκληρωθεί το σχολικό έτος 2021-2022, με τους δήμους αυτήν τη στιγμή να μπορούν να αιτηθούν χρηματοδότηση για την ανέγερση επιπλέον εγκαταστάσεων. Ως συνέπεια αυτών των προσπαθειών, τα ποσοστά συμμετοχής στην προσχολική εκπαίδευση αναμένεται να αυξηθούν.

Πρόσβαση και συμμετοχή στην εκπαίδευση (πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια)

Περιορισμοί στην εκπαίδευση έχουν άμεση επίπτωση στην ευκαιρία που έχουν τα άτομα να συνεχίσουν τη μόρφωσή τους, να βρουν και να διατηρήσουν θέσεις εργασίας αργότερα και να συμβαδίσουν με τις γρήγορες τεχνολογικές αλλαγές και να αναπτυχθούν ως ενεργοί πολίτες. Η Ελλάδα έχει κάνει σημαντικά βήματα στην παροχή ισότιμης πρόσβασης στην εκπαίδευση για όλους. Συμβαδίζοντας με την παροχή δωρεάν παιδείας στην Ελλάδα, η κυβέρνηση παρέχει σχολικά εγχειρίδια και μαθησιακούς πόρους μαζί με εξουσιοδοτημένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα από το Υπουργείο Παιδείας και το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, τα οποία διανέμονται σε εθνικό επίπεδο. Στην ηλικία των 12 ετών, τα παιδιά μεταβαίνουν από το δημοτικό σχολείο στο γυμνάσιο και στην ηλικία των 16 ετών στο λύκειο. Η Ελλάδα διαθέτει σχετικά συμπεριληπτικό σχολικό σύστημα, το οποίο δεν χωρίζει τα παιδιά σε ξεχωριστά εκπαιδευτικά επίπεδα αλλά προσπαθεί να προσφέρει ενιαία εκπαίδευση σε όλα τα παιδιά μέχρι την ηλικία των 16.¹⁴⁸ Στα 16, τα παιδιά επιλέγουν έναν επαγγελματικό τομέα ή παραμένουν στην ακαδημαϊκή διαδρομή η οποία καταλήγει σε ιδιαίτερα ανταγωνιστικές εισαγωγικές εξετάσεις για το πανεπιστήμιο για όσους έχουν επιλέξει τις τριτοβάθμιες ακαδημαϊκές σπουδές αντί για την τεχνική εκπαίδευση.

Παρά την ύπαρξη ευνοϊκού νομοθετικού και διοικητικού περιβάλλοντος, οι προκλήσεις για παιδιά από συγκεκριμένες ομάδες επιμένουν. Τα παιδιά σε αγροτικές περιοχές είναι πολύ πιθανότερο να αποχωρήσουν πρόωρα από το σχολείο σε σύγκριση με τους συνομήλικους τους σε αστικές περιοχές (3,8% έναντι 11,2%) και μόλις 14,9% των παιδιών με αναπηρία αποφοιτούν από το γυμνάσιο ή το λύκειο. Επίσης, το ποσοστό σχολικής διαρροής στην εκπαίδευση παραμένει υψηλό στους μαθητές που έχουν γεννηθεί εκτός της χώρας, 17,9% το 2018.¹⁴⁹

Ποιότητα της εκπαίδευσης

Παρότι η εκπαίδευση βρίσκεται στο επίκεντρο της ελληνικής οικογενειακής ζωής, το εκπαιδευτικό σύστημα και τα σχολεία απαιτούν υποστήριξη για την ενδυνάμωση κάθε παιδιού, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών από μειονεκτικές ομάδες και παιδιά με αναπηρία. Αυτό το έργο θα πρέπει να στοχεύει τόσο στη συμπεριληπτική προσχολική εκπαίδευση όσο και στη συνεχιζόμενη επέκταση των προγραμμάτων προσχολικής εκπαίδευσης, καθώς και στην υποστήριξη της βελτιωμένης ποιοτικής πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Οι κοινωνικές και γονικές νοοτροπίες και η περιορισμένη επαγγελματική κατάρτιση στην αίθουσα για την πλήρη ένταξη παιδιών με αναπηρία θα πρέπει να αντιμετωπιστούν με διάλογο σχετικά με την αναγνώριση και την απόκριση στις ειδικές ανάγκες των αόρατων και αποκλεισμένων παιδιών, που θα οδηγήσει σε αυξημένη πρόσβαση στο σχολείο για όλα τα παιδιά.

Η μέση μαθητική απόδοση στην Ελλάδα υστερεί πολλών χωρών του ΟΟΣΑ στους πρόγραμμα PISA, συμπεριλαμβανομένων των χωρών με ίδια ή χαμηλότερα επίπεδα δαπανών ανά μαθητή.¹⁵⁰ Το 2018, οι μαθητές ηλικίας 15 ετών στην Ελλάδα είχαν χαμηλότερη απόδοση κατά 30,5% στην κατανόηση κειμένου, κατά 35,8% στα μαθηματικά και κατά 31,7% στις φυσικές επιστήμες.¹⁵¹ Η κατάσταση επιδεινώνεται για τους μαθητές από μειονεκτικό κοινωνικοοικονομικό ή μεταναστευτικό υπόβαθρο που παρουσιάζουν σταθερά χαμηλότερη απόδοση σε αυτά τα μαθήματα. Παρότι το PISA αναγνώρισε ότι οι Έλληνες μαθητές έχουν κίνητρα και ισχυρή αίσθηση συμμετοχής στο σχολείο, τα στοιχεία αποκάλυψαν και χαμηλά επίπεδα πειθαρχίας στην τάξη (θόρυβος, καθυστερημένη προσέλευση, απειθαρχία) και συχνή παράλειψη μαθημάτων ή και ολόκληρων ημερών στο σχολείο με ποσοστά υψηλότερα από τους μέσους όρους ΟΟΣΑ.

Ο συγκεντρωτισμός στην λήψη αποφάσεων μπορεί να οδηγήσει σε περιορισμένη αυτονομία και να επηρεάσει την ικανότητα των σχολείων να ανταποκρίνονται στις τοπικές ανάγκες. Ως απόκριση σε αυτό, ο νόμος 4547 το 2018 επέφερε αλλαγές για αναδιοργάνωση των δομών στήριξης στα σχολεία περιλαμβάνοντας μέτρα για την προώθηση μεγαλύτερης αυτονομίας στα σχολεία, όπως αυτο-αξιολόγηση από τα σχολεία, περισσότερο εξορθολογισμένη προσέγγιση στη διαχείριση πόρων και νέους ρόλους για τους συντονιστές εκπαιδευτικού έργου (σε αντικατάσταση των σχολικών συμβούλων). Μια εσωτερική αξιολόγηση ξεκίνησε το σχολικό έτος

2020-2021 για όλα τα σχολεία, με στόχο μια προσέγγιση από κάτω προς τα πάνω όσον αφορά τις τοπικές ανάγκες και την ενίσχυση του σχεδιασμού σε σχολικό επίπεδο. Αυτό αναμένεται να ενισχύσει τη σχολική αυτονομία και να βελτιώσει τα σχολεία και την ποιότητα εκπαίδευσης που παρέχουν, γεγονός που σε συνδυασμό με την εξωτερική αξιολόγηση των σχολείων θα αυξήσει τη λογοδοσία. Ωστόσο, η αξιολόγηση των δασκάλων/καθηγητών και η επαγγελματική τους ανάπτυξη παραμένουν πεδία περαιτέρω βελτίωσης. Η ενίσχυση της βελτίωσης των σχολείων μέσω της αξιολόγησης και της επαγγελματικής ανάπτυξης των δασκάλων/καθηγητών θα μειώσει τον κατακερματισμό και θα αυξήσει την υπευθυνότητα και την επίβλεψη από τα σχολεία.¹⁵² Το ΥΠ.ΠΑΙ.ΘΡ. αποφασίζει επί του παρόντος για μια στρατηγική αξιολόγησης του εκπαιδευτικού συστήματος, συμπεριλαμβανομένης της αξιολόγησης των δασκάλων/καθηγητών, η οποία θα παρέχει πολύτιμα δεδομένα και θα υποστηρίξει τη μακροχρόνια στρατηγική που αφορά την ποιότητα στην εκπαίδευση.

Υπάρχουν επίσης κενά στην παροχή ποιοτικής εκπαίδευσης σε σχέση με βασικούς πόρους, κυρίως όσον αφορά τις επενδύσεις σε σχολικές υποδομές και τους ανεπαρκείς αριθμούς εκπαιδευτικών. Οι αναπληρωτές εκπαιδευτικοί επικρατούν δυσανάλογα στα ελληνικά σχολεία, κυρίως λόγω θεμάτων συμβάσεων, με αρνητικές επιπτώσεις στη βιωσιμότητα και τη διασφάλιση της εκπαιδευτικής συνέχειας στη σχολική τάξη. Η αυξανόμενη εξάρτηση από τις προσλήψεις μικρής χρονικής διάρκειας και από αναπληρωτές εκπαιδευτικούς οδηγεί σε ανεπάρκειες στην παροχή ποιοτικής εκπαίδευσης, ενώ η βελτίωση των συνθηκών εργασίας και η συνεχιζόμενη υποστήριξη του επαγγελματισμού των εκπαιδευτικών (μαθησιακές ευκαιρίες και βελτιωμένη ανώτερη ηγεσία) θα ωφελήσουν περαιτέρω τα σχολεία. Αυτό ισχύει επίσης για το μη διδακτικό προσωπικό που υποστηρίζει τα σχολεία, όπως κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι και διαμεσολαβητές σε επίπεδο κοινότητας, όπου η συνεργασία μεταξύ σχολείου, γονέων και κοινότητας μπορεί να ενισχυθεί.

Ως απόκριση στις κοινωνικές και περιφερειακές ανισότητες, καθώς και για τη μείωση του ποσοστού μαθητικής διαρροής, ειδικά στις αγροτικές περιοχές, η Ελλάδα έχει ορίσει Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (νόμος 3879/2010, άρθρ. 26), παρέχοντας πόρους σε μειονεκτούντα σχολεία και μαθητές σε διάφορες γεωγραφικές περιοχές αντί για στόχευση μεμονωμένων ευάλωτων πληθυσμών (π.χ. Ρομά, παιδιά με μεταναστευτικό και προσφυγικό υπόβαθρο, μειονότητες Μουσουλμάνων). Παρότι η εφαρμογή αυτής της πολιτικής δεν έχει υλοποιηθεί πλήρως, οι τάξεις υποδοχής ζωνών εκπαιδευτικής προτεραιότητας έχουν υπάρξει πολύ σημαντικό μέρος των σχετικών πολιτικών. Ειδικοί φραγμοί και πρόσφατες εξελίξεις στην ανταπόκριση στις εκπαιδευτικές ανάγκες των παιδιών προσφύγων και μεταναστών αναλύονται στο θεματικό κεφάλαιο «Παιδιά που μετακινούνται».

Πολλά παιδιά στην Ελλάδα παρακολουθούν συμπληρωματική εκπαίδευση, είτε με ιδιαίτερα μαθήματα είτε σε ομαδικά μαθήματα στο φροντιστήριο. Η συμμετοχή σε αυτού του τύπου τα ιδιαίτερα μαθήματα από μαθητές 15 ετών στην Ελλάδα είναι από τις υψηλότερες στις χώρες του ΟΟΣΑ. Δεδομένα από μια έρευνα σε νοικοκυριά το 2014 έδειξε ότι 99% των μαθητών λάμβαναν κάποια μορφή ιδιαίτερου μαθήματος στο τελευταίο έτος στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Τα παιδιά στις αστικές περιοχές είναι πιθανότερο να λαμβάνουν κάποια μορφή συμπληρωματικής εκπαίδευσης από τα παιδιά στις αγροτικές περιοχές. Κατά συνέπεια, τα παιδιά στις αστικές περιοχές είναι πιθανότερο να επιτυγχάνουν καλύτερους βαθμούς και εγγραφή στα προτιμώμενα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Συνιστώντας ένα σύστημα γνωστό και ως «παραπαιδεία», τα φροντιστήρια και τα ιδιαίτερα μαθήματα αποτελούν ένα ορατό και ρυθμιζόμενο τμήμα του εκπαιδευτικού συστήματος, το οποίο συμπληρώνει την καθημερινή μαθησιακή διαδικασία καθώς και ελλείψεις σε σχέση με αυτήν.

Οι Έλληνες μαθητές στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση παρακολουθούν κυρίως ένα αναλυτικό πρόγραμμα βασισμένο σε θέματα εκμάθησης ρόλων, με στόχο την προετοιμασία τους για τις τελικές εξετάσεις. Αυτό το πρόγραμμα δεν προάγει την ανάπτυξη δεξιοτήτων και επαρεκειών. Το ΥΠ.ΠΑΙ.ΘΡ. κάνει βήματα για τη βελτίωση της κατάστασης και θέτει ως προτεραιότητα την ανάπτυξη ενός νέου αναλυτικού προγράμματος που θα εστιάσει σε τεχνικές και ψηφιακές δεξιότητες.

«Οι δάσκαλοι εστιάζουν μόνο στη διδασκαλία του αναλυτικού προγράμματος και όχι στην παροχή των δεξιοτήτων που χρειάζονται οι μαθητές στη ζωή τους»

– Διαβούλευση παιδιών και νέων, Ελλάδα 2021

Όπου υπάρχουν διαθέσιμα δεδομένα, τα δεδομένα για τη δημόσια δαπάνη στην παιδεία και τα διοικητικά δεδομένα είναι συχνά αναξιόπιστα και με εσωτερική ασυνέπεια.¹⁵³ Παρότι η αξιολόγηση PISA των επαρεκειών δεν ευθυγραμμίζεται με το ελληνικό εθνικό σύστημα παιδείας, δεν υπάρχουν διαθέσιμα εθνικά δεδομένα για την ανάλυση της απόδοσης των μαθητών, εκτός από τα δεδομένα ολοκληρωμένης παρουσίας.¹⁵⁴ Η έλλειψη μιας σαφούς προσέγγισης στα δεδομένα για την παιδεία, που περιλαμβάνει την ανάμιξη αρκετών υπουργείων, τονίζει την κατακερματισμένη προσέγγιση στην ανάπτυξη και τη χρήση εκπαιδευτικών δεδομένων. Αυτό οδηγεί σε ένα κενό στην κατανόηση των σχολικών και μαθητικών αποτελεσμάτων, το οποίο με τη σειρά του περιορίζει τη δυνατότητα των σχολείων που ήδη περιορίζονται από την κεντρικοποιημένη λήψη αποφάσεων, ως προς τη μεταρρύθμιση και την προσαρμογή της πορείας τους.

Δικαίωμα στην προστασία

Γενικά, η διακυβέρνηση της παιδικής προστασίας στην Ελλάδα είναι κατακερματισμένη, με επικαλυπτόμενα καθήκοντα και αρμοδιότητες μεταξύ διαφόρων Υπουργείων και επιπέδων. Σε κεντρικό επίπεδο, οι αρμοδιότητες για την παιδική προστασία αφορούν επτά Υπουργεία: Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, Υπουργείο Δικαιοσύνης, Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Υπουργείο Υγείας, Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, Υπουργείο Εσωτερικών και Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. Ωστόσο, αρμοδιότητα για την προστασία του παιδιού έχουν και οι Περιφερειακές και Δημοτικές Αρχές. Εκτός από τη ΣΔΠ, η Ελλάδα έχει υιοθετήσει αρκετούς εθνικούς νόμους για την πρόληψη και την προστασία των παιδιών από τη βία, την κακοποίηση και την εκμετάλλευση. Ωστόσο, η νομοθεσία για την προστασία των παιδιών είναι εξίσου κατακερματισμένη, δημιουργώντας κενά που δεν εντοπίζονται εύκολα και χρειάζονται χρόνο για να καλυφθούν. Υπάρχουν επίσης προκλήσεις συντονισμού σε επιχειρησιακό επίπεδο, κυρίως η έλλειψη κοινών πρωτοκόλλων δράσης μεταξύ των Υπουργείων, με διαφορετικές αρμοδιότητες όσον αφορά την προστασία των παιδιών, την εφαρμογή διαφορετικών εργαλείων και πρωτοκόλλων για τη διαχείριση των υποθέσεων από τις περιφερειακές και τις δημοτικές αρχές και τέλος, τη δυσκολία στην παρακολούθηση της δημόσιας δαπάνης στα θέματα προστασίας των παιδιών.

Ειδικό φραγμοί και πρόσφατες εξελίξεις στην απόκριση στις ανάγκες προστασίας των παιδιών προσφύγων και μεταναστών αναλύονται στο θεματικό κεφάλαιο «Παιδιά που μετακινούνται».

Πιστοποιητικό γέννησης και κατοχή εγγράφων

Η Ελλάδα ψηφιοποίησε πρόσφατα τις διαδικασίες πιστοποιητικών γέννησης που συνήθως λαμβάνουν χώρα σε δημόσια και ιδιωτικά μαιευτήρια και κλινικές αμέσως μετά τη γέννηση. Το βρέφος λαμβάνει Αριθμό Μητρώου Κοινωνικής Ασφάλισης (ΑΜΚΑ) κατά τη γέννησή του και δικαιούται αυτόματα να λαμβάνει τις παροχές κοινωνικής ασφάλισης των γονέων του. Στην περίπτωση των γυναικών που γεννούν χωρίς έγγραφα ταυτοπροσωπίας, τηρείται μια ειδική διαδικασία, η οποία περιγράφεται στον Νόμο 4554/2018, άρθ. 62155.

Επίσης, ο Νόμος 4659/2020 παρέχει την ευκαιρία στις οικογένειες να αιτηθούν το επίδομα τοκετού ύψους 2.000 ευρώ, το οποίο δεν ήταν διαθέσιμο τα προηγούμενα χρόνια. Το νέο σύστημα διαχειρίζεται ο Οργανισμός Προνοιακών Επίδομάτων και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΟΠΕΚΑ), ο οποίος αποφασίζει για την επιλεξιμότητα για το επίδομα τοκετού. Ανάμεσα στις προϋποθέσεις είναι η γέννηση του παιδιού στην Ελλάδα και η νόμιμη και μόνιμη κατοικία του γονέα ή νόμου κηδεμόνα στην Ελλάδα (βάσει συγκεκριμένης λίστας χωρών) για δώδεκα χρόνια πριν από τη γέννηση. Εάν μόνο ο πατέρας εμπήκει σε μία από τις παραπάνω κατηγορίες αλλά δεν κατοικεί στην Ελλάδα, η μητέρα μπορεί να έχει πρόσβαση στο επίδομα, αν πληροί τα κριτήρια. Επίσης, το οικογενειακό εισόδημα δεν θα πρέπει να υπερβαίνει τα 40.000 ευρώ ετησίως.

Μεταξύ Φεβρουαρίου και Μαΐου 2020, υποβλήθηκαν ψηφιακά 14.770 δηλώσεις γεννήσεων. Αυτή η απλοποιημένη διαδικασία αναμένεται να βελτιώσει την ευημερία και την προστασία παιδιών και οικογενειών, καθώς και να ανταποκριθεί σε διάφορα θέματα προστασίας που έχουν εντοπιστεί, όπως η εγκατάλειψη νεογνών στα μαιευτήρια και ο αποχωρισμός των νεογνών από τα μέλη της οικογένειας στο μαιευτήριο λόγω έλλειψης εγγράφων. Κατά συνέπεια, ο αριθμός παιδιών χωρίς πιστοποιητικά γέννησης αναμένεται να μειωθεί και τα δυσπρόσιτα και ευάλωτα παιδιά (π.χ. Ρομά, παιδιά με προσφυγικό ή μεταναστευτικό υπόβαθρο) θα είναι «ορατά» για τις αρχές κοινωνικής πρόνοιας από τη γέννησή τους. Ωστόσο, με περισσότερη ενημέρωση, αυτές οι εξελίξεις θα μπορούσαν να κοινοποιηθούν και σε δυσπρόσιτες ευάλωτες ομάδες, όπως οι ομάδες Ρομά που ζουν σε αγροτικές περιοχές, θρησκευτικές μειονότητες που ενδέχεται να επιλέξουν τον τοκετό στο σπίτι και οικογένειες μεταναστών και προσφύγων που δεν έχουν εύκολη πρόσβαση σε πληροφορίες που δημοσιεύονται στα ελληνικά.

Ελληνική ιθαγένεια

Ο Νόμος 4735/2020 τροποποίησε τον Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας που προβλέπει αύξηση στις προϋποθέσεις λήψης της ελληνικής ιθαγένειας, συμπεριλαμβανομένων της τεκμηρίωσης σταθερής απασχόλησης στη χώρα και ελάχιστου εισοδήματος που αντιστοιχεί στον κατώτατο μισθό ενός ανειδίκευτου εργάτη, αυξημένου κόστους συμμετοχής στις υποχρεωτικές γραπτές εξετάσεις και αυξημένου χρόνου νόμιμης παραμονής στη χώρα για 3-7 χρόνια. Οι νέες προϋποθέσεις προστίθενται σε αυτές που έχουν ήδη οριστεί με τον Νόμο 4332/2015, ο οποίος προέβλεπε ότι οι μετανάστες δεύτερης γενιάς θα μπορούσαν να λάβουν ελληνική ιθαγένεια εάν έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα και έχουν εγγραφεί στην πρώτη τάξη του Δημοτικού Σχολείου κατά την υποβολή στη διαδικασία απόκτησης ιθαγένειας. Ο ίδιος νόμος προβλέπει ότι οι μετανάστες που δεν έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα, δεν εγγράφηκαν από την πρώτη τάξη του σχολείου αλλά αργότερα και έχουν ολοκληρώσει τα εννέα (9) χρόνια τυπικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα, μπορούν να αποκτήσουν την ελληνική ιθαγένεια. Εάν οι γονείς υποβάλλουν αίτηση για την ιθαγένεια του παιδιού αργότερα, το παιδί θα μπορεί να φοιτά στο σχολείο για να λάβει την ιθαγένεια.

Θα ήταν σκόπιμο να εξεταστούν οι μακροχρόνιες επιπτώσεις των νομοθετικών εξελίξεων σε αυτόν τον τομέα, ειδικά σε ορισμένες από τις πλέον ευάλωτες ομάδες που κινδυνεύουν με κοινωνικό αποκλεισμό, όπως οι πρόσφυγες και οι μετανάστες, οι ομάδες Ρομά και οι άστεγοι και να εντοπιστούν τυχόν ζητήματα ισότητας που μπορεί να προκύψουν. Για παράδειγμα, μετά από δέκα χρόνια οικονομικής κρίσης και αυστηρών μέτρων λιτότητας όπου τα ποσοστά ανεργίας αυξήθηκαν, περισσότεροι Έλληνες πολίτες αντιμετωπίζουν εργασιακή ανασφάλεια και επισφαλείς εργασιακές θέσεις και το ατομικό και μέσο οικογενειακό εισόδημα έχει μειωθεί σημαντικά για τον τοπικό πληθυσμό.

Παιδιά χωρίς γονική μέριμνα

Το δικαίωμα του παιδιού στην προστασία σχετίζεται στενά με την παροχή ενός ασφαλούς περιβάλλοντος, με αποδοχή και ενθάρρυνση, στο οποίο τα παιδιά μπορούν να μεγαλώσουν με υγεία, να αναπτύξουν δεξιότητες, να παίξουν και να ευημερήσουν. Ωστόσο, ένας αριθμός παιδιών στην Ελλάδα στερείται της οικογένειάς του ή γονικής μέριμνας. Μεταξύ των παιδιών που στερούνται γονικής μέριμνας είναι και αυτά που ζουν σε ιδρύματα, όπως παιδιά με αναπηρία, παιδιά σε κράτηση και παιδιά που μετακινούνται, είτε ασυνόδευτα είτε χωρισμένα από τις οικογένειές τους παιδιά.

Παιδιά εκτός οικιακής μέριμνας

Με τον Νόμο 4109/2013, τα δημόσια ιδρύματα προστασίας των παιδιών που βρίσκονται σε κάθε Περιφέρεια της χώρας συγχωνεύτηκαν με αυτά που φιλοξενούν ενήλικες με χρόνιες παθήσεις, αναπηρία και ηλικιωμένους σε Περιφερειακά Κέντρα Κοινωνικής Πρόνοιας, υπό την εποπτεία της Γενικής Διεύθυνσης Κοινωνικής Αλληλεγγύης του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων (ΥΠ.Ε.Κ.ΥΠ.). Το Υπουργείο Δικαιοσύνης επιβλέπει επίσης πέντε Εταιρίες Προστασίας Ανηλίκων με περιορισμένη δυνατότητα φιλοξενίας (συνήθως στο πλαίσιο έκτακτων μέτρων) παιδιών που χρειάζονται επείγουσα προστασία. Εκτός από τα δημόσια ιδρύματα, υπάρχουν επίσης ιδιωτικές εγκαταστάσεις φροντίδας που λειτουργούν από ΜΚΟ, φιλανθρωπικούς οργανισμούς ή συνδέσμους και την Ορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδας. Μόνο ορισμένα από αυτά τα ιδρύματα φιλοξενούν και παιδιά με αναπηρία.

Τα τελευταία χρόνια, η κυβέρνηση έχει κάνει ενέργειες για βελτίωση της κατάστασης για παιδιά που στερούνται γονικής μέριμνας. Με τον Νόμο 4538/2018, το ελληνικό κράτος μεταρρύθμισε το νομοθετικό πλαίσιο για φροντίδα αναδοχής και υιοθεσίας και δημιουργήθηκαν ένα Εθνικό Μητρώο Ανηλίκων και Ειδικά Μητρώα Ανηλίκων με ανάγκη Αναδοχής, καθώς και Εθνικό Μητρώο Πιθανών Ανάδοχων Φροντιστών. Επίσης, με την Υπουργική Απόφαση 13734/538 τον Απρίλιο του 2019, προβλέπονται η ανάπτυξη και η εφαρμογή ενός Ενημερωτικού Συστήματος για Ειδικά και Εθνικά Μητρώα ανηλίκων με ανάγκη αναδοχής, ανάδοχους φροντιστές και υιοθεσίες. Με το ευρύτερο όραμά της για τη μεταρρύθμιση της παιδικής μέριμνας, η κυβέρνηση βρίσκεται

επίσης στα τελικά στάδια σχεδίασης μιας Εθνικής Στρατηγικής Αποϊδρυματοποίησης. Με επικεφαλής το ΥΠ.Ε.Κ.ΥΠ, η στρατηγική αυτή θα βοηθήσει στην ανάπτυξη ενός πλαισίου κοινωνικής μέριμνας που υποστηρίζει την πλήρη συμμετοχή όλων των μελών της κοινωνίας. Συγκεκριμένα, οι βασικές προτεραιότητες σε σχέση με τα παιδιά περιλαμβάνουν την ενίσχυση των οικογενειών και των παιδιών, την ενδυνάμωση των μηχανισμών πρόληψης και των υπηρεσιών υποστήριξης, την ανάπτυξη εναλλακτικών μέτρων φροντίδας και τη μετακίνηση προς τη φροντίδα με βάση την οικογένεια και την κοινότητα, με μεταρρύθμιση των υφιστάμενων ιδρυμάτων, προώθηση της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης για όλα τα παιδιά και ανάπτυξη υποστηρικτικών προγραμμάτων για τα παιδιά που εξέρχονται των δομών φροντίδας.

Σύμφωνα με το ΥΠ.Ε.Κ.ΥΠ., τον Οκτώβριο του 2020, 1.689 παιδιά φιλοξενούνταν σε δημόσια (656) και ιδιωτικά (1033) ιδρύματα. Ωστόσο, υπάρχουν ανησυχίες ότι αυτός ο αριθμός ενδέχεται να μην περιλαμβάνει όλα τα παιδιά που βρίσκονται σε ιδρύματα στην Ελλάδα. Παρότι στα δημόσια ιδρύματα η πλειοψηφία των παιδιών είναι αγόρια (395, 60,21%), στα ιδιωτικά ιδρύματα η πλειοψηφία είναι κορίτσια (583, 56,43%). Από τα 1.689 παιδιά, μόνο 18 είναι άνω των 18 ετών, ενώ δεν παρέχονται ηλικιακά στοιχεία για 26 παιδιά. Το μητρώο παιδιών σε ιδρύματα, παρότι υφίσταται, τελεί υπό βελτίωση, καθώς αναμένεται να προστεθούν περισσότεροι δείκτες (αναπηρία, τύπος και σοβαρότητα αναπηρίας, χρόνος παραμονής σε ιδρύματα). Ορισμένα ιδιωτικά ιδρύματα εξακολουθούν να βρίσκονται σε διαδικασία ένταξης στην περιοδική παροχή δεδομένων για τα φιλοξενούμενα παιδιά. Το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ) είναι υπεύθυνο για τη συλλογή και την επεξεργασία δεδομένων για τα παιδιά σε ιδρύματα.

Χρειάζονται περαιτέρω προσπάθειες για να διασφαλιστούν η προστασία και η ευημερία των παιδιών σε δομές φροντίδας εκτός σπιτιού. Το τρέχον σύστημα εξακολουθεί να εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από μεγάλη κλίμακα ιδρυματική φροντίδα και δεν θέτει σε προτεραιότητα την πρόληψη της ιδρυματικής φροντίδας και την ανακατανομή των πόρων σε προληπτικές και οικογενειακές υπηρεσίες (π.χ. συγγενική φροντίδα ή ανάδοχη φροντίδα) ή κοινοτική φροντίδα, όπως μικρής κλίμακας οικοτροφεία. Συγκεκριμένα, το τρέχον σύστημα δεν διαθέτει τη δυνατότητα (σε κεντρικό, περιφερειακό και δημοτικό επίπεδο) να επενδύσει σε προσπάθειες ενεργούς υποστήριξης της επανένωσης παιδιών που διαμένουν σε ιδρύματα με τις οικογένειές τους. Η έλλειψη υποστηρικτικών προγραμμάτων για ευάλωτες οικογένειες σε επίπεδο κοινότητας καθιστά την ιδρυματική φροντίδα πραγματικότητα για πολλά παιδιά. Τα υφιστάμενα ιδρύματα είναι υποστελεχωμένα σε εξειδικευμένο προσωπικό και υλικά και πολλές εγκαταστάσεις βρίσκονται σε κακές συνθήκες ή είναι ακατάλληλες για τη φιλοξενία παιδιών διαφορετικών ηλικιών και την παροχή κατάλληλης φροντίδας. Συγκεκριμένα, πολλά ιδρύματα λειτουργούν χωρίς εξειδικευμένο προσωπικό, το προσωπικό αλλάζει συχνά, δεν παρέχεται εξειδικευμένη εκπαίδευση στα μέλη του προσωπικού και οι εργαζόμενοι παρουσιάζουν συχνά οξεία εξάντληση και δεν υποστηρίζονται από επαρκή επίβλεψη. Ορισμένα ιδρύματα βασίζονται σε μεγάλο βαθμό σε εθελοντές αντί για εξειδικευμένο προσωπικό¹⁵⁶.

Δεν υπάρχει ένα ενιαίο ρυθμιστικό πλαίσιο για τη λειτουργία των εγκαταστάσεων ιδρυματικής φροντίδας. Επίσης, δεν υπάρχει πλαίσιο συστηματικής παρακολούθησης για την αξιολόγηση των επιπτώσεων των προγραμμάτων υποδομών φροντίδας στην ανάπτυξη των παιδιών και τις δικές τους ανάγκες σε εκπαίδευση, υγεία, ψυχική υγεία και ψυχαγωγία. Αυτό το κενό υποβαθμίζει και την ικανότητα του κράτους για σχεδιασμό σε εθνικό επίπεδο και μακροπρόθεσμα για τα παιδιά χωρίς γονική μέριμνα. Επίσης, υπάρχουν νομοθετικά κενά στις κατευθυντήριες οδηγίες για την ίδρυση και τη λειτουργία ιδιωτικών ιδρυμάτων, αφού η άδεια λειτουργίας τους βασίζεται σε διοικητικά και ποσοτικά κριτήρια, ενώ δεν ορίζονται ποιοτικά κριτήρια. Τα παιδιά με αναπηρία φαίνεται να έχουν περισσότερες ακάλυπτες ανάγκες, καθώς παιδιά με σοβαρή νοητική υστέρηση, αυτισμό ή/και σοβαρά συμπεριφορικά προβλήματα χρειάζονται εξειδικευμένη φροντίδα που δεν παρέχεται από τα ιδρύματα.¹⁵⁷

Το τρέχον σύστημα δεν διαθέτει πολιτικές και πρακτικές για την υποστήριξη των παιδιών που μεγαλώνουν σε ιδρύματα, γεγονός που οδηγεί σε αυξημένο κίνδυνο αστεγίας, εκμετάλλευσης, ανεργίας και κοινωνικού αποκλεισμού. Ολοένα και περισσότερο, τα ιδρύματα προστασίας των παιδιών φιλοξενούν παιδιά από διάφορα εθνικά, θρησκευτικά και πολιτισμικά υπόβαθρα, αλλά στερούνται χρηματοδότησης και επομένως εξειδικευμένου

προσωπικού και υλικών πόρων, υποβαθμίζοντας την ικανότητά τους να καλύπτουν συγκεκριμένες γλωσσικές και πολιτισμικές ανάγκες των παιδιών. Είναι επίσης σημαντικό να τονιστεί ότι δεν υπάρχουν μηχανισμοί ανατροφοδότησης για παιδιά που ζουν σε ιδρύματα ή με οικογένειες υιοθεσίας ή αναδοχής, προκειμένου να ακούγεται η φωνή τους. Τέλος, η δημόσια χρηματοδότηση των ιδρυμάτων προστασίας των παιδιών δεν είναι τόσο διαφανής όσο θα έπρεπε, προκειμένου να επιτηρείται εύκολα και να αξιολογούνται οι επιπτώσεις τους.

Στην Ελλάδα, ο αριθμός υιοθεσιών έχει μειωθεί τα τελευταία χρόνια (από 543 το 2012 σε 283 το 2019), ενώ απαιτούνται ιδιαίτερα δυσκίνητες γραφειοκρατικές διαδικασίες ενώ και δεν υπάρχει επαρκές προσωπικό για την πραγματοποίηση κοινωνικής έρευνας και την παρακολούθηση μεμονωμένων περιπτώσεων. Η φροντίδα αναδοχής δεν υποστηρίχθηκε ποτέ σε κεντρικό επίπεδο ούτε προωθήθηκε, αλλά δεν είναι και ευρέως γνωστή στην ελληνική κοινωνία. Παρότι έχουν γίνει βήματα για την υποστήριξη και την ανάπτυξη του συστήματος φροντίδας αναδοχής σε τοπικό επίπεδο, απαιτούνται ενημερωτικές εκστρατείες για το κοινό, καθώς και οικονομικές επενδύσεις. Η επαγγελματική ή/και μικρής κλίμακας οικογενειακή φροντίδα αναδοχής μπορεί επίσης να βελτιωθεί για την παροχή ειδικής υποστήριξης σε παιδιά με ειδικές ανάγκες. Γενικά, οι κοινοτικές εναλλακτικές επιλογές φροντίδας στην Ελλάδα είναι περιορισμένες (π.χ. μικρής κλίμακας φροντίδα, συγγενική και αναδοχής) όπως και τα μικρής κλίμακας οικοτροφεία σε αντίθεση με τα μεγάλα ιδρύματα που έχει αποδειχθεί ότι προκαλούν σημαντική και μακροχρόνια βλάβη στην ανάπτυξη των παιδιών¹⁵⁸.

Παιδιά υπό κράτηση

Συνολικά, ο αριθμός των παιδιών και νέων υπό κράτηση μειώνεται από το 2001, παρά την αύξηση των αριθμών το 2011 (824) και το 2012 (755). Τον Νοέμβριο του 2020, 34 έφηβοι ηλικίας 15-18 ετών ήταν υπό κράτηση, συμπεριλαμβανομένων 3 κοριτσιών. Σχετικά με τις γυναίκες υπό κράτηση, οι κρατούμενες μητέρες επιτρέπεται να διατηρούν μαζί τους τα παιδιά τους έως την ηλικία των 3 ετών. Μετά από αυτήν την ηλικία, το παιδί εισέρχεται σε δομή φροντίδας, εάν δεν μπορεί να εντοπιστεί κατάλληλη οικογενειακή εναλλακτική επιλογή.

Το ελληνικό κράτος έχει κάνει βήματα μεταρρύθμισης του ποινικού κώδικα, ειδικά σε σχέση με τα παιδιά. Η ελάχιστη ηλικία για την εφαρμογή κάποιας ποινής ή μέτρου αυξήθηκε από τα 8 στα 12 έτη. Για παιδιά ηλικίας 12-15 ετών εφαρμόζονται μόνο μέτρα αποκατάστασης ή θεραπευτικά μέτρα. Για παιδιά ηλικίας 15-18 ετών, επιπροσθέτως των μέτρων αποκατάστασης ή/και θεραπευτικών μέτρων, ενδέχεται να επιβληθεί και κράτηση σε αναμορφωτήριο.

Υπάρχουν τρία Ειδικά Καταστήματα Κράτησης Νέων στην Ελλάδα, καθώς και ένα Ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων Αρρένων Στοιχειώδους Εκπαίδευσης. Ωστόσο, από το 1997 δεν λειτουργεί κάποια αντίστοιχη δομή για κορίτσια. Τα παιδιά υπό κράτηση στερούνται γονικής μέριμνας και το σωφρονιστικό σύστημα δεν προβλέπει τη δυνατότητα ανάπτυξης σταθερών και φροντιστικών σχέσεων των νεαρών παραβατών με εξειδικευμένους και καλά καταρτισμένους επαγγελματίες. Τα αναμορφωτήρια χαρακτηρίζονται από ελλιπείς κτιριακές εγκαταστάσεις και χώρους που δεν έχουν σχεδιαστεί για να αποκρίνονται στις ανάγκες των παιδιών για ψυχαγωγία, εκπαιδευτικές δραστηριότητες και αθλητισμό. Επίσης, τα παιδιά ταξινομούνται βάσει των νομικών υποθέσεων τους και μοιράζονται κοινούς χώρους ανεξαρτήτως ηλικίας ή αναπτυξιακού σταδίου. Τα αναμορφωτήρια δεν είναι στελεχωμένα και εξοπλισμένα επαρκώς για την υποστήριξη των αναγκών παιδιών που δεν γνωρίζουν ελληνικά και προέρχονται από διαφορετικά πολιτισμικά πλαίσια. Ο Συνήγορος του Πολίτη ανέφερε ότι τα αναμορφωτήρια παρουσιάζουν συχνά υπερπληθυσμό και τα δικαιώματα των παιδιών για ιδιωτικότητα, αξιοπρέπεια και ασφάλεια δέχονται ισχυρές παραβιάσεις¹⁵⁹. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη Βασανιστηρίων και Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (CPT), παρότι αναγνώρισε ορισμένα θετικά βήματα, αναφέρεται στην ανάγκη διασφάλισης της ιδιωτικότητας και της ασφάλειας στα Ειδικά Καταστήματα Κράτησης Νέων¹⁶⁰. Κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19, η στέρηση γονικής μέριμνας για τα παιδιά στα αναμορφωτήρια είναι εντονότερη λόγω των περιορισμών που επιβάλλονται στους επισκέπτες.

Βία κατά των παιδιών

Η έκθεση στη βία αποτελεί σοβαρή παραβίαση των δικαιωμάτων των παιδιών και έχει αναγνωριστεί από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (ΠΟΥ) ως σημαντικό ζήτημα της δημόσιας υγείας. Οι τέσσερις τύποι κακομεταχείρισης των παιδιών είναι: σωματική, ψυχολογική, σεξουαλική βία και παραμέληση. Ωστόσο, τα εναλλασσόμενα κοινωνικά πρότυπα και η τεχνολογία προσέθεσαν νέες μορφές βίας κατά των παιδιών, συμπεριλαμβανομένης της διαδικτυακής βίας και του εκφοβισμού, της παιδικής πορνογραφίας, της διακίνησης και της εμπορίας ανθρώπων και της υποκίνησης ρατσιστικής βίας.

«Ζω σε μια πολύ μικρή κοινωνία όπου όλοι γνωρίζουν ότι συμβαίνουν άσχημα πράγματα, αλλά δεν μιλάνε.»

Γι' αυτό είναι σημαντικό σε εθνικό επίπεδο να μιλάμε για την κακοποίηση και να μην φοβόμαστε. Θα πρέπει να είμαστε τολμηροί, διαφορετικά δεν θα αλλάξει τίποτα.»

– Διαβούλευση παιδιών και νέων, Ελλάδα 2021

Η βία κατά των παιδιών παραμένει ένα σοβαρό, πολύπλευρο και σύνθετο φαινόμενο στην Ελλάδα. Το ελληνικό νομικό πλαίσιο για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των παιδιών είναι πολύ καλά ανεπτυγμένο, αλλά εξαιρετικά κατακερματισμένο και πάσχει από έλλειψη επίσημων διαχωρισμένων δεδομένων για τη βία κατά των παιδιών και απουσία ενοποιημένου μητρώου περιπτώσεων κακομεταχείρισης παιδιών. Οι εθνικές ΜΚΟ στην Ελλάδα αναφέρουν ότι τουλάχιστον 7.500 παιδιά κάτω των 5 ετών πλήττονται από κάποια μορφή κακοποίησης κάθε έτος.¹⁶¹ Οι τελευταίες πληροφορίες¹⁶² από μια εθνική γραμμή SOS για τα παιδιά, με την υποστήριξη του Χαμόγελου του Παιδιού, αναφέρουν ότι περισσότερες από 26.700 κλήσεις καταγράφηκαν το πρώτο εξάμηνο του 2020: 34% αύξηση σε σύγκριση με το 2019. Σχεδόν ένα τρίτο αυτών των κλήσεων αφορούσε παιδιά σε κίνδυνο (συμπεριλαμβανομένων ισχυρισμών περί κακοποίησης, παραμέλησης παιδιών, ad hoc παρεμβάσεων, επαιτείας από παιδιά και εμπορίας παιδιών). Επίσης, στοιχεία της Ελληνικής Αστυνομίας [που καλύπτουν περίοδο 8 μηνών κάθε έτους (2019 και 2020)] ανέφεραν 1.214 παιδιά θύματα, εκ των οποίων: 600 ήταν θύματα αδικημάτων σχετικών με τη σωματική βία (359 ήταν θύματα αδικημάτων σεξουαλικής βίας, 219 ήταν θύματα ενδοοικογενειακής βίας και 36 παιδιά ήταν θύματα αδικημάτων σχετικών με απαγωγές). Η πλειοψηφία (62%) των παιδιών θυμάτων αφορούσε παιδιά ηλικίας έως 14 ετών. Το 2018, 2.864 γυναίκες κατήγγειλαν ότι υπήρξαν θύματα έμφυλης βίας στην Εθνική γραμμή SOS, εκ των οποίων 64% ήταν μητέρες.

Τα τελευταία 15 χρόνια, η Ελλάδα έχει ενισχύσει το νομοθετικό πλαίσιο της για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας και της κακομεταχείρισης των παιδιών (ανατρέξτε στο Παράρτημα για τη Νομοθεσία) με την εφαρμογή του Νόμου 3500/2006, με στόχο την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και την προστασία των θυμάτων της, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών, καθώς και του Νόμου 4531/2018 που ορίζει επιπρόσθετα μέτρα κατά της ενδοοικογενειακής βίας και αναγνωρίζει τον αναγκαστικό γάμο ως μια μορφή εμπορίας ανθρώπων.

Η Σύμβαση του Λανζαρότε (Συμβούλιο της Ευρώπης) για την προστασία των παιδιών από τη σεξουαλική εκμετάλλευση και κακοποίηση τέθηκε σε ισχύ στην Ελλάδα με τον Νόμο 3727/2008,¹⁶³ και ο Νόμος 4267/2014 εναρμόνισε την ελληνική νομοθεσία με την Οδηγία 93/2011/ΕΕ για την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης των παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας. Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την καταπολέμηση του διακρατικού οργανωμένου εγκλήματος και τα πρωτόκολλά της - το πρωτόκολλο του Παλέρμο - επικυρώθηκε με τον νόμο 3875/2010 και η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων με τον Νόμο 4216/2013. Ο Νόμος 4198/2013 εναρμόνισε την εθνική νομοθεσία με την Οδηγία 36/2011/ΕΕ για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και την προστασία

θυμάτων. Ο Νόμος 3692/2008 περιγράφει τη συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας για τη συνεργασία στον αγώνα κατά της εμπορίας και την ανάγκη προστασίας των παιδιών θυμάτων εμπορίας. Ο Μεταναστευτικός Κώδικας (που εφαρμόστηκε με τον Νόμο 4251/2014) προβλέπει ειδικά μέτρα για την προστασία παιδιών θυμάτων λαθρεμπορίας, ενώ ο Νόμος 4478/2017 ορίζει τα ελάχιστα πρότυπα για τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων εγκλήματος.

Εκτός από την υφιστάμενη νομοθεσία, το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη αναπτύσσει ένα νέο Σχέδιο Δράσης Αντεγκληματικής Πολιτικής (2020-2024), ενώ το Υπουργείο Εξωτερικών αναπτύσσει ένα Σχέδιο Δράσης για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων και το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων βρίσκεται σε διαδικασία κωδικοποίησης της νομοθεσίας προστασίας των παιδιών.

Κατακερματισμένα δεδομένα συλλέγονται από διάφορες οργανώσεις, αλλά δεν υπάρχει διαθεσιμότητα ενιαίων πληροφοριών για περιστατικά ανά μορφή βίας, προφίλ θυμάτων, προφίλ δραστών, απαιτούμενες και παρεχόμενες υπηρεσίες και αποτελέσματα της αποκατάστασης. Επομένως, η στοχευμένη χάραξη πολιτικής είναι αδύνατη λόγω της έλλειψης σταθερών στοιχείων σε διαφορετικά χρονικά διαστήματα. Η έλλειψη Κεντρικής Συντονιστικής Αρχής για την Προστασία των παιδιών δημιουργεί σοβαρές συντονιστικές δυσκολίες σε επιχειρησιακό επίπεδο και σε επίπεδο διακυβέρνησης - κεντρικό, περιφερειακό και δημοτικό. Δημιουργεί επίσης φραγμούς στην ανάπτυξη ενός κεντρικού μηχανισμού για την ενοποιημένη καταγραφή και παρακολούθηση των περιστατικών κακοποίησης και παραμέλησης των παιδιών, καθώς και στην υιοθέτηση ενός κοινού εργαλείου για την ενιαία καταγραφή περιστατικών κακοποίησης και παραμέλησης παιδιών.

Οι περιορισμένοι πόροι, συμπεριλαμβανομένων της χρηματοδότησης και του προσωπικού, δημιουργούν επιπλέον εμπόδια στην πλήρη εφαρμογή των υφιστάμενων πολιτικών. Το ΕΚΚΑ, που έχει την ευθύνη συντονισμού, παρακολούθησης και εκπαίδευσης των επαγγελματιών κοινωνικής πρόνοιας που εργάζονται σε περιφερειακό και δημοτικό επίπεδο σε υποθέσεις προστασίας των παιδιών, είναι υποστελεχωμένο, γεγονός που υποβαθμίζει την ικανότητά του να εκτελεί αποτελεσματικά το έργο του. Επίσης, οι κοινωνικές υπηρεσίες περιφερειών και δήμων αντιμετωπίζουν σοβαρές ελλείψεις προσωπικού, ενώ ορισμένες δημοτικές κοινωνικές υπηρεσίες είναι ουσιαστικά ανενεργές, καθώς δεν είναι στελεχωμένες. Παρότι δεν υπάρχουν διαθέσιμα δεδομένα σχετικά με το σύνολο του προσωπικού που εργάζεται σε υπηρεσίες προστασίας των παιδιών σε όλη την Ελλάδα, το παράδειγμα των δύο μεγαλύτερων δήμων της Ελλάδας είναι ενδεικτικό της έλλειψης προσωπικού κοινωνικής πρόνοιας σε τοπικό επίπεδο: στις κοινωνικές υπηρεσίες Αθηνών και Θεσσαλονίκης (πληθυσμός παιδιών >93.000 και >46.000 αντίστοιχα) υπάρχουν 3 κοινωνικοί λειτουργοί στην Αθήνα, 2 εκ των οποίων διαχειρίζονται αποκλειστικά υποθέσεις παιδιών και 2 κοινωνικοί λειτουργοί στη Θεσσαλονίκη που διαχειρίζονται αποκλειστικά υποθέσεις παιδιών.

«Είναι πολύ σημαντικό τα παιδιά να έχουν πρόσβαση σε ψυχολόγο ή ειδικό στον οποίο μπορούν να μιλήσουν»

– Διαβούλευση παιδιών και νέων, Ελλάδα 2021

Η χρηματοδότηση είναι περιορισμένη σε τοπικό επίπεδο και παρέχεται κεντρικά, κατάσταση η οποία είναι πιθανό να παραμείνει η ίδια, δεδομένης της απουσίας μιας λεπτομερούς εκτίμησης αναγκών σχετικά με την παιδική προστασία που θα οδηγούσε σε μια πιθανή ανακατανομή της χρηματοδότησης, βάσει των περιφερειακών και δημοτικών αναγκών. Παρατηρείται έλλειψη ενοποιημένων διαδικασιών και εργαλείων για την καθοδήγηση των περιστατικών κακοποίησης και παραμέλησης παιδιών σε κεντρικό, περιφερειακό και δημοτικό επίπεδο. Οι διαδικασίες και τα εργαλεία διαφέρουν μεταξύ των Δήμων και εξαρτώνται από το διαθέσιμο προσωπικό, την εμπειρία του προσωπικού και την προσωπική επένδυση στα περιστατικά κακοποίησης και παραμέλησης παιδιών. Παρατηρείται επίσης έλλειψη θεσμοθετημένου πλαισίου για τον έγκυρο εντοπισμό και τη διαχείριση περιστατικών βίας κατά των παιδιών σε σχολεία, σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες. Σε πολλές περιπτώσεις, οι τοπικές Αρχές στερούνται κατάλληλων χώρων για την υποδοχή παιδιών και οικογενειών. Δεν

υπάρχει μητρώο των μη κρατικών φορέων ανά περιφέρεια και δήμο, οι οποίοι θα μπορούσαν να υποστηρίξουν τις Δημοτικές Αρχές στην αντιμετώπιση των περιστατικών κακοποίησης και παραμέλησης παιδιών. Η διαχείριση των περιστατικών κακοποίησης και παραμέλησης παιδιών σε τοπικό επίπεδο γίνεται ακόμη πιο δύσκολη όταν δεν υπάρχει Εισαγγελέας ανηλίκων στην αντίστοιχη περιοχή.

Δεν παρέχεται συστηματική και ενιαία κατάρτιση σχετικά με τις νομοθετικές εξελίξεις, τα δικαιώματα των παιδιών, τα εργαλεία διαχείρισης περιπτώσεων κακοποίησης και παραμέλησης παιδιών και τα πρωτόκολλα σχετικά με το προσωπικό σε κοινωνική πρόνοια, την υγεία και την ψυχική υγεία, τη δικαιοσύνη και την εφαρμογή του νόμου, γεγονός που οδηγεί σε ετερογενείς γνώσεις και στάσεις των επαγγελματιών προς τα περιστατικά κακοποίησης και παραμέλησης παιδιών και, κατά συνέπεια, σε δυσκολίες στον συντονισμό και τη συνεργασία μεταξύ επαγγελματικών τομέων. Οι εξαιρετικά περιορισμένες κοινοτικές υπηρεσίες ψυχικής υγείας για παιδιά δημιουργούν επιπλέον δυσκολίες στη διαχείριση των περιστατικών κακοποίησης και παραμέλησης παιδιών σε τοπικό επίπεδο. Πολλά παιδιά που χρειάζονται υπηρεσίες ψυχικής υγείας αναγκάζονται να μετακινηθούν στην Αθήνα ή τη Θεσσαλονίκη για να έχουν πρόσβαση σε δημόσιες υπηρεσίες. Γενικά, παρατηρείται έλλειψη υπηρεσιών πρόληψης και έγκαιρης παρέμβασης σε κοινοτικό επίπεδο για την υποστήριξη των οικογενειών που αντιμετωπίζουν κίνδυνο βίας κατά των παιδιών, κυρίως με αδυναμία κάλυψης των γονέων που αντιμετωπίζουν προβλήματα τα οποία είναι γνωστό ότι σχετίζονται με ενδοοικογενειακή βία, όπως κατάχρηση ουσιών και αλκοολισμός.

Δεν υπάρχουν ξενώνες έκτακτης ανάγκης για τα παιδιά θύματα βίας: ένα παιδί που απομακρύνεται από βίαιο περιβάλλον μεταφέρεται συνήθως σε ένα από τα δύο Νοσοκομεία Παίδων στην Αθήνα και περιμένει την παρέμβαση του εισαγγελέα, διαδικασία που μπορεί να διαρκέσει περισσότερο από έναν μήνα. Μία ΜΚΟ ανέφερε ότι ο ξενώνας έκτακτης ανάγκης της δεν μπορούσε να λειτουργήσει, επειδή τα παιδιά υπό τη μέριμνά της αντιμετώπιζαν διοικητικές καθυστερήσεις διάρκειας έως ενός έτους και το κέντρο αναγκάστηκε να σταματήσει τη λειτουργία του. Η εισαγγελία που είναι υπεύθυνη για παρεμβάσεις παιδικής προστασίας στερείται συχνά κοινωνικής έρευνας και υποβάθρου για τα παιδιά στη δικαιοδοσία της, λόγω έλλειψης επαγγελματιών κοινωνικής πρόνοιας, γεγονός που οδηγεί σε έντονο φόρτο εργασίας και σημαντική συσσώρευση περιστατικών. Οι εισαγγελίες απασχολούν μερικές φορές ΜΚΟ στην κοινωνική έρευνα, γεγονός που οδηγεί τις τοπικές αρχές στη δημιουργία ενός ανεπίσημου δικτύου οργανώσεων τοπικής δράσης για τη στήριξη της διαχείρισης των περιστατικών κακοποίησης και παραμέλησης παιδιών. Αυτό οδηγεί σε ένα ακόμη πιο ανεπίσημο και ετερογενές σύστημα, το οποίο δεν ενεργοποιεί τον συντονισμό μεταξύ των κρατικών φορέων ούτε διασφαλίζει τη συλλογή επίσημων δεδομένων για την προστασία των παιδιών.

«Τα παιδιά μπορεί να βιώσουν κακοποίηση και βία στο άμεσο περιβάλλον τους... θα πρέπει να μιλάνε»

– Διαβούλευση παιδιών και νέων, Ελλάδα 2021

Οι κρατικοί και μη κρατικοί φορείς που υποστηρίζουν τα περιστατικά κακοποίησης και παραμέλησης παιδιών στερούνται συστηματικής παρουσίας διερμηνέων και πολιτισμικών μεσολαβητών για την υποστήριξη των μη ελληνόφωνων παιδιών και των παιδιών δεν διαθέτουν την ελληνική κουλτούρα. Οι υπηρεσίες προστασίας των παιδιών δεν παρέχουν γλωσσικές, πολιτισμικές και θρησκευτικές προσαρμογές. Στα περιστατικά σεξουαλικής εκμετάλλευσης, η έλλειψη διερμηνείας και πολιτισμικής μεσολάβησης θεωρείται ότι επηρεάζει αρνητικά τη συμμετοχή του παιδιού. Γενικά, το σύστημα προστασίας των παιδιών στην Ελλάδα δεν διαθέτει εδραιωμένους μηχανισμούς ανατροφοδότησης για την κάλυψη των παιδιών που λαμβάνουν τις υπηρεσίες. Κατά συνέπεια, η φωνή των παιδιών δεν εισακούεται και το σύστημα δεν ενημερώνεται σχετικά με τις ανάγκες και τις επιθυμίες που εκφράζουν τα παιδιά.

Ρατσιστική βία

Το 2015, ο Συνήγορος του Πολίτη ανέφερε ότι τα ΜΜΕ, οι ΜΚΟ και το ίδιο το γραφείο του Συνηγόρου του Πολίτη κατέγραψαν 216 πιστοποιημένα περιστατικά ρατσιστικής βίας, με κίνητρο τις διαφορές σε υπηκοότητα, εθνικότητα, σεξουαλικό προσανατολισμό και θρησκεία. Το Δίκτυο Καταγραφής Ρατσιστικής Βίας ανέφερε ότι από τα 104 περιστατικά ρατσιστικής βίας το 2019, 16 περιστατικά είχαν ως θύματα παιδιά ηλικίας 12-17 ετών.¹⁶⁴ Το 2015 ιδρύθηκε το Εθνικό Συμβούλιο κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (συνταγματικός Νόμος 4356/2015) με αρμοδιότητα την ανάπτυξη του Εθνικού Σχεδίου Δράσης κατά του Ρατσισμού καθώς και για την επιτήρηση της εφαρμογής και τον έλεγχό του. Το πρώτο Εθνικό Σχέδιο Δράσης κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας υιοθετήθηκε τον Δεκέμβριο του 2020.¹⁶⁵

Στην ετήσια έκθεσή του για το 2019, το Δίκτυο Καταγραφής Ρατσιστικής Βίας παρατήρησε αύξηση της ρατσιστικής βίας στον τομέα αστυνομικών αρχών και δημόσιων στελεχών και προτείνει την ανακατανομή του Εγχειριδίου που δημιουργήθηκε από το Δίκτυο σχετικά με τις υποχρεώσεις των δημόσιων υπαλλήλων και των στελεχών δημοσίων υπηρεσιών για τον σεβασμό προς όλα τα άτομα χωρίς εξαιρέσεις, με ειδική αναφορά στο προσωπικό του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη, του Υπουργείου Υγείας και του Υπουργείου Παιδείας¹⁶⁶. Καθώς δεν συλλέγονται δεδομένα για την αποτελεσματικότητα και τις επιπτώσεις του νομοθετικού πλαισίου κατά του ρατσισμού και της ρητορικής μίσους, δεν είναι δυνατή η εφαρμογή τεκμηριωμένων προγραμμάτων πρόληψης και παρέμβασης.

Συστημική βία, κοινωνικά πρότυπα και πεποιθήσεις

Η επαναθυματοποίηση κατά τη διάρκεια δικαστικών διαδικασιών και, μέχρι πρόσφατα, η πρακτική της προστατευτικής φύλαξης και της διοικητικής κράτησης για τα παιδιά μεταναστών (που καταργήθηκε στα τέλη του 2020) αποτελούν δύο παραδείγματα συστημικής βίας που έχουν ήδη αναφερθεί νωρίτερα. Η συστημική βία εκφράζεται επίσης μέσω κοινωνικά αποδεκτών επιθετικών αφηγημάτων σχετικά με θέματα που αφορούν τα παιδιά. Ειδικά κατά τη διάρκεια της μεταναστευτικής και προσφυγικής κρίσης, τα άτομα σε θέσεις εξουσίας¹⁶⁷ καθώς και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης¹⁶⁸ εξέφρασαν συχνά επιθετικά αφηγήματα σχετικά με τα παιδιά προσφύγων και μεταναστών στην Ελλάδα. Αυτές οι στάσεις είναι γνωστό ότι επηρεάζουν τις πεποιθήσεις και τις νοοτροπίες του κοινού προς την ξеноφοβία και την επιθετικότητα προς τους αλλοδαπούς. Επίσης, το αφήγημα της νομοθεσίας και των δημόσιων εγγράφων θα πρέπει να αναθεωρηθεί όσον αφορά ζητήματα όπως το φύλο, οι μειονότητες και η αναπηρία. Πολλά από αυτά τα δημόσια έγγραφα συντάχθηκαν αρχικά σε μια γλώσσα η οποία σήμερα θεωρείται ότι δεν επιδεικνύει ευαισθησία προς το φύλο ή προωθεί πεποιθήσεις και στάσεις με διακρίσεις προς διαφορετικές κοινωνικές ομάδες. Η αδυναμία εκ των προτέρων απαγόρευσης της ρατσιστικής και με διακρίσεις δημόσιας ρητορικής, καθώς και η αδυναμία αναθεώρησης και αλλαγής της γλώσσας των επίσημων εγγράφων οδηγεί στη διατήρηση παρόμοιων στάσεων και πεποιθήσεων στην κοινωνία γενικότερα.

Παρά την ύπαρξη ενός ισχυρού νομικού πλαισίου στην Ελλάδα, τα κενά στη χρηματοδότηση, τον συντονισμό και τον τεκμηριωμένο σχεδιασμό, καθώς και ο κατακερματισμός των ευθυνών, συνεχίζουν να παραμένουν, επηρεάζοντας την ικανότητα του κράτους να εφαρμόζει αποτελεσματικά τη σχετική νομοθεσία. Η έλλειψη ενός ενιαίου νομικού πλαισίου για την προστασία των παιδιών δημιουργεί φραγμούς στη μετάφραση των νόμων σε πολιτικές και επαγγελματικές πρακτικές, ενώ επηρεάζει αρνητικά την πρόσβαση των παιδιών στη δικαιοσύνη.

Η αποστολή του κράτους για την πρόληψη της βίας κατά των παιδιών και την καταπολέμηση της κακομεταχείρισης των παιδιών είναι επίσης εξαιρετικά κατακερματισμένη μεταξύ έξι υπουργείων (συχνά με ασαφείς ρόλους μεταξύ των Υπουργείων, των Διευθύνσεων και των Τμημάτων).

Εμπορία παιδιών

Σε συμμόρφωση με τη σχετική εθνική και διεθνή νομοθεσία, η Ελλάδα έχει εφαρμόσει ένα επίσημο Εθνικό Μηχανισμό Αναφοράς για την Προστασία Θυμάτων Εμπορίας Ανθρώπων (EMA) καθώς και τεκμαιρόμενων

θυμάτων εμπορίας (Υπουργική Απόφαση 30840/20.09.2016). Ο μηχανισμός, υπό την επίβλεψη του Γραφείου του Εθνικού Εισηγητή (ΥΠ.ΕΞ.) και τη διαχείριση του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ, ΥΠ.Ε.Κ.ΥΠ.), λειτουργεί ως κόμβος για συντονισμένες δράσεις και χτίσιμο συνεργασιών μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων φορέων στην αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων.

Ο Νόμος 4636/2019 για τη διεθνή προστασία και άλλες διατάξεις ορίζει την υποχρέωση των αρμόδιων αρχών να ενημερώνουν τον ΕΜΑ κατά την ταυτοποίηση θύματος εμπορίας ανθρώπων. Βάσει της αναφοράς του ΕΚΚΑ για το 2019, από τα 154 αναφερόμενα θύματα εμπορίας ανθρώπων, 49 ήταν παιδιά, εκ των οποίων τα 11 ασυνόδευτα. Από αυτά τα 49 παιδιά, τα 26 ήταν κορίτσια, τα 17 ήταν αγόρια και για 6 δεν ορίστηκε φύλο. Όσον αφορά την εθνικότητα, 19 παιδιά θύματα είχαν ελληνική εθνικότητα και όλα τους υποβάλλονταν σε εκμετάλλευση μέσω αναγκαστικής επαιτείας. Τα υπόλοιπα παιδιά προέρχονταν από Βουλγαρία, Ρουμανία, Αλβανία, Πακιστάν και άλλες χώρες. Για τα παιδιά χωρίς νομική κατάσταση στη χώρα, ο υπεύθυνος φορέας προέβη σε όλες τις απαραίτητες ενέργειες για την παροχή νόμιμης παραμονής στο θύμα, όπως προβλέπεται από τον Κώδικα Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ενταξης, Νόμος 4251/2014. Στις περισσότερες περιπτώσεις θυμάτων παιδιών, οι γονείς αναφέρθηκε ότι συμμετείχαν στη στρατολόγηση, κυρίως σε σχέση με την εκμετάλλευση της επαιτείας. Σχετικά με τη μορφή εκμετάλλευσης, τα παιδιά θύματα είχαν υποστεί: σεξουαλική εκμετάλλευση (N = 11, όλα κορίτσια), αναγκαστική εργασία (N = 4, 3 αγόρια και 1 κορίτσι), αναγκαστική επαιτεία (N = 28, 15 αγόρια, 13 κορίτσια, 5 αγνώστου φύλου), αναγκαστικό γάμο (N = 1 κορίτσι), στρατολόγηση σε ένοπλες επιχειρήσεις (N = 1 αγόρι) και αναγκαστική εγκληματικότητα (N = 1 κορίτσι). Επίσης, 21 από τα θύματα θηλυκού γένους συνοδεύονταν από τα παιδιά τους κατά την παραπομπή και 11 ήταν έγκυες. Στις περισσότερες περιπτώσεις, η εκμετάλλευση είχε λάβει χώρα στην Ελλάδα, ενώ το δεύτερο πιθανότερο μέρος εκμετάλλευσης ήταν η Τουρκία (συγκεκριμένα σε σχέση με πρόσφυγες και μετανάστες που ήρθαν στην Ελλάδα μέσω Τουρκίας).

Η Ελλάδα έχει κάνει σημαντικά νομοθετικά βήματα, βήματα στη χάραξη πολιτικής και επιχειρησιακά βήματα στην καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων. Συγκεκριμένα, τα δεδομένα ΕΜΑ θα αποτελέσουν μια σταθερή βάση για τη χάραξη μελλοντικών πολιτικών. Ωστόσο, χρειάζεται περαιτέρω επιμόρφωση των αστυνομικών αρχών και των επαγγελματιών πρώτης γραμμής στην κοινωνική πρόνοια, ιδιαίτερα επέκταση του εύρους επαγγελματικών φορέων που λαμβάνουν κατάρτιση. Θα ήταν ωφέλιμο αν διάφοροι επαγγελματίες, όπως δικαστές, εισαγγελείς, δικηγόροι, επαγγελματίες υγείας και παραϊατρικά επαγγέλματα, αστυνομικοί, πυροσβέστες, ακτοφύλακες, καθώς και επαγγελματίες κοινωνικής πρόνοιας Περιφερειών και Δήμων λάμβαναν εξειδικευμένη εκπαίδευση σχετικά με την ταυτοποίηση των θυμάτων, την παροχή έκτακτης προνοιακής υποστήριξης και της μακροχρόνιας διαχείρισης υποθέσεων παιδιών θυμάτων εμπορίας ανθρώπων. Επίσης, δεν υπάρχουν εξειδικευμένοι ξενώνες για παιδιά θύματα εμπορίας ανθρώπων στην Ελλάδα. Τα παιδιά θύματα φιλοξενούνται σε ιδρύματα προστασίας παιδιών, όπου το προσωπικό δεν διαθέτει την εξειδίκευση για τη διαχείριση τέτοιων περιπτώσεων και τα μέτρα ασφαλείας δεν είναι πάντα επαρκή (οι εγκληματίες στην εμπορία ανθρώπων προσπαθούν συχνά να «διεκδικήσουν» ξανά το θύμα τους). Επίσης, δεν υπάρχουν προγράμματα κοινωνικής επανένταξης για τα παιδιά θύματα εμπορίας ανθρώπων, όπως δωρεάν πρόσβαση σε πολιτισμικές και αθλητικές δραστηριότητες, δωρεάν μεταφορά με τα μέσα δημόσιας συγκοινωνίας και εύκολη πρόσβαση στην επαγγελματική κατάρτιση.

Θα πρέπει να διασφαλιστεί βιώσιμη κρατική χρηματοδότηση για στοχευμένα προγράμματα πρόληψης που θα απευθύνονται σε ιδιαίτερα ευάλωτους πληθυσμούς (όπως Ρομά και ασυνόδευτα παιδιά). Σύμφωνα με αναφορές από επαγγελματίες στο πεδίο, θα ήταν επίσης ωφέλιμο να εκδοθεί μια ερμηνευτική Εγκύκλιος για την υποστήριξη των υπεύθυνων αρχών για την ταυτοποίηση περιστατικών αναγκαστικής επαιτείας από παιδιά, όπου τα παιδιά αναγκάζονται να προβούν σε επαιτεία από την οικογένειά τους και άλλους συγγενείς και η οποία θα εξηγούσε τη συνδυαστική χρήση της παραγράφου 323Α του Ποινικού Κώδικα με τον Νόμο 4216/2013 και θα έκανε συγκεκριμένη αναφορά στο να λαμβάνεται υπόψη η συναίνεση του θύματος και οι διαπροσωπικές δυναμικές εξουσίας στο πλαίσιο της εμπορίας παιδιών.

Γάμοι μεταξύ ανηλίκων

Η συχνότητα των γάμων μεταξύ ανηλίκων είναι επί του παρόντος μικρότερη από τη μισή σε σχέση με αυτήν που ίσχυε είκοσι χρόνια πριν (2.883 γάμοι καταγράφηκαν το 2000) ενώ από το 2011 το ποσοστό γάμων μεταξύ ανηλίκων παρέμεινε γενικά σταθερό.

Στο πλαίσιο του Αστικού Κώδικα (άρθ. 1350), ο γάμος απαγορεύεται σε παιδιά κάτω των 18 ετών. Ωστόσο, μπορεί να επιτραπεί αν η τέλεσή του επιβάλλεται από σπουδαίο λόγο, βάσει δικαστικής απόφασης. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι ο νόμος αναγνωρίζει την κατώτατη ηλικία συναίνεσης στη σεξουαλική επαφή στα 15 έτη. Από το 2000 έως το 2019, πραγματοποιήθηκαν 35.964 γάμοι με τη συμμετοχή τουλάχιστον ενός ατόμου ηλικίας κάτω των 19. Από αυτούς, 831 γάμοι συμπεριλάμβαναν τουλάχιστον ένα άτομο κάτω των 15 ετών και 86% των ανηλίκων που παντρεύτηκαν ήταν κορίτσια.¹⁶⁹ Σχεδόν ένα τρίτο των γάμων μεταξύ ανηλίκων έλαβε χώρα στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Δεν υπάρχουν δεδομένα για την εθνικότητα των ανηλίκων που παντρεύτηκαν. Ωστόσο, υπάρχουν αναφορές ότι οι γάμοι μεταξύ ανηλίκων είναι ακόμη κοινωνικά αποδεκτοί στη μειονότητα των Μουσουλμάνων¹⁷⁰ και στις κοινότητες των Ρομά.¹⁷¹

Παρ' όλα αυτά, απαιτείται περαιτέρω έρευνα για αυτό το ζήτημα. Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί πως είναι γνωστές μη καταγεγραμμένες μορφές οικογενειακής συμβίωσης σε ορισμένες εθνικές και θρησκευτικές κοινότητες, οι οποίες δεν περιλαμβάνονται στα επίσημα στατιστικά. Το 2018 και το 2019 γεννήθηκαν 4.532 βρέφη από μητέρες κάτω των 19 ετών.¹⁷²

Με την εφαρμογή της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης του Συμβουλίου της Ευρώπης στο ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο με τον Νόμο 4531/2018, ο αναγκαστικός γάμος αναγνωρίστηκε νομικά ως μια μορφή εμπορίας ανθρώπων και η νομική πρακτική μη ποινικής δίωξης σε περίπτωση τέλεσης γάμου μεταξύ του δράστη και του θύματος καταργήθηκε. Επίσης, ο Νόμος 4511/2018 κατέστησε προαιρετική τη χρήση του νόμου της Σαρίας από τη μειονότητα Μουσουλμάνων της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (έως τότε ο νόμος της σαρίας ήταν υποχρεωτικός μεταξύ του πληθυσμού).

Υπάρχει έλλειψη ποιοτικών δεδομένων σχετικά με τους γάμους μεταξύ ανηλίκων όσον αφορά την υπηκοότητα και την εθνικότητα, τον τύπο των γάμων και τους λόγους που θεωρήθηκαν αποδεκτοί από τους δικαστές.

Επίσης, δεν υπάρχει η δυνατότητα καταγραφής των οικογενειακών συμβιώσεων μεταξύ ανηλίκων και ενηλίκων σε σχέσεις συζυγικού τύπου. Σεξουαλική αγωγή και αγωγή για την αναπαραγωγική υγεία δεν παρέχεται συστηματικά σε παιδιά σχολικής ηλικίας. Οι περιφερειακές και δημοτικές αρχές παρουσιάζουν σοβαρή έλλειψη επαγγελματιών κοινωνικής πρόνοιας για την ενεργή προσέγγιση των ευάλωτων κοινοτήτων και την ενημέρωσή τους σχετικά με τους κινδύνους του γάμου μεταξύ ανηλίκων, την παραβίαση των δικαιωμάτων του παιδιού που συνιστά ο γάμος, καθώς και για την παρακολούθηση και υποστήριξη των ανηλίκων που είναι παντρεμένοι και ενδέχεται να αντιμετωπίζουν ακόμη μεγαλύτερο κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού, βίας και φτώχειας. Οι ενημερωτικές εκστρατείες μεταξύ του γενικού πληθυσμού σχετικά με τη συχνότητα του γάμου μεταξύ ανηλίκων δεν έχουν οργανωθεί ποτέ και η κοινωνική πεποίθηση ότι ο γάμος μεταξύ ανηλίκων δεν αποτελεί πρόβλημα διατηρείται στην Ελλάδα.

Παιδιά στον δρόμο

Τα άστεγα παιδιά συμπεριλαμβάνουν όσα ζουν και κοιμούνται στον δρόμο ή σε εγκαταλελειμμένες κατοικίες, ακατοίκητες περιοχές ή πάρκα στον αστικό ιστό, μόνα τους ή μαζί με άλλα παιδιά ή άστεγους ενήλικες. Τα φτωχά παιδιά, τα παιδιά που μετακινούνται, τα παιδιά χωρίς γονική μέριμνα, τα παραβατικά παιδιά και τα παιδιά που έχουν εγκαταλείψει το σπίτι τους αντιμετωπίζουν υψηλότερο κίνδυνο να βρεθούν σε αυτές τις συνθήκες. Στη συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων, τα άστεγα παιδιά στερούνται γονικής, συναισθηματικής και ψυχολογικής υποστήριξης και αντιμετωπίζουν κίνδυνο υποσιτισμού, κακής σωματικής και ψυχικής υγείας, βίας και εκμετάλλευσης, κατάχρησης ουσιών και παραβάσεων.

Δεν υπάρχουν επίσημα δεδομένα σχετικά με τον αριθμό άστεγων παιδιών στην Ελλάδα. Μια πιλοτική μελέτη σε επτά δήμους το 2018 (υπό τον συντονισμό του ΥΠ.Ε.Κ.ΥΠ.) εντόπισε 1.645 αστέγους, εκ των οποίων 954 διέμεναν σε προσωρινό ξενώνα και 691 στον δρόμο, και εκ των οποίων ένας στους τέσσερις (24,2%) ήταν κάτω των 29 ετών. Επί του παρόντος, 1.019 ασυνόδευτα ή χωρισμένα παιδιά ζουν σε συνθήκες επισφαλούς στέγασης.

Στην Ελλάδα, το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων έχει την κύρια ευθύνη για τον προγραμματισμό, τον συντονισμό, τη χρηματοδότηση, την επιτήρηση και την αξιολόγηση της παροχής υπηρεσιών σε αστέγους, υπό την αρμοδιότητα των τοπικών αρχών και σε πολλές περιπτώσεις με εξωτερική ανάθεση σε ΜΚΟ. Πολλοί δήμοι στερούνται δυνατοτήτων, εξειδίκευσης και χρηματοδότησης για την ανάπτυξη βιώσιμων προγραμμάτων πρόληψης και παρέμβασης για την έλλειψη στέγης. Υπάρχει περιορισμένη προσέγγιση στον δρόμο (συνήθως διάχυτα και με βάση μεμονωμένα έργα μέσω ΜΚΟ) και ελάχιστοι κοινωνικοί ξενώνες.

Προσωρινή διαμονή παρέχεται από Ξενώνες Προσωρινής Παραμονής (συνήθως για διάστημα έως έξι μηνών), που καλύπτουν κυρίως βασικές ανάγκες και παρέχουν ψυχοκοινωνική υποστήριξη και υπηρεσίες παραπομπής, ενώ τα Κέντρα Ημέρας για αστέγους παρέχουν δωρεάν υπηρεσίες. Επίσης, εξειδικευμένες κινητές μονάδες και ομάδες προσέγγισης παρέχουν πρωτοβάθμια υγειονομική περίθαλψη και άμεση θεραπεία έκτακτης ανάγκης για άστεγους με εξάρτηση από ουσίες.

Η Ελλάδα έχει αναπτύξει και ανακοινώσει Εθνική Στρατηγική για την Αστεγία, αλλά δεν έχει προβεί σε επίσημη έκδοσή της. Ωστόσο, ένα εθνικό πρόγραμμα επιδόματος στέγασης εφαρμόζεται από το 2017 (νόμος 4472/2017) και πρόσφατα ξεκίνησε η εφαρμογή ενός ειδικού προγράμματος κοινωνικής στέγασης με την ονομασία «Στέγαση και εργασία για τους αστέγους» (νόμος 4756/2020) με στόχο την ανάπτυξη μιας ολιστικής παρέμβασης για την επανένταξη ατόμων και οικογενειών που βιώνουν συνθήκες έλλειψης στέγης.¹⁷³ Ωστόσο, δεν υφίσταται επίσημος μηχανισμός για την καταγραφή και την παρακολούθηση άστεγων παιδιών, νέων και οικογενειών, για την ενημέρωση της χάραξης πολιτικών πρόληψης και παρέμβασης. Κατά συνέπεια, υπάρχουν ελάχιστες πληροφορίες σχετικά με τον αριθμό και το προφίλ των άστεγων παιδιών στην Ελλάδα. Δεν έχει πραγματοποιηθεί έρευνα σχετικά με τους εμπλεκόμενους παράγοντες και τις ομάδες που είναι πλέον ευάλωτες. Αξίζει να σημειωθεί ότι δεν έχει διερευνηθεί εάν η οικονομική κρίση επηρέασε τον αριθμό άστεγων παιδιών, νέων και οικογενειών ή πόσα παιδιά που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού αντιμετωπίζουν και κίνδυνο έλλειψης στέγης.

Παιδική εργασία

Η παιδική εργασία αφορά την απασχόληση παιδιών που είναι πολύ νεαρά για να εργαστούν ή όσων εμπλέκονται σε επικίνδυνες δραστηριότητες που ενδέχεται να επηρεάσουν τη σωματική, νοητική, κοινωνική ή εκπαιδευτική ανάπτυξή τους. Το 2017, η Επιθεώρηση Εργασίας ανέφερε ότι 6.100 ανήλικοι εργάζονταν νομίμως, οι περισσότεροι σε υπηρεσίες εστίασης (40%), υπηρεσίες φιλοξενίας (30%) και τον τομέα της λιανικής (8,9%). Βάσει νόμου, Περιφερειακές Επιθεωρήσεις Εργασίας οφείλουν να διατηρούν μητρώο και να εκδίδουν βιβλιάριο εργασίας σε όλους τους ανήλικους που απασχολούνται. Το 2017, εκδόθηκαν 7.647 βιβλιάρια, 4.028 για αγόρια και 3.619 για κορίτσια, ενώ η Επιθεώρηση Εργασίας εξέδωσε πρόστιμα σε 12 επιχειρήσεις για παράνομη απασχόληση παιδιών.¹⁷⁴ Εκτός από αυτά τα δεδομένα, δεν υπάρχουν άλλες πληροφορίες για τον πληθυσμό παιδιών που εργάζονται νόμιμα στην Ελλάδα, ούτε για τα παιδιά που υποβάλλονται σε εκμετάλλευση για εργασιακούς σκοπούς. Στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ (2013) δείχνουν ότι τα υψηλότερα ποσοστά οικονομικά ενεργών παιδιών (ως ποσοστό επί του συνολικού πληθυσμού παιδιών ανά περιφέρεια) παρατηρούνται σε Θεσσαλία (7,2%), Κεντρική Ελλάδα (7%), Ανατολική Μακεδονία και Θράκη (6,9%), Νότιο Αιγαίο (5,9%) και Κρήτη (5,9%).

Τρεις διεθνείς συμβάσεις ρυθμίζουν το ζήτημα της παιδικής εργασίας και ορίζουν συγκεκριμένα διεθνή κατώτατα πρότυπα. Πρόκειται για τη Σύμβαση Νο. 138 του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας (ILO) σχετικά με την κατώτατη ηλικία εισόδου στην απασχόληση (συγκεκριμένα, Σύσταση 146) (κυρώθηκε με τον νόμο 1182/1981), τη Σύμβαση Νο. 182 ILO, σχετικά με την κατάργηση των χειρότερων μορφών παιδικής εργασίας (κυρίως

Σύσταση Νο. 190) (κυρώθηκε με τον νόμο 2918/2001) και τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού (άρθ. 32). Και οι τρεις Συμβάσεις έχουν κυρωθεί από την Ελλάδα.

Η παιδική εργασία στην Ελλάδα ρυθμίζεται από συγκεκριμένους νόμους και το Προεδρικό Διάταγμα 62/1998, το οποίο προβλέπει ότι δεν επιτρέπεται η εργασία παιδιών κάτω των 15 ετών, με την εξαίρεση συγκεκριμένων ρόλων που θεωρούνται κατάλληλοι, όταν ισχύουν αυστηροί όροι σχετικά με την υγεία και την ασφάλειά τους. Σε αυτές τις περιπτώσεις, απαιτείται η έκδοση βιβλιαρίου εργασίας από την Επιθεώρηση Εργασίας, εξασφάλιση της συναίνεσης του κηδεμόνα του παιδιού και εγγυήσεις ότι δεν θα επηρεαστεί η φοίτηση του παιδιού στο σχολείο. Ο Νόμος 3850/2010 ορίζει ότι τα παιδιά μπορούν να συμμετάσχουν σε περιστασιακή και βραχυπρόθεσμη ελαφριά εργασία οικογενειακού χαρακτήρα, όπως γεωργικές και κτηνοτροφικές εργασίες, με την προϋπόθεση να λαμβάνουν χώρα κατά τη διάρκεια της ημέρας. Σύμφωνα με τους Νόμους 2918/2001 και 3850/2010, προβλέπονται η ανάπτυξη Σχεδίων Δράσης για την προστασία των εργαζόμενων παιδιών και στοχευμένες ενέργειες που θα αναπτυχθούν από την Επιθεώρηση Εργασίας, με την έγκριση του Υπουργού Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων.

Σχετικά με την αναγκαστική παιδική εργασία, η οποία αναγνωρίζεται ως μορφή εμπορίας ανθρώπων, το ΕΚΚΑ έχει συλλέξει δεδομένα (από το 2019) με συστηματικό και πλήρη τρόπο, μέσω του Εθνικού Μηχανισμού Αναφοράς για την Προστασία Θυμάτων Εμπορίας Ανθρώπων (EMA). Το 2019, το ΕΚΚΑ ανέφερε ότι 4 στα 23 αναφερόμενα θύματα καταναγκαστικής εργασίας ήταν παιδιά. 35 παιδιά ήταν θύματα αναγκαστικής επαιτείας και ένα παιδί ήταν θύμα καταναγκαστικών ποινικών δραστηριοτήτων¹⁷⁵. Οι εθνικές ΜΚΟ παρέχουν επίσης κατακερματισμένες πληροφορίες για την παιδική εργασία: για παράδειγμα, η ΜΚΟ «Άρσις» ανέφερε ότι το πρώτο τρίμηνο του 2019 οι εργαζόμενοι στον δρόμο προσέγγισαν 550 παιδιά που εργάζονταν παράνομα στους δρόμους της Θεσσαλονίκης. Από αυτά, 450 ήταν ασυνόδευτα χωρισμένα παιδιά και τα υπόλοιπα ήταν Έλληνες υπήκοοι ή παιδιά από Βαλκανικά κράτη.¹⁷⁶ Η Εθνική Έκθεση 2015-2016 για την εμπορία ανθρώπων στην Ελλάδα, η οποία συντάχθηκε από το Γραφείο του Εθνικού Εισηγητή για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων (Υπουργείο Εξωτερικών) δείχνει ότι οι οργανώσεις στο πεδίο εντοπίζουν περισσότερα θύματα εμπορίας ανθρώπων από τα επίσημα πιστοποιημένα από τις Εισαγγελίες. Μεγάλο ποσοστό των ανεπίσημα πιστοποιημένων θυμάτων ήταν αγόρια ασυνόδευτα χωρισμένα παιδιά, 15 έως 18 ετών, με την πλειοψηφία να θεωρούνται θύματα αναγκαστικής εργασίας ή εργασιακής εκμετάλλευσης.

Παρά την ύπαρξη συμπαγούς νομοθετικού πλαισίου για την προστασία των παιδιών από την παράνομη και επικίνδυνη εργασία, η Ελλάδα δεν έχει υιοθετήσει τη Σύμβαση 129 (1969) του ILO σχετικά με την καταπολέμηση της εργασιακής εκμετάλλευσης στον αγροτικό τομέα, που παρέχει την ελάχιστη αρμοδιότητα στην Επιθεώρηση Εργασίας να επιθεωρεί τους ανοικτούς αγροτικούς χώρους. Αυτό προκαλεί ένα κενό στην προστασία του παιδιού, καθώς ο αγροτικός τομέας είναι γνωστό ότι αποτελεί τομέα υψηλού κινδύνου για την παιδική εργασία παγκοσμίως. Στοιχεία δείχνουν ότι τα πλέον οικονομικά ενεργά παιδιά κατοικούν σε αγροτικές περιοχές της Ελλάδας και ορισμένες από τις περιοχές που παρουσιάζουν υψηλά νούμερα οικονομικά ενεργών παιδιών φιλοξενούν και τα υψηλότερα ποσοστά μαθητικής διαρροής. Αναφορές από επιτόπιες οργανώσεις έχουν επίσης τονίσει τον σημαντικό αριθμό ασυνόδευτων χωρισμένων παιδιών που γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης στον αγροτικό τομέα.

Υπάρχει έλλειψη ποιοτικών δεδομένων για τα παιδιά που εργάζονται νόμιμα και τα παιδιά που υποβάλλονται σε εκμετάλλευση για επαγγελματικούς σκοπούς, κυρίως όσον αφορά μεταβλητές όπως το φύλο, η υπηκοότητα, η εθνικότητα, η μορφή νόμιμης και παράνομης εργασίας ή η γεωγραφική. Αυτά τα δεδομένα είναι απαραίτητα ώστε να πέσει φως στις πραγματικές συνθήκες της παιδικής εργασίας στην Ελλάδα. Επίσης, παρατηρείται κενό συνεργασίας μεταξύ της Επιθεώρησης Εργασίας και της βάσης δεδομένων του ΕΚΚΑ σχετικά με την παιδική αναγκαστική εργασία με τα δεδομένα να μην κοινοποιούνται συχνά. Η αυξημένη μεταφορά γνώσεων θα βοηθούσε στην αντιμετώπιση των κενών ενημέρωσης για τους πλέον συνήθεις εργασιακούς τομείς για την παιδική εργασία και θα επέτρεπε την πραγματοποίηση περισσότερο στοχευμένων επιθεωρήσεων εκ μέρους της Επιθεώρησης Εργασίας.

Η Επιθεώρηση Εργασίας δυσκολεύεται επίσης από την έλλειψη ύπαρξης ενός κοινού πρωτοκόλλου για συστηματική συνεργασία κατά τη διάρκεια επιθεωρήσεων με επαγγελματίες πρόνοιας και την αστυνομία σε περιπτώσεις εργασιακής εκμετάλλευσης των παιδιών. Επίσης, οι Επιθεωρητές Εργασίας και οι επαγγελματίες πρόνοιας δεν διαθέτουν επαρκή εκπαίδευση για την ταυτοποίηση των ανήλικων θυμάτων εργασιακής εκμετάλλευσης και τη συνεργασία μαζί τους, ενώ δεν υπάρχουν συγκεκριμένες οδηγίες για τη λήψη ενεργειών σχετικά με περιστατικά παιδικής καταναγκαστικής εργασίας.

Δεν έχουν πραγματοποιηθεί στοχευμένες καμπάνιες ευαισθητοποίησης για τις επικίνδυνες επιπτώσεις της παιδικής εργασίας στην ανθρώπινη και κοινωνική ανάπτυξη. Εμπορικά σωματεία και δημοτικές αρχές δεν ενεργούν προληπτικά για την πρόληψη και την εξάλειψη της παιδικής εργασίας μέσω τοπικών ενημερωτικών εκστρατειών ή εκπαίδευσης του προσωπικού τους. Υπάρχουν περιορισμένες δυνατότητες για εναλλακτικές δραστηριότητες και η επαγγελματική κατάρτιση ενισχύει την εμπλοκή των παιδιών σε ανεπαρκείς και επικίνδυνες εργασίες. Επίσης, η πρόσβαση στην επαγγελματική κατάρτιση και σε υπηρεσίες που τη συνδέουν με την αγορά εργασίας είναι πολύ περιορισμένες για τα παιδιά μεταναστών και προσφύγων, καθιστώντας τα εξαιρετικά ευάλωτα στην εργασιακή εκμετάλλευση.

Παιδιά και δικαιοσύνη

Ευρωπαϊκά και διεθνή όργανα ανθρωπίνων δικαιωμάτων αναγνωρίζουν ότι τα παιδιά έχουν δικαίωμα να εισακούγονται σε όλα τα ζητήματα και τις διαδικασίες που τα αφορούν. Η διασφάλιση της αποτελεσματικής συμμετοχής των παιδιών σε δικαστικές διαδικασίες είναι επίσης ζωτικής σημασίας για τη βελτίωση της λειτουργίας της δικαιοσύνης¹⁷⁷. Ωστόσο, πρωτίστως θα πρέπει να διασφαλίζεται η πρόσβασή τους στη δικαιοσύνη. Η πρόσβαση των παιδιών στη δικαιοσύνη αναφέρεται στη γενική δυνατότητα των παιδιών να εξασφαλίζουν μια επίλυση όταν τα δικαιώματά τους παραβιάζονται, δεν γίνονται σεβαστά ή δεν παρέχονται. Η πρόσβαση στη δικαιοσύνη μπορεί να αφορά ποινικά, διοικητικά ή/και αστικά ζητήματα και να περιλαμβάνει παιδιά που κατηγορούνται για την τέλεση εγκλήματος, παιδιά που είναι ενάγοντες, θύματα ή μάρτυρες εγκλήματος, παιδιά που αδυνατούν να έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες όπως η εκπαίδευση ή η υγειονομική περίθαλψη με τον τρόπο που το δικαιούνται και παιδιά που είναι άμεσα ή έμμεσα εμπλεκόμενα σε νομικές διαδικασίες που τα επηρεάζουν.¹⁷⁸

Οι δικαστικές διαδικασίες είναι πολύπλοκες όσον αφορά την κατανόησή τους από τα παιδιά, καθώς και χρονοβόρες, γεγονός που εμποδίζει την αποτελεσματική συμμετοχή των παιδιών. Για τη διασφάλιση της πρόσβασης και συμμετοχής των παιδιών στις δικαστικές διαδικασίες, οργανώσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση και διεθνώς έχουν εκδώσει κατευθυντήριες οδηγίες και πολιτικές, ενώ έχουν αναπτύξει και εργαλεία για την υποστήριξη των κρατών στη μεταρρύθμιση των συστημάτων δικαιοσύνης τους, προκειμένου να επικεντρωθούν στα παιδιά και να είναι φιλικά προς αυτά. Η UNICEF έχει επίσης προσδιορίσει ορθές πρακτικές και εργαλεία για την επανορθωτική δικαιοσύνη και εναλλακτικές επιλογές αντί της κράτησης στις Κατευθυντήριες Γραμμές «Εκτροπή από δικαστικές διαδικασίες και εναλλακτικές της κράτησης».¹⁷⁹

Η φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη «αναφέρεται σε συστήματα δικαιοσύνης που εξασφαλίζουν τον σεβασμό και την αποτελεσματική εφαρμογή όλων των δικαιωμάτων των παιδιών στο υψηλότερο εφικτό επίπεδο...

Συγκεκριμένα, πρόκειται για τη δικαιοσύνη που είναι προσβάσιμη, ηλικιακά κατάλληλη, γρήγορη, επιμελής, προσαρμοσμένη και στοχευμένη στις ανάγκες και τα δικαιώματα του παιδιού, με σεβασμό για τα δικαιώματά του, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων σε προσήκοντα έλεγχο, συμμετοχή στις διαδικασίες και κατανόησή τους, σεβασμό για την προσωπική και οικογενειακή ζωή και την ακεραιότητα και αξιοπρέπεια»¹⁸⁰.

Η Ελλάδα έχει κυρώσει δύο βασικές Οδηγίες της ΕΕ που σχετίζονται με ένα περισσότερο φιλικό προς τα παιδιά σύστημα δικαιοσύνης: την Οδηγία 2012/29/ΕΕ, με τον ορισμό κατώτατων προτύπων δικαιωμάτων, υποστήριξης και προστασίας θυμάτων εγκλημάτων με τον Νόμο 4478/2017 και την Οδηγία 2016/800/ΕΕ για τα ειδικά μέτρα προστασίας για παιδιά που είναι ύποπτα ή κατηγορούνται σε ποινικές διαδικασίες με τον Νόμο 4689/2020.

Το ελληνικό κράτος προσφέρει επίσης δωρεάν νομική βοήθεια σε Έλληνες πολίτες με χαμηλό εισόδημα και σε υπηκόους της ΕΕ και τρίτων χωρών με προϋπόθεση τεκμηρίωσης της νόμιμης, μόνιμης κατοικίας τους στη χώρα.

Το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο έχει υποβληθεί σε άλλες σημαντικές εξελίξεις τα τελευταία 20 χρόνια, όπως οι εξής:

- Νόμος 3189/2003 για την αναμόρφωση της ποινικής νομοθεσίας ανηλίκων και άλλες διατάξεις,
- Νόμος 3860/2010 σχετικά με βελτιώσεις της ποινικής νομοθεσίας για τους ανήλικους δράστες, πρόληψη και αντιμετώπιση της θυματοποίησης και της εγκληματικότητας των ανηλίκων,
- Νόμοι 4322/2015 και 4356/2015 που τροποποίησαν συγκεκριμένες διατάξεις του προηγούμενου Ποινικού Κώδικα,
- Νόμος 4478/2017 (για τη μεταφορά της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ) με τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων για τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων εγκληματικότητας,
- Νόμος 4640/2019 με διατάξεις για το «Σπίτι του Παιδιού και άλλες διατάξεις» με τροποποίηση της διάταξης του Νόμου 4478/2017. Προβλέπεται επίσης η συστηματική συλλογή στατιστικών δεδομένων για την εφαρμογή των δικαιωμάτων των παιδιών κατά τη διάρκεια δικαστικών διαδικασιών κάθε 3 χρόνια, ξεκινώντας από τον Ιούνιο του 2021,
- Νόμος 4619/2019 που κύρωσε τον νέο Ποινικό Κώδικα,
- Νόμος 4689/2020 για τη μεταφορά της Οδηγίας 2016/800/ΕΕ σε διαδικαστικές εγγυήσεις για παιδιά που είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι στο πλαίσιο σε ποινικών διαδικασιών.
- Αναπτύχθηκε ένα Εθνικό Σχέδιο Δράσης 2018–2020 για το Σωφρονιστικό Σύστημα, που περιλαμβάνει μέτρα σχετικά με τα παιδιά που παραβαίνουν την νομοθεσία, για την πρόληψη της παραβατικότητας ανηλίκων και για την παροχή εκπαίδευσης σε επιμελητές προστασίας ανηλίκων παραβατών. Η αξιολόγηση αυτού του Σχεδίου Δράσης δεν έχει δημοσιευτεί ακόμη.
- Άρθρο 612 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας σχετικά με την επικοινωνία ανηλίκου με τον δικαστή και διάταξη που προβλέπει ότι η άποψη του ανηλίκου μπορεί να ληφθεί υπόψη.
- Κανονισμός Συμβουλίου (ΕΚ) Νο. 2201/2003 της 27ης Νοεμβρίου 2003 σχετικά με τη δικαιοδοσία και την αναγνώριση και εφαρμογή αποφάσεων σε θέματα γάμου και ζητήματα γονικής αρμοδιότητας, ο οποίος προβλέπει ότι το παιδί θα εισακούεται κατά τη διάρκεια τέτοιων διαδικασιών.
- Κανονισμός Συμβουλίου (ΕΕ) 2019/1111 της 25ης Ιουνίου 2019 για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας, και για τη διεθνή απαγωγή παιδιών, ο οποίος προβλέπει στο άρθρο 21 το δικαίωμα των παιδιών να εκφράζουν τις απόψεις τους και οι απόψεις τους να λαμβάνονται υπόψη βάσει της ηλικίας και της ωριμότητας του παιδιού.

Παιδιά που παραβαίνουν την ποινική νομοθεσία

Ένα παιδί που παραβαίνει την ποινική νομοθεσία είναι «ένα παιδί που αναφέρεται ότι έχει ή κατηγορείται ότι έχει ή αναγνωρίζεται ότι έχει παραβιάσει το ποινικό δίκαιο αφού έχει συμπληρώσει το ηλικιακό όριο ποινικής ευθύνης και πριν από την ηλικία των 18»¹⁸¹. Στην Ελλάδα, σύμφωνα με τον Ποινικό Κώδικα (άρθ. 126), απαγορεύεται ο περιορισμός παιδιού κάτω των 15 ετών σε Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων, καθώς η ποινική ευθύνη έρχεται από την ηλικία των 12. Για παιδιά ηλικίας 12 έως 15 ετών, μπορούν να εφαρμοστούν μόνο αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα. Η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής, σε

συνεργασία με κοινοτικούς φορείς, την Εισαγγελία Ανηλίκων και τα Δικαστήρια Ανηλίκων παρέχουν την εποπτεία των εναλλακτικών της κράτησης επιλογών. Ο Νόμος 4689/2020 που ενσωμάτωσε στο ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο την Οδηγία 2016/800/ΕΕ προβλέπει οικονομικές εγγυήσεις για τα παιδιά που είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών. Το 2016, το Υπουργείο Δικαιοσύνης δημοσίευσε πρακτικό οδηγό για το έργο των Επιμελητών Ανηλίκων και Επιμελητών Κοινωνικής Αρωγής¹⁸², προωθώντας την εφαρμογή κοινωνικών παρεμβάσεων και την αρχή μη τιμωρητικής δικαιοσύνης. Τα βασικά θεμέλια αυτών των συστάσεων περιλαμβάνουν την ανάπτυξη συμβουλευτικών δεξιοτήτων με στόχο την αποτελεσματική επικοινωνία μεταξύ επαγγελματιών και ανηλίκων, με πρακτικές λεκτικής και μη λεκτικής επικοινωνίας, τη διαχείριση θυμού των ανηλίκων με αντίστοιχες μεθόδους διαχείρισης, την κατανόηση σημαντικών δεοντολογικών ζητημάτων εκ μέρους των επαγγελματιών, όπως εμπιστευτικότητα, αυτονομία και σεβασμός για τον ανήλικο και προστασία των ανηλίκων.

Λόγω των εκτεταμένων μεταρρυθμίσεων στο σύστημα της δικαιοσύνης ανηλίκων στις χώρες της Ευρώπης και της Κεντρικής Ασίας τα τελευταία 15 χρόνια, παρατηρήθηκε μείωση κατά περίπου 60% στον συνολικό αριθμό παιδιών υπό κράτηση. Στην Ελλάδα, υπάρχουν τρία Ειδικά Καταστήματα Κράτησης Νέων για εφήβους και νεαρούς ενήλικες ηλικίας 15-21 ετών. Οι παραπάνω νομοθετικές εξελίξεις θεωρείται ότι έχουν συμβάλει στη σημαντική μείωση του αριθμού των παιδιών υπό κράτηση. Το 2001, 704 ανήλικοι βρίσκονταν υπό κράτηση, ενώ το 2015 ο αριθμός μειώθηκε σε 377. Από αυτά τα 377 παιδιά, μόνο 14 ήταν κορίτσια και 363 ήταν αγόρια. 65 ήταν παιδιά ηλικίας 14-18 ετών και 312 ήταν παιδιά ηλικίας 19-21 ετών. 212 παιδιά είχαν μη ελληνική εθνικότητα και 165 ελληνική.¹⁸³ Στις 16 Νοεμβρίου 2020, υπήρχαν 34 ανήλικοι ηλικίας 15-18 ετών υπό κράτηση, συμπεριλαμβανομένων 3 κοριτσιών. Η συντριπτική πλειοψηφία των εφήβων υπό κράτηση είναι μη ελληνικής εθνικότητας και αγόρια¹⁸⁴.

Πρόληψη παραβατικότητας ανηλίκων και υποτροπής

Οι Εταιρίες Προστασίας Ανηλίκων είναι δημόσιες υπηρεσίες με την επίβλεψη του Υπουργείου Δικαιοσύνης και έδρα τα Περιφερειακά Πρωτοδικεία. Για πολλά χρόνια βασίζονταν στη δράση εθελοντών ή/και ήταν υποστελεχωμένες ή ανενεργές λόγω οικονομικών περιορισμών. Τον Ιούλιο του 2019, το Υπουργείο Δικαιοσύνης ολοκλήρωσε μια ανοικτή διαβούλευση σχετικά με τον σχεδιασμό ενός νέου νόμου¹⁸⁵ ο οποίος θα τροποποιούσε τη διοικητική και επιχειρησιακή φύση των Εταιριών Προστασίας Ανηλίκων και προέβλεπε την απορρόφησή τους σε έναν Δημόσιο Οργανισμό, την Ελληνική Εταιρία Παιδικής Προστασίας, ενώ οι περιφερειακοί Οργανισμοί θα γίνονταν τοπικά υποκαταστήματα με την ονομασία Μονάδες Φροντίδας Ανηλίκων. Ωστόσο, το νομοσχέδιο δεν υιοθετήθηκε. Οι περισσότερες Περιφερειακές Εταιρίες Προστασίας Ανηλίκων είναι ανενεργές επί του παρόντος ή στις περισσότερες περιπτώσεις παρέχουν πολύ περιορισμένες υπηρεσίες, όσον αφορά την πρόληψη της παραβατικότητας ανηλίκων. Συχνά καλύπτουν τα κενά στις τοπικές υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας. Με δεδομένη την έλλειψη υποστήριξης υπηρεσιών κοινωνικής πρόνοιας στα Γραφεία των Εισαγγελιών Ανηλίκων, η μεταρρύθμιση των Εταιριών Προστασίας Ανηλίκων θα πρέπει να ολοκληρωθεί και να προωθηθεί άμεσα. Προς αυτόν τον σκοπό, τον Ιούνιο του 2020, το Υπουργείο Δικαιοσύνης ίδρυσε μια Επιτροπή για την αναβάθμιση του θεσμικού πλαισίου των Εταιριών Προστασίας Ανηλίκων.

Τα γραφεία της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής αποτελούν περιφερειακές δομές του Υπουργείου Δικαιοσύνης και λειτουργούν στο πλαίσιο των Πρωτοδικείων. Ιδρύθηκαν με τον Νόμο 378/1976 και η λειτουργία του ορίζεται στο Π.Δ. 49/1979 και το Π.Δ. 6/21. Αποτελούν τον μόνο δημόσιο οργανισμό που παρέχει εξωιδρυματική φροντίδα σε ανήλικους που έχουν διαπράξει ποινικά αδικήματα ή ανήλικους που αντιμετωπίζουν κίνδυνο να παραβούν την ποινική νομοθεσία, συμπεριλαμβανομένης της πρόληψης της παραβατικότητας και θυματοποίησής τους. Σε μια πρόσφατη νομική διάταξη (Π.Δ. 6/2021) ορίστηκε και αποσαφηνίστηκε το επιχειρησιακό πλαίσιο των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής. Οι Υπηρεσίες Επιτήρησης Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής επιβλέπονται από τον επικεφαλής του Γραφείου Εισαγγελίας Πρωτοδικών και ο συντονισμός της επιθεώρησης γίνεται κεντρικά από το Υπουργείο Δικαιοσύνης. Ωστόσο, οι Υπηρεσίες Επιτήρησης Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής είναι υποστελεχωμένες και υπερφορτωμένες, καθώς υπάρχει έλλειψη υπηρεσιών κοινότητας υποστήριξης των οικογενειών.

Υποστήριξη σε παιδιά θύματα ή/και μάρτυρες εγκλημάτων

Ο Νόμος 4478/2017 μετέφερε στην ελληνική νομοθεσία την Οδηγία 2012/29/ΕΕ για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας. Ειδικές διατάξεις προβλέπονται για ανηλίκους σε σχέση με την πρόσβασή τους στην πληροφορία, την παροχή υποστήριξης και προστασίας κατά τη συμμετοχή τους σε όλες τις ποινικές διαδικασίες, σε μια γλώσσα που κατανοούν, ενώ το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού θα πρέπει να καθοδηγεί όλες τις αποφάσεις που σχετίζονται με έναν ανήλικο στις δικαστικές διαδικασίες. Το παιδί θύμα θα έχει επίσης το δικαίωμα αποζημίωσης, καθώς και το δικαίωμα απορρήτου. Συγκεκριμένα μέτρα προβλέπονται για την προστασία των ατόμων με αναπηρία κατά τη διάρκεια δικαστικών διαδικασιών. Σύμφωνα με τον Νόμο 3500/2006, τα παιδιά που είναι μάρτυρες βίαιων πράξεων μεταξύ συντρόφων θεωρούνται επίσης θύματα ενδοοικογενειακής βίας. Επίσης, οι Νόμοι 4478/2017 και 4640/2019 ορίζουν ότι τα παιδιά θύματα εγκλημάτων θα εξετάζονται σε ειδικές δομές με την ονομασία «Σπίτι του Παιδιού». Ανεξάρτητα Γραφεία για την Προστασία Ανηλίκων Θυμάτων δημιουργήθηκαν και είναι υπεύθυνα για τον συντονισμό της επικοινωνίας με τα παιδιά κατά τη διάρκεια ποινικών διαδικασιών, καθώς και για την εξατομικευμένη αξιολόγηση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού και την αποσαφήνιση της ανάγκης για επαρκή υποστηρικτικά και προστατευτικά μέτρα. Το «Σπίτι του Παιδιού» θα εξασφαλίζει την ασφαλή συμμετοχή των παιδιών στις δικαστικές διαδικασίες που τα αφορούν. Ωστόσο, παρότι ο Νόμος προβλέπει ότι οι μαρτυρίες των παιδιών θυμάτων σεξουαλικών εγκλημάτων μπορούν να καταγραφούν και να επαναχρησιμοποιηθούν κατά τη διάρκεια δικαστικών διαδικασιών, χωρίς την παρουσία του παιδιού, με την έλλειψη οπτικοακουστικού εξοπλισμού, εκπαιδευμένου προσωπικού και κατάλληλων κτιρίων για την εφαρμογή της διαδικασίας, αυτό το μέτρο δεν εφαρμόζεται πλήρως. Επί του παρόντος υπάρχουν πέντε Αυτοτελή Γραφεία Προστασίας Ανηλίκων Θυμάτων

«Σπίτι του Παιδιού» σε Αθήνα, Πειραιά, Πάτρα, Θεσσαλονίκη και Ηράκλειο/Κρήτη αλλά κανένα από τα 5 Σπίτια δεν λειτουργεί πλήρως. Σύμφωνα με έκθεση του Βοηθού Συνηγόρου του Πολίτη για τα Δικαιώματα των Παιδιών τον Σεπτέμβριο του 2020, στερούνται κατάλληλων κτιριακών υποδομών και εξοπλισμού, είναι υποστελεχωμένα και δεν καλύπτουν όλες τις Περιφέρειες της χώρας. Κατά συνέπεια, τα παιδιά θύματα και μάρτυρες εγκλημάτων δεν μπορούν να λαμβάνουν την υποστήριξη που προβλέπεται από τα ελάχιστα πρότυπα φροντίδας για θύματα εγκλήματος βάσει Νόμου¹⁸⁶.

Το Τμήμα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Υπουργείου Δικαιοσύνης είναι υπεύθυνο για την επιτήρηση της εφαρμογής του Νόμου 4478/2017, ο οποίος θεσπίζει ελάχιστα πρότυπα δικαιωμάτων, υποστήριξης και προστασίας των θυμάτων εγκλήματος.

Βάσει του σκεπτικού του ιδρυτικού νόμου για το «Σπίτι του Παιδιού», η υποδιεύθυνση Προστασίας Ανηλίκων της Ελληνικής Αστυνομίας στην Αττική σχεδιάζει να δημιουργήσει σύντομα έναν ειδικό χώρο για την ανάκριση ανηλίκων που εμπλέκονται σε ποινικές διαδικασίες, με τη χρήση του απαιτούμενου ψηφιακού εξοπλισμού, σύμφωνα με τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (άρθ. 227).

Οι Νόμοι 3811/2009 και 4689/2020 προβλέπουν το δικαίωμα των θυμάτων εγκλήματος σε αποζημίωση. Ωστόσο, από το 2009 ελάχιστα αιτήματα αποζημίωσης υποβλήθηκαν στην αρμόδια Επιτροπή, με τον συντονισμό του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Η περιορισμένη πρόσβαση των θυμάτων σε ενημέρωση σχετικά με το δικαίωμα αποζημίωσης φαίνεται ότι αποτελεί τον κύριο φραγμό για τη διασφάλιση του δικαιώματος αποζημίωσης του θύματος. Η διάδοση πληροφοριών σε επαγγελματίες κοινωνικής πρόνοιας, δικηγόρους και προσωπικό αστυνομικών αρχών που συνεργάζεται με παιδιά θύματα και τις οικογένειές τους σχετικά με τις αναθεωρημένες διαδικασίες, διευκολύνοντας τις καταβολές αποζημίωσης, πραγματοποιείται κυρίως μέσω ομάδων εστίασης, της ηλεκτρονικής πύλης δικαιοσύνης και στοχευμένων σεμιναρίων.

Προκλήσεις που πρέπει να ξεπεραστούν για την πρόσβαση όλων των παιδιών στη δικαιοσύνη και για ένα φιλικότερο προς τα παιδιά σύστημα δικαιοσύνης

Παρότι η Ελλάδα έχει αναπτύξει ένα σχετικά σταθερό νομοθετικό πλαίσιο για την υποστήριξη της πρόσβασης και της συμμετοχής των παιδιών στις δικαστικές διαδικασίες και τη μεταρρύθμιση του δικαστικού συστήματος ώστε να καταστεί περισσότερο φιλικό προς τα παιδιά, θα πρέπει να αντιμετωπιστούν πολλοί φραγμοί, ιδιαίτερα σχετικά με την έλλειψη πόρων, μεταξύ αυτών και υποδομών, την ανάγκη κατάρτισης των επαγγελματιών που εργάζονται στο σύστημα δικαιοσύνης και τη μεταρρύθμιση των δικαστικών διαδικασιών ώστε να γίνουν περισσότερο επικεντρωμένες και φιλικές προς τα παιδιά, βάσει των διεθνών προτύπων και ορθών πρακτικών.

Συγκεκριμένα, σε σχέση με το ανθρώπινο δυναμικό, η περιορισμένη υποστήριξη των Τμημάτων οικογενειακού δικαίου στα Πρωτοδικεία δεν μπορεί να ανταποκριθεί στις πραγματικές ανάγκες και, κατά συνέπεια, η διάρκεια των δικαστικών διαδικασιών που περιλαμβάνουν ανηλίκους είναι συχνά μεγάλη και κουραστική. Στις περισσότερες Περιφέρειες δεν υπάρχει Εισαγγελέας που να χειρίζεται ειδικώς τις υποθέσεις ανηλίκων. Συνήθως, ένας Εισαγγελέας με άλλα καθήκοντα αναλαμβάνει και την εξουσιοδότηση του Εισαγγελέα Ανηλίκων. Γι' αυτόν τον λόγο, οι Εισαγγελείς Ανηλίκων είναι συνήθως υπερφορτωμένοι με υποθέσεις και αυτό παρατείνει και τη διάρκεια των δικαστικών διαδικασιών. Όπως αναφέρθηκε από την UNICEF/ECARO (2018), η εξειδικευμένη επάρκεια στους επαγγελματίες που παρέχουν νομική υποστήριξη και υπηρεσίες είναι πολύ σημαντική για διασφάλιση ενός επικεντρωμένου στα παιδιά και φιλικού προς αυτά δικαστικού συστήματος και τη διατήρηση της ασφάλειας των παιδιών κατά τη διάρκεια των δικαστικών διαδικασιών. Επίσης, οι επαγγελματίες στον νομικό κλάδο θα πρέπει να διαθέτουν γνώσεις της σχετικής εγχώριας νομοθεσίας και των διαδικασιών, των δικαιωμάτων των παιδιών, των αναπτυξιακών σταδίων των παιδιών και του τρόπου επικοινωνίας με τα παιδιά¹⁸⁷. Επίσης, τα Γραφεία Εισαγγελίας Ανηλίκων δεν υποστηρίζονται από επαγγελματίες κοινωνικής πρόνοιας. Επιπρόσθετα, τα Γραφεία της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής στερούνται προσωπικού για τη σωστή παρακολούθηση των αναμορφωτικών μέτρων που επιβάλλονται στα παιδιά που παραβαίνουν την ποινική νομοθεσία, την παρακολούθηση των παιδιών στα σωφρονιστικά ιδρύματα και τη συνεργασία με τα παιδιά που αντιμετωπίζουν κίνδυνο να διαπράξουν ποινικά παραπτώματα. Οι Επιμελητές Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής πρέπει να συνεργάζονται με τις υπηρεσίες κοινότητας στο πλαίσιο της αποστολής τους. Ωστόσο, οι Δημοτικές Κοινωνικές Υπηρεσίες είναι επίσης υποστελεχωμένες και οι υπηρεσίες ψυχικής υγείας για παιδιά στην κοινότητα, οι οποίες διατηρούν επαφή με τον νόμο και τις οικογένειες, σπανίζουν. Η υπηρεσία «Σπίτι του Παιδιού» στερείται επίσης επαρκούς προσωπικού με τις απαραίτητες δεξιότητες. Σχετικά με τους υλικούς πόρους, την επάρκεια υπηρεσιών και υποδομών. Τέλος, το Αυτοτελές Γραφείο Προστασίας Ανηλίκων Θυμάτων «Σπίτι του Παιδιού» δεν λειτουργεί πλήρως, καθώς απαιτούνται κατάλληλες υποδομές και εξοπλισμός.

Επίσης, προβλέπονται μόλις πέντε (05) Αυτοτελή Γραφεία Προστασίας Ανηλίκων Θυμάτων «Σπίτι του Παιδιού» που είναι ανεπαρκή για την κάλυψη όλων των Περιφερειών της χώρας. Επίσης, υπάρχει μόνο ένα Ειδικό Κατάστημα Αγωγής Νέων στην πόλη του Βόλου, ενώ υπάρχουν τρία Ειδικά Καταστήματα Κράτησης Νέων για έφηβα αγόρια και νεαρούς ενήλικες. Προκειμένου να τεθούν σε προτεραιότητα τα σωφρονιστικά μέτρα έναντι της φυλάκισης, θα πρέπει να δημιουργηθούν περισσότερες δομές που εργάζονται σε σωφρονιστικά μέτρα. Χρειάζεται επίσης μια τέτοια δομή για κορίτσια, καθώς αυτήν τη στιγμή 3 κορίτσια βρίσκονται σε ίδρυμα κράτησης γυναικών στη Θήβα και αυτό προβλέπεται στον Ποινικό Κώδικα (άρθ. 122, παρ. 1, στο σημείο XII). Περισσότεροι από τους μισούς εφήβους και νέους υπό κράτηση αποτελούν υπηκόους τρίτων χωρών που δεν μιλούν ελληνικά και έχουν πολιτισμικές και θρησκευτικές πεποιθήσεις διαφορετικές από αυτές των Ελλήνων συγκατοούμενων τους. Το Σωφρονιστικό σύστημα δεν καλύπτει αυτές τις ανάγκες για τους μη ελληνικούς πληθυσμούς και υπάρχει περιορισμένη διαθεσιμότητα διερμηνέων ή/και πολιτισμικών μεσολαβητών σε αυτούς τους θεσμούς. Επίσης, τα σωφρονιστικά ιδρύματα πάσχουν από ελλιπείς κτιριακές υποδομές. Οι χώροι τους δεν έχουν σχεδιαστεί για να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των εφήβων και των νέων. Τα ιδρύματα παρουσιάζουν υπερπληθυσμό, στερώντας από τους εφήβους και τους νέους την ιδιωτικότητα και την ασφάλεια, ενώ η υγιεινή είναι πολύ περιορισμένη. Παρότι η λειτουργία των σχολείων στο εσωτερικό των σωφρονιστικών ιδρυμάτων ανηλίκων, αυτά είναι συνήθως υποστελεχωμένα και δεν καλύπτουν τις εκπαιδευτικές ανάγκες του μη ελληνικού πληθυσμού.

Υπάρχει έκτακτη ανάγκη για κατάρτιση των επαγγελματιών που εργάζονται στο σύστημα δικαιοσύνης και επαγγελματιών που συνεργάζονται με τα παιδιά και τις οικογένειες που έρχονται σε επαφή με το σύστημα δικαιοσύνης, συμπεριλαμβανομένων δικαστών, εισαγγελέων, αστυνομικών αρχών, προσωπικού πρόνοιας, σωφρονιστικού προσωπικού, δικηγόρων και διοικητικού προσωπικού για τα δικαιώματα των παιδιών και τη στοχευμένη στα παιδιά και φιλική προς αυτά δικαιοσύνη. Για παράδειγμα, παρατηρείται έλλειψη επαρκούς κρατικού προσωπικού για την παροχή ψυχοκοινωνικής υποστήριξης και υποστήριξης ψυχικής υγείας στο παιδί και την οικογένεια κατά τη διάρκεια δικαστικών διαδικασιών. Το προσωπικό στα σωφρονιστικά ιδρύματα δεν διαθέτει γενικά δεξιότητες και στερείται κατάρτισης σχετικά με τον τρόπο συνεργασίας και τη διαχείριση εφήβων και τους νέων σε κράτηση.

Επιπλέον, οι δικαστικές διαδικασίες θα πρέπει να αναθεωρηθούν και να μεταρρυθμιστούν ώστε να είναι περισσότερο κατάλληλες για τα παιδιά σε σχέση με την ανάπτυξή τους, περισσότερο ευαίσθητες προς το φύλο, περισσότερο στοχευμένες προς τα παιδιά και περισσότερο φιλικές προς αυτά. Για παράδειγμα, τα παιδιά δεν προστατεύονται από την επαναλαμβανόμενη έκθεση σε διαφορετικά κοινά επαγγελματιών κατά

τη διάρκεια δικαστικών διαδικασιών, καθώς καλούνται συχνά να μιλήσουν ξανά και ξανά σε διαφορετικά άτομα σχετικά με το έγκλημα που έχουν υποστεί, του οποίου έχουν γίνει μάρτυρες ή το οποίο έχουν διαπράξει. Επίσης, δεν υπάρχουν μηχανισμοί ανατροφοδότησης για παιδιά σε καμία δομή και υπηρεσία του συστήματος δικαιοσύνης, προκειμένου να εκφράζουν την άποψή τους, να αναφέρουν την κακοποίηση και να προτείνουν μεταρρυθμίσεις ώστε να εισακούεται επαρκώς η φωνή τους και να εξασφαλίζεται η συμμετοχή τους.

Σε επίπεδο πολιτικής, δεν υπάρχει συγκεκριμένο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για ένα φιλικό προς τα παιδιά σύστημα δικαιοσύνης. Ωστόσο, περιλαμβάνεται σχετική ενότητα στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, που αναπτύσσεται επί του παρόντος. Παρομοίως, δεν υπάρχει σχέδιο κοινωνικής επανένταξης σε κεντρικό, περιφερειακό και δημοτικό επίπεδο για τα παιδιά σε επαφή με το σύστημα δικαιοσύνης και τις οικογένειές τους και τα παιδιά που εξέρχονται από την κράτηση ή σωφρονιστικά ιδρύματα ανηλίκων. Επίσης, δεν έχουν ληφθεί ενέργειες για την αντιστροφή των αρνητικών κοινωνικών στερεοτύπων για τα παιδιά που παραβαίνουν την ποινική νομοθεσία και τις οικογένειές τους. Αυτά τα στερεότυπα είναι ισχυρά στις τοπικές κοινότητες και επηρεάζουν αρνητικά την αποτελεσματική επανένταξη των παιδιών που εξέρχονται από σωφρονιστικά ιδρύματα και επανέρχονται στις τοπικές κοινότητες.

Νέοι (15-24 ετών)

Οι νέοι αποτελούν μια σημαντική πηγή ταλέντου, γνώσεων και προοπτικής. Επομένως, είναι απαραίτητο να καθίστανται διαθέσιμες ευκαιρίες για τους νέους και τους εφήβους, προκειμένου να υπερασπίζονται τα δικαιώματά τους και να συμμετάσχουν ενεργά στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Αυτά τα δικαιώματα βρίσκονται στο επίκεντρο της αποστολής της UNICEF, σε στενή σχέση με την Ατζέντα 2030 και τους Γενικούς Στόχους και μια σαφή προτεραιότητα για την Ελληνική Κυβέρνηση καθώς στρέφεται στο μέλλον σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο. Η Ελληνική Κυβέρνηση, συμβαδίζοντας με την Ευρωπαϊκή Ένωση, έχει αναγνωρίσει τη σημασία των νέων και έχει κάνει βήματα τα τελευταία χρόνια για την προώθηση προγραμμάτων και σχεδιασμού στοχευμένων σε αυτήν την ηλικιακή ομάδα.

Κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, το Ελληνικό Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων παρείχε «συγκεκριμένες, στοχευμένες παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση της υψηλής ανεργίας στους νέους και τη νεανική επιχειρηματικότητα». Οι βασικοί στόχοι του προγράμματος περιλάμβαναν τη δημιουργία θέσεων εργασίας, την ενίσχυση της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης και των προγραμμάτων μαθητείας, τη δημιουργία προγραμμάτων μετάβασης από το σχολείο στην απασχόληση, την ενίσχυση της συμβουλευτικής και του επαγγελματικού προσανατολισμού για νέους και την ενίσχυση της πρόσβασης των νέων στους επιχειρηματικούς τομείς.¹⁸⁸ Από το 2016 και έπειτα, η Ελλάδα έχει εισαγάγει διάφορα μέτρα για τη βελτίωση

της ποιότητας της ΕΕΚ, με έμφαση στη βελτίωση της συσχέτισης της αγοράς εργασίας με τις σπουδές ΕΕΚ, αυξάνοντας την επαγγελματική εκπαίδευση. Συγκεκριμένα, το πρόγραμμα «Μια νέα αρχή στα ΕΠΑΛ» συνέβαλλε πρόσφατα στην αύξηση της συμμετοχής στην επαγγελματική εκπαίδευση, η «Τάξη Μαθητείας», μια νέα επιλογή μετά τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση εγκρίθηκε το 2016 (Νόμος 4386/2016)¹⁸⁹ και από το 2018, οι απόφοιτοι Ειδικών Επαγγελματικών Σχολών μπορούν να εγγραφούν σε τακτικές Σχολές Μαθητείας¹⁹⁰ οι οποίες το 2020 παρείχαν 28 ειδικότητες.

Η Τάξη Μαθητείας παρουσιάστηκε ως παράδειγμα επιτυχούς εφαρμογής έργων του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου σε όλη την Ευρώπη¹⁹¹, προωθώντας τη μαθητεία σε εθνικό επίπεδο ως διαδρομή προς την αριστεία. Τελευταία, η νέα μεταρρύθμιση ΕΕΚ (νόμος 4763/2020) περιλαμβάνει θετικά μέτρα για ΕΕΑΚ, ΕΕΚ, ΔΒΜ σε διαφορετικές εκπαιδευτικές διαδρομές.

Σε περιφερειακό επίπεδο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει κάνει βήματα τα τελευταία χρόνια για να προωθήσει προγράμματα και σχεδιασμό στοχευμένα στη συμμετοχή της νεολαίας. Μεταξύ 2014 και 2020, η ΕΕ παρείχε 250 εκατομμύρια ευρώ σε 57.000 άνεργους νέους στην Ελλάδα.¹⁹² Πολλές από τις προτεραιότητες της Επιτροπής είναι σύμφωνες με τις εθνικές προτεραιότητες για την Ελλάδα.¹⁹³ Το 2017, ξεκίνησε ο Ευρωπαϊκός πυλώνας κοινωνικών δικαιωμάτων με 20 αρχές, βασισμένος σε διάφορες αρχές που αφορούν τους νέους, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων όλων σε δίκαιες εργασιακές συνθήκες και ίση μεταχείριση μαζί με την κοινωνική προστασία και τη συμπερίληψη όλων των Ευρωπαίων πολιτών. Οι ευρωπαϊκές προτεραιότητες εστιάζουν στην ενδυνάμωση των νέων, προκειμένου αυτοί να είναι σε θέση να καλύψουν καλύτερα τις ανάγκες τους και να αντιμετωπίσουν υφιστάμενες και αναδυόμενες προκλήσεις. Η πρωτοβουλία Εγγύηση για τη Νεολαία

(EFN) είναι η σημαντικότερη απόκριση σε επίπεδο πολιτικής για την υποστήριξη των νέων που βρίσκονται εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης (NEET). Αυτή η πρωτοβουλία αξίας 260 εκατομμυρίων ευρώ ξεκίνησε στα τέλη του 2013 και ανέπτυξε προγράμματα «δεύτερης ευκαιρίας» για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, προγράμματα κατάρτισης για τη βελτίωση των δεξιοτήτων και των προσόντων, προγράμματα μαθητείας και περαιτέρω ειδικές δράσεις στοχευμένες σε νέους με αναπηρία. Το έργο εφαρμόζεται σε ολόκληρη την ΕΕ και έχει στόχο τη διευκόλυνση των δομικών μεταρρυθμίσεων και καινοτομιών στον σχεδιασμό πολιτικής σε όλα τα κράτη-μέλη της ΕΕ.¹⁹⁴ Ξεκίνησε για την παροχή υποστήριξης στους νέους που ζουν σε περιφέρειες όπου η ανεργία των νέων είναι υψηλότερη από 25% το 2012 και συνεχίστηκε με περαιτέρω χρηματοδότηση από το 2016 και έπειτα για χώρες που αντιμετωπίζουν παρόμοια κριτήρια ανεργίας. Η Ελλάδα ωφελήθηκε από αυτά τα προγράμματα, με υποστήριξη συνολικά 58.000 νέων ανθρώπων ηλικίας 18-29 ετών.¹⁹⁵

Ο Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής εντόπισε έξι νέες προτεραιότητες για την Επιτροπή για το διάστημα 2019-2024¹⁹⁶ που περιλαμβάνουν την ανεργία των νέων, αναγνωρίζοντας ότι οι «νέοι αντιμετωπίζουν ένα δύσκολο ξεκίνημα στην αγορά εργασίας, αλλά αξίζουν όλες τις δυνατές ευκαιρίες για τη βέλτιστη δυνατή ανάπτυξη τους». Οι προτεραιότητες που αφορούν τους νέους περιλαμβάνουν και το ψηφιακό μέλλον της ΕΕ, καθώς η στρατηγική προσπαθεί να «εξασφαλίσει την επιτυχία της ψηφιακής μεταρρύθμισης για ανθρώπους και επιχειρήσεις» σε μια δομή με ουδέτερο κλιματικό αποτύπωμα της Ευρώπης έως το 2050.

Στην Ελλάδα υπάρχει το Πλαίσιο Στρατηγικής για την Ενδυνάμωση των Νέων, με εφαρμογή την περίοδο 2017-2027, αρχικά υπό την αρμοδιότητα της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς. Από τον Ιούλιο του 2019, το πλαίσιο εντάχθηκε στη Γενική Γραμματεία επαγγελματικής εκπαίδευσης, κατάρτισης και διά βίου μάθησης. Η παρακολούθηση της στρατηγικής περιλαμβάνει επίσης τη σύνταξη μιας Ετήσιας Έκθεσης Προόδου, αλλά δεν είναι σαφές εάν αυτό έχει ξεκινήσει, καθώς δεν υπάρχουν δημοσιευμένες εκθέσεις.

Οι στόχοι και οι σαφώς εκφραζόμενοι δείκτες αυτής της στρατηγικής ευθυγραμμίζονται με την επίτευξη των ΣΒΑ, συμπεριλαμβανομένου ενός οδικού χάρτη για την προώθηση της αυτονομίας των νέων, της ανεξαρτησίας τους και της διευκόλυνσης της μετάβασής τους προς την ενήλικη ζωή, της προσιτής και ποιοτικής εκπαίδευσης, κατάρτισης και μαθητείας, της αξιοπρεπούς εργασίας και ανάπτυξης της νεανικής επιχειρηματικότητας, της

υγείας, πρόνοιας και ευημερίας, της ενίσχυσης της συμμετοχής των νέων στη δημοκρατική ζωή, της μείωσης των ανισοτήτων μεταξύ των νέων και των πόλεων φιλικών προς τα παιδιά και της δημογραφικής ανανέωσης της περιφέρειας. Οι προϋπολογισμοί σε επίπεδο ΕΕ και εθνικό επίπεδο παρέχουν τη χρηματοδότηση και την εφαρμογή του πλαισίου μέσω μεμονωμένων προγραμμάτων που θα κριθούν αξιολογητικά και με βάση τους στοχευόμενους δικαιούχους και την εξέλιξη του έργου.¹⁹⁷

Πληθυσμός NEET στην Ελλάδα

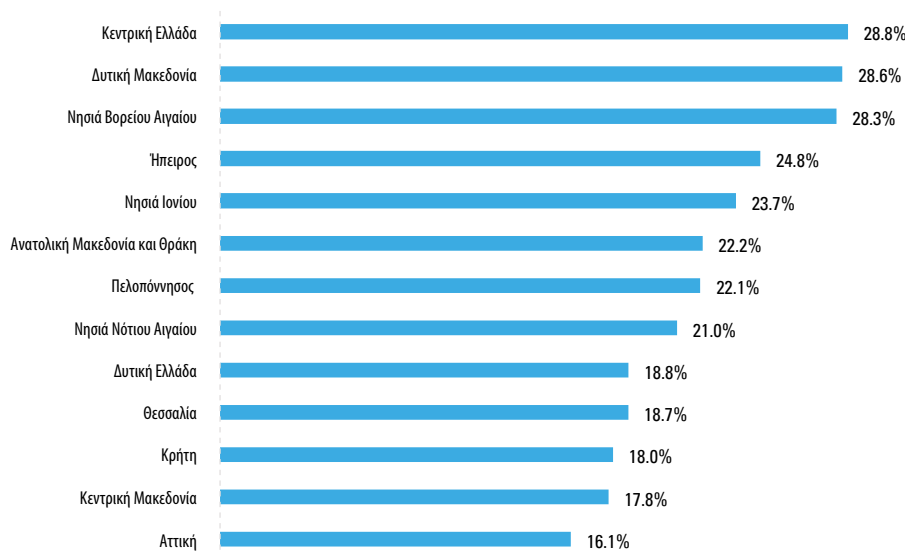
Ο όρος NEET αποτυπώνει μια εμπειρική κατηγορία περιθωριοποίησης των νέων με περισσότερο ολιστικό τρόπο από τις συμβατικές μετρήσεις αποκλεισμού, όπως το ποσοστό ανεργίας¹⁹⁸ και αφορά τους νέους που δεν εργάζονται και δεν έχουν λάβει επίσημη ή ανεπίσημη εκπαίδευση ή κατάρτιση κατά τις 4 εβδομάδες πριν από την πραγματοποίηση των ερευνών. Το 2019, 19,1% των Ελλήνων νέων δηλώθηκε στην κατηγορία NEET.¹⁹⁹

Η Ελλάδα, με 35,2% των νέων (15-24 ετών) εκτός εργασίας το 2019²⁰⁰ παρουσιάζει το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας νέων στην ομάδα ΕΕ-27. Οι βελτιώσεις τα τελευταία χρόνια υποδεικνύουν μια σαφή αιτιολογική σύνδεση, τουλάχιστον εν μέρει, με τις δημοσιονομικές και οικονομικές προκλήσεις που έχει αντιμετωπίσει η χώρα την τελευταία δεκαετία.

Αξίζει να σημειωθούν οι διαφορές που παρατηρούνται στις 13 Περιφέρειες της Ελλάδας σε NEET και τα ποσοστά ανεργίας των νέων (15-24 ετών). Για παράδειγμα, το 2019, τα υψηλότερα ποσοστά NEET (15-24) παρατηρήθηκαν στην Κεντρική Ελλάδα (28,8%), τη Δυτική Μακεδονία (28,6%) και το Βόρειο Αιγαίο (28,3%).

Σχήμα 7:

ΕΕΑΚ (15-24) (Εκτός δομών απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης) ανά Περιφέρεια (2019)

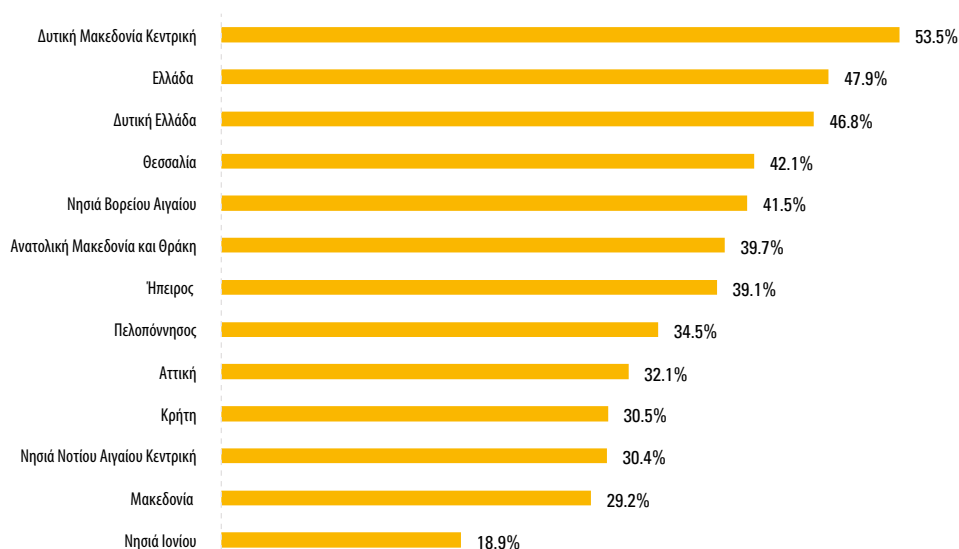

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Σε ένα πλαίσιο οικονομικής ανάκαμψης μετά από την κρίση, τα στοιχεία απασχόλησης βελτιώθηκαν, με τα ποσοστά απασχόλησης να αυξάνονται κατά 8,4 ποσοστιαίες μονάδες την περίοδο 2014-2017 (55,8% το 2017). Το ποσοστό ανεργίας στον γενικό πληθυσμό υποχώρησε στο 16,8% το 2020²⁰¹ και η κατάσταση στην αγορά εργασίας για τους νέους βελτιώνεται. Από το αποκορύφωμά της στο 60% στα μέσα του 2013, η ανεργία των νέων υποχώρησε στο 35,2% το 2019. Ωστόσο, παρατηρούνται μεγάλες διαφορές στην ανεργία των νέων (15-24)

μεταξύ περιφερειών, γεγονός που υποδεικνύει ένα ζήτημα ισότητας, καθώς συγκεκριμένες τοποθεσίες όπως η Δυτική Μακεδονία, η Κεντρική Ελλάδα και η Δυτική Ελλάδα φαίνεται να παρουσιάζουν ανεργία σχεδόν στο ήμισυ του πληθυσμού των νέων (15-24).

Σχήμα 8:
Ανεργία νέων (15-24) ανά Περιφέρεια (2019)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Οι νομοθετικές εξελίξεις περιλαμβάνουν την κρατική αύξηση του κατώτατου μισθού (κατά 10,1%) τον Φεβρουάριο του 2019 και την κατάργηση του υπο-κατώτατου μισθού για νέους ηλικίας κάτω των 25 ετών. Ωστόσο, αυτό μπορεί να επηρεάσει αρνητικά συγκεκριμένες ομάδες εργαζόμενων, όπως αυτοί με χαμηλές δεξιότητες και οι νέοι²⁰² καθώς και η πλέον ευάλωτη ομάδα NEET, οι νέοι ηλικίας 25-29 ετών. Παρατηρείται επίσης έμφυλο κενό, με τις γυναίκες να είναι 10-15% πιθανότερο να ανήκουν στην ομάδα NEET από τους άντρες.²⁰³ Το 2017, το ποσοστό απασχολούμενων αντρών ήταν 15,9% και το ποσοστό απασχολούμενων γυναικών ήταν 12,4% (στα άτομα ηλικίας 15-24 ετών). Γεωγραφικά, τα ποσοστά NEET μεταξύ αστικών και παράκτιων περιοχών παρουσιάζουν σημαντική διαφορά έως και 25% υψηλότερου πληθυσμού NEET στις τελευταίες.²⁰⁴

Το επίπεδο ανεργίας για τον ενεργό πληθυσμό (15-74 ετών) που έχει ολοκληρώσει τριτοβάθμια εκπαίδευση (επίπεδα 5-8) ήταν 12,2% το 2019 (υψηλότερο από τον μέσο όρο του 6,4% σε ΕΕ-28). Η ανεργία στους νέους που έχουν ολοκληρώσει ανώτερη δευτεροβάθμια και μη τριτοβάθμια εκπαίδευση μετά τη δευτεροβάθμια (επίπεδα 3-4) ήταν 19,7% με μέσο όρο 5,7% σε ΕΕ-28. Σημαντική αύξηση στην ανεργία παρατηρείται μεταξύ των ατόμων που δεν ολοκληρώνουν την κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (επίπεδα 0-2) ή έχουν ολοκληρώσει μόνο το δημοτικό σχολείο: 21,0% (σε σύγκριση με τον μέσο όρο 12,4% ΕΕ-28).²⁰⁵ Αυτά τα δεδομένα υποδεικνύουν ότι η συμμετοχή στον πλήρη κύκλο της εκπαίδευσης μπορεί να αυξήσει τις προοπτικές απασχόλησης.

15% των αντρών και 11% των γυναικών ηλικίας 15-24 ετών είναι εγγεγραμμένοι σε προγράμματα επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης στην Ελλάδα,²⁰⁶ ποσοστά ελαφρώς χαμηλότερα από τον μέσο όρο του 19% στον ΟΟΣΑ για άντρες και 16% για τις γυναίκες. Ωστόσο, παρατηρείται βελτίωση τα τελευταία χρόνια, που μπορεί να καταλογιστεί στην εξέλιξη του προγράμματος μαθητείας. Οι νέοι μπορούν να συμμετάσχουν στην επαγγελματική κατάρτιση έως και την ηλικία των 29 ετών, αφού ολοκληρώσουν τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Το επίπεδο πρόσβασης στην απασχόληση μετά από την ολοκλήρωση της επαγγελματικής κατάρτισης είναι χαμηλό (15,7% για συνεχιζόμενη επαγγελματική εκπαίδευση και 21,8% για αρχική επαγγελματική εκπαίδευση). Η διατήρηση θέσεων εργασίας είναι επίσης πολύ χαμηλή: μέσος όρος 81,5% όσων βρήκαν θέση εργασίας μετά από επαγγελματική κατάρτιση την έχασαν τους επόμενους 18 μήνες.²⁰⁷

Σε μια έρευνα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής του 2017,²⁰⁸ ένας στους δύο Έλληνες νέους ανέφερε την εκπαίδευση με τη μορφή δεξιοτήτων ως κορυφαία προτεραιότητα για την ΕΕ, ενώ το 27% αναγνώριζε την απασχόληση ως κορυφαία προτεραιότητα. Εκτός από τις επαγγελματικές σχολές του ΟΑΕΔ, υπάρχει περιορισμένη διαθεσιμότητα προγραμμάτων μαθητείας για νέους ηλικίας 15-18 ετών, με τα περισσότερα να απευθύνονται σε νέους άνω των 18 ετών. Ωστόσο, το 2020 η Microsoft Corp. ανακοίνωσε την πρωτοβουλία «GR for Growth», μια σημαντική εξέλιξη με παροχή 100.000 θέσεων εργασίας σε ανθρώπους στην Ελλάδα στον τομέα της ψηφιακής τεχνολογίας έως το 2025.²⁰⁹ Περαιτέρω πρωτοβουλίες πολιτικής περιλαμβάνουν το «ReBrain Greece» και εκστρατείες στα ΜΜΕ για την επικοινωνία και την αλληλεπίδραση με τον πληθυσμό NEET, ενώ έχουν ξεκινήσει και προσπάθειες για την παροχή Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης (συμπεριλαμβανομένης της παρακολούθησης των δράσεων κατάρτισης), όπως αναφέρεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην ανασκόπηση Εγγυήσεων για τη Νεολαία.

Πρόσφατα εφαρμόστηκε νόμος (4763/2020) για τη ρύθμιση του Εθνικού Συστήματος Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Κατάρτισης και Διά Βίου Μάθησης. Πρόθεση του νόμου είναι να ενδυναμώσει τη συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων, να ενισχύσει την ελκυστικότητα των ΕΕΚ και να καταργήσει τις σημαντικές επικαλύψεις σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο διακυβέρνησης, καθώς και να επιτύχει γενική ικανοποίηση των αναγκών της ελληνικής οικονομίας.

Συμμετοχή των νέων

Η συμμετοχή των νέων αποτελεί ένα θεμελιώδες δικαίωμα. Αποτελεί μία από τις κατευθυντήριες γραμμές της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (άρθρο 12) και επαναδιατυπώνεται σε πολλές άλλες Συμβάσεις και Διακηρύξεις. Μέσω της ενεργούς συμμετοχής και της ανάπτυξης των δεξιοτήτων ζωής, των γνώσεων για τα ανθρώπινα δικαιώματα και της ιδιότητας του πολίτη, οι νέοι ενδυναμώνονται για να διαδραματίσουν έναν θετικό ρόλο στη δική τους ανάπτυξη, καθώς και σε αυτή των κοινοτήτων τους. Προκειμένου να συμμετάσχουν αποτελεσματικά, οι νέοι θα πρέπει να διαθέτουν τα κατάλληλα εργαλεία, όπως ενημέρωση και εκπαίδευση σχετικά με τα πολιτικά δικαιώματά τους και πρόσβαση σε αυτά.²¹⁰ Η Ευρωπαϊκή Ένωση, αναγνωρίζοντας τη σημασία των νέων, έχει επίσης τονίσει την αναγκαιότητα ενθάρρυνσής τους για συμμετοχή στη δημοκρατική ζωή της Ευρώπης.²¹¹

«Τα σχολεία δεν προωθούν τη συμμετοχή. Επομένως, είναι ζωτικής σημασίας να δημιουργήσουμε μια ισχυρή κοινότητα ή και έναν ψηφιακό χώρο αλληλεπίδρασης που θα είναι προσβάσιμος από όλους και θα συνδέει τη συμμετοχή με τη δράση.»

– Διαβούλευση παιδιών και νέων, Ελλάδα 2021

Στην Ελλάδα, ο νόμος 3443/2006 εισήγαγε τα τοπικά συμβούλια νέων με στόχο την ενδυνάμωση της συμμετοχής των νέων άνω των 15 ετών στη διαχείριση τοπικών ζητημάτων.²¹² Με βάση τη συμμετοχή των ίδιων των νέων,

η πρόσφατη Στρατηγική της ΕΕ για τη Νεολαία παρέχει ένα πλαίσιο για συνεργασία σε επίπεδο πολιτικής σε τρεις βασικούς τομείς δράσης: συμμετοχή, σύνδεση, ενδυνάμωση, το διάστημα 2019-2027.²¹³ Οι σχετικοί φορείς είναι, μεταξύ άλλων, τα κράτη-μέλη της ΕΕ, οι σχετικοί φορείς της Ευρωπαϊκής Ένωσης και λοιποί διεθνείς οργανισμοί, όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης, τοπικές και περιφερειακές αρχές, συμβούλια νέων, οργανώσεις νέων, οργανώσεις που εργάζονται με νέους, οργανωτές δραστηριοτήτων για νέους, ερευνητές για νέους και φορείς της κοινωνίας των πολιτών, καθώς και δομές των προγραμμάτων Erasmus+ και του Ευρωπαϊκού Σώματος Αλληλεγγύης και των προγραμμάτων που ακολούθησαν.

«Πρέπει να έχουμε φωνή. Πολλές φορές νιώθουμε ότι οι γονείς και οι δάσκαλοί μας δεν μας ακούν.

Είναι σαν να μην μας σέβονται, σαν να πιστεύουν ότι δεν είμαστε αρκετά ώριμοι για να εκφράσουμε την άποψή μας.»

– Διαβούλευση παιδιών και νέων, Ελλάδα 2021

Η κοινωνική συμμετοχή παιδιών και νέων ατόμων και η συμμετοχή τους στη λήψη αποφάσεων δεν μετριέται τακτικά ή ολοκληρωμένα στην Ελλάδα ή την ομάδα ΕΕ-27. Με βάση το Έκτακτο Ευρωβαρόμετρο για τους Νέους (2017), 46% των νέων στην Ελλάδα ανέφεραν ότι έχουν συμμετάσχει σε τουλάχιστον μία από τις οκτώ δραστηριότητες που συνδέονται με κοινωνική και πολιτική συμμετοχή τους προηγούμενους 12 μήνες.

Το Έκτακτο Ευρωβαρόμετρο διαπίστωσε ότι το 24% των νέων που ερωτήθηκαν είχαν συμμετάσχει σε αθλητικό σύλλογο τους προηγούμενους 12 μήνες και 14% σε κάποια λέσχη που προσφέρει δραστηριότητες αναψυχής ή σε κάποια οργάνωση νεολαίας. Αυτά τα στοιχεία είναι και τα δύο ελαφρώς χαμηλότερα από τους μέσους όρους του 29% και 20% αντίστοιχα στην ΕΕ.²¹⁴ Μόλις 5% των Ελλήνων νέων που ερωτήθηκαν είχαν συμμετάσχει σε πολιτική οργάνωση ή πολιτικό κόμμα (σε σύγκριση με 7% σε επίπεδο ΕΕ) και 14% σε μη κυβερνητική οργάνωση (ΕΕ: 12%). Η συμμετοχή των νέων στις εκλογές είναι ελαφρώς χαμηλότερη σε σύγκριση με τους μέσους όρους στην ΕΕ, με 38% να έχει συμμετάσχει σε εκλογές τοπικού επιπέδου (ΕΕ 44%), 21% σε εκλογές περιφερειακού επιπέδου (ΕΕ 31%) και 44% σε εκλογές εθνικού επιπέδου (ΕΕ 43%). Από το 16% που δεν ψήφισε σε εκλογές, τρεις στους τέσσερις είχαν το αντίστοιχο δικαίωμα, ενώ το ένα τρίτο δεν είχε συμπληρώσει το όριο ηλικίας για να έχει δικαίωμα ψήφου.

«Λέμε ότι η φωνή μας ακούγεται και πολλές φορές εκφράζουμε τις απόψεις μας σε διάφορες συζητήσεις... αλλά νιώθω ότι οι πολιτικές είναι συχνά προκαθορισμένες και τίποτα δεν φαίνεται να αλλάζει.»

– Διαβούλευση παιδιών και νέων, Ελλάδα 2021

Παρά την παρουσία νομικών διατάξεων σχετικά με τα ζητήματα των νέων, δεν υπάρχει επίσημος ορισμός ή νομικό πλαίσιο για τους νέους στην Ελλάδα. Δεν υπάρχουν διαθέσιμα δεδομένα από την Eurostat για τα πρόσφατα χρόνια (τα πλέον πρόσφατα δεδομένα αφορούν το 2006) ούτε διαχωρισμένα/ αναλυτικά δεδομένα για τη συμμετοχή σε αθλητικές ή πολιτιστικές δραστηριότητες για τα τελευταία πέντε χρόνια. Ωστόσο, ο εθελοντισμός των νέων υφίσταται ως κοινωνική πρακτική. Συνιστά ένα ακέραιο μέρος του εκπαιδευτικού και προνοιακού έργου και διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην υποστήριξη της ασφαλούς και υγιούς μετάβασης των νέων στην ενήλικη ζωή.

Ο εθελοντισμός αποτελεί μια μορφή συμμετοχής που βασίζεται στην αίσθηση αλληλεγγύης μεταξύ των νέων και άλλων ομάδων. Ο εθελοντισμός αποτελεί επίσης ένα μέσο συμμετοχής σε άλλες σφαίρες της δημοκρατικής ζωής, από την εκπαίδευση έως την απασχόληση.²¹⁵ Ωστόσο, δεν υπήρχε εθνικός ορισμός του εθελοντισμού, μέχρι τη δημοσίευση του Στρατηγικού Πλαισίου για την Ενίσχυση των Νέων το 2018. Η πρόσφατη οικονομική κρίση επιδείνωσε το πρόβλημα της ένταξης των νέων στην αγορά εργασίας στην ΕΕ και η Ελλάδα επλήγη δυσανάλογα, γεγονός που μπορεί επίσης να οδηγήσει στη μείωση των κινήτρων προς τους νέους για τη συμμετοχή σε εθνικές πρωτοβουλίες, καθώς αισθάνονται ότι οι ανάγκες και οι απόψεις τους δεν λαμβάνονται υπόψη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5.

ΘΕΜΑΤΙΚΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ

5. Θεματικά κεφάλαια

Οι Ρομά στην Ελλάδα

Τα διαθέσιμα επίσημα στοιχεία για τους Ρομά στην Ελλάδα γενικά και ειδικά για τα παιδιά σε σχέση με τα δικαιώματά τους, συμπεριλαμβανομένων εκείνων της παιδείας, της υγείας και της διατροφής καθώς και της πρόσβασης σε αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης, είναι περιορισμένα. Το γεγονός αυτό καθιστά τα παιδιά Ρομά ιδιαίτερα ευάλωτα καθώς παραμένουν μη ορατά στις ελληνικές αρχές. Το 2017, το ελληνικό κράτος πραγματοποίησε χαρτογράφηση των τύπων διαμονής των Ρομά και διαπίστωσε ότι υπήρχαν οικισμοί Ρομά σε 354 περιοχές με συνολικό πληθυσμό 104.210. Οι τύποι διαμονής ταξινομήθηκαν σε τρεις κατηγορίες σύμφωνα με τις συνθήκες διαβίωσης. 76 τύποι διαμονής είναι οικισμοί, 159 είναι συνδυασμός οικισμών και καταυλισμών και 119 είναι φτωχές και με στερήσεις συνοικίες.

Οι Ρομά θεωρούνται ευάλωτη ομάδα εντός του πληθυσμού (Νόμος 4019/2011, άρθ. 1, παρ. 4). Η Ελληνική Κυβέρνηση έχει κάνει βήματα για την κάλυψη των αναγκών αυτού του περιθωριοποιημένου πληθυσμού, μέσω μιας Εθνικής Στρατηγικής για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά (2011-2020)²¹⁶ και του Σχεδίου Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά (2017-2021) σύμφωνα με το Πλαίσιο της ΕΕ για Εθνικές Στρατηγικές Ένταξης των Ρομά έως το 2020.²¹⁷ Το τρέχον Σχέδιο Δράσης εστιάζει σε βασικούς τομείς εκπαίδευσης, απασχόλησης, υγειονομικής περίθαλψης και στέγασης σε γεωγραφικές περιοχές όπου υπάρχουν συγκεντρωμένοι αριθμοί Ρομά. Το Ενοποιημένο Εθνικό Σχέδιο Δράσης του 2001 για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά προηγήθηκε του τρέχοντος Σχεδίου Δράσης, αλλά η ουσιαστική εφαρμογή του ήταν περιορισμένη και κατακεραματισμένη.²¹⁸

Το 2019 η ΕΕ υιοθέτησε ένα ψήφισμα για ένα Στρατηγικό Πλαίσιο για τις Εθνικές Στρατηγικές Ένταξης των Ρομά.²¹⁹ Το 2020 ακολουθεί έρευνα που διενεργείται από τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η οποία στηρίζεται στη συλλογή και τη σύγκριση δεδομένων σε οκτώ κράτη-μέλη της ΕΕ (και δύο υπό προσχώρηση χώρες). Η έρευνα συλλέγει πληροφορίες σχετικές με τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες των Ρομά και τις εμπειρίες τους σχετικά με διακρίσεις, παρενόχληση και βία, συμπεριλαμβανομένων όσων κινητοποιούνται από τον ρατσισμό και εξυπηρετούν ως βάση για την ατζέντα ένταξης μετά το 2020, με τα αποτελέσματα να αναμένονται στα μέσα του 2021. Πρόσφατα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υιοθέτησε το Στρατηγικό Πλαίσιο ΕΕ για την Ισότητα, την Ένταξη και τη Συμμετοχή των Ρομά 2020-2030, ένα νέο 10ετές σχέδιο για την υποστήριξη των Ρομά στην ΕΕ, ενώ περιλαμβάνεται και μια πρόταση για εφαρμογή σύστασης του Συμβουλίου. Σε αυτό το πλαίσιο, όλες οι κυβερνήσεις της ΕΕ θα πρέπει πλέον να ξεκινήσουν (ή να συνεχίσουν) την ανάπτυξη ισχυρών εθνικών στρατηγικών πλαισίων Ρομά. Υπό αυτό το πρίσμα, η Ελλάδα έχει ξεκινήσει να αναπτύσσει μια Στρατηγική για τους Ρομά μετά το 2020, η οποία θα πρέπει να υποβληθεί στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή έως τον Σεπτέμβριο του 2021.

Ο οικιστικός διαχωρισμός και οι αναγκαστικές εξώσεις πλήττουν τις ζωές των Ρομά σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες για δεκαετίες, εάν όχι για αιώνες. Οι Ρομά συχνά αποστασιοποιούνται και αποκλείονται από άλλα μέρη της ελληνικής κοινωνίας, ζώντας σε απομονωμένους οικισμούς και αντιμετωπίζοντας πολλαπλό και διασυνδεδεμένο διαχωρισμό, περιορισμένη πρόσβαση στην εκπαίδευση, αναγκαστικές εξώσεις και συστημικές διακρίσεις, στοιχεία που οδηγούν στη φτώχεια και τον αποκλεισμό.²²⁰ Υπάρχουν περιορισμένα στεγαστικά προγράμματα και οι οικισμοί των Ρομά είναι συχνά παραμελημένοι, με κακές συνθήκες απολύμανσης και υγιεινής.²²¹ Μεταξύ των ενηλίκων Ρομά, η απουσία επίσημων εγγράφων αστικοδημοτικής κατάστασης επηρεάζει άμεσα την ικανότητά τους να έχουν πρόσβαση σε επίσημη απασχόληση. Τα τελευταία 5 χρόνια αποσύρθηκε ο νόμος που επέτρεπε σε «πλανόδιους πωλητές» να λαμβάνουν επίσημη άδεια για την πώληση των προϊόντων τους στον δρόμο. Αυτό επηρέασε άμεσα πολλούς Ρομά και τους ανάγκασε να συνεχίσουν την εργασία τους παράνομα, απουσία άλλων ευκαιριών απασχόλησης.

Οι πληθυσμοί των Ρομά βιώνουν μεγαλύτερη φτώχεια, ανεργία, υποτυπώδη στέγαση, αναλφαβητισμό και κοινωνικό αποκλεισμό σε σύγκριση με τους πληθυσμούς της πλειονότητας.²²² Αυτό οδηγεί σε χαμηλότερη υγεία και μικρότερο προσδόκιμο ζωής, με μακροχρόνιες επιπτώσεις της έκθεσης σε ανεπαρκή υγεία και διατροφή, παραμέληση, φτώχεια και κακοποίηση. Κοινωνικοοικονομικοί παράγοντες και η ανεπαρκής ένταξη των ομάδων Ρομά πυροδοτούν ένα μεγάλο εύρος στερήσεων και υψηλότερων ποσοστών θνησιμότητας και χαμηλότερου ποσοστού προσδόκιμου ζωής.

Οι πολλαπλές εμπειρίες που βιώνουν οι Ρομά στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια της παιδικής τους ηλικίας (δηλ. παιδιά που ζουν σε σπίτια, παιδιά που ζουν σε διαχωρισμένες περιοχές, παιδιά που μετακινούνται, παιδιά που παρακολουθούν επίσημη εκπαίδευση, παιδιά που παρακολουθούν οριακά επίσημη εκπαίδευση, παιδιά εκτός σχολείου, εργασία παιδιών με τη μορφή εκμετάλλευσης, εργασία παιδιών που κρίνεται απαραίτητη για την επιβίωση της οικογένειας, εργασία παιδιών ως συνήθης οικογενειακή παράδοση) σε συνδυασμό με τους γάμους και τις εγκυμοσύνες ανηλίκων δημιουργούν πολλαπλές μορφές και επίπεδα στερήσεων για τα παιδιά και τους νέους. Επίσης, τα περισσότερα παιδιά και νέοι Ρομά καλούνται να αναλάβουν διάφορες ευθύνες στην οικογένεια και την κοινότητα, με βάση την ηλικία και το φύλο τους. Η εκμάθηση δεξιοτήτων με συμμετοχή στις διαδικασίες και η δημιουργία εμπειρικών γνώσεων σε συνδυασμό με τα παραπάνω εμποδίζουν τη συστηματική φοίτηση στο σχολείο, ιδιαίτερα στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Αναγνωρίζοντας τα παραπάνω και λαμβάνοντας υπόψη και την έμφαση που δίνουν οι Ρομά στις οικογενειακές παραδόσεις και τη μάθηση μέσω συμμετοχής στις πρακτικές διαδικασίες, ο προγραμματισμός της εκπαιδευτικής συμπερίληψης και εργασιακής κατάρτισης των Ρομά θα μπορούσε να προσανατολιστεί στη δημιουργία πολιτισμικά ευαίσθητου παιδαγωγικού υλικού που ενισχύει τις γνώσεις και τις δεξιότητές τους με συμμετοχικούς τρόπους.

«Πολλά παιδιά Ρομά, όπως εγώ, δεν έχουμε την ευκαιρία να συμμετάσχουμε σε εξ αποστάσεως διδασκαλία και μένουμε στην ίδια τάξη λόγω απουσιών.»

– Διαβούλευση παιδιών και νέων, Ελλάδα 2021

Ο συστημικός διαχωρισμός στα σχολεία συνιστά μορφή διάκρισης. Ωστόσο, αυτή η πρακτική συνεχίζεται σε όλη την ελληνική επικράτεια. Παρά τις υποχρεώσεις που προβλέπονται στο Άρθρο 28(1) της ΣΔΠ σχετικά με την παροχή υποχρεωτικής και δωρεάν πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σε όλους, τα παιδιά Ρομά έχουν συχνά περιορισμένη πρόσβαση στα σχολεία λόγω των απομονωμένων οικισμών στους οποίους ζουν, στους οποίους η είσοδος και η έξοδος ενδέχεται να καταστούν δυσπρόσιτες λόγω κακοκαιρίας και να αποτρέψουν μετακίνηση προς και από το σχολείο, μειώνοντας αντίστοιχα τη φοίτηση.²²³ 29% των παιδιών Ρομά στην Ελλάδα ολοκληρώνουν την πρωτοβάθμια εκπαίδευση και μόλις 2% ολοκληρώνουν τη δευτεροβάθμια και ανώτατη εκπαίδευση. Η Ελλάδα να κατατάσσεται σταθερά σε χαμηλές θέσεις στον τομέα της εκπαίδευσης μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών με ομάδες Ρομά.²²⁴ Η μεσοπρόθεσμη ανασκόπηση του Πλαισίου της ΕΕ για Εθνικές Στρατηγικές Ένταξης των Ρομά έως το 2020 σχολιάζει την πρόοδο που έχει σημειωθεί στις ευρωπαϊκές χώρες (χωρίς να παρέχει διαχωρισμό ανά χώρα) στην πρόσβαση στην εκπαίδευση, κυρίως σε ότι αφορά την προσχολική εκπαίδευση από το 2011 και τη μείωση στη μαθητική διαρροή (από 87% σε 68%). Ωστόσο, παρατηρείται επίσης αύξηση (από 10% σε 15%) των μαθητών Ρομά που φοιτούν σε σχολεία όπου «όλοι οι συμμαθητές είναι Ρομά».²²⁵ Ο θεσμός των «Ζωνών Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας» που δημιουργήθηκε το 2010 (Νόμος 3879/2010) θεωρείται ένα θεμελιώδες μέτρο πολιτικής για ίση πρόσβαση των ευάλωτων ομάδων στην εκπαίδευση, συμπεριλαμβανομένων των Ρομά. Επίσης, εξειδικευμένα προγράμματα εκπαίδευσης για τα παιδιά Ρομά, όπως το πρόγραμμα «Ένταξη και εκπαίδευση για παιδιά Ρομά» εφαρμόζονται σε συνεργασία με τα ελληνικά πανεπιστήμια για ενίσχυση της πρόσβασης και της παραμονής των Ρομά στην εκπαίδευση.

Η υποστήριξη στους πληθυσμούς Ρομά παρέχεται μέσω των Κέντρων Κοινότητας που ιδρύθηκαν με τον νόμο 4368/2016 και παρέχουν υπηρεσίες σε συνεργασία με τις κοινωνικές υπηρεσίες της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Τα κέντρα αυτά παρέχουν ειδικές υπηρεσίες για την υποστήριξη ευάλωτων ομάδων. Το 2019 λειτουργούσαν 50 τέτοια κέντρα για Ρομά σε όλη την Ελλάδα. Οι πληθυσμοί Ρομά στην Ευρώπη αντιμετωπίζουν βαθιά ριζωμένες προκαταλήψεις και ρατσισμό, γεγονός που καθιστά την περιθωριοποίηση των ομάδων Ρομά «κοινωνικά αποδεκτή» από τους κύριους πληθυσμούς.²²⁶ Όσον αφορά τις κοινωνικές νόρμες, ορισμένες οικογένειες Ρομά δεν πιστεύουν στη σημασία της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης για τα παιδιά τους πέραν της εξασφάλισης βασικών επιπέδων γνώσεων σε μαθηματικά και γλώσσα. Παρότι υπάρχει διαθεσιμότητα σχολικών δεδομένων σχετικά με τα ποσοστά εγγραφής, δεν υπάρχει μηχανισμός παρακολούθησης της πραγματικής παρουσίας και συμμετοχής.

Τα κορίτσια είναι λιγότερο πιθανό να ολοκληρώσουν την εκπαίδευσή τους από τα αγόρια, καθώς τα παραδοσιακά πρότυπα συνεχίζουν να επιβάλλουν οικιακούς ρόλους σε αυτά. Γάμοι μεταξύ ανηλίκων και κανονισμένοι γάμοι συνεχίζουν να λαμβάνουν χώρα, με σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία και την ευημερία των κοριτσιών, αλλά εξακολουθούν να μην καταγράφονται. Η μαθητική διαρροή και η πρόωγη διακοπή του σχολείου, σε συνδυασμό με την περιορισμένη κρατική εποπτεία, προκαλούν ανάλογη αύξηση της έκθεσης των παιδιών στην παιδική εργασία, τον κοινωνικό αποκλεισμό, τη φτώχεια και τις επιπτώσεις κακής υγείας.

Οι προηγούμενες πολιτικές με στόχο τη συμπερίληψη υπήρξαν κατακερματισμένες και ασυνεχείς. Επίσης, το περιεχόμενό τους ήταν γενικό και δεν λάμβανε υπόψη το γεγονός ότι οι Ρομά στην Ελλάδα δεν αποτελούν έναν ομοιογενή πληθυσμό, αφού οι διάφορες κοινότητές τους έχουν διαφορετικές ανάγκες και χαρακτηριστικά. Επιπροσθέτως, η έλλειψη συμμετοχής των ομάδων Ρομά στη διαδικασία λήψης αποφάσεων σε κεντρικό επίπεδο δημιούργησε έλλειψη εμπιστοσύνης και καλής θέλησης μεταξύ αυτών των κοινοτήτων και του κράτους.

Η αξιολόγηση των διαθέσιμων ποιοτικών δεδομένων²²⁷ σε συνδυασμό με τη χρήση ποσοτικών δεδομένων στον ορισμό στόχων, τον σχεδιασμό και την εφαρμογή των προγραμμάτων συμπερίληψης των Ρομά είναι ζωτικής σημασίας προκειμένου να αναγνωριστούν οι σχετικές προκλήσεις και ευκαιρίες. Ως προς αυτήν την κατεύθυνση, χρειάζεται να κατανοηθούν καλύτερα η δομή των οικογενειών και ομάδων Ρομά, οι διεργασίες των οικογενειακών παραδόσεων και γνώσεων, καθώς και οι έμφυλοι και ηλικιακοί ρόλοι, συμπεριλαμβανομένων των ρόλων των παιδιών, εντός της οικογένειας και του εκτεταμένου συγγενικού δικτύου. Εφόσον γίνουν καλύτερα κατανοητοί αυτοί οι παράγοντες, θα είναι δυνατό να αναγνωριστούν στον σχεδιασμό των προγραμμάτων οι έμφυλες και ηλικιακές ασυμμετρίες, τόσο εντός της οικογένειας όσο και στην ευρύτερη κοινωνία, οι οποίες δημιουργούν πολλαπλές ασυμμετρίες και στην ίση πρόσβαση των Ρομά σε προγράμματα και υπηρεσίες συμπερίληψης. Είναι εξίσου σημαντικό να αναγνωριστούν τόσο οι τομείς στους οποίους ευάλωτοι Ρομά (όπως παιδιά, έφηβοι, γυναίκες και ηλικιωμένοι) μπορεί να εκτίθενται σε συγκεκριμένες μορφές αποκλεισμού, διακρίσεων και βίας, όσο και η πιθανή δυνατότητα ενίσχυσής τους σε ευρύτερα πλαίσια που έχουν σημασία για τη δημιουργία προγραμμάτων συμπερίληψης και απόκτησης δεξιοτήτων σε τομείς όπως η υγεία και η διατροφή, η εκπαίδευση, η απασχόληση, οι γάμοι και οι εγκυμοσύνες ανηλίκων κ.λπ.

Δεν μιλούν όλοι οι Ρομά την ίδια διάλεκτο ρομανί. Η ενημέρωση σχετικά με τις υπηρεσίες και η πρόσβαση σε αυτές καλύπτονται εν μέρει από ΜΚΟ που παρέχουν πολιτισμικούς διαμεσολαβητές για βελτίωση της παροχής υπηρεσιών στους Ρομά. Επιπλέον, για όσους Ρομά δεν μιλούν ελληνικά, η γλώσσα αποτελεί φραγμό στην ενημέρωση των γονέων σχετικά με τις διαθέσιμες υπηρεσίες και τις ευθύνες τους ως υπεύθυνοι για τα παιδιά τους. Αυτό το γεγονός με τη σειρά του οδηγεί στον αποκλεισμό των παιδιών από σημαντικές αναπτυξιακές και μαθησιακές ευκαιρίες. Έρευνες έχουν προσφέρει πληροφορίες για τα τρέχοντα διαθέσιμα προγράμματα περιφερειακής δράσης που είναι διαθέσιμα μόνο σε δύο περιφέρειες (Κεντρική Μακεδονία και Πελοπόννησος). Ωστόσο, δεν είναι σαφής ο βαθμός στον οποίο εφαρμόστηκαν αυτά τα σχέδια δράσης ή ποια αποτελέσματα επιτεύχθηκαν. Παρότι τα τελευταία είκοσι χρόνια έχουν εφαρμοστεί πολλαπλά προγράμματα για τους Ρομά, παρατηρείται έλλειψη στοιχείων σχετικά με τα αποτελέσματα, την παρακολούθηση και τη βιωσιμότητά τους.

Στην ελληνική κοινωνία, διάφορα αφηγήματα συνεχίζουν να δημιουργούν αρνητικές εντυπώσεις για τους Ρομά στα ΜΜΕ και στη φρασεολογία που χρησιμοποιείται σε πολιτικές και νομοθεσία. Πολλοί επαγγελματίες σε

Βασικές θέσεις στην υγεία, τις δημόσιες υπηρεσίες και την εκπαίδευση συνεχίζουν να επιδεικνύουν αρνητική στάση προς τους Ρομά, γεγονός που μειώνει την πρόσβασή των τελευταίων στις υπηρεσίες που τους παρέχονται, αλλά και την ίδια την ποιότητα αυτών των υπηρεσιών.²²⁸ Σε ορισμένες περιοχές, η παροχή υπηρεσιών απουσιάζει πλήρως, ενώ παρατηρούνται σημαντικά κενά στα προγράμματα αντιμετώπισης της εξάρτησης από το έμφυλο οινόπνευμα και τις ναρκωτικές ουσίες, καθώς και στα προγράμματα υποστήριξης της ψυχικής υγείας. Υπάρχει έλλειψη κατάλληλης πληροφόρησης, ενημέρωσης και επεξήγησης στα παιδιά και τους γονείς/κηδεμόνες σχετικά με τα επίσημα μέσα που παρέχουν πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες (δηλ. πιστοποιητικό γέννησης (σε ορισμένες περιπτώσεις), έκδοση αριθμού μητρώου κοινωνικής ασφάλισης, βασικοί εμβολιασμοί για εγγραφή στο σχολείο, έκδοση ταυτότητας). Τα παιδιά και οι οικογένειες Ρομά αντιμετωπίζουν συχνά διακρίσεις στην κοινή γνώμη και το σχολείο, ενώ στα υλικά επικοινωνίας δεν λαμβάνονται υπόψη οι πολιτισμικές ιδιοσυγκρασίες και οι γλώσσες των ομάδων Ρομά.

Στο πλαίσιο των διαβουλεύσεων που πραγματοποιήθηκαν με σκοπό τη σύνταξη της τρέχουσας έκθεσης, αρκετές ΜΚΟ που εργάζονται με ομάδες Ρομά ανέφεραν ότι πολλές οικογένειες δεν κατανοούν καλά τη σημασία της υγείας ή της εκπαίδευσης παιδιών προσχολικής ηλικίας. Οι κακές διατροφικές συνήθειες συνδέονται στενά με το εισόδημα και τους διαθέσιμους πόρους: όπου τα νοικοκυριά έχουν χαμηλό εισόδημα, υπάρχουν σημαντικές επιπτώσεις στη διατροφή των παιδιών, κυρίως όσον αφορά στη διατροφή βρεφών και μικρών παιδιών. Οι κοινωνικές υπηρεσίες είναι διαθέσιμες σε διάφορα επίπεδα διοίκησης (δήμοι, νομαρχίες, νοσοκομεία), αλλά αυτά τα σημεία πρόσβασης δεν είναι συνήθως προσβάσιμα στους Ρομά ή δεν είναι προσαρμοσμένα στις πολιτισμικές νόρμες και τις γλωσσικές ανάγκες τους. Οι σχέσεις με τον επίσημο τομέα υγειονομικής περίθαλψης μπορεί μερικές φορές να επηρεάζονται από πολιτισμικούς παράγοντες. Οι αρνητικές στάσεις προς τους Ρομά από τους εργαζόμενους στην υγειονομική περίθαλψη επηρεάζουν επίσης τη χρήση των υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης από τον πληθυσμό.

Παιδιά που μετακινούνται

Παιδιά πρόσφυγες και μετανάστες φτάνουν στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία. Το 2015, κυρίως λόγω των συρράξεων στη Συρία, μεγάλος αριθμός παιδιών προσφύγων και μεταναστών εισήλθε στην Ελλάδα, λόγω της πείνας, των συρράξεων, της βίας και της ακραίας φτώχειας.²²⁹ Μεταξύ αυτών των αφίξεων, πάνω από ένα τρίτο αφορούσε παιδιά, ενώ κατά εκτίμηση 85% των παιδιών συνοδεύονταν από τις οικογένειές τους ή από μη συγγενείς ενήλικες. Σημαντικός αριθμός παιδιών χωρίστηκε από μέλος της οικογένειάς τους κατά τη διάρκεια του ταξιδιού, κυρίως στην Τουρκία όπου 7% των Σύριων και 10% των Αφγανών ανέφεραν μια τέτοια περίπτωση στο UNHCR το 2016²³⁰. Μεταξύ των παιδιών που φτάνουν με γονείς και κηδεμόνες, η πλειοψηφία είναι κάτω των 14 ετών (41% 0-5 ετών, 46% 6-15 ετών και 12% 16-17 ετών).²³¹ Τα ασυνόδευτα και χωρισμένα παιδιά αποτελούν περίπου το 11,6% όλων των παιδιών που μετακινούνται και βρίσκονται επί του παρόντος στην Ελλάδα.²³²

Τον Σεπτέμβριο του 2020, εκτιμάται ότι 44.500 παιδιά πρόσφυγες και μετανάστες βρίσκονταν στην Ελλάδα (56% αγόρια και 44% κορίτσια), μεταξύ αυτών 4.000 ασυνόδευτα παιδιά (92,8% αγόρια και 7,2% κορίτσια), με την πλειοψηφία να αποτελείται από αγόρια 15-17 ετών από Αφγανιστάν, Πακιστάν και Συρία.²³³ Μεταξύ των ασυνόδευτων παιδιών, το 37% δεν διαθέτει μακροχρόνιο ή προσωρινό κατάλυμα, συμπεριλαμβανομένων 176 παιδιών σε προστατευτική φύλαξη.

Ο πληθυσμός προσφύγων και μεταναστών, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών, διαμένει σε διάφορες δομές φιλοξενίας στην Ελλάδα, συμπεριλαμβανομένων της ενδοχώρας και των νησιών. Στις κατηγορίες αυτές περιλαμβάνονται:

- 32 ανοικτές δομές προσωρινής Υποδοχής/Φιλοξενίας στην ενδοχώρα (χωρητικότητα: 31.184)
- 1 Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ) στην ενδοχώρα (χωρητικότητα: 240)

- 4.503 διαμερίσματα και 21 κτίρια, μέρος του προγράμματος φιλοξενίας ΕΣΤΙΑ για αιτούντες άσυλο (χωρητικότητα: 21.827).
- Διαμερίσματα φιλοξενίας και ένταξης Helios από τον ΙΟΜ (χωρητικότητα: 5.000)
- 46 ξενοδοχεία στο πλαίσιο του προγράμματος καταλυμάτων έκτακτης ανάγκης για οικογένειες που μεταφέρονται από τα νησιά/πρόγραμμα Φιλοξενία (χωρητικότητα: 5.599)
- 5 ΚΥΤ στα νησιά (χωρητικότητα: 13.338)
- 1 ανοικτή δομή προσωρινής Υποδοχής/Φιλοξενίας στη Λέσβο (χωρητικότητα: 1.300)
- 62 ξενώνες Ασυνόδευτων Ανηλίκων (χωρητικότητα: 1.637)
- 15 ξενοδοχεία για έκτακτη διαμονή Ασυνόδευτων Ανηλίκων (χωρητικότητα: 1.167)
- 76 διαμερίσματα Υποστηριζόμενης Ανεξάρτητης Διαβίωσης (ΥΑΔ) Ασυνόδευτων Ανηλίκων (χωρητικότητα: 304)
- 14 ασφαλείς ζώνες εντός των ανοικτών δομών προσωρινής Υποδοχής/ φιλοξενίας για παραμονή και φροντίδα Ασυνόδευτων Ανηλίκων (χωρητικότητα: 420)
- 17 Κέντρα μεταβατικής φιλοξενίας για ασυνόδευτα ανήλικα και ευάλωτες οικογένειες με συνολική χωρητικότητα 1.417

Οι συνθήκες στις δομές υποδοχής/ φιλοξενίας (κυρίως τα ΚΥΤ) παραμένουν κατώτερες από τα διεθνή πρότυπα, γεγονός που επισημαίνεται ως κενό από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2016.²³⁴ Οι αιτούντες άσυλο εξακολουθούν να παραμένουν κατά μέσο όρο πάνω από πέντε μήνες στα ΚΥΤ στα ελληνικά νησιά, καθώς περιμένουν την ολοκλήρωση των διαδικασιών ασύλου ή την επιβεβαίωση ότι τους επιτρέπεται να μετακινηθούν προς την ενδοχώρα. Οι νέες αφίξεις, οι καθυστερήσεις στις διαδικασίες ασύλου, οι συντονιστικές δυσκολίες μεταξύ των υπεύθυνων αρχών, η έλλειψη ξενώνων στην ενδοχώρα και η αντίσταση των τοπικών κοινοτήτων προκαλούν φραγμούς που περιπλέκονται από την πολιτική διστακτικότητα στην αντιμετώπιση αυτών των διενέξεων.

Τον Σεπτέμβριο του 2020, το ΚΥΤ στη Μόρια της Λέσβου καταστράφηκε από διάφορες πυρκαγιές που ξέσπασαν, αφήνοντας άστεγους 12.000 ανθρώπους, μεταξύ αυτών και περισσότερα από 4.000 παιδιά. Μετά από αυτό το συμβάν, 3.482 αιτούντες άσυλο (συμπεριλαμβανομένων 752 ασυνόδευτων παιδιών) μεταφέρθηκαν είτε σε διαθέσιμα μέρη διαμονής στην ενδοχώρα είτε σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη-μέλη μέσω του προγράμματος εθελοντικής μεταγκατάστασης. Για την εκχώρηση του πρώην πληθυσμού ΚΥΤ που απέμεινε κατασκευάστηκε μια νέα τοποθεσία ΚΥΤ έκτακτης ανάγκης. Ωστόσο, εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται από κακές συνθήκες υγιεινής, ανεπαρκείς υποδομές και υπερπληθυσμό, ενώ γίνονται προσπάθειες από τις αρχές και τους εταίρους για τη βελτίωση της ύδρευσης, αποχέτευσης και υπηρεσιών υγιεινής καθώς και των ξενώνων.

Εκπαίδευση

Σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο, οι αναγνωρισμένοι ανήλικοι πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο διαθέτουν πρόσβαση στην εκπαίδευση.²³⁵ Το υφιστάμενο ποσοστό εγγραφής παιδιών προσφύγων και μεταναστών στην τυπική εκπαίδευση είναι κάτω από 50% (42%) στον πληθυσμό σχολικής ηλικίας, με υψηλότερο ποσοστό (73%) μεταξύ των παιδιών που διαμένουν σε αστικά καταλύματα και χαμηλότερο ποσοστό (28%) για τα παιδιά που διαμένουν σε ξενοδοχεία έκτακτης φιλοξενίας. Το ποσοστό εγγραφών είναι μηδαμινό (2%) για παιδιά που διαμένουν σε ΚΥΤ.²³⁶

Οι φραγμοί στην εκπαίδευση για τα παιδιά προσφύγων και μεταναστών είναι πολύπλευροι και περιλαμβάνουν ανεπαρκή αριθμό θέσεων σε τοπικά σχολεία, παιδιά σε αναμονή έκδοσης εγγράφων και καθυστερήσεις στην έκδοση του Αριθμού Υγειονομικής Περίθαλψης (ΠΑΑΥΠΑ, βλ. σχετική ενότητα για την Υγεία), καθώς και έλλειψη εμβολιασμών. Η καθυστερημένη πρόσληψη εκπαιδευτικών σε ΔΥΕΠ και τάξεις υποδοχής, καθώς και καθυστερήσεις στην παροχή της μετακίνησης παιδιών που διαμένουν σε Ανοικτές Δομές Φιλοξενίας εμποδίζουν επίσης την εγγραφή στα δημόσια σχολεία. Από τον Μάρτιο του 2020, η πρόσβαση στην εκπαίδευση έχει επηρεαστεί από την παγκόσμια πανδημία COVID-19, συμπεριλαμβανομένων των περιόδων διακοπής λειτουργίας των σχολείων, των κατευθυντήριων γραμμών για τη δημόσια υγεία (π.χ. κοινωνική αποστασιοποίηση) και των περιορισμών μετακίνησης τόσο στις Ανοικτές Δομές Φιλοξενίας όσο και στις αστικές περιοχές. Επιπλέον, πολλά νηπιαγωγεία του Υ.ΠΑΙ.Θ. εντός Ανοικτών Δομών Φιλοξενίας χρησιμοποιούνται κατά διαστήματα ως χώροι καραντίνας και η λειτουργία τους αναστέλλεται σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία σχετικά με τη λειτουργία εκπαιδευτικών δομών σε ανταπόκριση στην κρίση του COVID-19.

«Ζω στην Ελλάδα δύο χρόνια και δεν έχω πάει ακόμη σχολείο.»

– Διαβούλευση παιδιών και νέων, Ελλάδα 2021

Δεν υπάρχει υποχρεωτική πρόβλεψη για διερμηνεία στα σχολεία και για αυτό πολλά σχολεία δεν υποστηρίζονται από διερμηνείς για τη διευκόλυνση της επικοινωνίας μεταξύ των προσφύγων και μεταναστών μαθητών, των γονέων τους και του προσωπικού του σχολείου. Τα σχολεία στερούνται υποστηρικτικών μηχανισμών, συμπεριλαμβανομένων επαγγελματιών κοινωνικής πρόνοιας, κατάρτισης για τους εκπαιδευτικούς σχετικά με τη διαπολιτισμική εκπαίδευση και προσαρμοσμένου εκπαιδευτικού υλικού για μη Έλληνες μαθητές. Ο αριθμός τάξεων υποδοχής για πρόσφυγες και μετανάστες, καθώς και ο αριθμός εκπαιδευτικών που παρέχουν παράλληλη υποστήριξη στην τάξη παραμένουν χαμηλοί και συγκεκριμένα υπάρχει ελάχιστη υποστήριξη για εφήβους μετανάστες και πρόσφυγες, οι οποίοι βιώνουν δυσκολίες σε πολλές περιπτώσεις κατά την εγγραφή και την παραμονή τους στο σχολείο.

Υγεία

Ο Νόμος 4368/2016 διασφαλίζει δωρεάν πρόσβαση σε υπηρεσίες δημόσιας υγείας για όλους στην Ελλάδα, συμπεριλαμβανομένου του πληθυσμού προσφύγων και μεταναστών. Επίσης, στους αιτούντες άσυλο παρέχεται ο Προσωρινός Αριθμός Ασφάλισης και Υγειονομικής Περίθαλψης Αλλοδαπού (ΠΑΑΥΠΑ),²³⁷ ο οποίος εκδίδεται ταυτόχρονα με το Δελτίο Αιτούντος Διεθνή Προστασία. Εάν η απόφαση σχετικά με την παροχή Διεθνούς Προστασίας είναι αρνητική, ο αριθμός ΠΑΑΥΠΑ ακυρώνεται.

Παρά την ύπαρξη νομικών διατάξεων, διαπιστώνονται σημαντικοί φραγμοί για την πρόσβαση των αιτούντων άσυλο στις υπηρεσίες υγείας, τόσο σε μεγάλες αστικές πόλεις όσο και σε αγροτικές περιοχές και στα νησιά. Η συγκέντρωση των παιδιών που μετακινούνται στις κεντρικές περιοχές της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης έχει προκαλέσει υπερφόρτωση στις υπηρεσίες υγείας, συμπεριλαμβανομένων των δύο Νοσοκομείων Παιδών στην Αθήνα, τα οποία ήδη επηρεάζονται από τη συμφόρηση και τις μεγάλες καθυστερήσεις.

Ο ΠΑΑΥΠΑ εκδίδεται συνήθως με καθυστέρηση, ειδικά στα ΚΥΤ, λόγω του υπερφορτωμένου συστήματος ασύλου, γεγονός που προκαλεί προβλήματα στα άτομα με επείγουσες ανάγκες υγειονομικής περίθαλψης. Η πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη στα ΚΥΤ και τις παρακείμενες περιοχές παραμένει δύσκολη και χαρακτηρίζεται από καθυστερήσεις λόγω της έλλειψης επαγγελματιών υγείας (συμπεριλαμβανομένων παιδιάτρων). Εκτός από τις ιατρικές μονάδες που λειτουργεί ο ΕΟΔΥ εντός των ΚΥΤ και τις παραπομπές σε δημόσια νοσοκομεία, το ΥΠ.Μ.Α. λαμβάνει πρόσθετα μέτρα για την αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων, όπως διασφάλιση επαρκούς αριθμού διερμηνέων, περαιτέρω αποσυμφόρηση των ΚΥΤ με μεταφορές πληθυσμού στην ενδοχώρα, υποστήριξη προγραμμάτων μετεγκατάστασης σε άλλα κράτη-μέλη της ΕΕ και συνεργασία με το Υπουργείο Υγείας για κάλυψη των αναγκών του ιατρικού προσωπικού στις εγκαταστάσεις ΥΠ.Υ.Τ. Η

κατάσταση όσον αφορά την υγειονομική περίθαλψη στα ΚΥΤ των νησιών επιδεινώνεται από τη γενική έλλειψη επαγγελματιών υγείας στις δομές δημόσιας υγείας στα νησιά.

Μια θετική εξέλιξη τα τελευταία χρόνια υπήρξε η παροχή υπηρεσιών πρωτοβάθμιας υγειονομικής περίθαλψης από κρατικούς φορείς (ΕΟΔΥ, Υπουργείο Άμυνας μέσω των ένοπλων δυνάμεων) και σε ορισμένες περιπτώσεις από ΜΚΟ σε όλες τις Ανοικτές Δομές Φιλοξενίας και τα ΚΥΤ σε όλη την Ελλάδα. Ταυτόχρονα, οι δημοτικές υπηρεσίες υγείας είναι έντονα υποστελεχωμένες και δεν μπορούν να αποκριθούν στους αυξανόμενους αριθμούς ευάλωτων παιδιών που τις χρειάζονται. Η διαθεσιμότητα διερμηνείας και πολιτισμικής διαμεσολάβησης στις υπηρεσίες δημόσιας υγείας παραμένει προβληματική, παρότι ΜΚΟ παρέχουν υπηρεσίες διερμηνείας για τον πληθυσμό μεταναστών και προσφύγων στα δημόσια νοσοκομεία.

Ο περιορισμένος αριθμός ειδικών για παιδιά κέντρων ψυχικής υγείας και κλινικών στην Ελλάδα επηρεάζει όλα τα παιδιά, συμπεριλαμβανομένων των ευάλωτων παιδιών που μετακινούνται και αντιμετωπίζουν υψηλότερο κίνδυνο, όπως τα ασυνόδευτα παιδιά. Έχει διαπιστωθεί ότι περίπου 75% των ασυνόδευτων και χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών παρουσιάζουν ήπια, μέτρια ή σοβαρά προβλήματα ψυχικής υγείας, με τα μισά από αυτά να σχετίζονται με επιθετική και βίαιη συμπεριφορά και εκφοβισμό, ενώ 8% διαπιστώθηκε ότι παρουσιάζουν προβλήματα κατάχρησης ουσιών.²³⁸ Τα ασυνόδευτα και χωρισμένα από την οικογένειά τους παιδιά που φιλοξενούνται από ΜΚΟ έχουν πρόσβαση σε ψυχοκοινωνική υποστήριξη μόνο για ήπια προβλήματα ψυχικής υγείας. Επίσης, η έλλειψη εκπαιδευμένων διερμηνέων στις υφιστάμενες δομές ψυχικής υγείας καθιστά ακόμη δυσκολότερη την πρόσβαση στο σύστημα ψυχικής υγείας για παιδιά που μετακινούνται.

Οι εμβολιασμοί των παιδιών που μετακινούνται καλύπτονται σε ποσοστό 80% σύμφωνα με το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τη Δημόσια Υγεία (2019-2022) και με την υποστήριξη των Φορέων των Ηνωμένων Εθνών (UNICEF, ΠΟΥ) και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής υπό τη γενική εποπτεία του Υπουργείου Υγείας. Ωστόσο, οι ανάγκες εμβολιασμών για παιδιά πρόσφυγες και μετανάστες δεν καλύπτονται επαρκώς από τα εθνικά προγράμματα εμβολιασμού. Τα παιδιά χωρίς ΑΜΚΑ ή ΠΑΑΥΠΑ αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην πρόσβαση σε βασικό εμβολιασμό, ο οποίος είναι απαραίτητος για την εγγραφή τους στα δημόσια σχολεία. Από αυτή την κατηγορία παιδιών, ιδιαίτερα ευάλωτα είναι τα ασυνόδευτα παιδιά στην Ελλάδα.²³⁹ Απαιτείται συστηματική λήψη ιατρικού ιστορικού για την παροχή ιατρικών αρχείων στα ευάλωτα άτομα, ανεξαρτήτως της μετακίνησής τους μεταξύ των διαφόρων τύπων δομών φιλοξενίας. Μια τελευταία πρόκληση για τα παιδιά που μετακινούνται αφορά την έλλειψη μετάφρασης των σχετικών εγγράφων στη μητρική τους γλώσσα.

Προστασία

Το νομικό σύστημα της Ελλάδας για το άσυλο βασίζεται στη Σύμβαση του 1951 για το καθεστώς των Προσφύγων και το Πρωτόκολλο του 1967 όπου περιγράφεται η θεμελιώδης αρχή μη επαναπροώθησης και η υποχρέωση παροχής ασύλου σε όσους πληρούν τα κριτήρια. Ως Κράτος-Μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και της Συνθήκης Σένγκεν, η Ελλάδα τηρεί επίσης τις οδηγίες και τους κανονισμούς του Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου (CEAS) και του Κώδικα Συνόρων Σένγκεν που προβλέπουν τη διασφάλιση των εξωτερικών συνόρων. Η Ελλάδα υποχρεούται επίσης να τηρεί τον Καταστατικό Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο οποίος αναγνωρίζει το δικαίωμα στο άσυλο.

Η μεταρρυθμισμένη Υπηρεσία Ασύλου, συμπεριλαμβανομένων της Επιτροπής Προσφυγών και της Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής εισήχθησαν το 2011 με τον Νόμο 3907/2011. Αυτές οι αλλαγές βελτίωσαν σημαντικά τα ποσοστά εγκρίσεων αιτήσεων ασύλου, από περίπου μηδενικά ή 1% σε μεταξύ 10% και 30% το 2015.²⁴⁰ Στο παρελθόν, η Ελλάδα βρισκόταν στο χαμηλότερο ποσοστό θετικών αποφάσεων χορήγησης ασύλου στην Ευρώπη το 2008 (περίπου 1%).²⁴¹ Το 2011, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων²⁴² και το Δικαστήριο της ΕΕ²⁴³ έκριναν ότι το σύστημα ασύλου της Ελλάδας πάσχει από «συστηματικές ανεπάρκειες», συμπεριλαμβανομένης της έλλειψης κέντρων υποδοχής και των κακών συνθηκών κράτησης. Τον Φεβρουάριο του 2020, η Υπηρεσία Ασύλου ανέφερε ότι από το 2013, 71.296 παιδιά ηλικίας 0-13 ετών και 26.675 παιδιά ηλικίας 14-17 ετών είχαν

κάνει αίτηση για άσυλο. Μεταξύ όλων των παιδιών που μετακινούνται και που έκαναν αίτηση για άσυλο, 12.415 ήταν ασυνόδευτα. Από τα ασυνόδευτα παιδιά που έκαναν αίτηση για άσυλο, 91% ήταν αγόρια και 8% ήταν κάτω της ηλικίας των 13 ετών.²⁴⁴ Τα περισσότερα ασυνόδευτα κορίτσια προέρχονταν από τη Συρία (41%) και το Αφγανιστάν (17%), ενώ τα αγόρια από το Πακιστάν (36%) και το Αφγανιστάν (28%).²⁴⁵ Στις πρωτοβάθμιες αποφάσεις ασύλου που εκδόθηκαν από το 2013 έως τον Φεβρουάριο του 2020, 28,5% των ασυνόδευτων παιδιών έλαβαν το προσφυγικό καθεστώς στον α΄ βαθμό, ενώ 63,3% των αιτήσεων για άσυλο από ασυνόδευτα παιδιά απορρίφθηκαν και 8,1% έλαβαν επικουρική προστασία²⁴⁶.

Η οικογενειακή ενότητα όσων αναγνωρίστηκαν ως πρόσφυγες ή δικαιούχοι επικουρικής προστασίας προστατεύεται βάσει νόμου και τα μέλη της οικογένειας αποκτούν την ίδια κατάσταση με τον αιτούντα.²⁴⁷ Όσοι έχουν αναγνωριστεί ως πρόσφυγες ή δικαιούχοι επικουρικής προστασίας λαμβάνουν άδεια παραμονής, μαζί με τα μέλη της οικογένειάς τους, διάρκειας τριών ετών και με δυνατότητα ανανέωσης, εκτός των περιπτώσεων που αποτελούν απειλή για την εθνική ή τη δημόσια ασφάλεια.

Σε εθνικό επίπεδο, η διακυβέρνηση της παιδικής προστασίας είναι κατακερματισμένη και ο συντονισμός μεταξύ των αρχών προστασίας των παιδιών παραμένει προβληματικός. Συγκεκριμένα, οι αρμοδιότητες σχετικά με τα παιδιά που μετακινούνται είναι διάσπαρτες σε διάφορα υπουργεία και διευθύνσεις, γεγονός που δημιουργεί κενά συντονισμού, επιχειρησιακά κενά, καθώς και κενά συλλογής δεδομένων. Για να καλυφθούν οι ανάγκες των μεταναστευτικών εισροών στην Ελλάδα από το 2015, δημιουργήθηκε ένα παράλληλο σύστημα προστασίας, συμπεριλαμβανομένων στοχευμένων προγραμμάτων και ροών χρηματοδότησης, αποσυνδεδεμένο από το εθνικό σύστημα. Φορείς των Ηνωμένων Εθνών, ΜΚΟ και οι Διεθνείς Οργανισμοί παρείχαν βασικές υπηρεσίες προστασίας, μέσω προγραμμάτων που χρηματοδοτούνταν από εξωτερικές πηγές. Σε πολλές περιπτώσεις, αυτές βρίσκονταν σε τοποθεσίες και δομές ειδικά σχεδιασμένες για την παροχή υπηρεσιών για τα παιδιά που μετακινούνται, μακριά από τις τοπικές κοινότητες, με προσωπικό που προσλήφθηκε ειδικά και ήταν καταρτισμένο για να εργάζεται με αυτόν τον πληθυσμό. Παρότι αυτή η απόκριση μπορεί να υπήρξε απαραίτητη για την κάλυψη των άμεσων αναγκών των παιδιών προσφύγων και μεταναστών που έφταναν στην Ελλάδα, αυτό το παράλληλο σύστημα συνεχίζει να λειτουργεί.

Παρότι έχουν ληφθεί κάποια μέτρα ασφαλείας (όπως ο ορισμός ειδικών για παιδιά περιοχών στα ΚΥΤ και στις Ανοικτές Δομές Φιλοξενίας) και γίνονται προσπάθειες από το ΥΠ.Μ.Α., όπως η ρύθμιση της εισόδου σε Ανοικτές Δομές Φιλοξενίας στην ενδοχώρα για την ενίσχυση της ασφάλειας, τα εκτοπισμένα παιδιά παραμένουν εξαιρετικά ευάλωτα. Οι δομές με υπερπληθυσμό και περιορισμένα μέτρα ασφαλείας και προστασίας αυξάνουν τους κινδύνους προστασίας και έμφυλης βίας κατά των παιδιών και των οικογενειών τους, καθώς και των μόνων μητέρων.

Ασυνόδευτα παιδιά

Παρότι τα ασυνόδευτα και χωρισμένα από την οικογένειά τους παιδιά πρέπει να μεταφέρονται από τα ΚΥΤ στην ενδοχώρα αμέσως μετά την πιστοποίησή τους ως ανήλικοι, δεν υπάρχουν επαρκείς τοποθεσίες στις δομές της ενδοχώρας, γεγονός που προκαλεί καθυστερήσεις. Οι δομές φιλοξενίας στην ενδοχώρα, όπου φιλοξενούνται οικογένειες με παιδιά και οι αστικές δομές που φιλοξενούν ασυνόδευτα και χωρισμένα από την οικογένειά τους παιδιά είναι ανοικτές δομές και τα παιδιά είναι ελεύθερα να μετακινούνται στην κοινότητα. Επιπροσθέτως, σε ορισμένες δομές φιλοξενίας στην ενδοχώρα υπάρχει εξειδικευμένη ομάδα προστασίας για κάθε ασφαλή περιοχή-ζώνη που επιτηρεί προσεκτικά τα ΑΠ και την ασφάλειά τους.

Με την εξαίρεση μικρού μεγέθους δομών με χωρητικότητα 15-25 θέσεων και τα προτιμότερα για επαρκή ατομική φροντίδα μικρής κλίμακας σπίτια με 4 θέσεις σε κάθε σπίτι (π.χ. ημιαυτόνομη διαβίωση²⁴⁸) για τα ασυνόδευτα και χωρισμένα από την οικογένειά τους παιδιά, στα ΚΥΤ και τις Ασφαλείς Ζώνες η ποιότητα της βασικής φροντίδας είναι κατώτερη των αποδεκτών προτύπων: κακές συνθήκες διαβίωσης και κακή υγιεινή, έλλειψη ιδιωτικότητας, έλλειψη επαρκώς εκπαιδευμένου προσωπικού για την υποστήριξη και την καθοδήγηση των ασυνόδευτων και χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών, συχνές αλλαγές προσωπικού και

επαγγελματική εξάντληση έχουν αναφερθεί κατ'επανάληψη. Τα Ξενοδοχεία Φιλοξενίας Έκτακτης Ανάγκης είναι γενικά καλά συντηρημένα και προσφέρουν αποδεκτές συνθήκες διαβίωσης. Ωστόσο, η ιδιωτικότητα και τα θέματα ασφάλειας εξακολουθούν να δημιουργούν προβλήματα. Σε μικρού μεγέθους δομές, παρότι η βασική φροντίδα είναι αποδεκτή, τα ασυνόδευτα και χωρισμένα από την οικογένειά τους παιδιά μπορούν να κινούνται ελεύθερα παρακείμενα της δομής, με ελάχιστη ή καθόλου επίβλεψη και να εκτίθενται σε κάθε μορφή βίας και εκμετάλλευσης. Η ελεύθερη μετακίνηση των ασυνόδευτων και χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών χωρίς επαρκή επίβλεψη συνδέεται επίσης με το σοβαρό θέμα της πρακτικής του «σεξ επιβίωσης» (survival sex), ιδιαίτερα στις αστικές περιοχές²⁴⁹. Στα ΚΥΤ (όπου δημιουργούνται ασφαλείς περιοχές για τα ασυνόδευτα και χωρισμένα από την οικογένειά τους παιδιά) και τις Ασφαλείς Ζώνες, εξακολουθούν να υφίστανται σοβαρά θέματα προστασίας καθώς συχνά ζουν δίπλα σε ενήλικους που δεν είναι συγγενείς τους, χωρίς κατάλληλη επίβλεψη όλο το εικοσιτετράωρο.

Τα ασυνόδευτα και χωρισμένα από την οικογένειά τους παιδιά που φιλοξενούνται σε δομές μακριά από τις αστικές περιοχές έχουν δυσκολία στην πρόσβαση σε υπηρεσίες εκπαίδευσης, υγείας και ψυχικής υγείας και η ιδρυματική φροντίδα γενικά δεν υποκαθιστά επαρκώς την έλλειψη γονικής μέριμνας. Η υψηλή συγκέντρωση ασυνόδευτων και χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών σε μεγάλα μεγέθους ιδρύματα δημιουργεί φραγμούς στην κοινωνική ένταξη και συνθήκες «γκετοποίησης». Πρόσφατα, αναπτύχθηκε μια πρακτική φιλοξενίας βασισμένη στην κοινότητα, η ημιαυτόνομη διαβίωση. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα προσφέρει επί του παρόντος 188 θέσεις φιλοξενίας (με σχεδιασμό για 72 επιπλέον). Ωστόσο, η ημιαυτόνομη διαβίωση λειτουργεί πλέον στο πλαίσιο του Ταμείου Ασύλου, Ένταξης και Μετανάστευσης (TAME/AMIF), διασφαλίζοντας περαιτέρω βιωσιμότητα και πιθανή αναβάθμιση.

Τα ασυνόδευτα παιδιά που είναι άστεγα ή ζουν σε επισφαλείς συνθήκες δεν λαμβάνουν κατάλληλη φροντίδα και υποστήριξη και αντιμετωπίζουν μεγαλύτερο κίνδυνο βίας και εκμετάλλευσης. Αυτά τα παιδιά δεν υποστηρίζονται, κυρίως λόγω της έλλειψης δράσεων προσέγγισής τους που παρέχονται συνήθως από ΜΚΟ με σποραδικό τρόπο και χρηματοδότηση με ορίζοντα διάρκειας του συγκεκριμένου προγράμματος, της έλλειψης εκπαιδευμένου προσωπικού στις δημόσιες υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας, υγείας και δικαιοσύνης όπου αυτά τα παιδιά μπορούν να απευθυνθούν. Το 2020, μια δράση προτεραιοποίησης ξεκίνησε από την Ειδική Γραμματεία Προστασίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων, στο πλαίσιο της οποίας, τα ασυνόδευτα και χωρισμένα από την οικογένειά τους παιδιά που ζουν σε επισφαλείς συνθήκες στέγασης, καθώς και ανήλικοι που ζουν σε ΚΥΤ και βρίσκονται σε προστατευτική φύλαξη προτεραιοποιήθηκαν για το πρόγραμμα μετεγκατάστασης.

Σχεδιάζεται ένα νέο σύστημα επιτροπείας, ωστόσο δεν έχει εφαρμοστεί ακόμη και επομένως οι εισαγγελείς ανηλίκων είναι βάσει νόμου προσωρινοί επίτροποι των ασυνόδευτων και χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών. Ωστόσο, ο περιορισμένος αριθμός εισαγγελέων και ο μεγάλος αριθμός ασυνόδευτων και χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών καθιστά το τρέχον σύστημα επιτροπείας ουσιαστικά ανύπαρκτο. Επίσης, έχει παρατηρηθεί ότι οι διαδικασίες εκτίμησης ανηλικότητας εφαρμόζονταν ασυνεπώς μεταξύ διαφορετικών Περιφερειών της χώρας, εκθέτοντας μεγάλο αριθμό ασυνόδευτων και χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών σε περαιτέρω κινδύνους, καθώς τα περισσότερα εισέρχονται στην Ελλάδα χωρίς επίσημα έγγραφα. Η ασυνεπής εφαρμογή της διαδικασίας εκτίμησης ανηλικότητας ή η αδυναμία εφαρμογής οποιασδήποτε εκτίμησης της ηλικίας έχει σοβαρές συνέπειες για πολλά ασυνόδευτα και χωρισμένα από την οικογένειά τους παιδιά, καθώς σε πολλές περιπτώσεις οι ανήλικοι αντιμετωπίζονται από το κράτος με τον ίδιο τρόπο όπως οι ενήλικοι και κατά συνέπεια δεν διασφαλίζονται τα δικαιώματα των παιδιών. Η εκτίμηση ηλικίας συχνά αποτυγχάνει λόγω έλλειψης εκπαιδευμένου ανθρώπινου δυναμικού και διαθέσιμου εξοπλισμού στις Περιφέρειες όπου φιλοξενούνται ασυνόδευτα και χωρισμένα από την οικογένειά τους παιδιά. Ωστόσο, εκδόθηκε μια νέα Κοινή Υπουργική Απόφαση (9889/2020) (ΒΓ 3390) σχετικά με τη διαδικασία εκτίμησης ηλικίας με στόχο την εναρμόνιση της διαδικασίας και η Ειδική Γραμματεία συνεργάζεται στενά με τους αρμόδιους φορείς για τη διασφάλιση του εναρμονισμού σε επιχειρησιακό επίπεδο. Οι διαδικασίες ταχείας εξέτασης αιτήσεων διεθνούς προστασίας (fast-track) ενδέχεται επίσης να παρεμποδίζουν την πλήρη εφαρμογή των διαδικασιών εκτίμησης ανηλικότητας, όπως αυτές ορίζονται στην πρόσφατη Υπουργική Απόφαση 9889 της 13ης Αυγούστου 2020.

Επιπλέον, οι διαδικασίες επιστροφής στη χώρα προέλευσης συχνά δεν λαμβάνουν υπόψη τους όλα τα προστατευτικά μέτρα για τη διασφάλιση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού.

Συγκεκριμένα, σε ό,τι αφορά τα ασυνόδευτα και χωρισμένα από την οικογένειά τους παιδιά, παρατηρούνται θετικές εξελίξεις τελευταία. Το ελληνικό κράτος αναγνώρισε ότι ο πληθυσμός αυτών των παιδιών παρουσιάζει διαφοροποιημένες ανάγκες και χρειάζεται ειδική φροντίδα. Έτσι, τον Φεβρουάριο του 2020, αναπτύχθηκε ένα περισσότερο κεντροποιημένο σύστημα προστασίας για τους ασυνόδευτους ανηλίκους και δημιουργήθηκε η Ειδική Γραμματεία Προστασίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων με το Προεδρικό Διάταγμα 18/2020. Αυτή λειτουργεί σύμφωνα με τα Άρθρα 35 και 42 του Νόμου 4622/2019 για το Επιτελικό Κράτος και αναφέρεται άμεσα στον Υπουργό Μετανάστευσης και Ασύλου. Αποστολή της Ειδικής Γραμματείας είναι η ανάπτυξη, η εφαρμογή και η επίβλεψη της Εθνικής Στρατηγικής για την Προστασία των Ασυνόδευτων Ανηλίκων στην Ελλάδα. Είναι η αρμόδια εθνική αρχή για την προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων και είναι επιφορτισμένη με τον συντονισμό και την επίβλεψη όλων των ενεργειών που αναλαμβάνονται από άλλες αρμόδιες αρχές, φορείς ή οργανισμούς σχετικά με τους ασυνόδευτους ανηλίκους. Η Ειδική Γραμματεία ξεκινάει και εφαρμόζει επίσης πολιτικές και δράσεις για τη διασφάλιση της προστασίας και της ευημερίας υπηκόων τρίτων χωρών και ανιθαγενών ατόμων που είναι ασυνόδευτοι ή χωρισμένοι από την οικογένειά τους ανήλικοι στην ελληνική επικράτεια. Οι αρμοδιότητες της Γραμματείας ορίζονται στα άρθρα 32 και 60 του Νόμου 4636/2019, όπως τροποποιήθηκε.

Παρότι έχουν γίνει σημαντικά νομοθετικά και συστημικά βήματα για την επίλυση των θεμάτων που προκύπτουν από το παράλληλο σύστημα προστασίας (συμπεριλαμβανομένων των ασυνόδευτων και χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών) στο εθνικό σύστημα παιδικής προστασίας, η εφαρμογή σημαντικών μέτρων, όπως το νέο σύστημα Επιτροπείας και το Μητρώο Ανάδοξης Φροντίδας (το οποίο βάσει Νόμου θα περιλαμβάνει τα ασυνόδευτα και χωρισμένα από την οικογένειά τους παιδιά) έχουν τεθεί σε παύση ή καθυστερήσει αντίστοιχα. Οι κίνδυνοι της μετανάστευσης μερικές φορές διαφέρουν και επηρεάζουν διαφορετικά τα αγόρια και τα κορίτσια. Η έμφυλη βία είναι συνηθισμένο φαινόμενο στο πλαίσιο της μετανάστευσης. Επί του παρόντος υπάρχουν επτά δομές αποκλειστικά για ασυνόδευτα και χωρισμένα από την οικογένειά τους κορίτσια, ωστόσο θα χρειαστούν εξειδικευμένα μέτρα ψυχοκοινωνικής υποστήριξης και υποστήριξης για την ένταξή τους. Τα ασυνόδευτα και χωρισμένα από την οικογένειά τους παιδιά κάτω των 14 ετών χρειάζονται επίσης εξειδικευμένη και επαρκή φροντίδα, προσαρμοσμένη στις ανάγκες του αναπτυξιακού σταδίου τους.

Οικογενειακή επανένωση και μηχανισμός εθελοντικής μετεγκατάστασης για ασυνόδευτα παιδιά

Οι πρόσφυγες που κάνουν αίτηση για οικογενειακή επανένωση αντιμετωπίζουν σοβαρά εμπόδια που καθιστούν εξαιρετικά δύσκολη την πρακτική εφαρμογή της αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματος για την οικογενειακή επανένωση. Μεταξύ άλλων, αναφέρονται μακροσκελείς διαδικασίες, διοικητικά εμπόδια σχετικά με την έκδοση visa ακόμη και σε περιπτώσεις όπου η αίτηση για οικογενειακή επανένωση έχει γίνει αποδεκτή, απαιτήσεις για έγγραφα που οι πρόσφυγες δυσκολεύονται να εξασφαλίσουν και η έλλειψη ενημέρωσης σχετικά με τη δυνατότητα οικογενειακής επανένωσης, η προθεσμία τριών μηνών και τα διαθέσιμα μέτρα αποκατάστασης. Ωστόσο, 43% των παιδιών από τη Συρία έχουν αναφέρει την οικογενειακή επανένωση ως έναν από τους βασικούς λόγους επιλογής μιας χώρας προορισμού.²⁵⁰

Σε σχέση με τα ασυνόδευτα και χωρισμένα από την οικογένειά τους παιδιά, η Ειδική Γραμματεία για την Προστασία Ασυνόδευτων Ανηλίκων του Υπουργείου Μετανάστευσης, βάσει του Άρθρου 60(3) του Νόμου 4636/2019 (Γ.Γ. Α' 169) είναι υπεύθυνη για τον συντονισμό των δράσεων που απαιτούνται για τη μετεγκατάσταση των ανηλίκων σε άλλα Κράτη-Μέλη στο πλαίσιο πολυμερών συμφωνιών. Βάσει αυτής της αποστολής, η Ειδική Γραμματεία συντόνισε και εφάρμοσε σε συνεργασία με άλλους φορείς, φορείς των Ηνωμένων Εθνών, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και εθνικούς φορείς ένα πρόγραμμα εθελούσιας μετεγκατάστασης για τα ασυνόδευτα παιδιά από την Ελλάδα. Προτεραιότητα δόθηκε στους ανηλίκους που βρίσκονταν σε ΚΥΤ σε περιοχές στα σύνορα, σε προστατευτική φύλαξη και σε όσους ήταν άστεγοι ή ζούσαν σε επισφαλείς συνθήκες. Σχετικά με τα αποτελέσματα του προγράμματος μετεγκατάστασης ως τώρα:

- Από 15.4.2020 έως 31.12.2020, 537 ασυνόδευτα παιδιά μετεγκαταστάθηκαν από την Ελλάδα σε 9 κράτη της ΕΕ (Γερμανία, Γαλλία, Βέλγιο, Λουξεμβούργο, Πορτογαλία, Φινλανδία, Ιρλανδία, Λιθουανία, Ελβετία)
- Από τις 24.7.2020 έως τις 31.12.2020, 1.024 άτομα μετεγκαταστάθηκαν στη Γερμανία, 612 από τα οποία ήταν παιδιά που έπασχαν από σοβαρά προβλήματα υγείας μαζί με τις οικογένειές τους. Αυτό το πρόγραμμα έχει ολοκληρωθεί.
- Τέλος, τον Σεπτέμβριο του 2020, 275 άτομα (ενήλικες και οικογένειες) μετεγκαταστάθηκαν στη Γαλλία.

Συνολικά 1.876 άτομα έχουν μετεγκατασταθεί από την Ελλάδα στο πλαίσιο αυτού του προγράμματος.

Λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα, όπως αυτά παρουσιάζονται παραπάνω, θα πρέπει να αναγνωριστεί η ανάγκη δημιουργίας ενός βιώσιμου μηχανισμού μετεγκατάστασης για τα ασυνόδευτα παιδιά από την Ελλάδα και διασφάλισης της οικογενειακής ενότητας εντός της ΕΕ, εφόσον ένας συγγενής που μπορεί να αναλάβει τις ανάγκες του ανηλίκου βρίσκεται σε άλλη χώρα της ΕΕ. Καθώς η εισροή ασυνόδευτων ανηλίκων στην ελληνική επικράτεια δεν είναι σταθερή και εύκολα προβλέψιμη και επί του παρόντος γίνεται μια μεγάλη προσπάθεια για να διασφαλιστεί ένα βιώσιμο θετικό οικοσύστημα για όλα τα ασυνόδευτα παιδιά στην Ελλάδα, η υποστήριξη εκ μέρους των άλλων κρατών-μελών είναι υψίστης σημασίας για τη διασφάλιση βιώσιμων λύσεων για τα ασυνόδευτα παιδιά στην Ελλάδα και στην Ευρώπη.

Παιδιά με αναπηρία

Γενικά, υπάρχουν περιορισμένα στατιστικά και διαχωρισμένα/ αναλυτικά δεδομένα για τα παιδιά με αναπηρία στην Ελλάδα, συμπεριλαμβανομένων βασικών θεμάτων που αφορούν τα δικαιώματα του παιδιού, όπως πρόνοια και προστασία, εκπαίδευση και συνθήκες διαβίωσης. Κατά συνέπεια, τα παιδιά με αναπηρία παραμένουν συχνά αόρατα για τις ελληνικές αρχές και αντιμετωπίζουν συστημικές και κοινωνικές διακρίσεις, ενώ τα κοινωνικά στερεότυπα και οι προκαταλήψεις διατηρούνται στην ελληνική κοινωνία.

Παρότι υπάρχει εθνική νομοθεσία αλλά και πολιτικές για την προστασία, σε έναν βαθμό, των παιδιών με αναπηρία, αυτές δεν εφαρμόζονται πλήρως. Η Ελλάδα επικύρωσε τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία (CRPD) και το Προαιρετικό πρωτόκολλό της το 2012 μέσω του Νόμου 4074/2012. Ως υπογράφουσα της CRPD, η κυβέρνηση πρέπει να καταθέσει έκθεση για την εφαρμογή της και επίσης υπέβαλλε πρόσφατα έκθεση στην Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού σε προετοιμασία της επερχόμενης σύσκεψης το 2021, όπου θα συζητηθούν οι ανάγκες των παιδιών με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (σχετικά με το Άρθρο 23 της ΣΔΠ). Επίσης, οι διαθέσιμοι εθνικοί πόροι δεν αντιστοιχούν στις ανάγκες που προβλέπονται σε αυτήν τη νομοθεσία.

Οι οικογένειες συνεχίζουν να στερούνται επαρκούς υποστήριξης για τη φροντίδα των παιδιών με αναπηρία²⁵¹ και αυτό μπορεί να οδηγήσει σε αποκλεισμό από την κοινωνία, μεταφορά του παιδιού σε ανάδοχη οικογένεια ή εγκατάλειψη. Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως στο «Δικαίωμα στην προστασία», δεν υπάρχουν δεδομένα σχετικά με το πόσα από τα 1.689 παιδιά που διαμένουν επί του παρόντος σε μεγάλης κλίμακας δομές ιδρυματικής φροντίδας (ακατάλληλες για τη βέλτιστη ανάπτυξη των παιδιών) έχουν κάποια αναπηρία.

Το Άρθρο 31 της CRPD υποχρεώνει τα Κράτη-Μέλη να «συλλέγουν κατάλληλες πληροφορίες, συμπεριλαμβανομένων στατιστικών και ερευνητικών δεδομένων που τους επιτρέπουν να αναπτύξουν και να εφαρμόζουν πολιτικές για την εφαρμογή της Σύμβασης».²⁵² Ωστόσο, παρατηρείται μια γενική ανεπάρκεια στατιστικών και διαχωρισμένων/ αναλυτικών δεδομένων για τον αριθμό παιδιών με αναπηρία.²⁵³ Η έλλειψη δεδομένων βάσει ηλικίας, φύλου, αναπηρίας ή περιοχής προέλευσης καθιστά δύσκολη την εξαγωγή συμπερασμάτων για τον αριθμό παιδιών με διαφορετικούς τύπους αναπηρίας, την τοποθεσία τους και τις συγκεκριμένες ανάγκες τους για την παροχή επαρκών προγραμμάτων και υπηρεσιών.

Τα παιδιά με αναπηρία χρειάζονται ειδική φροντίδα και εκτεταμένη υποστήριξη, βάσει των ειδικών αναγκών τους και της κατάστασης των γονέων ή κηδεμόνων τους²⁵⁴, χωρίς τους οποίους το παιδί είναι ευάλωτο στην παραμέληση, την εγκατάλειψη και την ιδρυματοποίηση. Η Παράλληλη Έκθεση για την εφαρμογή της ΣΔΠ από τον Συνήγορο του Πολίτη²⁵⁵ τονίζει διάφορους συγκεκριμένους φραγμούς στην πλήρη εφαρμογή των δικαιωμάτων των παιδιών με αναπηρία. Παρότι υπάρχει ένα σταθερό νομικό πλαίσιο (Ν. 3699/2008), παρατηρείται γενική έλλειψη προσαρμοσμένων υπηρεσιών που παρέχονται σε παιδιά με αναπηρία και αποτρέπει την πλήρη ένταξη και συμμετοχή τους τόσο ως παιδιά όσο και ως ενήλικες μελλοντικά.

Όσον αφορά την υγεία, παρατηρείται έλλειψη εξειδικευμένων υπηρεσιών (ειδικά για παιδιά με σοβαρή αναπηρία και τις οικογένειές τους). Τα παιδιά με αναπηρία αντιμετωπίζουν περιορισμούς στην πρόσβαση σε διάγνωση και παραδοσιακά μεγάλους χρόνους αναμονής. Τα Κέντρα Εκπαιδευτικής και Συμβουλευτικής Υποστήριξης (ΚΕΣΥ) διαθέτουν εκτεταμένο ρόλο, συμπεριλαμβανομένης της υποστήριξης στα σχολεία, για την ένταξη των παιδιών με αναπηρία και την κατάρτιση του σχολικού προσωπικού. Ωστόσο, λόγω των περιορισμένων πόρων, ο ρόλος τους περιορίζεται στην αξιολόγηση μεμονωμένων περιπτώσεων. Υπάρχουν επίσης ανεπαρκείς αριθμοί ειδικών γιατρών για παιδιά, όπως παιδονευρολόγοι και παιδοψυχίατροι. Η εξειδικευμένη θεραπεία στο πλαίσιο υπηρεσιών του ΕΟΠΥΥ δεν είναι επαρκής για να καλύψει όλες τις ανάγκες των παιδιών με αναπηρία και δεν υφίσταται ρύθμιση για την παροχή ειδικών θεραπειών σε ιδιωτικά κέντρα.

«Έχω μαθησιακές δυσκολίες και δεν είχα κανέναν να με καταλαβαίνει και να με υποστηρίζει. Πρέπει να ακουγόμαστε και να γινόμαστε σεβαστοί εξίσου.»

– Διαβούλευση παιδιών και νέων, Ελλάδα 2021

Σύμφωνα με τις αρχές συμπερίληψης για τη φοίτηση όλων των παιδιών στο κανονικό σχολείο, 75.680 παιδιά που αναγνωρίστηκαν με ανάγκη ειδικής αγωγής το 2017/2018 φοιτούσαν στο κανονικό σχολείο και έλαβαν ειδική υποστήριξη. Επίσης, σε 10.883 παιδιά προσφέρθηκαν θέσεις σε ειδικά σχολεία αναγνωρισμένα από το Υπουργείο Παιδείας.²⁵⁶ Εξαιτίας της έλλειψης εθνικών δεδομένων, δεν είναι απολύτως σαφές πόσα παιδιά με αναπηρία υπάρχουν και πόσα βρίσκονται εκτός σχολείου, παρά τις πρόσφατες προσπάθειες του ΥΠ.ΠΑΙ.Θ. να συλλέξει δεδομένα για παιδιά με αναπηρία που φοιτούν σε σχολεία επίσημης εκπαίδευσης. Παρά τις θετικές αλλαγές που έχουν προωθηθεί μέσω των πολιτικών που έχουν ανακοινωθεί, τα συστημικά προβλήματα συνεχίζονται σε σχέση με την οργάνωση, τους πόρους, το ανθρώπινο δυναμικό, τα προγράμματα και τις μεθόδους διδασκαλίας, το εκπαιδευτικό υλικό και τις αντιλήψεις και τις πρακτικές στην εκπαίδευση παιδιών με αναπηρία. Δεν υπάρχουν προγράμματα συν-εκπαίδευσης μεταξύ γενικών και ειδικών σχολείων, παρά τη συμπερίληψη αυτών των διατάξεων στον νόμο 4368/2016. Μια θετική εξέλιξη είναι ότι μέσα στο 2020, τα σχολεία υποστηρίχθηκαν με 4.500 διορισμούς μόνιμων εκπαιδευτικών και προσωπικού ειδικής αγωγής. Μέτρα ειδικής αγωγής παρέχονται στα σχολεία μέσω τάξεων ένταξης και παράλληλης στήριξης, σε ατομική βάση ή σε ξεχωριστά σχολεία ειδικής αγωγής. Θέματα που αφορούν τις υφιστάμενες δομές επανεξετάζονται συνεχώς από το ΥΠ.ΠΑΙ.Θ. στο πλαίσιο κωδικοποίησης και αξιολόγησης της εθνικής νομοθεσίας σε σχέση με τους μαθητές με αναπηρία ή/και ανάγκες ειδικής αγωγής.

Παρότι οι Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής διαθέτουν ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό και τα Κέντρα Εκπαιδευτικής και Συμβουλευτικής Υποστήριξης (ΚΕΣΥ) λειτουργούν ως σχετικές δομές, παρατηρείται έλλειψη επαρκών υπηρεσιών για εργοθεραπεία, λογοθεραπεία, φυσιοθεραπεία, ψυχολογική υποστήριξη σε σχολικό και κοινοτικό επίπεδο ενώ η προσαρμογή του εκπαιδευτικού υλικού σύμφωνα με την αναπηρία του παιδιού δεν πραγματοποιείται τακτικά.

Η κοινωνική ένταξη για παιδιά με αναπηρία αποτελεί μια συνεχόμενη πρόκληση, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά την προσχολική εκπαίδευση. Επίσης, η έλλειψη επαρκούς ανθρώπινου δυναμικού σε βρεφονηπιακούς σταθμούς και νηπιαγωγεία αποτελεί τον συνηθέστερο λόγο που αναφέρεται για τον αποκλεισμό παιδιών με αναπηρία.

Η φυσική πρόσβαση για παιδιά με αναπηρία παραμένει πρόβλημα στους δημόσιους χώρους στις πόλεις και τα σχολεία. Όπου απαιτείται ειδική κατασκευή πρόσβασης, συνήθως αυτή δεν υπάρχει. Δεν είναι σαφές αν αυτό σχετίζεται με το κόστος ή αποτελεί συνέπεια της γραφειοκρατίας, όπου διοικητικού χαρακτήρα καθυστερήσεις εμποδίζουν την παραχώρηση της σχετικής άδειας. Παρότι έχουν οριστεί νομοθετικά μέτρα που επιτρέπουν τη δυνατότητα εισαγωγής σε ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης, παραμένουν φραγμοί και απαιτούνται περαιτέρω μέτρα για τη διασφάλιση της ουσιαστικής και ισότιμης απόλαυσης του δικαιώματος στην εκπαίδευση, όπως μετακίνηση και προσβασιμότητα στις υποδομές (αίθουσες, βιβλιοθήκες, εργαστήρια). Η διασφάλιση ισότιμης πρόσβασης στην εκπαίδευση αποτελεί προτεραιότητα του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα Ατόμων με Αναπηρία αλλά και του Στρατηγικού Σχεδίου Δράσης για Ισότιμη Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρία στην Εκπαίδευση.

Παρατηρείται έλλειψη σύνδεσης των σχολείων με τις υπηρεσίες στην κοινότητα. Με ελάχιστες εξαιρέσεις, όπως η «Τάξη Μαθητείας», υπάρχουν πολύ περιορισμένες δομές και προγράμματα για τη διά βίου μάθηση των παιδιών με αναπηρία, συγκεκριμένα σε ό,τι αφορά τη λειτουργικότητα, την αυτοφροντίδα και την καθημερινή ζωή.

Τα κοινωνικά πρότυπα στην ελληνική κοινωνία δημιουργούν περαιτέρω φραγμούς στην αποδοχή των παιδιών με αναπηρία. Παρά τη σημαντική πρόοδο που έχει σημειωθεί στην ενημέρωση της κοινωνίας σχετικά με ζητήματα αποδοχής της διαφορετικότητας και καταπολέμησης των κοινωνικών προκαταλήψεων, τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις θεωρείται ότι επικρατούν στην ελληνική κοινωνία και συμβάλλουν αρνητικά στην επίτευξη της πλήρους εξασφάλισης δικαιωμάτων για όλους. Τα παιδιά με αναπηρία γίνονται αντιληπτά ως ένα «ειδικό» παθολογικό ζήτημα και συχνά αντιμετωπίζουν στιγματισμό. Για να ξεπεραστεί αυτό, είναι απαραίτητο να υπάρχει ενημέρωση και να διαμορφωθούν νέες αντιλήψεις για τη συμπεριληψη των μαθητών με αναπηρία.

Αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών

Η έμφυλη βία αποτελεί τόσο αιτία όσο και συνέπεια της ανισότητας των φύλων. Οι προσπάθειες της UNICEF να αποκριθεί στην έμφυλη βία (ΕΒ) είναι στο επίκεντρο της αποστολής του φορέα για την προστασία, την υγεία και την ευημερία παιδιών και γυναικών, συμπεριλαμβανομένων των νέων γυναικών έως την ηλικία των 29 ετών. Συγκεκριμένα, ο όρος «έμφυλη βία αποτελεί έναν γενικό όρο που καλύπτει κάθε επιζήμια πράξη που διαπράττεται κατά της βούλησης ενός ατόμου και βασίζεται σε διαφορές κοινωνικής φύσης (φύλου) μεταξύ ανδρών και γυναικών. Περιλαμβάνει πράξεις που προκαλούν σωματική, σεξουαλική ή ψυχική βλάβη ή οδύνη, απειλές διάπραξης τέτοιων πράξεων, εξαναγκασμό και άλλες στέρησεις της ελευθερίας. Αυτές οι πράξεις μπορεί να λάβουν χώρα δημόσια ή ιδιωτικά».²⁵⁷

Το τρέχον Σχέδιο Δράσης για τα Φύλα της UNICEF 2018 – 2021 εστιάζει στην προώθηση της ισότητας κοριτσιών και αγοριών από τη γέννησή τους έως την εφηβεία, αντιμετωπίζοντας τις διακρίσεις βάσει φύλου και τα μειονεκτήματα που πλήττουν συνήθως περισσότερο τα κορίτσια, αλλά μπορούν να πλήττουν και τα αγόρια, καθώς και την προώθηση της ισότητας φύλων στη φροντίδα και την υποστήριξη των γυναικών και των παιδιών²⁵⁸. Για τους σκοπούς της παρούσας ανάλυσης της κατάστασης, το παρόν κεφάλαιο θα επικεντρωθεί στη βία κατά των γυναικών, συμπεριλαμβανομένων των μητέρων, καθώς η βία κατά των παιδιών - κοριτσιών και αγοριών - καλύπτεται στο Κεφάλαιο 5 «Δικαίωμα στην προστασία».

Ο ελληνικός νόμος 3500/2006 αποτελεί το βασικό νομικό όργανο για την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας, κάνοντας ειδική αναφορά στη βία κατά των γυναικών και των ανηλίκων. Αυτός ο νόμος τροποποιήθηκε με την επικύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας, ευρέως γνωστής ως «Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης», «για την πρόβλεψη της εφαρμογής αυτού του νόμου για τους συντρόφους στο συμφωνητικό συμβίωσης και την ευρύτερη οικογένεια και των δύο συντρόφων». Τον Απρίλιο του 2018, η Ελλάδα επικύρωσε τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης με τον Νόμο 4351/2018. Αυτή η Σύμβαση ενισχύει περαιτέρω τα δικαιώματα των

γυναϊκών που περιλαμβάνονται ήδη στο νομοθετικό πλαίσιο, συμπεριλαμβανομένου του 4478/2017 (Μέρος IV) που ορίζει τα ελάχιστα πρότυπα για την προστασία και τη φροντίδα των θυμάτων βίας, συμπεριλαμβανομένων ειδικών μέτρων για ανήλικους. Η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης βασίζεται σε τέσσερα θεμέλια πρόληψης, προστασίας, δίωξης και συντονισμού. Οι υπογράφουσες υποχρεούνται να προβούν σε διάφορες προσπάθειες για την ενίσχυση των δικαιωμάτων των γυναικών, όπως η ενθάρρυνση των ΜΜΕ και του ιδιωτικού τομέα στον ορισμό προτύπων που ενισχύουν τον σεβασμό στους έμφυλους ρόλους, η επιμόρφωση των πολιτών για την

καταπολέμηση της βίας και την ισότητα των φύλων, η αμφισβήτηση των έμφυλων στερεότυπων, η προώθηση της ενδυνάμωσης των γυναικών, η δημιουργία προγραμμάτων για δράστες και η ενθάρρυνση των αντρών και των αγοριών για την ενεργή συμμετοχή στην πρόληψη της βίας. Τέλος, προβλέπει την κατάρτιση των επαγγελματιών για την αναγνώριση των θυμάτων βίας και την απόκριση σε αυτά. Επίσης, η Σύμβαση περιγράφει τον αναγκαστικό γάμο ως μορφή εμπορίας ανθρώπων και ενισχύει τον ποινικό κώδικα για τα εγκλήματα κατά των γυναικών (ακρωτηριασμός γυναικείων γεννητικών οργάνων, επίμονη παρακολούθηση και εγκλήματα τιμής). Τον Μάρτιο του 2019, δημοσιεύτηκε ο Νόμος 4604/2019 του Υπουργείου Εσωτερικών, με τίτλο «Προώθηση της ουσιαστικής ισότητας των φύλων, πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας» (Μέρος Α, άρθρα 1-30).

Ο νόμος, μεταξύ άλλων, προβλέπει μέτρα για την ένταξη της διάστασης του φύλου σε όλους τους τομείς πολιτικής του Κράτους, επισημοποιεί την ύπαρξη του δικτύου μόνιμων δομών σε όλη τη χώρα για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών, προβλέπει την ανάπτυξη «Σχεδίων Ισότητας» από το Κράτος και τους ιδιωτικούς φορείς και την απονομή «Βραβείων Ισότητας» για την εφαρμογή πολιτικών ίσης μεταχείρισης και ίσων ευκαιριών για άντρες και γυναίκες στο εργασιακό περιβάλλον.

Το 2013, η Ελλάδα ολοκλήρωσε τη μεταφορά της Οδηγίας 2011/36/ΕΕ για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και την προστασία των θυμάτων αυτής με τον Νόμο 4198/2013 (215/Γ/2013). Αυτός ο Νόμος δημιούργησε το Γραφείο Εθνικού Εισηγητή για την εμπορία ανθρώπων στο Υπουργείο Εξωτερικών, το οποίο συντονίζει όλες τις σχετικές πολιτικές και δραστηριότητες του Κράτους για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και την προστασία των θυμάτων. Την ίδια χρονιά, η Σύμβαση για Δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων του Συμβουλίου της Ευρώπης επικυρώθηκε με τον Νόμο 4216/2013 (266/ΑΓ/2013).

Διακυβέρνηση για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και την προστασία των θυμάτων της και μηχανισμοί συντονισμού

Η Γενική Γραμματεία Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων (ΓΓΟΠΙΦ) είναι η κρατική αρχή που είναι υπεύθυνη για τον σχεδιασμό, την εφαρμογή και την παρακολούθηση της εφαρμογής πολιτικών για την ισότητα των φύλων σε όλους τους τομείς της κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής ζωής στην Ελλάδα. Σύμφωνα με τον νόμο 4606/2019, η ΓΓΟΠΙΦ έχει ως αποστολή την επίβλεψη των 62 δομών του Εθνικού Δικτύου (π.χ. συμβουλευτικά κέντρα, ασφαλείς δομές) για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών. Από τις 62 δομές του Δικτύου, οι 42 είναι Συμβουλευτικά Κέντρα. Από αυτά, 14 λειτουργούν στο πλαίσιο του ΚΕΘΙ και τα άλλα 27 λειτουργούν υπό την αρμοδιότητα των αντίστοιχων Δήμων. Οι Δήμοι είναι υπεύθυνοι για τη λειτουργία 18 από τις 20 ασφαλείς δομές για γυναίκες θύματα βίας και το ΕΚΚΑ λειτουργεί άλλες δύο δομές (Αθήνα, Θεσσαλονίκη) για τις επιζήσασες της βίας κατά των γυναικών. Το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ) εποπτεύει το ΥΠ.Ε.Κ.ΥΠ. και είναι υπεύθυνο για τον συντονισμό του δικτύου ψυχοκοινωνικών υπηρεσιών σε ιδιώτες, οικογένειες και κοινότητες που αντιμετωπίζουν ακραίο κίνδυνο ή/και βρίσκονται σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης. Το ΕΚΚΑ είναι επίσης υπεύθυνο για τη διαχείριση του Εθνικού Μηχανισμού Αναφοράς (ΕΜΑ) για θύματα και πιθανά θύματα εμπορίας ανθρώπων (Υπουργική Απόφαση 30840/20.9.2016), το οποίο επιβλέπεται από το Γραφείο του Εθνικού Εισηγητή για την εμπορία ανθρώπων που δημιουργήθηκε στο Υπουργείο Εξωτερικών. Ο ΕΜΑ λειτουργεί ως κέντρο για συντονισμένη δράση και δημιουργία συνεργασιών μεταξύ όλων των φορέων που εμπλέκονται στην καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων. Το

Τμήμα Ενδοοικογενειακής Βίας της Ελληνικής Αστυνομίας, το οποίο δημιουργήθηκε με το Π.Δ. 37/2019, περιλαμβάνει 73 υποδιαιρέσεις σε όλη τη χώρα, η καθεμία στελεχωμένη με δύο στελέχη. Η Διεύθυνση Ίσης Μεταχείρισης που δημιουργήθηκε στο Γραφείο του Συνηγόρου του Πολίτη είναι υπεύθυνη για την παρακολούθηση και την προώθηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης για όλους τους πολίτες και την καταπολέμηση κάθε μορφής διακρίσεων. Το Εθνικό Συμβούλιο για την Ισότητα των Φύλων είναι ένα γνωμοδοτικό συμβούλιο που συνδέεται με τη ΓΓΟΠΙΦ και είναι υπεύθυνο για την πραγματοποίηση διαβουλεύσεων με όλους τους φορείς σε τοπικό, δημοτικό και περιφερειακό επίπεδο, με την Κοινωνία των Πολιτών και τον ιδιωτικό τομέα. Αξιολογεί επίσης τις πολιτικές για την ισότητα των φύλων. Επίσης, κάθε Περιφερειακή Αρχή έχει δημιουργήσει μια Περιφερειακή Επιτροπή Ισότητας και ένα Ανεξάρτητο Γραφείο Ισότητας. Σε δημοτικό επίπεδο, έχουν δημιουργηθεί Δημοτικές Επιτροπές Ισότητας, καθώς και Τμήματα Κοινωνικής Πολιτικής και Υπηρεσιών Ισότητας Φύλων. Σημαντικό ρόλο στην εποπτεία της εφαρμογής των πολιτικών για την ισότητα των φύλων και τη διάδοση των σχετικών στατιστικών δεδομένων διαδραματίζει το Παρατηρητήριο Ισότητας των Φύλων που δημιουργήθηκε από τη ΓΓΟΠΙΦ. Σημαντικό ρόλο στην εποπτεία και την αξιολόγηση της εφαρμογής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ελλάδα, αν και δεν επικεντρώνεται συγκεκριμένα στην εποπτεία και την κατάργηση των διακρίσεων, διαδραματίζει η Εθνική Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Αναγνωρισμένες μορφές βίας κατά των γυναικών

Οι αναγνωρισμένες μορφές βίας κατά των γυναικών είναι η έμφυλη βία, η ενδοοικογενειακή βία, η γυναικοκτονία, η βία από τον ερωτικό σύντροφο, η σεξουαλική παρενόχληση, η σεξουαλική βία, ο βιασμός, η σωματική βία, η ψυχολογική βία, η εμπορία ανθρώπων, ο ακρωτηριασμός των γυναικείων γεννητικών οργάνων, τα εγκλήματα τιμής, ο αναγκαστικός γάμος, η αναγκαστική στείρωση, η οικονομική βία και η επαναλαμβανόμενη παρενόχληση (εκτός της σεξουαλικής). Επίσης, νέες μορφές βίας κατά των γυναικών περιλαμβάνουν τον διαδικτυακό εκφοβισμό, ο οποίος μπορεί ο ίδιος να περιλαμβάνει ηλεκτρονική παρακολούθηση, ηλεκτρονική παρενόχληση και μη συναινετική πορνογραφία.

«Θέλω η σεξουαλική ταυτότητά μου να γίνεται αποδεκτή και σεβαστή.»

– Διαβούλευση παιδιών και νέων, Ελλάδα 2021

Έμφυλη βία με αριθμούς

Σύμφωνα με δεδομένα συγκεντρωμένα από τις βάσεις δεδομένων που διατηρεί η Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης (ΕΕΤΑΑ) και η Εθνική Γραμμή Βοήθειας SOS 24/7 15900, η ΓΓΟΠΙΦ στην 1^η Εθνική Έκθεση για τη Βία κατά των Γυναικών ανέφερε²⁵⁹ ότι για το διάστημα 1/11/2019 – 31/10/2020, 4.872 γυναίκες υποστηρίχθηκαν από τα συμβουλευτικά κέντρα του Εθνικού Δικτύου δομών για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και την προστασία των θυμάτων της. Από αυτές τις γυναίκες, 84% ζήτησαν υπηρεσίες λόγω ενδοοικογενειακής βίας, 2% λόγω βιασμού και 2% λόγω σεξουαλικής παρενόχλησης. Στο 56% των περιπτώσεων, δράστης ήταν ο νυν ή πρώην σύζυγος, σε 13% ο σύντροφος και σε 12% συγγενής. Παρότι οι ωφελούμενες προέρχονται από όλες τις ηλικιακές κατηγορίες, η πλειοψηφία (29%) ήταν 36-45 ετών, ενώ 19% προέρχονταν από την ηλικιακή κατηγορία 26-35 ετών, 19% ήταν 46-55 ετών, 9% ήταν κάτω των 25 ετών και 8% ήταν άνω των 60 ετών (δεν υπήρχαν ηλικιακές πληροφορίες για 11% των ωφελούμενων). Η πλειοψηφία (22%) είχε ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, 14% την τριτοβάθμια εκπαίδευση και 12% τη μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση. 45% ήταν άνεργες και 34% απασχολούνταν. Το 77% είχε ελληνική εθνικότητα, το 14% ήταν μετανάστριες που διέμεναν στην Ελλάδα και το 3% ήταν υπήκοοι άλλων χωρών της ΕΕ. Από το σύνολο, 71 γυναίκες χρειάστηκαν διερμηνεία για να ωφεληθούν από τις υπηρεσίες. Ο συνολικός αριθμός συνεδριών που έλαβαν χώρα με διερμηνεία ήταν 263. Ενδιαφέρον είναι ότι μόλις 11% αυτών των γυναικών ήταν ενημερωμένες για τις διαθέσιμες υπηρεσίες μέσω διαδικτύου. Οι περισσότερες είχαν ενημερωθεί από άλλες

υποστηρικτικές υπηρεσίες (30%) και την Εθνική Γραμμή Βοήθειας SOS 15900 (21%). Από τις 4.872 γυναίκες, 6% (N = 292) ζήτησαν φιλοξενία σε ασφαλή δομή.

Για το διάστημα 1/11/2019 – 31/10/2020, σύμφωνα με την ίδια αναφορά της ΓΓΟΠΦ²⁶⁰, 269 γυναίκες και 270 παιδιά φιλοξενήθηκαν σε ασφαλείς δομές σε όλη τη χώρα. 96 από αυτές τις γυναίκες και 117 παιδιά ήταν πρόσφυγες. Ωστόσο, δεν υπάρχουν δεδομένα σχετικά με το εάν τα παιδιά που διέμεναν μαζί με τις μητέρες τους στις δομές ήταν επίσης θύματα βίας ή εάν είχαν ειδικές ανάγκες λόγω αναπηρίας ή άλλων ευπαθειών. 69% των γυναικών ήταν άνεργες και μόνο 9% εργάζονταν. Ο συνηθέστερος λόγος για τη φιλοξενία σε ασφαλή δομή ήταν η ενδοοικογενειακή βία (79%), και έπειτα ο βιασμός (6%), η σεξουαλική παρενόχληση (3%) και η εμπορία ανθρώπων (2%). Για το 9% αυτών των γυναικών δεν υπήρχαν διαθέσιμες πληροφορίες για τον λόγο της φιλοξενίας. Πολλές γυναίκες προτίμησαν να μείνουν με φίλους και συγγενείς, ενώ διατηρούσαν επαφή με τους επαγγελματίες του Δικτύου.

Σχετικά με τις τηλεφωνικές κλήσεις που λήφθηκαν από την Εθνική Γραμμή Βοήθειας SOS 24/7 15900 για την περίοδο 1/11/2019 – 31/10/2020, ο συνολικός αριθμός που αφορούσε περιστατικά βίας κατά των γυναικών ήταν 6.042. Από αυτές τις κλήσεις, το 68% είχαν γίνει από τις ίδιες τις ωφελούμενες και 32% από τρίτα άτομα (συνήθως φίλους, συγγενείς και γείτονες). 73% των γυναικών που κάλεσαν στη γραμμή βοήθειας είχαν ελληνική εθνικότητα. Οι περισσότερες τηλεφωνικές κλήσεις έγιναν από τις Περιφέρειες της Αττικής (45%) και της Κεντρικής Μακεδονίας (11%). Οι περισσότερες γυναίκες κατήγγειλαν ενδοοικογενειακή βία (88%) ενώ οι συνηθέστερες μορφές ενδοοικογενειακής βίας που δηλώθηκαν ήταν: ψυχολογική βία (33,5%), λεκτική βία (29,6%), σωματική βία (28,6%), οικονομική βία (5,4%) και σεξουαλική βία (1,3%). 52% των γυναικών ήταν παντρεμένες. Μόνο σε 1% των περιστατικών ο δράστης ήταν άτομο άγνωστο για το θύμα. Πρέπει να σημειωθεί ότι 62% των γυναικών που κατήγγειλαν περιστατικά βίας ήταν μητέρες και 1% ήταν έγκυες.

Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία της Ελληνικής Αστυνομίας, παρουσιάστηκε μεγάλη αύξηση της τάξης του 49% για υποβολή καταγγελιών ενδοοικογενειακής βίας από το 2012 έως το 2017²⁶¹. Το 2019, 4171 γυναίκες υπέβαλαν καταγγελία για περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας στην Αστυνομία (9,3% αύξηση από το 2018), και οι γυναικοκτονίες από συγγενή εκπροσωπούσαν το 42,1% των ανθρωποκτονιών με θύματα γυναίκες²⁶². Παράλληλα, από το 2016 έως το 2019, η Ελληνική Αρχή Αποζημιώσεων έλαβε μόνο 6 αιτήματα λόγω βίας κατά των γυναικών, αλλά καμία από τις υποθέσεις δεν οδήγησε σε καταβολή αποζημίωσης²⁶³.

Το 2019, το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης ανέφερε²⁶⁴ ότι μεταξύ των 154 πιστοποιημένων και πιθανών θυμάτων εμπορίας ανθρώπων που εντοπίστηκαν από τις Κρατικές Αρχές, την Κοινωνία των Πολιτών και διεθνείς οργανώσεις, εκατόν είκοσι (120) ήταν γυναίκες και κορίτσια, είκοσι οκτώ (28) ήταν άντρες, δύο (2) ήταν διεμφυλικά άτομα και αγόρια και σε έξι (6) περιστατικά το φύλο του θύματος δεν αποσαφηνίστηκε. Είναι προφανές ότι οι γυναίκες αποτελούν την πλειοψηφία των ενήλικων θυμάτων και τα κορίτσια την πλειοψηφία των παιδιών θυμάτων. Επιπλέον, έντεκα (11) γυναίκες ήταν έγκυες κατά την παραπομπή τους και είκοσι μία (21) συνοδεύονταν από τα παιδιά τους. Η συντριπτική πλειοψηφία των θυμάτων εμπορίας που αναφέρθηκαν στον EMA το 2019 ήταν ενήλικες γυναίκες, θύματα σεξουαλικής εκμετάλλευσης (N = 81). Θα πρέπει να σημειωθεί ότι δύο (2) από τα θύματα σεξουαλικής εκμετάλλευσης, που καταγράφηκαν με αρσενικό βιολογικό φύλο, ήταν διεμφυλικά άτομα. Η συνηθέστερη μορφή εκμετάλλευσης των κοριτσιών ήταν η σεξουαλική εκμετάλλευση (N = 11) και η αναγκαστική επαιτεία (N = 15). Αναφέρθηκε και ένα περιστατικό κοριτσιού που υπέστη εκμετάλλευση μέσω αναγκαστικού γάμου και άλλο ένα με εργασιακή εκμετάλλευση.

Στο πλαίσιο των μεικτών μεταναστευτικών ροών που φτάνουν στην Ελλάδα από το 2015, πολλές γυναίκες μετανάστριες και πρόσφυγες έχουν αναγνωριστεί ως επιζήσασες περιστατικών βίας. Για παράδειγμα, η διεθνής ΜΚΟ Medecins Sans Frontières ανέφερε ότι μεταξύ του Σεπτεμβρίου του 2017 και του Ιανουαρίου του 2018 περιθαλψε 215 επιζήσασες σεξουαλικής βίας που προσήλθαν για φροντίδα στα εξωτερικά ιατρεία της Οργάνωσης στη Μόρια ή στην κλινική ψυχικής υγείας της Μυτιλήνης. Μεταξύ των 215 περιστατικών, 155 (72%) ήταν γυναίκες και 60 (28%) ήταν άντρες. Η πλειοψηφία των περιστατικών που αναφέρθηκαν (94%) ήταν

περιστατικά βιασμού. 174 (81%) από τις επιζήσασες ήταν από την Αφρική και 185 (86%) των περιστατικών είχαν λάβει χώρα πάνω από έναν μήνα πριν την παρουσίαση. Τα μισά περιστατικά (118) συνέβησαν εν κινήσει, κυρίως στην Τουρκία και 76 (35%) στη χώρα προέλευσης. 10 περιστατικά (5%) συνέβησαν στη Λέσβο. Ο δράστης ήταν γνωστός στην επιζήσασα στο 23% των περιστατικών²⁶⁵. Επιπλέον διαπιστώθηκε ότι 25% έως 42% των κοριτσιών που προέρχονται από χώρες όπου ασκείται ο ακρωτηριασμός των γυναικείων γεννητικών οργάνων (ΑΓΓΟ) αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο να γίνουν θύματα ΑΓΓΟ στην Ελλάδα²⁶⁶.

Φραγμοί και μελλοντικές προκλήσεις

Η Ελλάδα έχει αναπτύξει ένα συμπαγές νομικό και θεσμικό πλαίσιο για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών. Ωστόσο, ένα διεθνές όργανο σημαντικό για την προστασία των γυναικών από τη βία και τις διακρίσεις που δεν έχει επικυρωθεί ακόμη είναι η Διεθνής Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων των Μεταναστών Εργαζόμενων και Μελών των Οικογενειών τους²⁶⁷. Η Ελλάδα πρέπει να εστιάσει περισσότερο στην εφαρμογή και την παρακολούθηση των εδραιωμένων νόμων και πολιτικών, καθώς και να εξασφαλίσει επαρκείς πόρους²⁶⁸. Κατά τη διάρκεια μιας αποστολής στην Ελλάδα στις 12 Απριλίου 2019, το ΟΗΧΡ ενημερώθηκε από έναν συνομιλητή ότι «Το νομοθετικό μας πλαίσιο είναι καλό, αλλά σε ό,τι αφορά την εφαρμογή του νόμου αντιμετωπίζουμε σοβαρές προκλήσεις λόγω των φραγμών της παλιάς νοοτροπίας και των παλιών πρακτικών»²⁶⁹. Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι δεν υπάρχει ειδικός, ανεξάρτητος, εθνικός θεσμός για την παρακολούθηση και την καταπολέμηση της βίας και των διακρίσεων κατά των γυναικών.

Παρότι έχουν γίνει σημαντικά βήματα στη συλλογή συστηματικών δεδομένων για τις διακρίσεις και τη βία κατά των γυναικών, ορισμένοι φραγμοί πρέπει να ξεπεραστούν. Το Παρατηρητήριο για την Ισότητα των Φύλων της ΓΓΟΠΙΦ, το οποίο είναι υπεύθυνο για την παρακολούθηση του άρθρου 11 της «Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης», που αναφέρεται στον συντονισμό της συλλογής και της διάδοσης δεδομένων για τη βία κατά των γυναικών, χρησιμοποιεί τους δείκτες που προτείνονται από την ΕΙΓΕ και το ερωτηματολόγιο GREVIO για την οργάνωση των εθνικών δεδομένων για τη βία κατά των γυναικών και την παρακολούθηση του φαινομένου και των πολιτικών για την καταπολέμηση του. Η συλλογή δεδομένων για κάποιους από αυτούς τους δείκτες δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμη, ενώ θα πρέπει να εξασφαλιστεί συντονισμός μεταξύ των αρμόδιων Αρχών. Η UNICEF υποστηρίζει τη ΓΓΟΠΙΦ για τη συλλογή δεδομένων με σκοπό την αναφορά σε σχέση με το ερωτηματολόγιο GREVIO, η οποία αναμένεται να ολοκληρωθεί στις αρχές του επόμενου έτους. Ωστόσο, σε σχέση με αυτόν τον σκοπό, είναι σημαντικό όλες οι Εισαγγελίες Πρωτοδικών να παράσχουν δεδομένα για τα περιστατικά βίας κατά των γυναικών. Σύμφωνα με την ετήσια έκθεση της ΓΓΟΠΙΦ270, κάποια Γραφεία δεν συνέβαλλαν με δεδομένα.

Οι πατριαρχικές πεποιθήσεις και νοοτροπίες εξακολουθούν να είναι βαθιά ριζωμένες στην ελληνική κοινωνία. Παρότι ο Νόμος 4604 προβλέπει ότι το Κράτος θα καταπολεμά τα στερεότυπα φύλων και παρά την πολύ χαμηλή βαθμολογία της Ελλάδας στον Δείκτη Ισότητας Φύλων στην ΕΕ της ΕΙΓΕ, ειδικά σε σχέση με τη συμμετοχή γυναικών σε δημόσιες θέσεις εξουσίας, το πρόβλημα παραμένει, καθώς οι γυναίκες υποεκπροσωπούνται τόσο στην κυβέρνηση (10%) όσο και στο Κοινοβούλιο (21%). Επιπλέον, έχει αναγνωρισθεί ότι η εκπαίδευση και τα ΜΜΕ είναι ισχυροί παράγοντες στην καταπολέμηση των στερεότυπων φύλων. Ωστόσο, η επιμόρφωση για τα ανθρώπινα δικαιώματα και η ενημέρωση για την έμφυλη βία δεν έχουν συμπεριληφθεί στο δημόσιο σχολικό σύστημα και τα ΜΜΕ δεν συνεισφέρουν επαρκώς στην προώθηση της ισότητας και την καταπολέμηση των στερεότυπων φύλων. Αντίθετα, το Δίκτυο για την Καταγραφή της Ρατσιστικής Βίας αναφέρει ότι τα ΜΜΕ έχουν παράξει επιθετικά δημόσια αφηγήματα κατά των ευάλωτων μειονοτήτων, συμπεριλαμβανομένων των γυναικών μεταναστών και προσφύγων²⁷¹.

Συστηματικές δράσεις πρόληψης για τη μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων για τις γυναίκες σχετίζονται άμεσα με την κατάργηση της βίας και των διακρίσεων κατά των γυναικών. Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η Εθνική Γραμμή Βοήθειας SOS 15900 δέχθηκε 441 (5,4% του συνόλου) καταγγελίες για οικονομική βία, ενώ 69% των γυναικών που φιλοξενούνταν σε ασφαλείς δομές λόγω βίας ήταν άνεργες. Ωστόσο, τα αποτελέσματα απασχόλησης γυναικών εξακολουθούν να δέχονται δυσανάλογα πλήγματα από την οικονομική κρίση, τα

μέτρα λιτότητας και την πανδημία του COVID 19, όπως επιδεικνύεται από το γεγονός ότι κατά το 2ο τρίμηνο του 2020, με 19,9% των γυναικών να είναι άνεργες σε σύγκριση με 14,1% των αντρών²⁷². Συγκεκριμένα, τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας παρατηρούνται μεταξύ γυναικών, ηλικίας 20-24 ετών, στην Περιφέρεια του Νοτίου Αιγαίου και ατόμων που έχουν ολοκληρώσει εκπαίδευση κάτω της πρωτοβάθμιας²⁷³. Επίσης, η αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα εκτιμάται ότι αντιστοιχεί στο 24% του ΑΕΠ, γεγονός που κατατάσσει την Ελλάδα μεταξύ των χωρών με μία από τις μεγαλύτερες αδήλωτες οικονομίες στην Ευρώπη. Οι ανεπίσημες μορφές εργασίας περιλαμβάνουν οικιακές εργασίες, καθαριότητα, φροντίδα ηλικιωμένων και παιδιών, ιδιαίτερα μαθήματα για μαθητές, απασχόληση στον τομέα της φιλοξενίας, όλοι τομείς με υψηλότερο ποσοστό γυναικών εργαζόμενων. Ο ανεπίσημος τομέας φαίνεται να μην έχει μελετηθεί επαρκώς και να απαιτεί περαιτέρω προσοχή από την Κυβέρνηση²⁷⁴. Περαιτέρω φραγμοί για την είσοδο των γυναικών στο εργατικό δυναμικό προκύπτουν στην ανεπαρκή δημόσια φροντίδα των παιδιών²⁷⁵.

Η διασφάλιση της χρηματοδότησης για το Εθνικό Δίκτυο των 62 δομών που παρέχουν υπηρεσίες στις γυναίκες θύματα βίας και περιλαμβάνει 14 συμβουλευτικά κέντρα, ασφαλείς δομές σε διάφορες Περιφέρειες της χώρας και την Εθνική Γραμμή Βοήθειας SOS 15900 έως το 2023 είναι υψίστης σημασίας για την προστασία και την ενδυνάμωση των γυναικών θυμάτων βίας. Ωστόσο, η ανάγκη αύξησης των θέσεων στις ασφαλείς δομές είναι επιτακτική, όπως επιδεικνύεται από την αναφορά που δημοσιεύτηκε από τη ΓΓΟΠΙΦ²⁷⁶: από τις 4872 γυναίκες οι οποίες έλαβαν υπηρεσίες από τα συμβουλευτικά κέντρα του Δικτύου, 6% (N = 292) χρειάστηκε φιλοξενία σε ασφαλή δομή. Με βάση την ίδια αναφορά, οι ασφαλείς δομές φιλοξένησαν από τον Νοέμβριο του 2019 έως τον Οκτώβριο του 2020, 269 γυναίκες και 270 παιδιά. Φαίνεται λοιπόν ότι οι πραγματικές ανάγκες δεν καλύφθηκαν από τις υφιστάμενες θέσεις στις ασφαλείς δομές και συγκεκριμένα οι δομές σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη δεν καλύπτουν τις ανάγκες αυτών των δύο μεγάλων αστικών κέντρων, καθώς πολλές γυναίκες προτιμούν να μη μεταφερθούν σε άλλα μέρη της χώρας, κυρίως λόγω των υποστηρικτικών δικτύων τους που βρίσκονται σε αυτές τις δύο πόλεις. Επίσης, οι επαγγελματίες πρώτης γραμμής δεν λαμβάνουν εξειδικευμένη κατάρτιση για τον εντοπισμό των θυμάτων έμφυλης βίας ή για τις επιλογές παραπομπής και τις διαδικασίες που πρέπει να τηρηθούν για την επίτευξη ασφαλούς απομάκρυνσης ενός θύματος έμφυλης βίας.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, το 2019 62% των αυτο-αναφερόμενων γυναικών θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας ήταν μητέρες, με 21 θύματα εμπορίας ανθρώπων να έχουν εντοπιστεί το 2019 και 11 θύματα εμπορίας ανθρώπων να είναι έγκυες. Ωστόσο, δεν υπάρχουν επίσημα δεδομένα για τις ανάγκες των παιδιών επιζήσασών βίας και για τη διαγενεακή βία, ενώ δεν υπάρχουν και υπηρεσίες που να απευθύνονται συγκεκριμένα σε αυτόν τον πληθυσμό.

Ορισμένες μορφές βίας κατά των γυναικών δεν έχουν μελετηθεί επαρκώς ακόμη και δεν υπάρχουν επίσημα δεδομένα για την επικράτησή τους, τους πληθυσμούς που αντιμετωπίζουν τον υψηλότερο κίνδυνο και τις ανάγκες τους. Τέτοια παραδείγματα αποτελούν η ψηφιακή βία κατά των γυναικών και των κοριτσιών, ο ακρωτηριασμός των γυναικείων γεννητικών οργάνων και η οικιακή δουλειά. Επίσης, υπάρχουν ευάλωτες ομάδες γυναικών που δεν έχουν μελετηθεί για να πέσει φως στις συνθήκες ζωής και τις ανάγκες τους, προκειμένου να αναπτυχθούν τεκμηριωμένες πολιτικές για την ενδυνάμωση και την προστασία τους από τον κοινωνικό αποκλεισμό και τη βία, όπως οι ανάπηρες γυναίκες, οι γυναίκες με χρόνιες παθήσεις, οι γυναίκες με προβλήματα ψυχικής υγείας και προβλήματα κατάχρησης ουσιών και οι άστεγες γυναίκες. Πολλές από αυτές είναι μητέρες. Τέλος, ιδιαίτερη προσοχή και φροντίδα απαιτούνται για τις γυναίκες που ανήκουν σε έντονα πατριαρχικές κοινότητες, όπως οι κοινότητες Ρομά και οι κοινότητες Μουσουλμάνων στη Θράκη, καθώς και τις γυναίκες μετανάστες και πρόσφυγες.

Καθώς οι διακρίσεις και τα μειονεκτήματα βάσει φύλου μπορούν επίσης να πλήττουν και τα αγόρια²⁷⁷, θα πρέπει να σημειωθεί ότι δεν υπάρχουν δεδομένα για τα αγόρια και τους άντρες θύματα έμφυλης βίας στην Ελλάδα, ενώ παρατηρείται και έλλειψη υποστηρικτικών προγραμμάτων και ασφαλών δομών για άντρες και αγόρια, καθώς και για ΛΟΑΤΚΙ άτομα θύματα έμφυλης βίας. Επίσης, παρατηρείται έλλειψη θεραπευτικών προγραμμάτων για άντρες και γυναίκες δράστες έμφυλης βίας, με την εξαίρεση των προγραμμάτων που διαχειρίζεται το Εθνικό Κέντρο

Κοινωνικής Αλληλεγγύης που παρέχουν μικρό αριθμό θέσεων σε δύο θεραπευτικά προγράμματα για άντρες δράστες έμφυλης βίας σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη. Επίσης, δεν υπάρχουν σεμινάρια ευαισθητοποίησης με στόχο την πρόληψη της έμφυλης βίας και την προώθηση της ισότητας των φύλων που να απευθύνονται σε παιδιά και εφήβους.

Επιπτώσεις της πανδημίας Covid-19

Η UNICEF αναφέρει ότι τα παιδιά έχουν πληγεί σφοδρά από την πανδημία που προκλήθηκε από τον ιό COVID-19 και επηρεάζονται αρνητικά είτε από τις κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας είτε από τα μέτρα περιορισμού που μπορεί ακούσια να προκαλούν περισσότερο βλάβη παρά θετικές επιπτώσεις²⁷⁸.

Η πανδημία επηρεάζει τα παιδιά και τις οικογένειές τους συστημικά. Καθημερινές υπηρεσίες απαραίτητες για την ασφάλεια και την ευημερία των παιδιών και των οικογενειών - από την προγεννητική φροντίδα για τις εγκύους έως την προστασία και εκπαίδευση των παιδιών - έχουν τεθεί σε παύση ή περιοριστεί και δυσλειτουργούν, καθώς επιβάλλονται lockdown σε ολόκληρους πληθυσμούς²⁷⁹. Η UNICEF εκτιμά ότι κατά προσέγγιση 150 εκατομμύρια επιπλέον παιδιά βιώνουν αυτήν τη στιγμή πολυδιάστατη φτώχεια - χωρίς πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες. Για παράδειγμα, 31% των παιδιών σχολικής ηλικίας παγκοσμίως δεν έχουν πρόσβαση σε ψηφιακά και εξ αποστάσεως μαθησιακά προγράμματα.²⁸⁰ Παρότι φαίνεται ότι τα παιδιά είναι λιγότερο πιθανό να εκδηλώσουν σοβαρή νόσηση λόγω του COVID-19, η υγεία των παιδιών παγκοσμίως αναμένεται να επηρεαστεί από μια σειρά δευτερογενών επιπτώσεων της πανδημίας. Για παράδειγμα, ενδέχεται να προκύψουν έως 200.000 επιπλέον περιστατικά θνησιγένειας τους επόμενους 12 μήνες, καθώς οι γυναίκες είναι λιγότερο πιθανό να έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας λόγω του COVID-19.²⁸¹ Ο COVID-19 αναμένεται επίσης να μειώσει την πρόσβαση σε σημαντικά για την υγεία εμβόλια και κατά προσέγγιση 80 εκατομμύρια παιδιά κάτω του 1 έτους ενδέχεται να χάσουν την ευκαιρία να εμβολιαστούν με σωτήρια για τη ζωή τους εμβόλια.²⁸² Οι περιορισμοί που λαμβάνονται από τα Κράτη για τον έλεγχο της διασποράς του ιού, όπως μακροχρόνια παραμονή στο σπίτι, έχει διαπιστωθεί ότι αυξάνουν τον κίνδυνο ενδοοικογενειακής βίας, εκμετάλλευσης και κακοποίησης των παιδιών, ενώ παράλληλα, 66% των κρατών ανέφερε διαταραχή στις σχετικές με τη βία κατά των παιδιών υπηρεσίες λόγω του COVID-19.²⁸³ Τα παιδιά που ζουν ήδη σε επισφαλείς και επικίνδυνες συνθήκες, όπως τα παιδιά που μετακινούνται, γίνονται ακόμη πιο ευάλωτα κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19.²⁸⁴

Η απόκριση της Ελλάδας στην πανδημία COVID-19

Η Ελλάδα, η οποία ήταν ήδη επιφορτισμένη με την αντιμετώπιση των επιπτώσεων μιας 10ετούς ύφεσης και αυστηρών μέτρων λιτότητας, με το 30% του πληθυσμού της να αντιμετωπίζει κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικό αποκλεισμό (2019), αναμένεται να δυσκολευτεί ιδιαίτερα από την πανδημία. Για παράδειγμα, αναμένεται ότι το ΑΕΠ της Ελλάδας θα παρουσιάσει συρρίκνωση από 7,5% σε 9,8% το 2020²⁸⁵. Η μείωση της οικονομικής δραστηριότητας φέρει τον κίνδυνο να προκληθεί απώλεια της πηγής του οικογενειακού εισοδήματος και φτώχεια σε περισσότερες οικογένειες και παιδιά.

Από τον Μάρτιο του 2020, η Ελληνική Κυβέρνηση έλαβε μια σειρά από μέτρα για να μειώσει τις επιπτώσεις της πανδημίας COVID-19 στην κοινωνία, κυρίως σε ό,τι αφορά τους τομείς της οικονομίας, της υγείας, της εκπαίδευσης και της προστασίας των ευάλωτων πληθυσμών. Παραδείγματα μέτρων που λήφθηκαν για την υποστήριξη της ελληνικής οικονομίας και της επιχειρηματικότητας περιλαμβάνουν την αναστολή πληρωμής ΦΠΑ για επιχειρήσεις που έκλεισαν με απόφαση του Κράτους σε μια προσπάθεια μείωσης της διασποράς του ιού και παράταση των προθεσμιών πληρωμών των ασφαλιστικών εισφορών για τις πληττόμενες επιχειρήσεις. Για την οικονομική υποστήριξη των πληγέντων νοικοκυριών ορίστηκε ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα για τους εργαζόμενους επιχειρήσεων που έκλεισαν λόγω κρατικών οδηγιών. Επίσης, οι προθεσμίες υποβολής αίτησης για τη λήψη επιδόματος παιδιού τέθηκαν σε αναστολή. Το δικαίωμα συμμετοχής στα δύο κύρια προγράμματα για την καταπολέμηση της φτώχειας και την πρόληψη της απώλειας στέγης, το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα

(ΕΕΕ) και το Επίδομα Στέγασης παρατάθηκαν άνευ όρων για δύο ή τρεις μήνες, ανάλογα με τον μήνα υποβολής κάθε αίτησης.²⁸⁶ Επιπλέον, πρόσθετη εισοδηματική υποστήριξη δόθηκε σε όλα τα νοικοκυριά με τουλάχιστον ένα ανήλικο μέλος που λάμβαναν το ΕΕΕ. Συγκεκριμένα, τα κατά προσέγγιση 56.000 νοικοκυριά με ΕΕΕ έλαβαν στο τέλος Μαΐου του 2020 ένα επιπλέον ποσό 100 ευρώ για το πρώτο ανήλικο και 50 ευρώ για κάθε επιπλέον ανήλικο στο νοικοκυριό, με μέγιστο όριο τα 300 ευρώ ανά νοικοκυριό. Τέλος, μια πρόσθετη εισοδηματική υποστήριξη (διπλή πληρωμή) δόθηκε σε όλα τα νοικοκυριά με ΕΕΕ στο τέλος του Δεκεμβρίου του 2020.

Σχετικά με την εκπαίδευση, το κράτος δημιούργησε μια ηλεκτρονική πλατφόρμα μέσω της οποίας μαθητές 4-17 ετών μπορούσαν να συμμετάσχουν σε εκπαίδευση εξ αποστάσεως και περισσότεροι από 90.000 φορητοί υπολογιστές και tablet διανεμήθηκαν από ιδιώτες χορηγούς, το ΕΣΠΑ και άλλα προγράμματα χρηματοδότησης για την υποστήριξη της εξ αποστάσεως διδασκαλίας.²⁸⁷ Μαθητές δανείστηκαν φορητούς υπολογιστές και tablet με βάση συγκεκριμένα κοινωνικοοικονομικά κριτήρια. Επιπλέον, το σχολικό έτος 2020-2021, ψυχολόγοι και κοινωνικοί λειτουργοί προσελήφθησαν για σχολεία γενικής εκπαίδευσης, με στόχο την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας.²⁸⁸ Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση οργανώθηκε και εφαρμόστηκε επίσης εξ αποστάσεως διδασκαλία. Ο Εθνικός Οργανισμός Δημόσιας Υγείας (ΕΟΔΥ), σε συνεργασία με Δήμους, πραγματοποιεί δωρεάν rapid test στον γενικό πληθυσμό και πρόσφατα το Υπουργείο Υγείας ξεκίνησε μια ενημερωτική πλατφόρμα για την εξέλιξη της πανδημίας στην Ελλάδα, η οποία είναι διαθέσιμη στο γενικό κοινό και ενημερώνεται καθημερινά.²⁸⁹ Για τη μείωση της περιορισμένης πρόσβασης σε υπηρεσίες λόγω του COVID-19, το Κράτος παραχώρησε παράταση στις άδειες παραμονής για ειδικούς λόγους σε υπηκόους τρίτων χωρών που διαμένουν στην Ελλάδα.²⁹⁰ Επί του παρόντος, η Ελληνική Κυβέρνηση εστιάζει στον προγραμματισμό των εμβολιασμών κατά του COVID-19.

«Στην ουσία, η εκπαίδευση δεν τελειώνει ποτέ.

Και τώρα με τον COVID-19, η εκπαίδευση δεν έχει σταματήσει, αλλά συνεχίζεται μέσω του διαδικτύου. Αυτό όμως δεν ισχύει για όλα τα παιδιά. Αν τα παιδιά δεν έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο ή συσκευές, το κράτος θα πρέπει να καλύπτει αυτές τις ανάγκες.»

– Διαβούλευση παιδιών και νέων, Ελλάδα 2021

Τομείς ιδιαίτερης σημασίας κατά τη διάρκεια και μετά από την πανδημία

Ειδική προσοχή απαιτείται ώστε «να μην υφίσταται στερήσεις κανένα παιδί» κατά τη διάρκεια των πολλαπλών αρνητικών επιπτώσεων της πανδημίας COVID-19. Στις χώρες της ΕΕ, τα παιδιά σε φτωχά νοικοκυριά, όσα ζουν σε περιοχές με στερήσεις και τα παιδιά σε εθνικές μειονότητες έχουν πληγεί δυσανάλογα από τον Covid-19²⁹¹.

Επομένως χρειάζονται στοχευμένες ενέργειες για την υποστήριξη των παιδιών και των οικογενειών τους. Για παράδειγμα, όπως έχει αναφερθεί παγκοσμίως, η κατ'οίκον εκπαίδευση κατά τη διάρκεια της κρίσης επιδεινώθηκε και ανέδειξε τις υφιστάμενες εκπαιδευτικές ανισότητες.²⁹² Παρότι η διαδεδομένη ψηφιοποίηση περιορίζει την εκπαιδευτική απώλεια που προκαλεί το κλείσιμο των σχολείων,²⁹³ παιδιά από χαμηλότερο κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο είναι λιγότερο πιθανό να έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο και σε υπολογιστή, ένα ήσυχο μέρος για να διαβάσουν και λιγότερους πόρους, συμπεριλαμβανομένης της αφοσιωμένης γονικής υποστήριξης, στοιχεία που οδηγούν σε χαμηλότερη σχολική απόδοση.²⁹⁴

Η πανδημία COVID-19 αναμένεται να αυξήσει τα προβλήματα ψυχικής υγείας στον γενικό πληθυσμό. Η Έρευνα Επιπτώσεων του Κορονοϊού στην Υγεία (Crisis) αναφέρει ότι «ατομικοί και κοινωνικοί περιορισμοί είναι ιδιαίτερα απειλητικοί για άτομα με αυξημένη ευπάθεια λόγω ψυχικών διαταραχών».²⁹⁵ Η έρευνα τονίζει την «επείγουσα

ανάγκη εντοπισμού πόρων σε δημόσιο και ιδιωτικό επίπεδο που θα μπορούν να αξιοποιηθούν για την πρόληψη περαιτέρω προκλήσεων για την υγεία καθώς και πέρα από τον ίδιο τον ιό». Η έρευνα Crisis προσπαθεί να επιτρέψει σε ερευνητές και παρόχους φροντίδας να εξετάσουν τον βαθμό και τις επιπτώσεις του COVID-19 στην ψυχική υγεία και στη συμπεριφορά των ατόμων και των οικογενειών σε διάφορα διεθνή περιβάλλοντα. Καθώς οι υπηρεσίες ψυχικής υγείας για παιδιά είναι πολύ περιορισμένες σε εθνικό επίπεδο, είναι σημαντικό να εξεταστούν αυτά τα δεδομένα στο πλαίσιο της Ελλάδας και να διασφαλιστεί ο σχεδιασμός και η εφαρμογή των πολιτικών για καλύτερη προστασία της ψυχικής υγείας των παιδιών και των οικογενειών τους κατά τη διάρκεια της πανδημίας Covid-19 και μετά από αυτήν.

Ενώ μία στις τρεις γυναίκες βιώνει σωματική ή σεξουαλική κακοποίηση κάποια στιγμή στη διάρκεια της ζωής της, οι επιπτώσεις της πανδημίας στην αύξηση της έμφυλης βίας είναι αισθητές, ιδιαίτερα στους ευάλωτους πληθυσμούς (δηλαδή πρόσφυγες και μετανάστες), όπου ήδη επικρατεί περισσότερο υψηλό επίπεδο βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών.²⁹⁶ Η άσκηση βίας από τον ερωτικό σύντροφο έχει αυξηθεί με δραματικό ρυθμό από την έναρξη της πανδημίας, με τον Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών, Αντόνιο Γκουτέρες να αναφέρεται στο γεγονός ως μια «τρομακτική αύξηση στην ενδοοικογενειακή βία» και να παροτρύνει όλες τις κυβερνήσεις να «θέσουν σε προτεραιότητα την ασφάλεια των γυναικών κατά την ανταπόκρισή τους στην πανδημία».²⁹⁷ Επίσης, καθώς οι υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης στρέφουν γενικά την πλήρη προσοχή τους στην αντιμετώπιση του Covid-19, τα δεδομένα δείχνουν ότι απαραίτητες υπηρεσίες, όπως οι δομές προστασίας από ενδοοικογενειακή βία και οι γραμμές βοήθειας αντιμετώπισαν περιορισμούς στη διατήρηση της εργασίας τους και την αύξηση της δυναμικότητά τους για την απόκριση στην αυξημένη ανάγκη υποστήριξης.²⁹⁸ Προϋπάρχουσες επιλογές σύστασης και γνωστοί μηχανισμοί υποστήριξης ενδέχεται να έχουν κλείσει ή να έχουν αλλάξει τρόπο λειτουργίας, προκειμένου να αποκριθούν στην πανδημία COVID-19.

Συμπεράσματα και συστάσεις

Η ανάλυση της κατάστασης δείχνει ότι η Ελλάδα υπήρξε ανέκαθεν σταθερή υποστηρίκτρια των δικαιωμάτων των παιδιών, με δέσμευση για τη διασφάλιση της πρόσβασης όλων των παιδιών σε ίσες ευκαιρίες στη χώρα. Ωστόσο, σχεδόν μια δεκαετία μέτρων λιτότητας και περικοπών στις κρατικές δαπάνες, σε συνδυασμό με συνεχόμενες μεταναστευτικές ροές είχαν αντίκτυπο στις ελληνικές δημόσιες υπηρεσίες, τις δομές και τα συστήματα, με ιδιαίτερες επιπτώσεις στα πλέον ευάλωτα παιδιά στην ελληνική κοινωνία.

Η έκθεση τονίζει συγκεκριμένους τομείς όπου απαιτείται βελτίωση στην κατάσταση των παιδιών και των νέων (υγεία μητέρας και παιδιού, εκπαίδευση, προστασία, απασχόληση, συμμετοχή). Απαιτείται περαιτέρω ανάλυση για τους παράγοντες που εμποδίζουν την αποτελεσματικότερη ενδυνάμωση των κοριτσιών και των νεαρών γυναικών, εν όψει και της βαθμολογίας της Ελλάδας στον Δείκτη Ισότητας των Φύλων, τη χαμηλότερη στην ΕΕ.

Σύσταση 1: Ενίσχυση των υπηρεσιών υγείας και διατροφής, από τη σύλληψη έως τη νηπιακή ηλικία και τη νεότητα/εφηβεία

Παρότι γενικά το ελληνικό σύστημα υγειονομικής περίθαλψης μπορεί να αποκριθεί επαρκώς στις ανάγκες των πολιτών, θα μπορούσε να ωφεληθεί από βελτιώσεις στην πρωτοβάθμια υγειονομική περίθαλψη, ειδικά σε τοπικό επίπεδο, μαζί με κατάλληλο, τεκμηριωμένο σχεδιασμό (π.χ. ένα πλήρες εθνικό σχέδιο) με εστίαση στην πρόληψη και την έγκαιρη παρέμβαση. Αυτές οι προσπάθειες θα πρέπει να έχουν ισχυρή διαπολιτισμική συνιστώσα, όπως εκπαίδευση προσωπικού Πρωτοβάθμιας Υγειονομικής Περίθαλψης με ευαισθησία σε πολιτισμικά ζητήματα, απαραίτητοι πόροι μεσολάβησης/ διερμηνείας, συνεργασία με τοπικούς φορείς και πρωτοβουλίες και καμπάνιες υγείας που στοχεύουν συγκεκριμένες ευάλωτες ομάδες για καλύτερη αντιμετώπιση και προώθηση των αναγκών υγείας και της προληπτικής φροντίδας (συμπεριλαμβανομένων των εμβολιασμών). Η ισότιμη πρόσβαση στις υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης μπορεί επίσης να βελτιωθεί μέσω διαχείρισης και χρηματοδότησης με προτεραιότητα αγροτικές περιοχές και νησιά.

Σχετικά με τις επείγουσες ανάγκες γύρω από την ψυχική υγεία, ειδικά για παιδιά και εφήβους, απαιτούνται βελτιώσεις στο τομεακό πλαίσιο και συντονισμός μεταξύ των υπηρεσιών ψυχικής υγείας σε εθνικό/τοπικό επίπεδο και την κεντρική κυβέρνηση καθώς και γενική αύξηση στον αριθμό εξειδικευμένου προσωπικού για τη διασφάλιση επαρκούς εθνικής κάλυψης.

Η γενική υγεία και ευημερία των παιδιών εξαρτώνται από παρεμβάσεις που ξεκινούν από την προσχολική ηλικία και συνεχίζονται στα σχολικά χρόνια και την εφηβεία. Αυξάνοντας σημαντικά τα υποχρεωτικά μαθήματα φυσικής αγωγής στα σχολεία και τη διαθεσιμότητα της δωρεάν συμμετοχής σε δραστηριότητες σε δημοτικό επίπεδο, ο επιπολασμός της παχυσαρκίας μπορεί να μειωθεί σε όλες τις ηλικίες. Παρομοίως, η ενημέρωση για τη διατροφή και την υγιεινή ζωή μπορεί να βοηθήσει στην επίτευξη βελτιωμένων συνηθειών και την υποστήριξη της ανάπτυξης των παιδιών. Παρότι υπάρχουν και παρέχονται Εθνικές Διατροφικές Συστάσεις στα σχολεία, η εφαρμογή αυτών των κατευθυντήριων γραμμών και η παρακολούθησή τους θα μπορούσε να προωθήσει τη διαθεσιμότητα υγιεινών γευμάτων στα σχολεία, γεγονός ιδιαίτερα σημαντικό για παιδιά από νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος.

Σύσταση 2: Βελτίωση της ισότιμης πρόσβασης σε ποιοτική και συμπεριληπτική εκπαίδευση για όλα τα παιδιά

Μια καθαρά εκφρασμένη, μακροπρόθεσμη εκπαιδευτική στρατηγική με εντοπισμένα κενά χρηματοδότησης που

συνδέονται με αύξηση στο ποσοστό κατανομής του εθνικού προϋπολογισμού για την εκπαίδευση θα βοηθήσει στην εξασφάλιση επαρκών πόρων, υλικών και ανθρώπινου δυναμικού, για την παροχή ποιοτικής εκπαίδευσης για όλα τα παιδιά σε κάθε ηλικιακή ομάδα. Παρομοίως, ένα σύστημα παρακολούθησης, συμπεριλαμβανομένων δεικτών απόδοσης, το οποίο θα μπορεί να παράσχει ποιοτικά διαχωρισμένα/ αναλυτικά δεδομένα θα υποστηρίξει τον αποδοτικό σχεδιασμό και την κατανομή πόρων, εντοπίζοντας παράλληλα συστημικά εμπόδια σε εθνικό και τοπικό επίπεδο.

Απαιτείται επιτάχυνση της επέκτασης της προσχολικής εκπαίδευσης που θα συμβάλλει επίσης στην εφαρμογή της υφιστάμενης πολιτικής προσχολικής εκπαίδευσης και την επίτευξη του ευρωπαϊκού στόχου για συμμετοχή 95%, τονίζοντας την έγκαιρη συμπερίληψη και παραμονή των περιθωριοποιημένων παιδιών στην τυπική εκπαίδευση.

Η αναθεώρηση των αναλυτικών προγραμμάτων, των διοικητικών κανονισμών και των υφιστάμενων προγραμμάτων «υποχρεωτικής εκπαίδευσης» θα πρέπει να εφαρμόσει ένα πρίσμα συμπερίληψης για να διασφαλίσει ότι τα παιδιά με αναπηρία, τα παιδιά Ρομά και τα παιδιά πρόσφυγες και μετανάστες θα έχουν πρόσβαση και θα προσαρμόζονται στις βασικές εκπαιδευτικές υποδομές. Ψηφιακά εργαλεία και τεχνολογίες θα πρέπει επίσης να εφαρμοστούν για τη βελτίωση των μαθησιακών αποτελεσμάτων και την αντιμετώπιση των φραγμών στην ισότητα. Επίσης, μπορούν να αντιμετωπιστούν κοινωνικές αντιλήψεις και νοοτροπίες που εμποδίζουν τις ισότητες, συμπεριληπτικές και πολυπολιτισμικές προσεγγίσεις.

Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα θα πρέπει να απομακρυνθεί από τη βασισμένη σε γνώσεις μάθηση και να στραφεί στις δεξιότητες κριτικής σκέψης και πρακτικότητας/προσαρμοστικότητας που θα ανταποκρίνονται και στις ανάγκες της αγοράς εργασίας. Οι επικεντρωμένες στο παιδί πρακτικές στην αίθουσα και οι αντίστοιχες μέθοδοι διδασκαλίας, όπως συνδυαστικές μορφές μάθησης, θα πρέπει να ενθαρρύνονται μαζί με συχνά σχόλια από παιδιά, γονείς και κοινότητες.

Σύσταση 3: Επέκταση και ενίσχυση του συστήματος προστασίας των παιδιών για καλύτερη ανταπόκριση στις ανάγκες τους

Μια στροφή προς ένα ενοποιημένο σύστημα παιδικής προστασίας με σχετικούς μηχανισμούς συντονισμού θα διασφαλίσει την πρόσβαση των παιδιών σε αποτελεσματικές υπηρεσίες πρόληψης και ανταπόκρισης. Θα πρέπει να εφαρμοστούν στρατηγικές και καμπάνιες ενημέρωσης ώστε να ξεκινήσει ένας εθνικός διάλογος για τη βία κατά των παιδιών, με καταπολέμηση του ρατσισμού, των προκαταλήψεων και των στερεοτύπων που μπορεί να οδηγήσουν σε πρόκληση βλάβης σε ευάλωτες ομάδες. Πλήρη, ενημερωμένα στοιχεία για τη βία, την παραμέληση, την κακοποίηση ή/και τις διακρίσεις που πλήττουν τα παιδιά θα κατευθύνουν τον δημόσιο διάλογο και θα διευκολύνουν την εξασφάλιση συναίνεσης για τις πλέον επείγουσες προτεραιότητες προστασίας των παιδιών.

Ένα πλήρες νομικό και κανονιστικό πλαίσιο για τις οικογενειακές και κοινοτικές μορφές φροντίδας είναι απαραίτητο για την επιτυχή εφαρμογή του Εθνικού Σχεδίου Δράσης Αποϊδρυματοποίησης. Συγκεκριμένες νομοθεσίες, όπως η αναδοχή και η επιτροπεία θα πρέπει να καταστούν πλήρως λειτουργικές για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος.

Η αύξηση των πόρων ανθρώπινου δυναμικού και η ενίσχυση της δυναμικότητας του ανθρώπινου δυναμικού των κοινωνικών υπηρεσιών (όπως μέσω της αναπροσαρμογής της επαγγελματικής τους εξειδίκευσης και της αναδιάταξης του προσωπικού μεγάλης κλίμακας ιδρυματικών δομών) είναι απαραίτητες για την παροχή ποιοτικής υποστήριξης στα παιδιά και τους φροντιστές τους στις κοινότητες. Θα πρέπει να αναπτυχθούν τυποποιημένα εργαλεία «διαχείρισης περιστατικών», τα οποία θα διασφαλίσουν την κατάλληλη παρακολούθηση και ανταπόκριση σε κάθε μεμονωμένη περίπτωση, σε διάφορους τομείς.

Ένα φιλικό προς τα παιδιά σύστημα δικαιοσύνης αποτελεί βασική συνιστώσα για την πλήρη προστασία των παιδιών στην Ελλάδα και θα πρέπει να περιλαμβάνει: ισότιμη πρόσβαση για όλα τα παιδιά, κατάλληλες βάσει ηλικίας και αναγκών δικαστικές διαδικασίες και προσβάσιμη ενημέρωση για τα δικαιώματα. Οι επαγγελματίες θα πρέπει να λάβουν εκπαίδευση, όπου απαιτείται, σχετικά με τον κατάλληλο τρόπο αλληλεπίδρασης με τα παιδιά βάσει ηλικίας, όπως και σχετικά με την επικοινωνία για τα αποτελέσματα μιας διαδικασίας και τον σεβασμό των απόψεων και του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού.

Χρειάζονται οι απόψεις όλων των εμπλεκόμενων φορέων, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών, για να προσδιορίζονται οι διαφορετικές μορφές υποστήριξης που αναμένεται να προσφέρει ένα εκσυγχρονισμένο σύστημα προστασίας των παιδιών.

Σύσταση 4: Ενίσχυση συμπεριληπτικής και συστηματικής συμμετοχής παιδιών και νέων

Η προώθηση της ουσιαστικής συμμετοχής των παιδιών και των νέων που θα οδηγήσει σε πραγματική άσκηση επιρροής στις αποφάσεις είναι απαραίτητη για τη διασφάλιση μιας συμπεριληπτικής και συμμετοχικής διαδικασίας. Αυτό μπορεί να γίνει με τη δημιουργία, τη βελτίωση και την παροχή επαρκών πόρων για μηχανισμούς συμμετοχής των παιδιών σε εθνικό και τοπικό επίπεδο. Η εκπαίδευση σχετικά με την ιδιότητα του πολίτη, την ισότητα και τη συμμετοχή στις δημοκρατικές διαδικασίες θα πρέπει να ενισχυθεί και οι μαθητές θα πρέπει να υποστηρίζονται στη συμμετοχή στην καθημερινότητα του σχολείου τους και τη λήψη αποφάσεων. Χρειάζονται περισσότερες ενέργειες για να διασφαλιστεί ότι τα παιδιά θα έχουν σχετικές πληροφορίες για τα δικαιώματά τους, τους τρόπους πρόσβασης σε συμμετοχικούς μηχανισμούς και τα αποτελέσματα της συμμετοχής τους.

Το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο για την Ενδυνάμωση των Νέων (2017-2027) θα πρέπει να ενημερωθεί για να συμπεριλαμβάνει τις οπτικές των νέων σχετικά με τους υφιστάμενους φραγμούς στην κοινωνική ένταξη και την ενεργό πολιτεϊότητα. Παρομοίως, ένα αντίστοιχο Σχέδιο Δράσης και πλαίσιο εποπτείας θα βοηθήσουν στην άσκηση επιρροής στον σχηματισμό ειδικών για τους νέους δεσμεύσεων σε τομεακές πολιτικές, σε συνδυασμό με την κατανομή πόρων.

Σύσταση 5: Μείωση της ανεργίας των νέων μέσω βελτιωμένης εργασιακής ετοιμότητας και ανάπτυξης δεξιοτήτων

Η εργασιακή ετοιμότητα των νέων που εισέρχονται στην αγορά εργασίας θα πρέπει να βελτιωθεί μέσω ενοποιημένων, αρθρωτών προγραμμάτων που θα περιλαμβάνουν: ανάπτυξη βασικών δεξιοτήτων και δεξιοτήτων ζωής, ενεργό εργασιακό προσανατολισμό και συμβουλευτική, καθώς και υποστήριξη και μαθητεία. Παρότι πρόσφατες πρωτοβουλίες, όπως ο νόμος 4763 του 2020, έχουν κάνει βήματα προς τον εκσυγχρονισμό της επαγγελματικής κατάρτισης, είναι πολύ σημαντικό αυτά τα προγράμματα να βασίζονται σε ενημερωμένη ανάλυση των τάσεων της αγοράς και να καλύπτουν τοπικές ανάγκες.

Αυτά τα προγράμματα μπορούν να ωφεληθούν από ένα ισχυρό πλαίσιο παρακολούθησης και αξιολόγησης για τον εντοπισμό προβλημάτων και εφαρμογή των απαραίτητων προσαρμογών για βελτιωμένη αποδοτικότητα. Ο συντονισμός και οι διυπουργικές προσπάθειες μπορούν να βελτιωθούν για να ενισχυθεί η θέση σε προτεραιότητα των NEET και να μειωθεί το ποσοστό νέων NEET στην Ελλάδα.

Σύσταση 6: Μείωση κινδύνου φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού για τα παιδιά

Υπάρχει επείγουσα ανάγκη για ένα Εθνικό Σχέδιο Δράσης κατά της Φτώχειας, βασισμένο σε στοιχεία, με σαφείς στόχους και πόρους που να συνδέονται με την καταπολέμηση της παιδικής φτώχειας. Μια συμμετοχική διαδικασία θα εξασφαλίσει ότι οι απόψεις των οικογενειών, των νέων και των ίδιων των παιδιών θα εισακουστούν και θα αποτυπωθούν στα νέα στοιχεία των πολιτικών κοινωνικής προστασίας.

Η Ελλάδα μπορεί να ωφεληθεί από πρωτοβουλίες και χρηματοδότηση της ΕΕ, όπως η Εγγύηση για το Παιδί και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, προκειμένου να δημιουργήσει πολυ-ετήσια χρηματοδοτούμενα προγράμματα για την ενδυνάμωση της κοινωνικοοικονομικής ένταξης των παιδιών και την αντιμετώπιση της διαγενεακής φτώχειας και της μειονεκτικής θέσης. Επίσης, ο Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας της ΕΕ παρέχει ευκαιρίες προκειμένου η Ελλάδα να μειώσει τις οικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας COVID-19, π.χ. μέσα από ειδικές πολιτικές για τα παιδιά και τους νέους.

Σύσταση 7: Ανάπτυξη Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα δικαιώματα των παιδιών, εξασφάλιση διαχωρισμένων/ αναλυτικών δεδομένων για τα παιδιά και παρακολούθηση της προόδου των εθνικών προτεραιοτήτων για τα παιδιά

Ένα πλήρες εθνικό πρόγραμμα δράσης για τα παιδιά είναι απαραίτητο για να επιτευχθούν οι προβλεπόμενοι στόχοι της Ελληνικής Κυβέρνησης. Ένα εθνικό σχέδιο θα πρέπει να περιλαμβάνει σαφείς στόχους και ορόσημα που θα συνδέονται με τους Γενικούς Στόχους / Ατζέντα 2030, τη Στρατηγική για τα Δικαιώματα του Παιδιού της ΕΕ και τους στόχους ανάπτυξης της Ελλάδας. Ένα τέτοιο σχέδιο θα πρέπει να κοστολογηθεί, να εξασφαλιστεί η χρηματοδότησή του και να παρακολουθείται η πρόοδός του μέσω σταθερής και διαφανούς παρακολούθησης. Μόνο τότε θα μπορούν να υλοποιηθούν τα δικαιώματα κάθε παιδιού στην Ελλάδα, αποδίδοντας διαχρονικά κοινωνικά και οικονομικά μερίσματα για τη χώρα.

Επίσης, μπορεί να δημιουργηθεί ένας κεντροκοιμημένος δια-υπουργικός μηχανισμός με βασικό στόχο την εποπτεία των δικαιωμάτων των παιδιών, σε ευθυγράμμιση με το εθνικό σχέδιο δράσης για τα παιδιά και παρακολούθηση της προόδου σε τομείς προτεραιότητας, σύμφωνα με τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού και την Ατζέντα 2030.

Η συλλογή, η προσβασιμότητα και η χρήση των πληροφοριών για τα παιδιά θα πρέπει να ενισχυθούν προκειμένου να είναι εγγυημένη η διαθεσιμότητα διαχωρισμένων/ αναλυτικών δεδομένων, συμπεριλαμβανομένου του πρίσματος της ισότητας, για την ανάλυση των φραγμών και την ενημέρωση του εθνικού προγραμματισμού και των προτεραιοτήτων.

Τέλος, όταν αποφασίζεται πώς θα κατανέμονται αποτελεσματικά οι πόροι, οι Κυβερνήσεις θα πρέπει να ανταποκρίνονται σε όλες τις ανάγκες των παιδιών. Οι δημόσιοι πόροι θα πρέπει να κατευθύνονται επαρκώς στην υγεία, την παιδεία, τη διατροφή, την προστασία και άλλους τομείς, παρέχοντας στα παιδιά όλα όσα χρειάζονται για τη μέγιστη δυνατή ανάπτυξη τους. Καινοτόμες προσεγγίσεις χρηματοδότησης, όπως η μεικτή χρηματοδότηση, οι συνεργασίες δημόσιου-ιδιωτικού τομέα και η χρηματοδότηση με βάση Περιβαλλοντικά,

Κοινωνικά και Εταιρικής Διακυβέρνησης (ESG) κριτήρια θα βοηθήσουν να ανοίξουν νέες πόρτες σε επιπρόσθετους πόρους για τα παιδιά.

Παράρτημα 1. Ελλάδα – Νομοθετικό πλαίσιο

Πολιτική οικονομία και διοίκηση

- Σύμφωνα με το άρθρο 28, παράγραφος 1 του Συντάγματος, οι κανόνες του διεθνούς δικαίου, καθώς και οι διεθνείς συμβάσεις, αποτελούν ακέραιο μέρος της ελληνικής νομοθεσίας και επικρατούν άλλων αντίθετων νομικών διατάξεων.
- Η Ελλάδα έγινε κράτος-μέλος της ΕΕ τον Ιανουάριο του 1981 και εκπροσωπείται από 21 μέλη στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο: εντάχθηκε στην περιοχή Σένγκεν τον Ιανουάριο του 2000.
- Η Ελλάδα είναι μέλος του ΝΑΤΟ από το 1952.

Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού, παρακολούθηση δικαιωμάτων παιδιών και εθνικοί θεσμοί για τα ανθρώπινα δικαιώματα

Νόμος/ ΥΑ/ Εγκύκλιος	Σύντομη περιγραφή
N. 2101/1992	Κύρωση ΣΔΠ
N. 4491/2017	Ο Εθνικός Μηχανισμός Εκπόνησης, Παρακολούθησης και Αξιολόγησης των Σχεδίων Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού δημιουργήθηκε υπό την εποπτεία της Γενικής Γραμματείας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Υπουργείου Δικαιοσύνης.
N. 3094/2003	Ο Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη για τα Παιδιά παρακολουθεί και επεμβαίνει για την εφαρμογή των δικαιωμάτων των παιδιών στη χώρα
N. 2667/1998	Νόμος σύστασης της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Ρόλος της είναι η παρακολούθηση των σχετικών ζητημάτων, η ενημέρωση του κοινού και η προώθηση της σχετικής έρευνας, η ανταλλαγή εμπειριών με άλλα κράτη και διεθνείς οργανισμούς και η διαμόρφωση προτάσεων πολιτικής σε θέματα του αντικειμένου της. Με τον ίδιο νόμο ιδρύεται η Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής, η οποία παρακολουθεί τις αιτήσεις που αφορούν τη βιοηθική και τη μελέτη των βιοηθικών, κοινωνικών και νομοθετικών επιπτώσεων. Ενημερώνει επίσης το κοινό για σχετικά ζητήματα.
N. 4356/2015	Ο νόμος ιδρύει το Εθνικό Συμβούλιο κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας

Πρόσφατες νομοθετικές εξελίξεις

Νόμος/ ΥΑ/ Εγκύκλιος	Σύντομη περιγραφή
N. 4760/2020	Κατάργηση προστατευτικής φύλαξης για ασυνόδευτα και χωρισμένα από την οικογένειά τους παιδιά

Νόμος/ ΥΑ/ Εγκύκλιος	Σύντομη περιγραφή
N. 4756/2020	Πρόγραμμα στέγασης και εργασίας για τους αστέγους
N. 4659/2020	Επίδομα γέννησης και διαδικασίες πιστοποιητικού γέννησης
N. 4604/2019	Ζητήματα ισότητας φύλων, πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας
N. 4538/2018	Νομοθετικό πλαίσιο για την παροχή εναλλακτικής φροντίδας στα παιδιά χωρίς γονική μέριμνα (νόμος για υιοθεσία και αναδοχή)
και	
ΥΑ 13734/538 08/04/2019	
N. 4554/2018	Σύστημα επιτροπείας ασυνόδευτων ανηλίκων
N. 4531/2018	Κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της Ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης)
N. 4491/2017	Νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου
N. 4472/2017	Επίδομα στέγασης (όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο 4659/2020)
N. 4478/2017	Κύρωση της Σύμβασης για την Πρόληψη της Τρομοκρατίας (CETS 196) του Συμβουλίου της Ευρώπης με στόχο την υποστήριξη και την ενίσχυση του αγώνα κατά της τρομοκρατίας, με επιβεβαίωση ότι τα μέτρα που λαμβάνονται για την πρόληψη ή την καταστολή των τρομοκρατικών ενεργειών οφείλουν να σέβονται τον κανόνα του δικαίου και τις δημοκρατικές αξίες, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες.
N. 4389/2016	Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα (όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο 4659/2020)
N. 4368/2016	Υγειονομική κάλυψη για ανασφάλιστες και ευάλωτες κοινωνικές ομάδες
N. 4415/2016 ΥΑ 131024/Δ1, 29/08/2016 και 152360/ΓΔ4, 23/09/2016, Εγκύκλιος 167078/ΓΔ4	Ένταξη παιδιών προσφύγων και μεταναστών στο δημόσιο σύστημα παιδείας

Δικαίωμα στην υγεία

Νόμος/ ΥΑ/ Εγκύκλιος	Σύντομη περιγραφή
N. 4368/2016	<p>Ίδρυση Κέντρων Κοινότητας, με διαχείριση σε δημοτικό επίπεδο, με κατά προτεραιότητα παροχή υπηρεσιών σε οικογένειες που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικό αποκλεισμό, ανέργους, Ρομά, μετανάστες και άλλες ευάλωτες ομάδες.</p> <p>Ο ίδιος νόμος προβλέπει ότι όλοι οι ωφελούμενοι των υπηρεσιών υγείας έχουν ίσα δικαιώματα (άρθρο 33) και διατηρούν τα ανθρώπινα και πολιτικά δικαιώματά τους ενώ λαμβάνουν υπηρεσίες υγείας (άρθρο 59).</p>

Νόμος/ ΥΑ/ Εγκύκλιος	Σύντομη περιγραφή
N. 4486/2017	Μεταρρύθμιση της Πρωτοβάθμιας Φροντίδας Υγείας σύμφωνα με τις αρχές του ΠΟΥ. Σκοπός είναι η βελτίωση της πρόσβασης στις υπηρεσίες υγείας καθώς και ο εξορθολογισμός των υφιστάμενων υπηρεσιών και πόρων.
N. 4675/2020	Ο εθνικός Νόμος πρόληψης, προστασίας και προαγωγής της δημόσιας υγείας ίδρυσε το Εθνικό Πρόγραμμα Πρόληψης «Σπύρος Δοξιάδης». Το Πρόγραμμα αναφέρει λεπτομερώς την ανάπτυξη υπηρεσιών δημόσιας υγείας για όλους τους πολίτες, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών, και ορίζει την ευθύνη των τμημάτων εντός του Υπουργείου Υγείας για εφαρμογή. Το Άρθρο 3 προβλέπει την ανάπτυξη ενός Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τη Δημόσια Υγεία. Προβλέπει επίσης την ανάπτυξη Ειδικών Σχεδίων Δράσης για τη Δημόσια Υγεία, με αναφορά σε περιφερειακές ειδικότητες, ειδικές ευάλωτες ομάδες και ειδικές ασθένειες (π.χ. HIV)

Υγεία μητέρας και παιδιού

Νόμος/ ΥΑ/ Εγκύκλιος	Σύντομη περιγραφή
N. 4316/2014 (Άρθ. 3)	Περιλαμβάνονται μέτρα για την προώθηση του θηλασμού
Εγκύκλιος Γ3δ/Δ.Φ.8.5/ Γ.Π.οικ.11771 (15 02-2017)	Νέο Βιβλιάριο Υγείας Παιδιού. Διαχείριση θεμάτων που σχετίζονται με τη διανομή του Βιβλιαρίου σε αρμόδιους Φορείς και Οικογένειες

Διατροφή

Νόμος/ ΥΑ/ Εγκύκλιος	Σύντομη περιγραφή
N. 2817/2000	Το Υπουργείο Υγείας παρέχει εκπαιδευτικό υλικό για να ενημερώσει τα παιδιά σχετικά με τη διατροφή και τις διατροφικές συνήθειες, ενώ το σχετικό μάθημα διδάσκεται από εκπαιδευμένους δασκάλους από πανεπιστημιακά τμήματα

Ψυχική υγεία

Law/ MD/	Σύντομη περιγραφή
ΥΑ Γ3α/ Γ.Π.οικ.44342/2019	Οργάνωση και συνεργασία των Κοινοτικών Κέντρων Ψυχικής Υγείας Παιδιών και Εφήβων

Ηλεκτρονική εκμετάλλευση και εκφοβισμός

Law/ MD/	Σύντομη περιγραφή
ΥΑ 79910/ΓΔ4/2020	Ίδρυση Επιτροπής στο Υπουργείο Παιδείας για την πρόληψη, αποτροπή και αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού
Εγκύκλιος 03-102014, Υπουργείο Παιδείας	(Ηλεκτρονική εκμετάλλευση και εκφοβισμός) Εφαρμογή δράσεων για την ανάπτυξη και τη λειτουργία δικτύου πρόληψης και απόκρισης σε φαινόμενα σχολικής βίας και εκφοβισμού

Δικαίωμα στην εκπαίδευση

Νόμος/ ΥΑ/ Εγκύκλιος	Σύντομη περιγραφή
N. 4521/2018	(Πρόσβαση στην εκπαίδευση) Η φοίτηση στο νηπιαγωγείο για παιδιά 4-5 ετών εντάχθηκε στο πρόγραμμα υποχρεωτικής εκπαίδευσης, στο πλαίσιο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η πλήρης εφαρμογή της νομοθεσίας δεν προβλέπεται να ολοκληρωθεί το σχολικό έτος 2021-2022, με τους δήμους αυτήν τη στιγμή να μπορούν να αιτηθούν χρηματοδότησης για την ανέγερση επιπλέον εγκαταστάσεων.
N. 4415/2016	Ρυθμίσεις για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση, τη διαπολιτισμική εκπαίδευση και άλλες διατάξεις
N. 1566/1985	Θεμελιώδης νόμος που ορίζει τη δομή και τη λειτουργία της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.
N. 4547/2018	(Ποιοτική εκπαίδευση) Νόμος που εφάρμοσε αλλαγές στην αναδιοργάνωση των δομών υποστήριξης στα σχολεία και περιλαμβάνει μέτρα όπως η μεγαλύτερη αυτονομία στα σχολεία μέσω της αυτο-αξιολόγησης από τα σχολεία, μια βελτιωμένη προσέγγιση στη διαχείριση πόρων και νέους ρόλους εκπαιδευτικών συντονιστών (σε αντικατάσταση των σχολικών συμβούλων), όπως μέθοδοι με σκοπό την αύξηση της αυτονομίας των σχολείων. Η αξιολόγηση δασκάλων/καθηγητών και η ανάπτυξη καριέρας παραμένουν τομείς περαιτέρω ανάπτυξης.
N. 3879/2010	(Ποιοτική εκπαίδευση) Ίδρυση Ζωνών Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (ΖΕΠ) που παρέχουν πόρους σε σχολεία και μαθητές σε μειονεκτική θέση, αντί να στοχεύουν σε μεμονωμένους ευάλωτους πληθυσμούς (Ρομά, μετανάστες, μειονότητες Μουσουλμάνων). Στόχος της πολιτικής ήταν η αντιμετώπιση των κοινωνικών και περιφερειακών ανισοτήτων για τη μείωση του ποσοστού σχολικής διαρροής από την εκπαίδευση, κυρίως σε αγροτικές περιοχές. Παρότι η εφαρμογή αυτής της πολιτικής δεν έχει αναπτυχθεί πλήρως, οι τάξεις υποδοχής ΖΕΠ έχουν υπάρξει πολύ σημαντικό μέρος των πολιτικών εφαρμογών.

Νόμος/ ΥΑ/ Εγκύκλιος	Σύντομη περιγραφή
N. 4692/2020	(Ποιοτική εκπαίδευση) Ο νόμος προβλέπει το πιλοτικό έργο «Εργαστήρια δεξιοτήτων» στο νηπιαγωγείο, την πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (δεξιότητες ζωής, τεχνολογία, επιστήμη). Το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής θα κληθεί να συντάξει έκθεση αξιολόγησης στο τέλος της πιλοτικής φάσης. (Πιλοτικό) Αγγλική γλώσσα στο Νηπιαγωγείο. Αλλαγές στις διδακτικές ώρες μαθημάτων σε πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Αλλαγές στη μορφή αξιολόγησης των μαθητών. Αλλαγές στο Λύκειο και στη διαδικασία ένταξης στο Πανεπιστήμιο. Η πιστοποίηση που λαμβάνουν οι μαθητές μετά από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση θα πρέπει να περιλαμβάνουν αξιολόγηση της διαγωγής τους. Ίδρυση πειραματικών και πρότυπων σχολείων.
N. 4713/2020	(Ποιοτική εκπαίδευση) Εκσυγχρονισμός της ιδιωτικής εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις Αναγνωρίζει τα πτυχία από ιδιωτικά πανεπιστήμια ως ισότιμα με αυτά από τα δημόσια, με τα ίδια επαγγελματικά δικαιώματα. Προβλέπει μέτρα για την αξιολόγηση των ιδιωτικών σχολείων, την οργάνωση των ιδιωτικών σχολείων και την απασχόληση του προσωπικού.
N. 4485/2017	(Μουσουλμάνοι μαθητές) Στα δημόσια σχολεία με Μουσουλμάνους μαθητές επιτρέπεται, βάσει νόμου, η παροχή προαιρετικής ισλαμικής θρησκευτικής διδασκαλίας (ενώ οι Καθολικοί μαθητές μπορούν να λαμβάνουν θρησκευτική διδασκαλία στα νησιά της Τήνου και της Σύρου) και οι Μουσουλμάνοι Ιντ αλ-φιτρ και Ιντ αλ-αντχά λαμβάνουν απαλλαγή.
N. 2341/1995	(Μουσουλμάνοι μαθητές) Ορίζει συγκεκριμένο ποσοστό εισαγωγής 0,5% στο πανεπιστήμιο για μαθητές από τη μειονότητα των Μουσουλμάνων
Κοινή ΥΑ 4187/2017 (Υπουργείο Εσωτερικών και Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων)	(Βρεφονηπιακοί σταθμοί και προσχολική αγωγή) Κανονισμός για τη λειτουργία των δημοτικών βρεφονηπιακών σταθμών

Δικαίωμα στην προστασία

Νόμος/ ΥΑ/ Εγκύκλιος	Σύντομη περιγραφή
N. 4659/2020	(Πιστοποιητικό γέννησης, επίδομα γέννησης και Αριθμός Μητρώου Κοινωνικής Ασφάλισης) Ρυθμίζει τις ψηφιοποιημένες διαδικασίες πιστοποιητικού γέννησης. Η δήλωση της γέννησης λαμβάνει χώρα σε δημόσια και ιδιωτικά μαιευτήρια και κλινικές αμέσως μετά τον τοκετό. Ταυτόχρονα, το βρέφος λαμβάνει Αριθμό Μητρώου Κοινωνικής Ασφάλισης (ΑΜΚΑ) και εισάγεται αυτόματα στο πρόγραμμα Κοινωνικής Ασφάλισης των γονέων του, ενώ η οικογένεια μπορεί να υποβάλει αίτημα για το επίδομα τοκετού ύψους 2000 ευρώ.
ΥΑ 717/2020	(Αριθμός μητρώου κοινωνικής ασφάλισης για αιτούντες άσυλο) ΠΑΑΥΠΑ, παραχωρεί στους αιτούντες άσυλο δωρεάν πρόσβαση στη δημόσια υγεία

Νόμος/ ΥΑ/ Εγκύκλιος	Σύντομη περιγραφή
N. 4332/2015	(Ελληνική ιθαγένεια) Τροποποίησε τον Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας και προβλέπει αύξηση στις προϋποθέσεις λήψης της ελληνικής ιθαγένειας,
N. 4735/2020	συμπεριλαμβανομένης τεκμηρίωσης σταθερής απασχόλησης στη χώρα και ελάχιστου εισοδήματος που αντιστοιχεί στον κατώτατο μισθό ενός ανειδίκευτου εργάτη, ενώ αύξησε τον χρόνο νόμιμης παραμονής στη χώρα από 3 σε 7 χρόνια.
N. 4109/2013	(Παιδιά χωρίς γονική μέριμνα) Τα δημόσια ιδρύματα προστασίας των παιδιών που βρίσκονται σε κάθε περιφέρεια της χώρας συγχωνεύτηκαν με δημόσια ιδρύματα που φιλοξενούν ενήλικες με χρόνιες παθήσεις, αναπηρία και ηλικιωμένους σε Περιφερειακές Μονάδες Κοινωνικής Φροντίδας, υπό την εποπτεία της Γενικής Διεύθυνσης Κοινωνικής Αλληλεγγύης, ΥΠ.Ε.Κ.ΥΠ.
N. 4538/2018	(Παιδιά χωρίς γονική μέριμνα) Μεταρρύθμιση του νομοθετικού πλαισίου για την αναδοχή και την υιοθεσία.
ΥΑ 13734/538 08/04/2019	Με την Υπουργική Απόφαση, προβλέπονται η ανάπτυξη και η εφαρμογή ενός Πληροφοριακού Συστήματος Ειδικών και Εθνικών Μητρών ανηλίκων με ανάγκη αναδοχής, ανάδοχους φροντιστές και υιοθεσίες.
N. 4620/2019	(Παιδιά υπό κράτηση) Επικύρωση του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας
N. 4760/2020	(Παιδιά υπό κράτηση) Κατάργηση της προστατευτικής φύλαξης ασυνόδευτων παιδιών και παιδιών χωρισμένων από τις οικογένειές τους
N. 3500/2006	(Βία κατά παιδιών) Η «οικογένεια» ορίζεται ως τα άτομα με τα οποία συνοικεί το παιδί και η σωματική βία και τα περιστατικά παρατήρησης ενδοοικογενειακής βίας ορίζονται ως μορφές ενδοοικογενειακής βίας.
N. 4531/2018	(Βία κατά παιδιών) Κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη της Τρομοκρατίας (CETS 196) με στόχο την υποστήριξη και την ενίσχυση του αγώνα κατά της τρομοκρατίας, με επιβεβαίωση ότι τα μέτρα που λαμβάνονται για την πρόληψη ή την καταστολή των τρομοκρατικών ενεργειών οφείλουν να σέβονται τον κανόνα του δικαίου και τις δημοκρατικές αξίες, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες. Ο αναγκαστικός γάμος αναγνωρίζεται ως μορφή εμπορίας ανθρώπων
N. 3727/2008	(Βία κατά παιδιών) Η Σύμβαση του Λανζαρότε για την προστασία των παιδιών από τη σεξουαλική εκμετάλλευση και κακοποίηση τέθηκε σε ισχύ με τον Νόμο
N. 4267/2014	(Βία κατά παιδιών) Εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με την Οδηγία 93/2011/ΕΕ για την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας
N. 3875/2010	(Βία κατά παιδιών) Κύρωση της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος και των τριών Πρωτοκόλλων αυτής - Πρωτόκολλο του Παλέρμο
N. 4216/2013	(Βία κατά παιδιών) Κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων
N. 4198/2013	(Βία κατά παιδιών) Εναρμόνιση εθνικής νομοθεσίας με την Οδηγία 36/2011/ΕΕ για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και την προστασία των θυμάτων της
ΥΑ 30840/20.9.2016	(Βία κατά παιδιών) Ίδρυση εθνικού συστήματος ταυτοποίησης και αναφοράς για θύματα και πιθανά θύματα εμπορίας ανθρώπων

Νόμος/ ΥΑ/ Εγκύκλιος	Σύντομη περιγραφή
N. 4636/2019	(Βία κατά παιδιών) Προβλέπει την υποχρέωση των αρμόδιων αρχών να ενημερώνουν το σύστημα ταυτοποίησης και αναφοράς κατόπιν ταυτοποίησης θύματος εμπορίας ανθρώπων
N. 3692/2008	(Βία κατά παιδιών) Συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας για την καταπολέμηση της εμπορίας ανηλίκων
N. 4251/2014	(Βία κατά παιδιών) Κώδικας Μετανάστευσης που ορίζει τα θύματα διακίνησης ανθρώπων και προβλέπει μέτρα για την προστασία των παιδιών που έχουν πέσει θύματα διακίνησης
N. 4478/2017	(Βία κατά παιδιών) Μετέφερε την Οδηγία 2012/29/ΕΕ με ορισμό κατώτατων προτύπων για τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων εγκλήματος
N. 4285/2014	(Βία κατά παιδιών) Ορίζει και προβλέπει μέτρα κατά της ρατσιστικής βίας, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών
N. 4356/2015	(Βία κατά παιδιών) Ίδρυση Εθνικού Συμβουλίου κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας
Ποινικός Κώδικας άρθ. 312 και Νόμος 4322/2015	(Βία κατά παιδιών) Συμπεριλήφθηκαν πτυχές των ποινικών δραστηριοτήτων που συνιστούν τον «εκφοβισμό» (π.χ. ηλικιακή διαφορά μεταξύ δράστη και θύματος προκειμένου μια ενέργεια να θεωρηθεί ποινικό παράπτωμα, ποινές κ.λπ.).
N. 3500/2006 N. 3727/2008	(Βία κατά παιδιών) Οι επαγγελματίες και ειδικά επαγγελματίες εκπαίδευσης που έρχονται σε επαφή με παιδιά υποχρεούνται (Νόμος) να αναφέρουν οποιοδήποτε περιστατικό σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης των παιδιών στις αρχές.
Κώδικας Ποινικής Δικονομίας άρθ. 40 και	Οι πολίτες υποχρεούνται επίσης να αναφέρουν περιστατικά κακοποίησης και παραμέλησης παιδιών
Ποινικός Κώδικας άρθ. 232	
Αστικός Κώδικας άρθ. 1350	(Γάμοι παιδιών) Βάσει του Αστικού Κώδικα, η σύναψη γάμου απαγορεύεται για παιδιά κάτω των 18 ετών. Ωστόσο, οι γάμοι παιδιών επιτρέπονται βάσει νόμου σε συγκεκριμένες συνθήκες, όπως εγκυμοσύνη, πολιτισμικά και θρησκευτικά έθιμα και επιβολές. Παρ' όλα αυτά, ο νόμος αναγνωρίζει ως κατώτατη ηλικία συναίνεσης στη σεξουαλική πράξη την ηλικία των 15 ετών
N. 4511/2018 (τροποποίησε τον N. 1920/1991)	(Γάμοι παιδιών) Κατάργησε την υποχρεωτική επιβολή του νόμου της Σαρίας και προβλέπει ότι τα ζητήματα οικογενειακού δικαίου θα ρυθμίζονται από αστικά δικαστήρια σε όλες τις περιπτώσεις, πλην εξαιρέσεων και με τον όρο ότι αμφότερες οι πλευρές θα παρέχουν συναίνεση με συμβολαιογραφική πράξη σχετικά με τις επιθυμίες τους
N. 1182/1981	(Εργασία παιδιών) Επικύρωσε τη Σύμβαση Νο. 138 του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας (ILO) σχετικά με το κατώτατο όριο ηλικίας εισόδου στην απασχόληση (συγκεκριμένα Σύσταση 146)
N. 2918/2001	Σύμβαση Νο. 182 του ILO σχετικά με την κατάργηση των χειρότερων μορφών εργασίας των παιδιών (κυρίως Σύσταση 190)

Νόμος/ ΥΑ/ Εγκύκλιος	Σύντομη περιγραφή
N. 1387/1989 N. 2918/2001 N. 3850/2010 Προεδρικό Διάταγμα 62/1998	(Εργασία παιδιών) Ρυθμιστικό πλαίσιο για την εργασία των παιδιών. Οι νόμοι προβλέπουν ότι δεν επιτρέπεται η εργασία παιδιών κάτω των 15 ετών, με την εξαίρεση συγκεκριμένων ρόλων που θεωρούνται κατάλληλοι, όταν καλύπτονται αυστηροί όροι για την υγεία και την ασφάλειά τους. Τα παιδιά μπορούν να συμμετάσχουν σε περιστασιακή και βραχυπρόθεσμη ελαφριά εργασία οικογενειακού χαρακτήρα, όπως γεωργικές και κτηνοτροφικές εργασίες, με την προϋπόθεση να λαμβάνουν χώρα κατά τη διάρκεια της ημέρας.
N. 2918/2001 N. 3850/2010	(Εργασία παιδιών) Προβλέπει την ανάπτυξη Σχεδίων Δράσης για την προστασία των εργαζόμενων παιδιών και στοχευμένες δράσεις που θα αναπτυχθούν από την Επιθεώρηση Εργασίας, με την έγκριση του ΥΠ.Ε.Κ.ΥΠ.

Παιδιά και δικαιοσύνη

Νόμος	Σύντομη περιγραφή
N. 4478/2017	Κύρωση Οδηγίας 2012/29/ΕΕ, η οποία ορίζει τα κατώτατα πρότυπα για τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία των θυμάτων εγκλήματος
N. 3189/2003	Νόμος για την αναμόρφωση της ποινικής νομοθεσίας ανηλίκων και άλλες διατάξεις
N. 3680/2010	Νόμος για τις βελτιώσεις της ποινικής νομοθεσίας για ανήλικους παραβάτες, πρόληψη και αντιμετώπιση της θυματοποίησης και της εγκληματικότητας των ανηλίκων
N. 4322/2015 and N. 4356/2015	Τροποποίηση συγκεκριμένων διατάξεων του προηγούμενου Ποινικού Κώδικα
N. 4619/2019	Κύρωση του νέου Ποινικού Κώδικα
N. 4640/2019	Ίδρυση του «Σπιτιού του Παιδιού και άλλες διατάξεις» με τροποποίηση της διάταξης του Νόμου 4478/2017. Προβλέπεται επίσης η συστηματική συλλογή στατιστικών δεδομένων για την εφαρμογή των δικαιωμάτων των παιδιών κατά τη διάρκεια δικαστικών διαδικασιών κάθε 3 χρόνια, ξεκινώντας από τον Ιούνιο του 2021.
N. 4689/2020	Ενσωμάτωση της Οδηγίας 2016/800/ΕΕ για τις δικονομικές εγγυήσεις για παιδιά που είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών

Νέοι

Νόμος	Σύντομη περιγραφή
N. 3443/2006	Εισηγάγε τα Τοπικά Συμβούλια Νέων, με στόχο την ενίσχυση της συμμετοχής νέων ατόμων κάτω των 15 ετών σε διαχείριση τοπικών ζητημάτων

Παιδιά που μετακινούνται

Νόμος/ ΥΑ/ Εγκύκλιος	Σύντομη περιγραφή
N. 4636/2019	Ενοποιεί το πλαίσιο για τις εφαρμογές διεθνούς προστασίας
N. 3907/2011	Αναμόρφωση της Υπηρεσίας Ασύλου, Επιτροπής Προσφυγών και μιας Υπηρεσίας Υποδοχής
Presidential Decree No. 141/2013, art. 23, paras. 1 & 2(a)	Η οικογενειακή ενότητα των ατόμων που αναγνωρίζονται ως πρόσφυγες ή δικαιούχοι διεθνούς προστασίας προστατεύεται βάσει νόμου και οι οικογένειες αυτών των ατόμων αποκτούν την ίδια κατάσταση με τον αιτούντα
Presidential Decree No. 141/2013, art. 28.	Αναγνώρισε ότι οι ανήλικοι πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο πρέπει να έχουν πρόσβαση στην εκπαίδευση. Οι νέοι και οι ενήλικες θα πρέπει επίσης να έχουν πρόσβαση σε εκπαιδευτική κατάρτιση και ανάπτυξη με τους ίδιους όρους και προϋποθέσεις που ισχύουν για τους ημεδαπούς

Παιδιά με αναπηρία

Νόμος	Σύντομη περιγραφή
N. 4074/2012	Κύρωση της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία και του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου της
N. 4547/2018	Δομές στήριξης πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για όλους τους μαθητές

Addressing violence against women

Law/ PD	Σύντομη περιγραφή
N. 3500/2006	Constitutes the main instrument to combat domestic violence
N. 4604/2019	Promotion of fundamentally gender equality, preventing and combating gender-based violence
N. 4531/2018	Ratification of the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Istanbul Convention)
Presidential Decree 37/2019	Establishment of the Department of Domestic Violence of the Hellenic Police

Σημειώσεις τέλους

¹ ΕΛΣΤΑΤ Απογραφή 2011

² Όλα τα δημογραφικά δεδομένα προέρχονται από την ΕΛΣΤΑΤ ή τον Δείκτη ανθρωπίνης ανάπτυξης 2019

³ ΕΛΣΤΑΤ

⁴ Greece brain drain hampers recovery from economic crisis, Financial Times 16 Αυγούστου 2018

⁵ ΕΛΣΤΑΤ

⁶ ΕΛΣΤΑΤ

⁷ UNHCR

⁸ CDEAW Εξέταση εκθέσεων, Ελλάδα, 1996

⁹ Ευρωπαϊκή Ένωση, δεδομένα Ευρορα

¹⁰ Συντελεστής Gini ισοδύναμου αναλώσιμου εισοδήματος - έρευνα EU-SILC. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?query=BOOKMARK_DS-053230_QID_-19FD780A_UID_-3F171EB0&layout=TIME,C,X,0;GEO,L,Y,0;INDIC_IL,L,Z,0;INDICATORS,C,Z,1;&zSelection=DS-053230INDIC_IL,GINI_HND;DS-053230INDICATORS,OBS_FLAG;&rankName1=INDIC-IL_1_2_-1_2&rankName2=GEO_1_2_0_1&rankName3=INDICATORS_1_2_-1_2&rankName4=TIME_1_0_0_0&sortC=ASC_-1_FIRST&rStp=&cStp=&rDCh=&cDCh=&rDM=true&cDM=true&footnes=false&empty=false&wai=false&time_mode=NONE&time_most_recent=false&lang=EN&cfo=%23%23%23%2C%23%23%23.%23%23%23

¹¹ Αναφορές χωρών για τις πρακτικές περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων 2019, Υπουργείο Εξωτερικών ΗΠΑ

¹² CEDAW Δεύτερη και τρίτη έκθεση κρατών-μελών, Ελλάδα, 1996

¹³ Δείκτης ισότητας φύλων 2019: Ελλάδα, Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία για Ισότητα Φύλων

¹⁴ Δείκτης ισότητας φύλων, EIGE, 2020. Ο Δείκτης ισότητας φύλων αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο για τη χάραξη πολιτικών και προσφέρει μέτρηση της προόδου της ισότητας φύλων στην ΕΕ σε βάθος χρόνου. Κάθε χρόνο παρέχει μια βαθμολογία στην ΕΕ και τα Κράτη-Μέλη, από 1 έως 100. Η βαθμολογία 100 πόντων σημαίνει ότι μια χώρα έχει εξασφαλίσει πλήρη ισότητα μεταξύ γυναικών και αντρών. Οι βαθμολογίες βασίζονται στα κενά μεταξύ γυναικών και αντρών και τα επίπεδα επίτευξης σε έξι βασικούς τομείς: απασχόληση, χρήματα, γνώσεις, χρόνος, εξουσία και υγεία και οι υποτομείς αυτών. Ο Δείκτης διαθέτει επίσης δύο επιπλέον τομείς: βία κατά των γυναικών και τέμνουσες ανισότητες. Ο Δείκτης προσφέρει ορατότητα σχετικά με τομείς που χρειάζονται βελτιώσεις και υποστηρίζει τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής στη σχεδίαση αποτελεσματικότερων μέτρων ισότητας φύλων. <https://eige.europa.eu/news/gender-equality-index-2020-work-digital-world>

¹⁵ Δείκτης ισότητας φύλων, EIGE, 2020

¹⁶ ΟΟΣΑ 2020

¹⁷ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 17 Ιουνίου 2010, Συμπεράσματα, Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/council_conclusion_17_june_en.pdf

¹⁸ Eurostat

¹⁹ Eurostat

²⁰ Δείκτης ισότητας φύλων 2019: Ελλάδα, Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία για Ισότητα Φύλων ²¹ Δείκτης ισότητας φύλων 2019: Ελλάδα, Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία για Ισότητα Φύλων ²² Δείκτης ισότητας φύλων 2019: Ελλάδα, Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία για Ισότητα Φύλων

²³ <http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/8c3e9046-78fb-48f4-bd82-bbba28ca1ef5/SYNTAGMA.pdf>

²⁴ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021, COM(2021) 142 τελικό, στρατηγική ΕΕ για τα δικαιώματα του παιδιού. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/1_en_act_part1_v7_0.pdf

²⁵ Πρόγραμμα Εθνικής Μεταρρύθμισης (2020). Διατίθεται στη διεύθυνση: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2020-european-semester-national-reform-programme-greece_el.pdf

²⁶ <https://youthforeurope.eu/european-youth-goals-2019-2027/>

²⁷ Εθνικός Νόμος 4491/2017

²⁸ Εθνικός Νόμος 3094/2003

²⁹ Εθνικός Νόμος 4478/2017, Νόμος 4538/2018, Υπουργική Απόφαση 13734/538, 08/04/2019

³⁰ Εθνικός Νόμος 4554/2018

³¹ Εθνικός Νόμος 4368/2016

³² Εθνικός Νόμος 4531/2018

³³ Εθνικοί Νόμοι 4415/2016, Υπουργικές Αποφάσεις 131024/Δ1, 29/08/2016, 152360/ΓΔ4, 23/09/2016, Εγκύκλιος 167078 / ΓΔ4

- ³⁴ Η εκπαίδευση με μια ματιά, Ελλάδα, ΟΟΣΑ, 2019
- ³⁵ Poverty Watch: Greece, European Anti-Poverty Network, 2019
- ³⁶ Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς, 2014-2020 <https://www.espa.gr/en/Pages/staticPartnershipAgreement.aspx>
- ³⁷ Συμφωνία σύμπραξης για το πλαίσιο ανάπτυξης, 2014-2020
- ³⁸ Δαπάνη υγειονομικής περίθαλψης ανά πρόγραμμα χρηματοδότησης, Eurostat, 20/11/20
- ³⁹ Η κατάσταση της υγείας στην ΕΕ: Ελλάδα, Προφίλ υγείας χώρας 2019, ΟΟΣΑ, Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Συστημάτων και Πολιτικών Υγείας
- ⁴⁰ Φραγμοί και θετικοί παράγοντες στην πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας στην Ελλάδα, ΠΟΥ, 2015
- ⁴¹ Η κατάσταση της υγείας στην ΕΕ: Ελλάδα, Προφίλ υγείας χώρας 2019, ΟΟΣΑ, Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Συστημάτων και Πολιτικών Υγείας
- ⁴² Παρακολούθηση εκπαίδευσης και κατάρτισης, Ελλάδα, Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2020
- ⁴³ Η εκπαίδευση με μια ματιά, Ελλάδα, ΟΟΣΑ, 2019
- ⁴⁴ Η εκπαίδευση με μια ματιά, Ελλάδα, ΟΟΣΑ, 2019
- ⁴⁵ Έρευνα για τις δημόσιες και άμεσες δαπάνες για την παιδεία, ΕΛΣΤΑΤ, 2019 ⁴⁶ Χρηματοδότηση προσχολικής εκπαίδευσης, Ελλάδα, Ευρυδίκη, 25/03/2020 ⁴⁷ Χρηματοδότηση προσχολικής εκπαίδευσης, Ελλάδα, Ευρυδίκη, 25/03/2020 ⁴⁸ Η εκπαίδευση με μια ματιά, Ελλάδα, ΟΟΣΑ, 2019
- ⁴⁹ Η εκπαίδευση με μια ματιά, Ελλάδα, ΟΟΣΑ, 2019
- ⁵⁰ Συνολική γενική κρατική δαπάνη για την κοινωνική προστασία, Eurostat, 2018
- ⁵¹ ESPN Θεματική έκθεση για τη χρηματοδότηση της κοινωνικής προστασίας: Ελλάδα, 2019
- ⁵² Στατιστικά κοινωνικής προστασίας – επιδόματα οικογένειας και παιδιών, Eurostat, 2020
- ⁵³ ESPN Θεματική έκθεση για τη χρηματοδότηση της κοινωνικής προστασίας: Ελλάδα, 2019
- ⁵⁴ <https://data.oecd.org/socialexp/pension-spending.htm>
- ⁵⁵ Συνολική γενική κρατική δαπάνη για την κοινωνική προστασία, Eurostat, 2018
- ⁵⁶ Στατιστικά κοινωνικής προστασίας – επιδόματα οικογένειας και παιδιών, Eurostat, 2020
- ⁵⁷ ESPN Θεματική έκθεση για τη χρηματοδότηση της κοινωνικής προστασίας: Ελλάδα, 2019
- ⁵⁸ ΕΛΣΤΑΤ, 2019
- ⁵⁹ ΕΛΣΤΑΤ, 2019
- ⁶⁰ ΕΛΣΤΑΤ, 2019
- ⁶¹ Νόμο 4389/2016, όπως τροποποιήθηκε από τον νόμο 4659/2020
- ⁶² Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης, 2018, Εθελοντική Εθνική Αναθέωση της Εφαρμογής του Προγράμματος του 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη. Διατίθεται στη διεύθυνση: https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/19378Greece_VNR_Greece_2018_pdf_FINAL_140618.pdf
- ⁶³ ΕΛΣΤΑΤ
- ⁶⁴ ΕΛΣΤΑΤ
- ⁶⁵ Κίνδυνος φτώχειας, 2018 Έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης (περίοδος αναφοράς εισοδήματος 2017), Δελτίο τύπου 21/6/2019
- ⁶⁶ ESPN Thematic Report on In-work poverty, Greece, 2019, National Centre for Social Research
- ⁶⁷ ESPN Thematic Report on In-work poverty, Greece, 2019, National Centre for Social Research
- ⁶⁸ Eurostat, At-risk-of-poverty rate by degree of urbanization. https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/ilc_li43
- ⁶⁹ ΕΛΣΤΑΤ
- ⁷¹ Investing in children: Breaking the cycle of disadvantage, EU Network of Independent Experts on Social Inclusion
- ⁷² Civil Society in Greece in the wake of the economic crisis, Sotiropoulous, D., Hellenic Foundation for European and Foreign Policy, May 2014
- ⁷³ Creating Civil Engagement from the Top: the dynamics of civil society in Greece, Huliaras A., 2014
- ⁷⁴ CIVICUS Civil Society Index Report for Greece: 2005
- ⁷⁵ Civil Society in Greece in the wake of the economic crisis, Sotiropoulous, D., Hellenic Foundation for European and Foreign Policy, May 2014
- ⁷⁶ Civil Society in Greece in the wake of the economic crisis, Sotiropoulous, D., Hellenic Foundation for European and Foreign Policy, May 2014

- ⁷⁷ Παρακολούθηση και καταγραφή συστημικών επιπτώσεων και υγειονομικών επιπτώσεων στις μεταρρυθμίσεις υγείας στην Ελλάδα, Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, 2019
- ⁷⁸ Η υγεία με μια ματιά: Ευρώπη 2020, Ευρωπαϊκή Επιτροπή
- ⁷⁹ The Impact of the Financial Crisis on Health and the Health System in Greece, Economou et al., 2014
- ⁸⁰ Ελλάδα, Εφαρμογή πολιτικής κατά της εμπορίας ανθρώπων, Ευρωπαϊκή Επιτροπή
- ⁸¹ Παρακολούθηση και καταγραφή συστημικών επιπτώσεων και υγειονομικών επιπτώσεων στις μεταρρυθμίσεις υγείας στην Ελλάδα, Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, 2019
- ⁸² Η κατάσταση της υγείας στην ΕΕ: Ελλάδα, Προφίλ υγείας χώρας 2019, ΟΟΣΑ, Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Συστημάτων και Πολιτικών Υγείας. Current data in Greek children indicate decreasing trends of obesity in the transition from childhood to adolescence, *Journal of Preventative Medicine and Hygiene*, Tambalis et al., March 2018
- ⁸³ Η κατάσταση της υγείας στην ΕΕ: Ελλάδα, Προφίλ υγείας χώρας 2019, ΟΟΣΑ, Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Συστημάτων και Πολιτικών Υγείας
- ⁸⁴ ΕΛΣΤΑΤ 2019
- ⁸⁵ State of Health in the EU: Ελλάδα, Προφίλ υγείας χώρας 2019, ΟΟΣΑ, Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Συστημάτων και Πολιτικών Υγείας
- ⁸⁶ State of Health in the EU: Ελλάδα, Προφίλ υγείας χώρας 2019, ΟΟΣΑ, Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Συστημάτων και Πολιτικών Υγείας
- ⁸⁷ State of Health in the EU: Ελλάδα, Προφίλ υγείας χώρας 2019, ΟΟΣΑ, Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Συστημάτων και Πολιτικών Υγείας
- ⁸⁸ State of Health in the EU: Ελλάδα, Προφίλ υγείας χώρας 2019, ΟΟΣΑ, Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Συστημάτων και Πολιτικών Υγείας
- ⁸⁹ State of Health in the EU: Ελλάδα, Προφίλ υγείας χώρας 2019, ΟΟΣΑ, Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Συστημάτων και Πολιτικών Υγείας. Current data in Greek children indicate decreasing trends of obesity in the transition from childhood to adolescence, *Journal of Preventative Medicine and Hygiene*, Tambalis et al., March 2018
- ⁹⁰ State of Health in the EU: Ελλάδα, Προφίλ υγείας χώρας 2019, ΟΟΣΑ, Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Συστημάτων και Πολιτικών Υγείας
- ⁹¹ State of Health in the EU: Ελλάδα, Προφίλ υγείας χώρας 2019, ΟΟΣΑ, Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Υγείας Συστήματα και πολιτικές
- ⁹² Eurostat
- ⁹³ Adverse effect of the financial crisis in Greece on perinatal outcomes, Zografaki et al., *The European Journal of Public Health*, 2018
- ⁹⁴ Maternal and Child Mortality in Greece, *The Lancet*, Vol 383, 2014
- ⁹⁵ Εκτιμώμενο ποσοστό μέσου όρου ΕΕ27 δεν είναι διαθέσιμο. Οι εκτιμήσεις δημιουργήθηκαν από τη Διοργανική Ομάδα για την Εκτίμηση της Παιδικής Θνησιμότητας των Ηνωμένων Εθνών (UN-IGME) το 2019 και είναι διαθέσιμες στη διεύθυνση <http://data.unicef.org>
- ⁹⁶ Εγκύκλιος (15-02-2017) «Νέο Βιβλιάριο Υγείας Παιδιών. Διαχείριση θεμάτων που σχετίζονται με τη διανομή του Βιβλιαρίου σε αρμόδιους Φορείς και Οικογένειες
- ⁹⁷ Access to and quality of early childhood education and care, Stellakis, N. *Journal of Early Childhood Studies*, Vol 2, Issue 1, April 2018
- ⁹⁸ Επίσημη παιδική μέριμνα ανά διάρκεια και ηλικιακή ομάδα, Eurostat 2019,
- ⁹⁹ Χρηματοδότηση προσχολικής εκπαίδευσης, Ευρυδίκη, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 25 Μαρτίου 2020
- ¹⁰⁰ Δείκτης ισότητας φύλων 2019: Ελλάδα, Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία για Ισότητα Φύλων ¹⁰¹ Δείκτης ισότητας φύλων 2019: Ελλάδα, Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία για Ισότητα Φύλων ¹⁰² Παρακολούθηση εκπαίδευσης και κατάρτισης, Ελλάδα, Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2018
- ¹⁰³ Πρόσβαση σε υπηρεσίες παιδικής μέριμνας και κατ' οίκον φροντίδας στην Ευρώπη: ESRI, 2016
- ¹⁰⁴ Eurostat
- ¹⁰⁵ Έκθεση JRC για τη χαρτογράφηση και την εστίαση σε υπερβολικό βάρος και παχυσαρκία στην παιδική ηλικία, διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/thematic-reports/mapping-and-zooming-childhood-obesity>
- ¹⁰⁶ Μελέτη για τον θηλασμό στην Ελλάδα, Ινστιτούτο Υγείας Παιδιών, 2018
- ¹⁰⁷ Current data in Greek children indicate decreasing trends of obesity in the transition from childhood to adolescence, *Journal of Preventative Medicine and Hygiene*, Tambalis et al., March 2018
- ¹⁰⁸ Πρόσληψη μικροθρεπτικών συστατικών και πηγές τροφίμων σε παιδιά και εφήβους στην Ελλάδα, Ελληνική Εθνική Έρευνα Διατροφής και Υγείας, 2020

- ¹⁰⁹ Δεδομένα χώρας πολιτικής σχολικού φαγητού, Ελλάδα, Υπουργείο Υγείας 2013
- ¹¹⁰ Εθνικές Συστάσεις Διατροφής Ελλάδας για παιδιά και εφήβους: ένα εργαλείο για την προώθηση συνηθειών υγιεινού διατροφής. Kastorini, et al. 2019
- ¹¹¹ Current data in Greek children indicate decreasing trends of obesity in the transition from childhood to adolescence, Journal of Preventative Medicine and Hygiene, Tambalis et al., March 2018
- ¹¹² Έκθεση JRC για τη χαρτογράφηση και την εστίαση σε υπερβολικό βάρος και παχυσαρκία στην παιδική ηλικία,
- ¹¹³ State of Health in the EU: Ελλάδα, Προφίλ υγείας χώρας 2019, ΟΟΣΑ, Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Συστημάτων και Πολιτικών Υγείας
- ¹¹⁴ State of Health in the EU: Ελλάδα, Προφίλ υγείας χώρας 2019, ΟΟΣΑ, Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Συστημάτων και Πολιτικών Υγείας
- ¹¹⁵ Low vaccination coverage of Greek Roma children amid economic crisis, Papamichail, D., The European Journal of Public Health, Vol 27, No. 2, 2016
- ¹¹⁶ State of Health in the EU: Ελλάδα, Προφίλ υγείας χώρας 2019, ΟΟΣΑ, Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Συστημάτων και Πολιτικών Υγείας
- ¹¹⁷ Youth Mental Health context in Greece, Karagianni, P. University of Macedonia Vol 18., Issue 3 ¹¹⁸ Youth Mental Health context in Greece, Karagianni, P. University of Macedonia Vol 18., Issue 3 ¹¹⁹ Youth Mental Health context in Greece, Karagianni, P. University of Macedonia Vol 18., Issue 3
- ¹²⁰ New Greek migration plans put mental health and well-being of children and young people at risk, ReliefWeb, Terre des Hommes, 29/11/2019
- ¹²¹ 4ο Συνέριο Ασφαλούς Περιήγησης στο Διαδίκτυο, 2015, υπό τη διοργάνωση της Ελληνικής Αστυνομίας και του Τμήματος Τμήμα κυβερνοεγκλήματος
- ¹²² <https://cyberalert.gr/>
- ¹²³ KMOP: The phenomenon of bullying in Greece, Μάρτιος 2017 διαθέσιμο στη διεύθυνση <https://www.kmop.gr/wp-content/uploads/2020/05/100.-The-phenomenon-of-Bullying-in-Greece.pdf>
- ¹²⁴ Υπουργείο Παιδείας. <https://www.esos.gr/sites/default/files/articles-legacy/64em9-ethth.pdf>
- ¹²⁵ KMOP: The phenomenon of bullying in Greece, Μάρτιος 2017 διαθέσιμο
- ¹²⁶ OECD διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.oecd.org/pisa/publications/PISA2018_CN_GRC.pdf
- ¹²⁷ Η υγεία με μια ματιά: Ευρώπη 2020, Ευρωπαϊκή Επιτροπή
- ¹²⁸ Ευρωπαϊκός Περιβαλλοντικός Φορέας, δεδομένα χώρας για Ατμοσφαιρική Ρύπανση, Ελλάδα 2019
- ¹²⁹ The Lancet Commission on pollution and health, Οκτώβριος 2017
- ¹³⁰ Christian Science Monitor, 12 Φεβρουαρίου 2014
- ¹³¹ Στατιστικά αποβλήτων Eurostat, Οκτώβριος 2020
- ¹³² Ομιλία Πρωθυπουργού Κ. Μητσοτάκη στην 75η Συνεδρία του UN GA
- ¹³³ OECD Έλεγχοι περιβαλλοντικής απόδοσης – Ελλάδα, 2020. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://www.oecd.org/greece/oecd-en-vironmental-performance-reviews-greece-2020-cec20289-en.htm>
- ¹³⁴ Civil Society in Greece in the wake of the economic crisis, Sotiropoulous, D., Hellenic Foundation for European and Foreign Policy, May 2014
- ¹³⁵ OECD Έλεγχοι περιβαλλοντικής απόδοσης – Ελλάδα, 2020. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://www.oecd.org/greece/oecd-en-vironmental-performance-reviews-greece-2020-cec20289-en.htm>
- ¹³⁶ OECD Έλεγχοι περιβαλλοντικής απόδοσης – Ελλάδα, 2020. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://www.oecd.org/greece/oecd-en-vironmental-performance-reviews-greece-2020-cec20289-en.htm>
- ¹³⁷ Δεύτερη Έρευνα Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις Μειονότητες και τις Διακρίσεις, FRA 2016
- ¹³⁸ Δείκτης εκμετάλλευσης νερού, Ευρωπαϊκός Περιβαλλοντικός Φορέας, 2020
- ¹³⁹ Δείκτης εκμετάλλευσης νερού, Ευρωπαϊκός Περιβαλλοντικός Φορέας, 2020
- ¹⁴⁰ Παρακολούθηση εκπαίδευσης και κατάρτισης, Ελλάδα, Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2018 ¹⁴¹ Παρακολούθηση εκπαίδευσης και κατάρτισης, Ελλάδα, Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2018 ¹⁴² Παρακολούθηση εκπαίδευσης και κατάρτισης, Ελλάδα, Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2018 ¹⁴³ Ελληνική Στατιστική Αρχή, Δελτίο τύπου 2911.2019
- ¹⁴⁴ ΟΟΣΑ (2018), Education for a Bright Future in Greece, Reviews of National Policies for Education, OECD Publishing, Paris
- ¹⁴⁵ Ευρωπαϊκή Ένωση (2020), Εποπτεία εκπαίδευσης και κατάρτισης 2020, Ελλάδα, σελ. 8. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c952f294-2497-11eb-9d7e-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-171316620>
- ¹⁴⁶ ΟΟΣΑ (2018), Education for a Bright Future in Greece, Reviews of National Policies for Education, OECD Publishing, Paris

- ¹⁴⁷ Παρακολούθηση εκπαίδευσης και κατάρτισης, Ελλάδα, Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2020
- ¹⁴⁸ ΟΟΣΑ (2018), Education for a Bright Future in Greece, Reviews of National Policies for Education, OECD Publishing, Paris
- ¹⁴⁹ SDG4, Κοινωνική βαθμολογία ΕΕ: Ίσες ευκαιρίες και πρόσβαση στην αγορά εργασίας
- ¹⁵⁰ OECD (2011), Συστάσεις εκπαιδευτικής πολιτικής για την Ελλάδα, OECD Publishing
- ¹⁵² ΟΟΣΑ (2018), Education for a Bright Future in Greece, Reviews of National Policies for Education, OECD Publishing, Paris ¹⁵³
 ΟΟΣΑ (2018), Education for a Bright Future in Greece, Reviews of National Policies for Education, OECD Publishing, Paris ¹⁵⁴
 ΟΟΣΑ (2018), Education for a Bright Future in Greece, Reviews of National Policies for Education, OECD Publishing, Paris
- ¹⁵⁵ Οι μητέρες πρέπει να δηλώσουν τα προσωπικά στοιχεία τους και με τη συμμετοχή της Ελληνικής Αστυνομίας και υπό την ευθύνη της διεύθυνσης του νοσοκομείου εκδίδονται δύο έγγραφα («Δήλωση ταυτότητας μητέρας» και «Έντυπο δακτυλικών αποτυπωμάτων μητέρας») που χρησιμοποιούνται στο πιστοποιητικό γέννησης του νεογέννητου.
- ¹⁵⁶ Σνηγόρος του Πολίτη για τα παιδιά (2020). Ειδική έκθεση - Από τα ιδρύματα στην κοινότητα: εναλλακτική φροντίδα ευάλωτων παιδιών και υποστήριξη οικογενειών
- ¹⁵⁷ ό.π.
- ¹⁵⁸ van IJzendoorn et. Al (2011). Children in Institutional Care: Delayed Development and Resilience. Monographs of the Society for Research on Child Development, 76(4), 8-30.
- ¹⁵⁹ Σνηγόρος του Πολίτη (2015). Επίσκεψη Σνηγόρου του Πολίτη - Έκθεση Αυτοψίας στο Ειδικό Αναμορφωτήριο Κορίνθου. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://www.synigoros.gr/resources/150516-ekthesi.pdf>
- ¹⁶⁰ Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (CPT) (2019). Έκθεση προς την Ελληνική Κυβέρνηση σχετικά με την επίσκεψη στην Ελλάδα. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://rm.coe.int/16809e2058>
- ¹⁶¹ ΕΛΙΖΑ, Εταιρεία κατά της Κακοποίησης του Παιδιού
- ¹⁶² Το Χαμόγελο του Παιδιού
- ¹⁶³ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/201/signatures>
- ¹⁶⁴ Δίκτυο Αναφοράς Ρατσιστικής Βίας (2019). Ετήσια έκθεση. Διατίθεται στη διεύθυνση: <http://rvn.org/wp-content/uploads/2020/06/ETHSIA-EKTHESH-2019-GREEK.pdf>
- ¹⁶⁵ Υπουργείο Δικαιοσύνης, Εθνικό Σχέδιο Δράσης κατά του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας <https://moj.gov.gr/wp-content/uploads/2021/03/NAPRI-en.pdf>
- ¹⁶⁶ ό.π.
- ¹⁶⁷ ό.π.
- ¹⁶⁸ Συμβούλιο της Ευρώπης (2017). Κάλυψη ΜΜΕ για την «προσφυγική κρίση»: Μια πανευρωπαϊκή άποψη. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://rm.coe.int/1680706b00>
- ¹⁶⁹ ΕΛΣΤΑΤ. Δελτίο τύπου: Αναθεωρημένα δεδομένα για Βασικά Στατιστικά 2018. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://www.statistics.gr/en/statistics/-/publication/SPO03/2018>
- ¹⁷⁰ Πρακτικά Συνεδριάσεων Ελληνικού Κοινοβουλίου, Συνεδρίαση 53, 9 Ιανουαρίου 2018 (Ε. Βενιζέλος, σελίδα 3778)
- ¹⁷¹ Zigouri, A. (2012). Social Organization, Customary Rules and Social Exclusion of the social group of Gypsies in Greece. Πτυχιακή. Σχολή Νομικής, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Διατίθεται στη διεύθυνση: <http://ikee.lib.auth.gr/record/130837/files/GRI-2012-9713.pdf>
- ¹⁷² ΕΛΣΤΑΤ. Δελτίο τύπου: Αναθεωρημένα δεδομένα για Βασικά Στατιστικά 2018 και Βασικά Στατιστικά 2019. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://www.statistics.gr/en/statistics/-/publication/SPO03/2018>
- ¹⁷³ Το πρόγραμμα παρέχει: α. επιδότηση ενοικίου για περίοδο 18 μηνών με δυνατότητα επέκτασης για επιπλέον 12 μήνες, β. κάλυψη βασικών αναγκών, συμπεριλαμβανομένης παροχής ΕΕΕ και επιδότησης για αγαθά και λογαριασμούς νοικοκυριού, γ. επιδότηση απασχόλησης για περίοδο 12 μηνών, δ. κοινωνική υποστήριξη για περίοδο 18 μηνών. 412 νοικοκυριά και
- ⁶³³ δικαιούχοι ωφελήθηκαν από το πρόγραμμα. Μεταξύ τους, 161 ανήλικοι από 96 οικογένειες, 65 εκ των οποίων είναι μονογονεϊκές. Επίσης, 37 νεαροί ενήλικες που διέμεναν στο παρελθόν σε ιδρύματα παιδικής μέριμνας. Με το άρθρ. 15 του Νόμου 4756/2020 εισήχθηκε μια βελτιωμένη μορφή του προγράμματος. Σχεδιάζεται η εφαρμογή του τουλάχιστον κάθε δύο χρόνια με χρηματοδότηση από τον κρατικό προϋπολογισμό (πηγή: ΥΠ.Ε.Κ.ΥΠ., Ιανουάριος 2021)
- ¹⁷⁴ Ελληνική Επιθεώρηση Εργασίας (2017). Αναφορά περιστατικού 2017.
- ¹⁷⁵ ΕΚΚΑ (2020). Ετήσια Έκθεση 2019 – Ελληνικός Εθνικός Μηχανισμός Αναφοράς για την Προστασία Θυμάτων Εμπορίας Ανθρώπων. Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων.
- ¹⁷⁶ ΜΚΟ Άρσις (2019). Δελτίο τύπου: «Τα παιδιά (δεν) παίζει. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://www.arsis.gr/deltio-tyrou-ta-paidia-den-paizei-ekdilwseis-euaisthithorpoisis-enantia-stin-paidiki-ergasia/>
- ¹⁷⁷ FRA (2017). Δικαιοσύνη φιλική προς τα παιδιά - οπτικές και εμπειρίες παιδιών και επαγγελματιών - Περίληψη. Διατίθεται στη διεύθυνση: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2017-child-friendly_justice-summary_en.pdf

- ¹⁷⁸ UNICEF <https://www.unicef.org/eca/child-protection/access-justice>
- ¹⁷⁹ UNICEF. Κατευθυντήριες Γραμμές «Απόκλιση από τις δικαστικές διαδικασίες και εναλλακτικές επιλογές αντί της κράτησης», διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.unicef.org/tdad/index_56513.html
- ¹⁸⁰ Συμβούλιο της Ευρώπης (2010). Κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής Υπουργών Συμβουλίου της Ευρώπης για δικαιοσύνη φιλική προς τα παιδιά. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://rm.coe.int/16804b2cf3>
- ¹⁸¹ UNODC (2013). Justice in Matters Involving Children in Conflict with the Law: Model Law on Juvenile Justice and Related Commentary. Διατίθεται στη διεύθυνση: [https://www.gcedclearinghouse.org/resources/justice-matters-involving- children-con flict-law-model-law-juvenile-justice-and-related](https://www.gcedclearinghouse.org/resources/justice-matters-involving-children-con-flict-law-model-law-juvenile-justice-and-related)
- ¹⁸² UNICEF (2015). 15 Years of Juvenile Justice Reforms in Europe and Central Asia. Key results achieved for children and remaining challenges. Διατίθεται στη διεύθυνση: [https://www.unicef.org/eca/sites/unicef.org/eca/files/2018-11/Key%20 Results%20in%20Juvenile%20Justice%20in%20Europe%20and%20Central%20Asia_0.pdf](https://www.unicef.org/eca/sites/unicef.org/eca/files/2018-11/Key%20Results%20in%20Juvenile%20Justice%20in%20Europe%20and%20Central%20Asia_0.pdf)
- ¹⁸³ ΕΛΣΤΑΤ. Κρατούμενοι-ες, κατάδικοι-υπόδικοι, οι οποίοι παρέμειναν στα Καταστήματα Κράτησης κατά την 31 Δεκεμβρίου εκάστου έτους, με ανάλυση κατά φύλο, υπηκοότητα, ηλικία (2001 - 2015). Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SJU30/->
- ¹⁸⁴ Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη. Διατίθεται στη διεύθυνση: [http://www.minocp.gov.gr/images/stories//2020/ prokirikseis20/ statikospinakas_ggap_2020_1hs_kai_16hs.xls](http://www.minocp.gov.gr/images/stories//2020/prokirikseis20/statikospinakas_ggap_2020_1hs_kai_16hs.xls)
- ¹⁸⁵ Υπουργείο Δικαιοσύνης. [http://www.opengov.gr/ministryofjustice/wp-content/uploads/downloads/2019/06/sxedio_ nomoy.pdf](http://www.opengov.gr/ministryofjustice/wp-content/uploads/downloads/2019/06/sxedio_nomoy.pdf)
- ¹⁸⁶ Συνήγορος του Πολίτη (2020). Πόρισμα - Καθυστέρηση λειτουργίας της δομής Αυτοτελή Γραφεία Προστασίας Ανήλικων Θυμάτων «Σπίτι του Παιδιού». Διατίθεται στη διεύθυνση: [https://www.synigoros.gr/resources/011020-porisma-spiti-toy- paidioly.pdf](https://www.synigoros.gr/resources/011020-porisma-spiti-toy-paidioly.pdf)
- ¹⁸⁷ UNICEF/ECARO (2018). Κατευθυντήριες οδηγίες για νομική βοήθεια φιλική προς τα παιδιά. Εκδότης: Συντάκτης.
- ¹⁸⁸ Πρόγραμμα Εθνικών Μεταρρυθμίσεων, Υπουργείο Οικονομικών, 2014
- ¹⁸⁹ Αυτός ο ενός έτους προαιρετικός κύκλος μεταδευτεροβάθμιων σπουδών, που αποτελείται από 28 ώρες αμειβόμενης εκπαίδευσης στον εργασιακό χώρο και 7 ώρες μαθημάτων ανά εβδομάδα, έχει ως στόχο την παροχή ισχυρών γενικών θεμελιών γνώσεων για αποφοίτους ΕΕΚ και την προετοιμασία τους για επιτυχή ένταξη στην αγορά εργασίας. Το πρόγραμμα εφαρμόστηκε πιλοτικά το 2017 και υποστηρίζεται οικονομικά από την ΕΕ. Αξιολόγηση (2018) του ΙΕΡ διαπίστωσε ότι οι περισσότεροι φορείς συμφώνησαν ότι η Πρακτική αναβάθμισε τις επαγγελματικές, προσωπικές και κοινωνικές δεξιότητες των μαθητών, διευκολύνοντας τη μετάβασή τους στην εργασιακή ζωή. [http:// www.iep.edu.gr/images/IEP/EPITIMONIKI_ YPIRESIA/Epist_Monades/B_Kyklos/Tee/2018/2018-03-15_iep_final_report.pdf](http://www.iep.edu.gr/images/IEP/EPITIMONIKI_YPIRESIA/Epist_Monades/B_Kyklos/Tee/2018/2018-03-15_iep_final_report.pdf)
- ¹⁹⁰ Αυτό ξεκίνησε κατόπιν πρότασης του EN.E.E.GY-L Συλλόγου Διδασκόντων και διαβούλευση από το Κέντρο Εκπαιδευτικής και Συμβουλευτικής Υποστήριξης (ΚΕΔΔΥ - ΚΕΣΥ Πιστοποιητικό ικανότητας τοποθέτησης σε εργασία).
- ¹⁹¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ευρωπαϊκοί δομικοί και επενδυτικοί πόροι: Κάνουμε τη διαφορά κάθε μέρα. 2019 State of Play on Implementation. [https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/asr2019/ esif_asr2019_factsheet_ en.pdf](https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/asr2019/esif_asr2019_factsheet_en.pdf)
- ¹⁹² Εγγυήσεις για τη Νεολαία ανά χώρα, Ελλάδα, Ιανουάριος 2020, Ευρωπαϊκή Επιτροπή
- ¹⁹³ Πρόγραμμα Σταθερότητας, Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Οικονομικών, 2020
- ¹⁹⁴ Εγγυήσεις για τη Νεολαία ανά χώρα, Ελλάδα, Απασχόληση, Κοινωνικές Υποθέσεις και Ένταξη
- ¹⁹⁵ Εγγυήσεις για τη Νεολαία ανά χώρα, Ελλάδα, Ιανουάριος 2020, Ευρωπαϊκή Επιτροπή
- ¹⁹⁶ 6 προτεραιότητες της Επιτροπής για την περίοδο 2019-2024, Ευρωπαϊκή Επιτροπή
- ¹⁹⁷ Στρατηγικό Πλαίσιο για την Ενίσχυση των Νέων, Ελλάδα, 2017
- ¹⁹⁸ Το ποσοστό της νεολαίας, ΕΕΑΚ στον Μεσογειακό ΕΟΧ 2008-2018: Βασική μελέτη
- ¹⁹⁹ ΕΛΣΤΑΤ
- ²⁰⁰ Ανεργία νέων σε άτομα ηλικίας 15-24 ετών, ΕΛΣΤΑΤ
- ²⁰¹ ΕΛΣΤΑΤ
- ²⁰² Εγγυήσεις για τη Νεολαία ανά χώρα, Ελλάδα, Ιανουάριος 2020, Ευρωπαϊκή Επιτροπή
- ²⁰³ NEET στον Μεσογειακό ΕΟΧ 2008-2018 Βασική μελέτη ²⁰⁴ NEET στον Μεσογειακό ΕΟΧ 2008-2018 Βασική μελέτη ²⁰⁵ Eurostat 2019
- ²⁰⁶ OECD (2019), «Οι νέοι στον Βιώσιμο Αναπτυξιακό Στόχο Εκπαίδευσης» στο Η εκπαίδευση με μια ματιά 2019: Δείκτες OECD, OECD Publishing, Παρίσι
- ²⁰⁷ ΚΑΝΕΡ GSEE, 2013, Connecting vocational training with employment, CEDEFOP
- ²⁰⁸ Βαρόμετρο 455, Ευρωπαίοι νέοι, Σεπτέμβριος 2017
- ²⁰⁹ Microsoft news 'GR for Growth Initiative' 5/10/2020

- ²¹⁰ <https://www.un.org/esa/socdev/documents/youth/fact-sheets/youth-participation.pdf>
- ²¹¹ Άρθρο 165, Συνθήκη για τη λειτουργία της ΕΕ
- ²¹² Συμπερασματικές παρατηρήσεις Ελλάδα. Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, 2012
- ²¹³ <https://youthforeurope.eu/european-youth-goals-2019-2027/>
- ²¹⁴ Βαρόμετρο 455, Ευρωπαίοι νέοι, Σεπτέμβριος 2017
- ²¹⁵ Youth Wiki, διατίθεται στη διεύθυνση <https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/en/content/youthwiki/overview-greece>
- ²¹⁶ Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλειας και Πρόνοιας (2011), Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά, διατίθεται στη διεύθυνση: http://www.esfhellas.gr/elibrary/stratigiki_roma_el.pdf
- ²¹⁷ European Commission, An EU Framework for National Roma Integration Strategies up to 2020, Brussels, 5.4.2011 COM(2011) 173 final
- ²¹⁸ Promoting the Social Inclusion of Roma: A Study of National Policies, Z. Diomas et al., Institute of Social Policy, 2011
- ²¹⁹ Στρατηγικές ένταξης Ρομά, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο P8_TA(2019)0075
- ²²⁰ ERRC highlights Romani children's rights issues before UN Treaty Bodies, ERRC, Δελτίο τύπου: 27 Ιουλίου 2011 ²²¹ A persisting concern: anti-Gypsyism as a barrier to Roma inclusion, European Agency for Fundamental Rights, 2018
- ²²² Low vaccination coverage of Greek Roma children amid economic crisis, Papamichail, D., The European Journal of Public Health, Vol 27, No. 2, 2016
- ²²³ Parallel Report by the European Roma Rights Centre (ERRC) to the Committee on the Rights of the Child Submission on Greece for its Consideration at the 58th Session, 2011
- ²²⁴ Roma survey – data in focus, Education: the situation of Roma in 11 EU Member States, FRA, 2011
- ²²⁵ ΣΑΗΡΟΜ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΡΟΜΑ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΣΘΕΤΗΣ ΑΞΙΑΣ ΣΤΗ ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΣΕ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ
- ²²⁶ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ ΡΟΜΑ, Τελική θεματική έκθεση, Συμβούλιο της Ευρώπης, 30/11/2018
- ²²⁷ A persisting concern: anti-Gypsyism as a barrier to Roma inclusion, European Agency for Fundamental Rights, 2018
- ²²⁸ Στο πλαίσιο επιτόπιας αναλυτικής έρευνας στους Ρομά στην Ελλάδα και αλλού στην Ευρώπη.
- ²²⁹ A persisting concern: anti-Gypsyism as a barrier to Roma inclusion, European Agency for Fundamental Rights, 2018
- ²³⁰ UNICEF (2017). Παιδιά προσφύγων και μεταναστών στην Ελλάδα
- ²³¹ Προεδρικό Διάταγμα 141/2013, άρθρ. 23, παρ. 1 & 2(α).
- ²³² Εκτίμηση UNICEF βάσει δευτερογενούς ανάλυσης δεδομένων, Ιούνιος 2020
- ²³³ UNICEF (2017). Παιδιά προσφύγων και μεταναστών στην Ελλάδα
- ²³⁴ ΕΚΚΑ. Ενημέρωση κατάστασης: Ασυνόδευτα παιδιά στην Ελλάδα στις 15.10.2020
- ²³⁵ Πρόταση Επιτροπής 2/10/2016 Έκκληση στην Ελληνική Δημοκρατία για Έκτακτα Μέτρα προς λήψη από την Ελλάδα εν όψει της συνέχισης των μεταφορών στο πλαίσιο του Κανονισμού 604/2013, C(2016) 871 τελικό (Φεβ. 10, 2016)
- ²³⁶ Προεδρικό Διάταγμα 141/2013, άρθρ. 28.
- ²³⁷ UNICEF, Ενημερωτικό γραφικό για τα παιδιά προσφύγων και μεταναστών στην Ελλάδα στις 30 Σεπτεμβρίου 2020. Προσωπική επικοινωνία με Γραφείο UNICEF στην Ελλάδα.
- ²³⁸ Εγκύκλιος 11ης Ιουλίου 2019.
- ²³⁹ Nikolaidis, et. Al. (2017). Rapid Assessment of Mental Health, Psychosocial Needs and Services for Unaccompanied Children in Greece. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Υγείας Παιδιών με την υποστήριξη της UNICEF.
- ²⁴⁰ UNICEF 2019
- ²⁴¹ Triantafyllidou, A. (12-14 Οκτωβρίου 2015). Migration in Greece: Recent Developments - Report prepared for the OECD Network of International Migration Experts. <https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2014/10/2015.pdf>
- ²⁴² Μετανάστευση στην Ελλάδα: Προφίλ χώρας, IOM 2008
- ²⁴³ M.S.S. v. Belgium and Greece, App. No. 30696/09 (Eur. Ct. H.R. 21 Ιανουαρίου 2011), <http://www.asylumlawdatabase.eu/en/content/ecthr-mss-v-belgium-and-greece-gc-application-no-3069609>, archived at <https://perma.cc/ELZ3-YG2U>.
- ²⁴⁴ Κοινές υποθέσεις C-411/10 & C-493/10 (Ct. J. EE – Τμήμα Μείζονος Συνθέσεως, 21 Δεκ. 2011), <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d0f130d543fe293820c7418e9d1c98ec1611a8d0.e34KaxilC3eQc40LaxqMbN4OchaKe0?text=&docid=117187&pagelIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=342818>, archived at <https://perma.cc/JB8F-7YTH>.
- ²⁴⁵ Υπηρεσία Ασύλου (2020). Στατιστικά δεδομένα Υπηρεσίας Ασύλου (07.06.2013 έως 29.02.2020)
- ²⁴⁶ Υπηρεσία Ασύλου (2019). Ενημερωτικό γραφικό: Αιτούντες ασυνόδευτοι ανήλικοι.

²⁴⁶ Ελληνική Υπηρεσία Ασύλου, Στατιστικά δεδομένα 07/06/2013-29/02/2020

²⁴⁷ Προεδρικό Διάταγμα 141/2013, άρθρ. 23, παρ. 1 & 2(α).

²⁴⁸ Wolfensohn, G. Michailidou, M. & UNICEF Refugee and Migrant Response in Greece (2019). Alternative Care Systems: Supported Independent Living for Unaccompanied Children in Greece. 4η Κοινή Σύσκεψη ανεπίσημης ομάδας εμπειρογνομώνων για τα δικαιώματα του παιδιού και ανεπίσημης ομάδας εμπειρογνομώνων για την προστασία των παιδιών στη μετανάστευση. Βρυξέλλες 3-4 Ιουνίου 2019. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://ec.europa.eu/transparency/regexpert/index.cfm?do=groupDetail.groupMeetingDoc&docid=35859>

²⁴⁹ Αναφορά από τον σύμβουλο του UNHCR σχετικά με τη Σεξουαλική και Έμφυλη βία (SGBV) Suhail Abualsameed. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://www.unhcr.org/gr/en/3788-we-debunked-some-myths-about-the-boys-in-the-parks-of-athens.html> / ECPAT (2019). Ελλάδα – Επισκόπηση χώρας: Αναφορά για την κλίμακα, το αντικείμενο και το πλαίσιο της σεξουαλικής εκμετάλλευσης των παιδιών. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://www.ecpat.org/wp-content/uploads/2019/11/ECPAT-Country-Overview-Report-Greece-2019.pdf> / Freccero, J. et al. (2017). Sexual exploitation of unaccompanied migrant and refugee boys in Greece: Approaches to prevention. PLOS Medicine, 14(11): e1002438.

²⁵⁰ Παιδιά προσφύγων και μεταναστών στην Ελλάδα, UNICEF (2017).

²⁵¹ Παράλληλη αναφορά σε UNCRC από τον Συνήγορο του Πολίτη, 11 Νοεμβρίου 2019

²⁵² Άρθρο 31, Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία

²⁵³ Παράλληλη αναφορά σε UNCRC από τον Συνήγορο του Πολίτη, 11 Νοεμβρίου 2019

²⁵⁴ Άρθρο 23, Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού, 1989

²⁵⁵ Παράλληλη αναφορά σε UNCRC από τον Συνήγορο του Πολίτη, 11 Νοεμβρίου 2019

²⁵⁶ Παρακολούθηση εκπαίδευσης και κατάρτισης, Ελλάδα, Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2018

²⁵⁷ IASC (2015). Κατευθυντήριες γραμμές για την ένταξη παρεμβάσεων κατά της έμφυλης βίας στην ανθρωπιστική δράση. Διατίθεται στη διεύθυνση: https://gbvguidelines.org/wp/wp-content/uploads/2015/09/2015-IASC-Gender-based-Violence-Guidelines_lo-res.pdf

²⁵⁸ https://www.unicef.org/gender/files/Gender_Action_Plan_brochure-web.pdf

²⁵⁹ Γενική Γραμματεία Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας Φύλων (2020). 1η Ετήσια Έκθεση για τη βία κατά των γυναικών. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://www.isotita.gr/wp-content/uploads/2020/11/1%CE%B7-%CE%95%CF%84%CE%AE%CF%83%CE%B9%CE%B1-%CE%88%CE%BA%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7-%CE%92%CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%AC-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%93%CF%85%CE%BD%CE%B1-%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD.pdf>

²⁶⁰ ό.π.

²⁶¹ Γενική Γραμματεία Ισότητας Φύλων (2019). 23ο Ενημερωτικό υπόμνημα για τη βία κατά των γυναικών. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://www.isotita.gr/%CF%84%CE%BF-23%CE%BF-%CE%B5%CE%BD%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CF%81%CF%89%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%83%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CE%AF%CF%89%CE%BC%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CF%81/>

²⁶² Γενική Γραμματεία Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας Φύλων (2020). 1η Ετήσια έκθεση για τη βία κατά των γυναικών. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://www.isotita.gr/wp-content/uploads/2020/11/1%CE%B7-%CE%95%CF%84%CE%AE%CF%83%CE%B9%CE%B1-%CE%88%CE%BA%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7-%CE%92%CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%AC-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%93%CF%85%CE%BD%CE%B1%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD.pdf>

²⁶³ ό.π.

²⁶⁴ ΕΚΚΑ (2019). Ελληνικός Εθνικός Μηχανισμός για την Προστασία των Θυμάτων Εμπορίας Ανθρώπων / Ετήσια έκθεση 2019.

²⁶⁵ Belanteri RA, Hinderaker SG, Wilkinson E, Episkopou M, Timire C, De Plecker E, et al. (2020). Sexual violence against migrants and asylum seekers. The experience of the MSF clinic on Lesbos Island, Greece. PLoS ONE 15(9): e0239187. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0239187>

²⁶⁶ EIGE (2017). Εκτίμηση κοριτσιών που αντιμετωπίζουν κίνδυνο ακρωτηριασμού των γυναικείων γεννητικών οργάνων στην Ευρωπαϊκή Ένωση - Βέλγιο, Ελλάδα, Γαλλία, Ιταλία, Κύπρος και Μάλτα. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://eige.europa.eu/gender-based-violence/female-genital-mutilation/risk-estimations#2017>

²⁶⁷ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsq_no=IV-13&chapter=4&clang=en

²⁶⁸ ΟΗCHR (12η Απριλίου 2019). Δήλωση ολοκλήρωσης αποστολής από την Ομάδα Εργασίας των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με το θέμα των διακρίσεων κατά των γυναικών και πρακτικά την επίσκεψη στην Ελλάδα. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=24471&LangID=E>

²⁶⁹ ό.π.

²⁷⁰ Γενική Γραμματεία Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας Φύλων (2020). 1η Ετήσια έκθεση για τη βία κατά των γυναικών. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://www.isotita.gr/wp-content/uploads/2020/11/1%CE%B7-%CE%95%CF%84%CE%AE%CF%83%CE%B9%CE%B1-%CE%88%CE%BA%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7-%CE%95%CF%84%CE%AE%CF%83%CE%B9%CE%B1-%CE%88%CE%BA%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7-%CE%92%CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%AC-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%93%CF%85%CE%BD%CE%B1-%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD.pdf>

%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7-%CE%92 %CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%AC-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%93%CF%85%CE%BD%CE%B1%CE%B9 %CE%BA%CF%8E%CE%BD.pdf

²⁷¹ Δίκτυο Καταγραφής Ρατσιστικής Βίας (2019). Ετήσια έκθεση. Διατίθεται στη διεύθυνση: <http://rvrn.org/wp-content/uploads/2020/06/ETHSIA-EKTHESH-2019-GREEK.pdf>

²⁷² ELSTAT (2020). Δελτίο τύπου – Έρευνα εργατικού δυναμικού: 2ο τρίμηνο 2020. Διατίθεται στη διεύθυνση: https://www.statistics.gr/en/statistics?p_p_id=documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN&p_p_lifecycle=2&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_cacheability=cacheLevelPage&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=4&p_p_col_pos=1&_documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_javax.faces.resource=document&_documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_In=downloadResources&_documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_documentID=420543&_documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_locale=en

²⁷³ ό.π.

²⁷⁴ OHCHR (12η Απριλίου 2019). Δήλωση ολοκλήρωσης αποστολής από την Ομάδα Εργασίας των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με το θέμα των διακρίσεων κατά των γυναικών και πρακτικά την επίσκεψη στην Ελλάδα. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=24471&LangID=E>

²⁷⁵ Γενική Γραμματεία Ισότητας Φύλων (2018). Η αγάπη ως δουλειά. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://www.isotita.gr/wp-content/uploads/2018/12/%CE%A0%CE%B1%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CF%81%CE%B7%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B9%CE%BF-%CE%93%CE%93%CE%99%CE%A6-18o-%CE%95%CE%BD%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CF%81%CF%89%CF-%84%CE%B9 %CE%BA%CF%8C-%CE%A3%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CE%AF%CF%89%CE%BC%CE%B1-%CE%97-%CE%B1%CE%B3%CE%AC%CF%80%CE%B7-%CF%89%CF%82-%CE%B4%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CE%AC.pdf>

²⁷⁶ Γενική Γραμματεία Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας Φύλων (2020). 1η Ετήσια έκθεση για τη βία κατά των γυναικών. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://www.isotita.gr/wp-content/uploads/2020/11/1%CE%B7-%CE%95%CF%84%CE%AE%CF%83-%CE%B9%CE%B1-%CE%88%CE%BA%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7-%CE%92-%CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%AC-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%93%CF%85%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CE%BA%CF%8E%CE%BD.pdf>

²⁷⁷ https://www.unicef.org/gender/files/Gender_Action_Plan_brochure-web.pdf

²⁷⁸ <https://data.unicef.org/covid-19-and-children/>

²⁷⁹ <https://www.unicef.org/eca/unicef-responds-covid-19-pandemic-europe-and-central-asia>

²⁸⁰ <https://data.unicef.org/covid-19-and-children/>

²⁸¹ Διοργανική Ομάδα για την Εκτίμηση της Παιδικής Θνησιμότητας των Ηνωμένων Εθνών (UN-IGME), «Μια παραμελημένη τραγωδία: Ο παγκόσμιος φόρτος της θνησιγένειας», Ταμείο Παιδιών Ηνωμένων Εθνών, Νέα Υόρκη, 2020.

²⁸² <https://data.unicef.org/resources/immunization-coverage-are-we-losing-ground/>

²⁸³ <https://data.unicef.org/covid-19-and-children/>

²⁸⁴ <https://data.unicef.org/topic/child-migration-and-displacement/covid-19/>

²⁸⁵ IOBE, Η Ελληνική Οικονομία - Τριμηνιαία αναφορά 03/20 <https://oe-e.gr/wp-content/uploads/2020/10/WebPage.pdf> (σελίδα 46)

²⁸⁶ Όλες οι αιτήσεις με προθεσμία υποβολής Μάρτιο, Απρίλιο και Μάιο παρατάθηκαν κατά δύο μήνες και όλες οι αιτήσεις με προθεσμία υποβολής Νοέμβριο, Δεκέμβριο 2020 και Ιανουάριο 2021 παρατάθηκαν κατά τρεις μήνες.

²⁸⁷ Παρακολούθηση εκπαίδευσης και κατάρτισης, Ελλάδα, Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2020

²⁸⁸ Συγκεκριμένα, οι προσλήψεις έγιναν στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας «Υποστήριξη σχολικών μονάδων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με ψυχολόγους και κοινωνικούς λειτουργούς» για την αντιμετώπιση των συνεπειών της πανδημίας COVID-19. ²⁸⁹ https://covid19.gov.gr/covid19-live-analytics/?s=04&fbclid=IwAR04QVJ50uKfHBCq2Jur8WFI2_SNZ_11x15K1KwsxQhIRp_8sEqmccqIYkzo

²⁹⁰ Πράξη νομοθετικού περιεχομένου: Εκτακτα μέτρα απόκρισης για την καταπολέμηση των επιπτώσεων της πανδημίας COVID και την ανάγκη περιορισμού της διασποράς της, 11η Μαρτίου 2020.

²⁹¹ Η υγεία με μια ματιά: Ευρώπη 2020, Ευρωπαϊκή Επιτροπή

²⁹² Covid-19 and home schooling: London School of Economics, 27 April 2020

²⁹³ Καταπολέμηση των επιπτώσεων του COVID-19 στα παιδιά, OECD 11 Αυγούστου 2020

²⁹⁴ Εκπαιδευτικές ανισότητες στην Ευρώπη και κλείσιμο διά ζώσης λειτουργίας σχολείων κατά τη διάρκεια της πανδημίας Covid-19, Ενημερώσεις πολιτικών βάσει επιστήμης, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 04/2020

²⁹⁵ Έρευνα επιπτώσεων του κορονοϊού στην υγεία (Κρίση), Εθνικό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγείας

²⁹⁶ Exacerbating the other epidemic: how Covid-19 is increasing violence against displaced women and girls. Cone, D. Refugees International, 4/08/20

²⁹⁷ Exacerbating the other epidemic: how Covid-19 is increasing violence against displaced women and girls. Cone, D. Refugees International, 4/08/20

²⁹⁸ The Shadow Pandemic: Violence against women during Covid-19, UN Women

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

unicef
για κάθε παιδί